

СУРМАЧ

Лондон

1970.
1960

Англія

» СУРМАЧ « — Журнал Об'єднання
бувших Воляків Українців у В. Британії

“SURMACH” — Magazine
of the Association of Ukrainian Former
Combatants in Great Britain

49, Linden Gardens, London, W.2. — U.K.

Редагує Колегія
Гол. ред. д-р С. М. Фостун
Мовний ред. Микола Верес.

Статті, підписані прізвищем чи псевдо-
німом, не завжди відповідають поглядам
Редакції.

Редакція застерігає собі право ско-
рочувати статті й виправляти мову.

Обкладинка: І. Волощак.

З М І С Т

СУРМАЧ

Стор.

Д-р Святомир М. Фостун: ЛЮДИНА-ВОЇН	3
М. Верес: ЧУПРИНЦІ	3
Підп. Михайло Ліщинський: ПОЛІТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ І ЙОГО ТРАГІЧНІ НАСЛІДКИ	8
Ген.-полк. Павло Шандрук: У 20-ЛІТТЯ СМЕРТИ ГОЛОВНОГО КОМАНДИ- РА УПА ГЕНЕРАЛА Р. ШУХЕВИЧА	12
Пор. Ф. Кордуба: КОНФРОНТАЦІЯ У ТРИКУТНИКУ ПОТУГ	20
Полк. Є. Рен: ГЕНЕРАЛ-ХОРУНЖИЙ РОМАН ШУХЕВИЧ	30
Сотник І. К. Гвоздик: НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕГОІЗМ ЗАХОДУ	33
Інж. Юрій Тис-Крохмалюк: ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА В РОЗГАРІ	36
Олег Орач: ШЛЯХ У ВІЧНІСТЬ	36
Капітан Б. Кисілев: КОРАБЛІ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ ФЛЬОТИ СССР	40
О. Б.: СОВЕТСЬКО-КИТАЙСЬКА СУПЕРЕЧКА ЗА КОРДОН	42
М. Ревіляк: МАЯТНИК СТРАХУ	46
Майор Джордж Дж. Гейгер: СТРІЛЬНА ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ ...	51
ЕКРАН МІЖНАРОДНІХ ПОДІЙ	53
Петро Дорошко: У БЕЗМЕЖНОМУ ПОЛІ	53
Святомир М. Фостун: ЛЕГЕНДА МАНДРУЄ ПО УКРАЇНІ	57
М. Матчак: СПОМИНИ З-ПІД БРОДІВ	62
Інж. Петро Маслій: З РОГАТИНА ДО НОЙГАММЕРУ Й ДАЛІ У СВІТ	70
Євстахій Загачевський: ВІДЯЧИВСЯ	74
КОЛИ Б УДАЛОСЯ ПІДРАХУВАТИ	76
ЗІ СКРИЖАЛІВ ІСТОРІЇ	78
ЦІКАВЕ В КІЛЬКОХ РЯДКАХ	78
ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА	84
ОГЛЯД ВІЙСЬКОВОЗНАВЧИХ ВИДАНЬ (Пор. Ф. Кордуба)	101
Сот. УВК д-р О. Менцінський: УКРАЇНСЬКЕ ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО	102
ІЗ ЗАКЛИКУ ГЕНЕРАЛЬНОЇ УПРАВИ У. В. КОЗАЦТВА	104
З ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ	116
РЕЗОЛЮЦІЇ ХVІІІ РІЧНИХ ЗАГАЛЬНИХ ЗВОРІВ ОБВУ	118
ЗВИРАННЯ Й ВИДАННЯ МАТЕРІЯЛІВ ПРО ТАВОРИ ВОЄННОПОЛОНЕ- НИХ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ — ЗАКЛИК ГОЛОВНОЇ УПРАВИ ОБВУ	119
ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ	119
В ПОШАНІ МІСТОГОЛОВІ СТАНИЦІ БРАТСТВА І. УД. УНА В ЧІКАГО	120
ПОСМЕРТНА ЗГАДКА БЛ. П. ГРИГОРІЯ ТАБАЧАРА	120

» О С А «

ЗАПОВІТ	122
ЖАРТИ. НА КРИЛАХ ЖИТТЯ. НЕПРИЧЕСАНІ ДУМКИ. ЕХ, ЧУВЧИКУ, ЧУВЧИКУ. А МОЖЕ І СПРАВДІ. АФОРИЗМИ ПРО ЖІНОК. СВІТЛИНИ	127
ОГОЛОШЕННЯ КООПЕРАТИВИ »НОВА ФОРТУНА«	128

СУРМАЧ

РІК 15

1970

Ч. 1-4 (46-49)

Д-р Святомир М. ФОСТУН

ЛЮДИНА-ВОЇН

(У 20-ту річницю смерті сл. п. Головного Командира УПА)

Життя великих революціонерів сповите звичайно заслоною таємничости. Хіба лише найближчі друзі знають якісь окремі фрагменти з їхнього життя. Й аж із перспективи багатьох років суспільство довідується про життя й боротьбу великих постатей національної революції та з пошаною схиляє голови перед їх величчю.

Таким великим національним героєм і провідником революційної боротьби в Україні був сл. п. генерал-хорунжий Роман Шухевич-Тарас Чупринка, Голова Проводу Організації Українських Націоналістів, Головний Командир Української Повстанської Армії, Голова Генерального Секретаріату Української Головної Визвольної Ради, який згинув смертю героя, в неділю, 5-го березня 1950 року, в Білогорщі.

Генерал-хорунжий Роман Шухевич це велика і світла індивідуальність українського революційного руху, людина, яка створила могутню епопею героїчної боротьби українського народу за своє визволення, і для якої українська нація існувала як найбільший і святий ідеал.

Людина — воїн.

Усе, що людське, не було йому чуже. Пластун, піяніст, спортсмен, живої і веселої вдачі, дружній у щоденному житті і в поведінці, з'єднував собі завжди симпатію своєю життєрадісністю, принциповістю і рішучістю. Як воїн — командир і стратег — він зумів у незвичайно важких обставинах створити, розбудувати повстанську армію і вистояти з нею в затяжній боротьбі з переважаючим ворогом довгі роки після закінчення другої світової війни, не маючи навіть найменшої зовнішньої допомоги й підтримки.

Генерал-хорунжий Роман Шухевич був немов живий символ Лесиного »контра спем сперо«, бо не захитався в обличчі понадлюдської боротьби, не поступився з позицій в тому часі, коли Україна була самотня, коли світ не розумів і не хотів розуміти її змагання з Москвою. Він перемагав час і простір, а його дія простягалася по всій Україні й була більше як погордою смерті. Він відчував глибоку відповідальність за долю тисяч української молоді, яка в рядах УПА виконувала його прикази, боролася і вмирала за великі і святі ідеали.

Боротьба з великими переважаючими ворожими силами каже нам бачити в Шухевичеві правдивого воїна-провідника, який не щадить себе, не шукає захисту, а стоїть непохитно на стійці, та у відповідь на те, щоб залишив край і вийшов на

еміграцію, говорить такі мужні слова: **»Хто не може витримати — нехай відійде. Йдіть — не забувайте нас. Ми відступити не можемо. Я залишаюся там, де мушу бути«**. Визвольну боротьбу він розумів як глибокий процес, як постійне втримування й відновлювання діючих революційних сил у повній свідомості, що шлях власних сил — єдино правильний, що тільки власні сили, а не зовнішні, будуть рішальні тоді, коли вирішуватиметься доля українського народу. Широко розгорнена боротьба ОУН-УПА під проводом генерал-хорунжого Романа Шухевича під кінець другої світової війни і після її закінчення виявлялася не тільки у збройній формі. Вона ширила ідеї та концепції Української Національної Революції серед народніх мас і несла кличі визвольної боротьби по широких просторах советської імперії. Пропагандивні рейди поза межі України — на Кавказ, до Румунії, Мадярщини, Словаччини й Польщі — показували народам перспективу й реальну можливість проти-большевицької боротьби.

Ідеї визвольної боротьби здобували симпатії і довір'я серед широких мас українського народу. Вони поглиблювали в ньому віру у власні сили та скріплювали його духово й морально. Збройна боротьба з переважаючим ворогом потягла за собою великі втрати. **»Болючі нам ці жертви, але вони не можуть нас ані залякати, ані зневірити. Ми знаємо, що без жертв не можна здобути волі. Ми знаємо, що тільки боротьба веде до визволення України. Саме життя навчило нас бачити різницю між тими, що гинуть по-рабському, стоптані ворогом, а тими, що гинуть у боротьбі за Україну«** — стверджували Головна Команда УПА і Провід ОУН у своєму комунікаті, виданому у п'яті роковини збройної боротьби.

Воля це священний ідеал кожної нації. Пригадаймо собі сорокові роки нашого століття, коли то Велика Британія стояла в обличчі загрози німецької інвазії. В одній із своїх промов Вінстон Черчил сказав, між іншим, таке: **»Ми скоріше допустимо, щоб Лондон обернувся в гору руїн і попелу, ніж зі соромом і без спротиву став би рабом«**... А в іншій своїй промові з другого грудня 1941 р. він говорив: **»... Ми маємо мільйони людей, котрі готові боротися на смерть, якщо в нашу країну увірветься ворог, але не всіх удалося нам озброїти крісами. Цю нестачу доповнимо кулеметами, автоматами, пістолями і гранатами, а якщо й того не вистачить, то ми, в надії на краще, не повстидаємося озброїти громадянина списом і кийком«**...

Кожна нація має у своєму зрізничкованому суспільстві людей, які не здатні навіть на найменші жертви. Але має вона й людей, які добро своєї батьківщини ставлять понад усе. Вони живуть для свого народу та готові для нього принести й найбільші жертви. Такі індивідуальності формують духове обличчя нації, стають її провідниками, або у вирі революційної боротьби складають своє життя на вівтарі своєї батьківщини у повній свідомості, що справа, за яку вони гинуть, це справа дальшого історичного буття і призначення їхньої нації. Таким був і сл. п. генерал-хорунжий Роман Шухевич, який непохитно вірив у перемогу правди і справедливості, вірив, що прийде час визволення України: **»Ми хоч серед величезних жертв, серед найтяжчих труднощів, але впевнено прямуємо до волі, нашою боротьбою постійно наближаємо день нашого визволення. Україна буде вільною!«**

Головний Командир УПА сл. п. генерал-хорунжий Роман Шухевич був великим соборником. Для нього не існували ніякі територіяльні чи віроісповідні різниці. Нація була завжди для нього монолітом, і в тому він бачив широку концепцію визвольної боротьби цілого українського народу, а не тільки одної партії, світоглядного руху чи організації. Будучи провідником визвольної революційної боротьби, він увійшов в історію української нації як лицар, що не змагався за пости, (хоч і зосереджував у своїх руках найвище керівництво визвольної боротьби, однак, така концентрація керівництва була продиктована доцільністю й вимогами самої боротьби, а ніколи особистими претенсіями генерала), але й найбільшою відданістю й жертвовною посвятою віддався всеціло великій справі.

Англійський письменник ХІХ ст. Томас Карлайл народжений у Шотландії, у своїй праці п. н. «Герої і героїчне в історії», обґрунтовуючи культ героїв, писав, між ін., що «життя великого мужа це немов би Євангеліє вільності, голошене всім людям»... Це Євангеліє духових велетнів нації залишається не раз отим «вірую» для цілих поколінь. Так само і для майбутніх поколінь української нації Головний Командир УПА залишив свій заповіт, щоб вони виховувалися на героїчних прикладах визвольної боротьби ОУН та УПА, вказуючи, що «... героїчна боротьба УПА й визвольно-революційного підпілля — це найбільш героїчна доба в історії України. Знайте, що такої геройської доби взагалі не знає історія людства. У тінь пішли прославлені герої Тернопілів. На героїзмі УПА й визвольно-революційного підпілля будуть виховуватися нові українські покоління. Борець УПА, український революціонер, заступить місце мужнього спартанця в історії людства».

Немає сумніву, що визвольна боротьба українського народу в часах другої світової війни й після неї це найгероїчніша доба в історії нашого народу. Ніякий інший нарід у Східній Європі не зумів протиставитися в такий спосіб советській потузі впродовж довгих років, як це зробили українці. Американський історик-науковець Джон Армстронг у своїй праці «Український націоналізм» особливо підкреслює той факт, що українці «одинокі з усіх східноєвропейських народів були спроможні в часі другої світової війни виступити збройно проти таких потуг, як гітлерівська Німеччина й Советський Союз».

І знову вертаємо до згаданого вже окреслення сл. п. генерал-хорунжого Романа Шухевича цими простими, проте глибоко значучими словами: — людина-воїн!

Таким він був, цей легендарний герой української революційно-визвольної боротьби, що створив та очолював могутню епопею новітнього українського резистансу й поляг у кривавому крутежі цієї боротьби, щоб вічно жити у віках.

М. ВЕРЕС

Ч У П Р И Н Ц І

Підступних куль розмірена черга
Ліси під Львовом розітнула дзвінко
І вмить урвалась нитка дорога
Життя Титана з іменем Чупринки...

На стійці впав безприкладний стратег,
Великий тактик, командир і геній
Отих у крицю вилитих шерг,
Що ціль — свободу мають на знамені.

Плачу ж нема. І хоч важкий удар, —
На полі бою сльози не пристали,
До пімсти кличе рвійністю фанфар
Година смерти батька-генерала.

Борець упав... Та житиме порив
Його наказу в бункері-землянці,
В безмежжі степу, шелесті вітрів,
У кроці й чині кожного повстанця.

І він луна. Зі заходу на схід,
На північ з півдня пострілів фермати
Несуть grimляче рокіт-заповіт
Кінчити битву, Лицарем почату.

Пала огнем Дніпра могутній лук
І Чорне море пинить, наче блага,
У криках чайок — віщий перегук,
В припливу хвилях — відгомін присяги.

Присяги тих, чий згинув керманич
Та їм лишилися переможні весла,
Завзяття вдачі і рішучість віч
Пройти шляхами, Вождь які накреслив.

Летять вітри і тисячі відлунь
Збирають всюди: на столичних площах,
В садах Полтави, в горах понад ґрунь,
Між гнівних сосен лісу Білогорці.

Вони пройдуть, безудержно пройдуть
В блакиті світання крізь бурхливі води,
Зірниця правди їм осяє путь,
А силу в змазі воля дасть народу.

Вони пройдуть, як месники за квіт
Землі святої, зірваний катами,
За кров на листях білогорських віт,
За стріл Парижу й бомбу Роттердаму.

Он крейсер в рейс котвицю вже підніс,
А море пінить. Промениться траса.
Гримить присяга. Прапор. І девіз
Чинів Євгена, Симона й Тараса! . .

Підполковник Михайло ЛІЩИНСЬКИЙ

ПОЛІТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ І ЙОГО ТРАГІЧНІ НАСЛІДКИ

Вже від довшого часу демократичні держави західного альянсу вперто тримаються реалістичного напрямку у всіх своїх політичних потягненнях і проблемах. Цей політичний реалізм підбудовано відповідними філософічними тезами, які недавно померлий англійський філософ Рассел об'єднав у філософську приказку — «Беттер ред, ас дед», — яка ніби має заключати в собі найглибший сенс усіх політичних дій західної демократії. Вона, ця крилата, але зовсім недоречна теза «практичної філософії» неймовірно швидко облетіла увесь світ і в інтелекті сучасної людини зробила просто варварське спустошення.

Згідно з цією тезою, зі світогляду культурної людини викинено всі елементи ідеалізму й тих чеснот, які формували інтелегентну людину в творця найцінніших вартостей та ідей, що оберігали людство від морального декадентства. Переоцінка поглядів заторкнула майже всі ділянки життя людини, народу та сім'ї, як основної клітини суспільства. Нині людство стоїть перед моральною катастрофою, бо народи поволі вже втрачають чесне розуміння добра і зла, справедливе розуміння етики й моралі та важливість цих моральних дібр у житті людини й держави.

Історія чотирьох останніх декад нашої століття наглядно виявляє нам те, як багато лиха накоїв народам реалістичний напрям у політиці. Розгляньмо ж два важливі періоди політичного реалізму — до II-ої світової війни й після неї.

Міжнародна політика великодержав західного альянсу — З'єднаних Стейтів Америки, Великої Британії і Франції — в останніх роках перед II-ою світовою війною стояла на виразних реалістичних позиціях. Ці держави, вманевровані гітлерівським райхом у дефензивну ситуацію, без найменшого спротиву допасовували себе до всього того, що їм накидав Гітлер. Кожний день у тому критичному часі створював для них щораз то гірше положення і зближав їх до катастрофи, від якої тодішня їхня реальна політика не могла врятувати. Все ж таки на зміну своєї катастрофічної політики ці три сильні потуги не спромоглися. Відкидаючи всі принципи, зобов'язуючі їх до протидії виразній агресії політичного мегаломана Адольфа Гітлера, вони зложили на жертвовник цього кровожерного тирана Чехо-Словаччину і приглядалися спокійно, тобто без ніякої мілітарної акції, як він заганяв у неволю Польщу — їхнього другого союзника, свободу якого вони зобов'язалися оборонити.

Докладні студії документів того часу виявляють сьогодні, що агресію Гітлера на початках його анексії можна було зовсім добре стримати мілітарною силою тодішньої Франції, бо в часі «аншлюсу Австрії» або вмаршу на Судети збройний потенціал Німеччини був щойно в розбудові, а її тогочасні військові засоби позначалися значною обмеженістю. Але уряди трьох вищезгаданих великодержав очолювали тоді політичні «ліліпуті», які найбільшим осягом уважали здобуття від Гітлера клаптика паперу, що ним вони потім «тріумфально» вимахували перед товпою, котра, подібно до сьогоднішньої, несамовито верещала на вулицях міст: «Мир! Мир!! Мир!!!»...

І що ж сталося? У відповідь на цей пацифістичний вереск юрби, вкоротці заревіли німецькі гармати і збудили у військових загравах вогнів приспані різнорідними дурманними гаслами й «реалітетами» тогочасної демократії народи західних держав. І хоча ці народи вправді зайняли вихідні військові позиції, проте на виступ проти ворога ще довго не могли спромогтися, а згодом виявилось, що реалітетна політика, яка йшла шляхом примирливості й допасовування себе до вимог ворога, не врятувала західні демократії від трагічної війни.

В часі війни західні союзники здобули собі нового «альянта» — Советський Союз, — тобто державу, яка на протязі довгих років допомагала Гітлерові розбудовувати мілітарний потенціал Райху, а вкінці заключила з ним договір, котрий уможливив німцям розпочати військові операції проти Польщі і її союзників, серед яких західні держави — Велика Британія і Франція, а також З'єднані Штати Америки — були найголовнішими ситнаторами союзного з'єднання.

Створилася нова «реальна» ситуація, до якої згадані західні демократичні потуги не тільки допасували себе, але ще й поставили вимогу польському екзильному урядові в Лондоні, щоб він також достосувався до неї. Все це діялося тоді, коли цілому світові було відомо, що Сталін звелів помордувати в Катині тисячі старшин польської армії, а цей факт мав ще трагічнішу вимову, коли взяти до уваги, що Польща не мала змоги вести

війни проти СССР і являлася союзником західних демократичних держав.

Не менше промовистим є й той факт, що Советський Союз, поділивши з гітлерівською Німеччиною Польщу, вивіз сотні тисяч її громадян без ніяких судів на заслання, тисячі виморив голодом і холодом, а визначніших провідників польського народу НКВД вимордувало в тюрмах. Реальна політика «пристосування» до нової ситуації перекреслила все — й гуманність, і справедливість, і мораль, а мимо того, що злочини Сталіна не уступали злочинам Гітлера (це після війни було стверджене на XX конгресі комуністичної партії в Москві), чомусь демократичні союзники виробили для цієї варварської потвори із кремлівської палати особливий «фамільярний» статус, і кровожерний Сталін, мов би на глум історії, став «вуйком Джо» («онкел Джо») саме для тих народів, які політичними злочинами його, як союзника III Райху, були загнані у скрутне положення і вплетані у важку війну.

Сталася ще дивніша річ. «Вуйко Джо» одержав особливі привілеї і права на території західних демократичних країн, у висліді чого советські військові й дипломатичні місії свobodно та без ніякого контролю їздили по них, улаштовували всякі мітинги й сіяли комуністичну пропаганду, а в той самий час рухи летунів усіх військово-повітряних флотів, які транспортували зброю й мілітарне випосаження для червоної армії, обмежувалися до визначеного клаптика площі на лєтовищі, а за їхнім кожним кроком слідувала міліція. Були навіть поголоски про те, що неслухняних чинники безпеки вчили советських порядків при допомозі биття. А постачання демократичних держав для СССР були такі великі, що завдяки їм удалося наладнати фронти червоної армії і врятувати «союзника» від катастрофічної кризи, в якій легко міг полетіти коміть головою «онкел Джо».

Плянуючи впорядкування післявоєнного світу, західні альянти мріяли й вірили у свої мрії, що створення Організації Об'єднаних Націй розв'яже всі евентуальні конфлікти й міжнародні політичні кризи, тому цим мріям підпоряд-

ковувалися всі потягнення й до цих мрій допасовувалися всі політичні проблеми. Не лише сьогодні, але вже в роках війни були явні докази того, що мрії західніх альянтів про можливість наладнання політичного порядку в світі при допомозі ООН являлися найбільшою політичною утопією, побудованою на аспіраціях цих альянтів наладати співжиття із Советським Союзом. А як це можна було зробити?

Поминаючи той факт, що Советський Союз, як покровитель комуністичного руху в світі, мав у своїй міжнародній політиці інші цілі від західніх альянтів, сама його структура й комуністичний режим, опертий на диктатурі комуністичної партії, в дійсності не давали Заходові жодних прогнозів на те, що на земній кулі можна встановити справедливий лад, бо в усіх політичних потягненнях СССР явно стремів до «советського миру» на світі, тобто такого миру, при якому державами володіли б комуністи, й то так, щоб Кремль став центром, та не тільки керівним ідеологічним центром комунізму, але рівнож мав найбільшу політичну владу над тією великою світовою імперією. Так розумів, розуміє й буде розуміти Кремль політичний лад і мир у світі. У висліді такого розуміння майбутности дійшло до розламу в комуністичному русі і бльоці комуністичних держав, але Москва вперто підбудовує «ленінською наукою» свій погляд на міжнародню ситуацію і від своїх постулатів не хоче відступити, а, маючи могутню мілітарну силу, тримає над світом своєрідний «меч Дамокля».

З того бачимо як дуже прорахувалися західні альянти у своїй інтерпретації реальної політики. Вже на польській справі можна було переконатися, що Москва ніколи не стане спільником демократичного бльоку держав у будові демократичного справедливого ладу на світі. В засаді Польща була пасивним союзником Росії, бо завдяки Ризькому договору поділилася з нею українськими землями й у цей спосіб стала спільником Москви в початках її агресії на сусідні народи. Не було таємницею для Кремля, що Польща не пого-

дилася на те, аби німецькі війська перейшли її територію у плянованому наступі на Советський Союз, за що Гітлер хотів гарантувати самостійність Польщі. Москва рівнож знала, що Польща не хоче поділу советської імперії на самостійні держави, бо в такому випадку самостійна Україна відібрала б від неї українські етнографічні землі. В силі тих фактів лежала безпека СССР на кордонах із Польщею. Одначе, мимо такої ситуації, Кремль мав супроти Польщі свої далекоїдучі пляни, ціллю політики яких було знищення Польщі під кожним оглядом, щоб вона стала також сприятливим тереном для експансії Москви на захід.

Західні альянти сподівалися, що СССР бодай так далеко піде їм на руку, що не буде агресивним супроти Польщі й не перешкоджатиме лондонському польському урядові у віднові суверенної влади того ж уряду у Варшаві. В дійсності для таких надій західні альянти не мали підстав, бо СССР рішуче протиставився їхнім плянам перетяти німецьку окупаційну територію висадкою в Югославії, а потім через Румунію й Польщу відтяти німецький східний фронт від Райху. Це знаємо нині з інструкцій, які мав із Москви Тіто і якому вона наказала виступити збройно проти альянтів, коли б вони висадилися в Югославії.

Давніша й тогочасна політика Кремля вказувала, що при допомозі західніх союзників він плянує не тільки позбутися німецької загрози, але одночасно хоче посунутися далеко на захід, щоб у той спосіб досягнути кращі випадові позиції в дальшому етапі підбою Європи. Ті, досить примітивно прикриті, цілі вповні підтвердили грядучі події й роля Советського Союзу у варшавському повстанні, яке для московської політики мало велике значення, спеціально тоді, коли йшлося про розрахунки здібностей Кремля. Для кращого вияснення свого завдання, коротко пригадаю тогочасні події, зв'язані з варшавським повстанням.

З битви під Бродами знаємо добре, яку велику ударну силу мала червона армія влітку 1944 року. Практично німці в жодній мірі вже не могли бути поважним і рішачим противником на фронті, чер-

вона армія блискавично котила фронт на захід і тому, для остаточної перемоги, Москві варшавське повстання не було потрібне. Не є таємницею те, що, зближаючись до кордонів Польщі, Москва мала плян насадити в ній свій комуністичний польський уряд. Одначе, ця Москва знала добре, що в Польщі діяла сильна підпільна Армія Крайова, котра була вірна польському урядові в Лондоні й ніколи не пішла б на співпрацю із Советським Союзом, якщо б він хотів насаджувати у Варшаві свій сателітний уряд. Отож, щоб позбутися невідгданого союзника з польської території, Москва видумала пекельний плян.

У часі, коли передові частини червоної армії зблизилися до Висли, на передмістях Варшави советські комунікати подавали до відома, що ця армія не лише підійшла до берегів ріки Висли під Варшавою, але також узяла в полон командира 73-ої німецької дивізії, яка тримала причілок на березі Висли, і справа звільнення Варшави це справа кількох днів. Безпосередньо за тим советське радіо закликала Варшаву до повстання, й Армія Крайова, яка до нього готувалася, це повстання підняла та виступила до бою проти німців. Почалася героїська боротьба повстанців із жорстоким окупантом; ведучи в нечувано важких умовах бої, ці повстанці сподівалися допомоги від червоної армії та від західних альянтів. Але Москва їм не допомогла нічим, вона навіть заборонила альянтським літакам пролітати над польською територією, зайнятою червоною армією, й тим самим засудила варшавське повстання на загибель. Формациї советських військ відтяглися з-над Висли, а налеті військово-повітряної фльоти СССР майже цілковито припинилися.

Після двох місяців запеклої боротьби Армія Крайова мусіла скапітулювати, а Москва осягнула свою ціль. Німці очистили Варшаву від неприхильних до Советського Союзу елементів, героїською смертю лягло багато польських патріотів, які для Москви були так само невідгдані, як і ті, що їх кремлівські кати вимордували в Катині. Та найтипівішим для цієї підлої зради, якої допустився Кремль і

супроти Польщі, й супроти західних союзників, було те, що нині, студіюючи тогочасні документи, бачимо, як Сталін у листах у тій справі до англійського й американського урядів ставився до варшавського повстання: він називав його політичною авантюрою, хоч у цілому світі були занотовані московські заклики до підняття цього повстання. Як звичайно, Сталін уміло скинув усю вину на польський уряд у Лондоні і старався йому приписати причетність до повстання, якому Москва могла допомогти й надати йому успішности, але на такий крок не пішла, бо мала готовий свій «Люблінський комітет», котрий, як усі знаємо, обняв функції уряду у Варшаві.

При тій нагоді варто відмітити, що ще нині, як на еміграції, так і в Польщі, при згадці про варшавське повстання часто ставиться нам, українцям, закид, що наші військові частини брали участь у боях проти повстанців. У цій справі були офіційні дослідження в нюрнберзькому процесі, а окрема комісія польського уряду вела основні допити, з яких виявилось, що українських частин в акції здушування повстання не було, а польське населення часто зараховувало на наше conto жорстокі чини «бригадефюрера» Камінського, який, до речі, з походження був поляком і нічого спільного ні з нами, ані з нашою етнографічною територією не мав.

Вояки цієї бригади — це колишні червоноармійці і громадяни СССР (у значній частині), старшини — також не-українці, а якщо в котромусь із поліційних відділів трапився якийсь українець (бо з формацій евакуйованої української поліції німці розкидали поліцистів де хотіли), то хай поляки пам'ятають, що у придушенні варшавського повстання брали участь відділи з Познаньщини, рекрутовані з колишніх молодих польських «стшельцуф», які служили в усіх спеціальних частинах і далися нам так узнаки на нашій етнографічній території, що ми цих колишніх польських «стшельцуф» ніколи не забудемо. Тому в таких справах немає чого зачіпати чужинців узагалі, бо й поляки, чи навіть жиди, мусіли робити те, що їм наказували нім-

ці. Ліпше до цього питання поставитися справедливо й не обвинувачувати чужих за чини, які dokonувалися своїми.

Реальна політика західніх альянтів закінчилася всюди катастрофою. Сьогодні на очищених від німців територіях не панують народи, які є їхніми суверенами. В Польщі, Мадярщині, Чехії, Словаччині, Болгарії й Румунії, як рівнож у балтійських країнах, панує Москва. Малі війни, які вона інспірує, мають на цілі послабити вплив західньої демократії на світову політику, а інтриги, з тими війнами пов'язані, в дійсності поволі ліквідують єдність держав демократичного

бльоку. Світ губить віру в те, що демократичні держави є здібні обороняти свої позиції, й тому можна тепер запримітити шукання доріг до Москви. Якщо їй удасться здобути неутральність хоч би Німеччини і Франції, то ця Москва скріпить свій наступ на всіх континентах тим більше, що вже тепер має успіхи майже на всіх тих територіях, які мусіли звільнити Франція й Велика Британія.

В такій ситуації треба дуже дивуватися, що З'єднані Стейти Америки не бачать, куди котиться світ під пресією реальної політики демократичного блоку.

Генерал-полковник Павло ШАНДРУК

У 20-ЛІТТЯ СМЕРТИ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА ГЕНЕРАЛА Р. ШУХЕВИЧА*)

Для вшанування 20-ої річниці смерти героя збройного опору двом наїзникам-окупантам нашої Батьківщини й вождя Української Повстанської Армії, генерала Романа Шухевича — Тараса Чупринки, немає можливості та, мабуть, нема й потреби представляти процес творення та оперативної діяльності тієї Армії, яка наприкінці другої світової війни в засаді відновила традицію війни за національно-політичну державність України, а у практиці збройною рукою виконувала завдання збереження й захисту самої субстанції народу.

Наші молодша й молода генерації на Західніх Землях України в умовах майже трагічно-безнадійної дійсності поновно заманіфестували прагнення цілого народу, бо в інших частинах української землі він був нечуваним терором обидвох тогочасних окупантів — Московії та Німеччини — змушений не тільки до мовчанки, але навіть до виконання — хоч із пасивним спротивом — їхньої волі. Спонтанно сформували ті наші борці за Україну й український нарід у різних

обширах Західньої України коротко перед кінцем другої світової війни численні повстанські загони в дуже несприятливих, створених окупаціями, політично-соціальних, оперативних і тактичного стану тих загонів умовах, і це дало початки виникненню Української Повстанської Армії, яка вже у вирі боротьби дістала популярну скорсчену назву УПА.

Тут належить пригадати, що західня частина України вже від часів званої в історії під австро-угорською займанщиною національної революції 1848 року, яка мала назву «весни народів», була тереном, де відродилася й закріпилася ідея української державности, де знайшли були притулок та можливості для національно-політичної і національно-культурної праці передові українці із Придніпрянської України, в якій жорстко переслідувався український національний дух, відроджений Тарасом Шевченком, — М. Драгоманів, М. Грушевський, В. Липинський, В. Дорошенко та інші. Тому всі свідомі українці вважали й називали Галичину, цю правдиву оазу української самостійницької державницької думки, «українським П'ємонтом».

*) Промова на академії в честь генерала Романа Шухевича — Тараса Чупринки у Філадельфії, 7-го лютого 1970 року.

На протязі майже семи років бойову діяльність УПА очолював генерал Роман Шухевич — Тарас Чупринка.

Щоб уявити собі людський образ тієї людини-вояка й командира, треба в ній бачити властивості — вселюдські та вояцькі. Один із його близьких товаришів із часів високих студій у Львівській Політехніці так окреслює юнацький та майбутнього вождя УПА характер: спокійний, завжди зрівноважений, вдумливий, енергійний, доступний, товариський, захоплений спортовець, узагалі людина непересічного інтелекту, але при тому веселої вдачі. То є такі людські прикмети, які, згідно з історією воєнного мистецтва, завжди були властиві всім великим полководцям, від Олександра Македонського й Ганнібала починаючи. А коли вже тоді між студентами політехніки йшли розмови про українську національну політику, то слід відмітити, що погляди Романа Шухевича кожноразом були радикальними — він бачив визволення й існування української держави в оперті на «узброєний нарід». Очевидна річ, що такі властивості його характеру відбилися на його дальшому житті та doprowadили його в найкритичнішому для нашої народу часі до посту вождя революційної збройної сили, якій він у підготовці її до визначеної цілі намагався — як знаємо з дотичних історичних матеріалів, а про що найкраще знають самі вояки УПА — надати властивостей повної військовості: піднести мораль, волю виконання, поглибити вишкіл, прищепити людяність, глибоку релігійність, але понад усе свідомий патріотизм. Такою людиною був Генерал Роман Шухевич.

Збройною боротьбою в усіх її видах керує доцільна політика. В тому часі Організація Українських Націоналістів для керування Українською Повстанською Армією і взагалі збройною акцією, як рівнож і акціями цивільного резистансу, на який складалися обставини соціального взагалі, громадського зокрема характеру, обставини економічної політики, впливаючі з оцінки практичних умовин експлуатації населення окупантами, — покликала до життя Українську Головну Визвольну Раду, членом якої, а пізніше й

головою, був генерал Шухевич. Він же ж був членом бойової секції ОУН від молодих років, знав добре національно-державні постулати із програми її існування й діяльності, виконував доручення терористичного характеру на ворогах, на членах вороже до українців наставленої польської адміністрації.

Генерал Шухевич не мав із незалежних від нього обставин формальної закінченої військової освіти, але із власних інтенцій багато часу присвячував студіям військової історії, був військовиком із покликання, військовим із розуму й серця. Між іншим, йому довелося теж співпрацювати над творенням збройної, парамілітарного характеру сили в Карпатській Україні, що у значній мірі поширювало практично його прагнення військового досвіду, військового знання.

Призначений Командиром УПА, генерал Шухевич мусить побороти великі труднощі організаційного порядку при одночасному провадженні групами УПА бойових операцій. Упівські групи діють у різних теренах, бракує зброї, треба здобувати амуніцію, харчі, санітарні засоби. В початковій періоді існування УПА відчувається дошкульний брак досвідчених командирів та навіть вояків, але вже після короткого часу її бойових чинностей він вирівнюється, завдяки щоденним бойовим акціям, запалові та впрост надлюдській енергії як самого генерала Шухевича, так і всіх командирів та вояків. Особливі труднощі виникали з огляду на широкий і глибокий терен, на опановані повстанцями простори, бо було важко утримувати зв'язок між Головною Командою УПА та підлеглими оперативними й бойовими одиницями. Але всі ці браки прекрасно заступає, як ми називаємо, «єдність доктрини», «спільна доктрина», бо вояки добре знають інтенції своїх начальників, свої завдання й тактичне вміння виконання їх, а всі разом знають інтенції генерала Шухевича, оголошені в його напрямках — директивах. Урешті, все в УПА є зорганізоване в тих непомірно тяжких умовах, із старшинськими школами включно, так, що кожний із нас таку організацію мусить подивляти. Отже, те, що називаємо

тактичним станом, є в УПА наладнане взірцево.

Найбільшим і вже справді дуже небезпечним під оперативним поглядом завданням для генерала Шухевича і його Штабу була konieczність боротьби проти трьох ворогів і зв'язане з тим перекидання бойових згруповань на різні відтинки різних фронтів проти ворога, який — що ж там і говорити — диспонував силою та без порівняння досконалішими технічними засобами ведення бою й мілітарних операцій. А що УПА могла протиставити цим ворогам? Хіба свій найбільший та у війні найдосконаліший аргумент — несподіваний, неочікуваний, доцільно вибраний у терені напад. Всі заплановані Головною Командою УПА операції вдаються, а якщо й доводиться натрапляти на більші ворожі сили, то відділи УПА дуже вміло, дуже вправно відтягаються з бою без більших утрат. Очевидна річ, що таку діяльність УПА могла завдячувати патріотичній прихильності населення, для якого вона була повсякчасним і сміливим оборонцем, тому розвідувальні акції населення дуже сприяли бойовим чинностям УПА.

Один із знаних в історії великих полководців сказав був, що «немає добрих полків, є лише добрі полковники». Й це половина правди, зокрема у відношенні до УПА. В УПА був добрий вождь, були добрі полковники-начальники й були всі добрі вояки. Тут нехай буде вільно мені підкреслити, що і всі наші армії мали й добрих командирів, і добрих полковників, і не менше добрих вояків.

Героїчна боротьба УПА на протязі років змусила була наших ворогів, між ними, здається, в першу чергу поляків, але також москвинів і німців, шукати якогось із нею порозуміння. Після невдалих спроб ліквідувати УПА, вони починають уникати тих просторів, де ця УПА діє, а потім висилають до неї своїх послів — звичайно, без успіху. Мало того, москалі, згідно зі своєю доктринальною практикою, підшиваються під війська УПА в цілі провокування, бо не бачать іншої можливості побороти її. В 1944-46 рр. червоні створили цілі загони, які з тризубами на шапках нападали на села, грабували, забивали селян, але все це їм не

повелося в такій мірі, як вони сподівалися. Про цю справу знаходимо перевірені на підставі таких большевицьких джерел дані у студіях проф. Л. Шанковського, друкованих у «Віснику» — «Большевики про УПА».

Ген.-хор. Роман Шухевич — Тарас Чупринка, Головний Командир УПА

Якою силою диспонував генерал Шухевич? У спогадах і реляціях існують різні оцінки, вважаємо, однаке, що ця сила не була стабільною й залежно від ситуації поповнювалася не лише добровільцями, але інколи і шляхом мобілізації в даному районі. В кожному разі основне ядро УПА tworили сталі відділи численністю від двадцяти до тридцяти тисяч вояків.

На яких просторах і як діяла УПА? Один із редакторів збірника «В рядах УПА» д-р П. Мірчук і курінний командир УПА М. Скорупський у своїх спогадах п. з. «У наступах і відступах» так правдиво характеризують стан тих справ: УПА на Волині, в Карпатах, на Перемищині, в Чорному Лісі, в Долині Смерти, на Поділлі й т. д. Її акції проходять у маршах, боях, рейдах, засідках, наступах, у безупинній моральній і фізичній напрузі, без постоїв і відпочинку, бо коли

немає бойової діяльності, то є вправи і приготування. До того треба додати, що діяльність УПА мала й політично-стратегічне значення в ширшому масштабі, бо стимулювала резистанс і партизанку серед інших поневолених в СРСР народів.

Після поновної окупації московськими червоними ордами Західної України та спеціально після закінчення другої світової війни, москалі почали систематично готуватися до ліквідації УПА. Для її командування в тій ситуації був єдиний вихід — зійти в підпілля, щоб зберегти якнайбільше людей. Але й це була дуже важка до виконання справа, з огляду не так на особовий склад УПА, як у зв'язку з необхідністю переховати або знищити розбудовані для акції установи, заклади й різномірне майно, здобуте з неймовірними труднощами. Але, mimo того, навіть при умовах повної конспірації УПА вела партизанські операції в можливих розмірах. На її ліквідацію червоні змушені були вислати дві польські й одну власну дивізії. Терен поволі звужувався, й доводилося думати про вихід з оточення, mimo того, що вороги понесли в боях великі втрати.

Генерал Шухевич зарядив, з одного боку, розпорошення тих бійців, які походили з поближких районів і могли це виконати, іншим дав наказ поспробувати продертися на захід — звідси ми знаємо про так звані рейдуючі частини. Готовий на всілякі труднощі, вояк УПА виконав і це завдання. Отож ми серед нас бачимо командирів і вояків рейдуючих відділів, яким пощастило, виявляючи надлюдські сміливість і вмілість, дістатися до окупованої американськими військами Німеччини, де їх було інтерновано, а згодом вони опинилися в заморських країнах вільного світу, після перевірки та внаслідок інтервенції наявних у ньому українських організацій.

Багато тих славних патріотів-упівців потрапило в руки червоних, багато згинувало, багато опинилося в тундрах Сибіру. Що ж токається генерала Романа Шухевича, то він, будучи вірний своїм засадам продовжування боротьби за Україну любим способом, залишився на Рідних Землях. Але агенти московського НКВД й польської безпеки вислідили його та пе-

ребуваючих із ним найближчих співробітників, оточили їх, і в нерівнім бою генерал згинув 5-го березня 1950 року.

Можемо жаліти, що генерал Шухевич, збережене життя якого могло б бути повноцінне для майбутнього, не вважав за доцільне приєднатися до своїх рейдуючих на захід відділів. Але теж мусимо здавати собі справу з того, що й у вільному світі злочинна рука червоного московського ворога шукала б за ним. Власне тому не відомо, чи зміг би він уникнути долі інших наших політичних провідників, які саме у вільному світі впали жертвами московського імперіалізму.

Не знаючи, хто і що залишилося в Рідному Краю, поминаємо відповідь на це питання. Але знаємо, що цілий ряд молодих українських патріотів знову й надалі провадить боротьбу в там доступних формах проти поневолення України — В. Чорновіл, М. Горинь, П. Заливаха, С. Караванський. Це чільні борці, а скільки їх є незнаних нам?! І знову ж акція починається в нашому історичному П'ємонті, на Західних Землях України.

Генерал Роман Шухевич, оскільки мені відомо, не залишив писаного тестаменту, але вся його офірна патріотична діяльність, що оце тут є підставою вшанування його пам'яті, і являється ідеологічно існуючим тестаментом. І єдиним обов'язком старшого покоління, яке вело збройну боротьбу і яке відходить з арени тієї боротьби поконане, але не скорене, є кликати вже наймолодшу генерацію, тут ось так численно представлену, до наслідування прикладу генерала Шухевича — Чупринки та подекуди й усіх нас, які хочемо, щоб стяг прагнення бачити Україну Великою Державою наша, така дорога нам, молодь утримала у своїх твердих руках тепер і завжди. Збережіть же, Дорогі Молоді Патріоти, ентузіазм віри й певність перемоги для визволення нашої страждальної Батьківщини! Ви повинні вірити у Вічну Правду та ніколи не забувати, що маєте українське походження.

Сьогодні мої слова на пошану генерала Романа Шухевича — Тараса Чупринки є моєю почесною спробою покласти лавровий вінець перед символом Героя та його легендарної Української Повстанської Армії.

КОНФРОНТАЦІЯ У ТРИКУТНИКУ ПОТУГ

ПЕКІН—ВАШІНГТОН—МОСКВА ТА ПРО КОМУНІЗМ В АЗІЇ

В політичній констеляції сучасного модерно-індустріального та водночас під господарським оглядом відсталого світу на особливу увагу заслуговують слідуючі важливі проблеми:

1. конфронтація у трикутнику потуг Пекін-Вашінгтон-Москва;
2. шанси китайського комунізму;
3. майбутність СССР.

В політичній термінології вже після другої світової війни вживається слово «конфронтація», для підкреслення загрозливо-кризового положення в даному стратегічному районі світу. Таке положення може кожночасно перетворитися у війну між заінтересованими державами, або бути причиною світової війни. Після невдалих агресивних спроб СССР в Європі, щоб опанувати, зглядно знеутралізувати Грецію й Туреччину в 1947-1949 рр., спроб опанувати Берлін та розгорнути агресію проти Західної Німеччини, Москва, починаючи від другої половини 50-их років, після кубинської кризи, сконцентрувала свої стратегічні плани на Близькому Сході (Карта ч. 1). На увагу заслуговує факт, що після кубинської кризи, Хрущов не ангажувався у в'єтнамській війні, залишаючи вільну руку ЗСА в Південно-Східній Азії. Після усунення Хрущова в 1964 р., нове керівництво СССР знову приступило до агресії в Південно-Східній Азії, допомагаючи Північному В'єтнамові проти ЗСА. Під кінець влади Хрущова між ЗСА та СССР створився баянс рівноваги нуклеарних потенціалів обидвох суперпотуг і коєкзистенція, що виключала пробу сил в Азії. Нове керівництво рішилося перевести ревізію політики Хрущова, щоб по-

літикою співдії з Північним В'єтнамом привернути престижеву присутність СССР у цьому невралгічному районі Південно-Східної Азії, та рівночасно поставити під сумнів переважаюче право Китаю в тій частині комуністичної Азії. (Карта ч. 2). Таким чином, СССР рішився на конфронтацію із двома супротивниками — зі ЗСА й Китаєм.

Без сумніву конфронтація СССР із ЗСА у цьому районі має засадниче значення, бо головна мета стратегії Москви якнайбільше обезсилити свого першого супротивника, його політично скомпромітувати перед народами світу, мовляв, перша суперпотуга світу не може успішно закінчити війни з Північним В'єтнамом. Водночас заангажування СССР на тривалий час у В'єтнамі треба оцінювати як цілеспрямовану акцію проти китайських стремлінь, мати Північний В'єтнам по своїй стороні. Китайці, самозрозуміло, мету такого політичного потягнення СССР відразу узнали, тому вони є проти того, щоб Москва відігравала будь-яку роллю у в'єтнамській війні. Китайці є свідомі того, що ЗСА не зможуть виграти війни у джунглях, і що та війна американців тільки буде вичерпувати. Також китайці є переконані в тому, що СССР змагатиме до того, щоб Північний В'єтнам став московською воєнною базою проти Китаю.

На сторінках «Пекінг Рундшав» ч. 17, від 28. 4. 1970 р., м ін., читаємо: «Советська ревізіоністична кліка ренегатів провадить «антиколоніальну боротьбу» устами, обкидаючи ЗСА час до часу кількома лайливими словами, а в дійсності вона, подібно як імперіялісти ЗСА, є найбільш імперіялістичною, бо змагає до опануван-

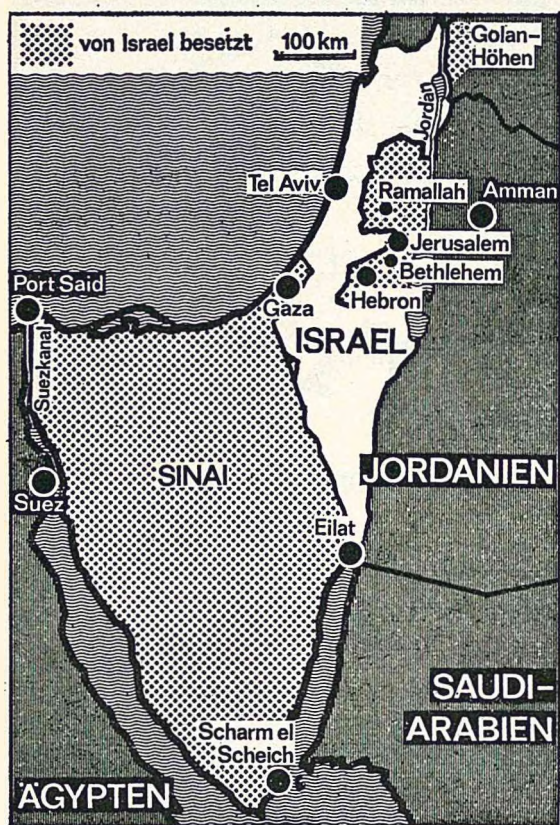
ня цілого світу. Так звана «боротьба» советського ревізйонізму проти ЗСА й боротьба народів усіх країн проти імперіалізму ЗСА — це дві окремі справи, які зі собою не мають нічого спільного. З метою наново поділити світ, ривалізують і колябують советський ревізйонізм й американський імперіалізм. Вчинки советського ревізйонізму в ряді важливих

дів усіх країн продовжувати імперіальну політику сили. Коли советський ревізйонізм й американський імперіалізм ідуть на спільні компроміси, — це є тільки провізорії грабіжників» (стор. 10).

Із цієї цитати наглядно бачимо, що Китай однаково оцінює присутність в Південно-Східній Азії ЗСА й СССР.

Недавно ЗСА рішилися перевести оперативну акцію в Камбоджії, щоб на території цієї країни знищити бази постачання в'єтконгу та водночас прискіпити закінчення війни у В'єтнамі. Однак, американська стратегія у Камбоджії зазнала поразки, бо, не вважаючи на те, що американцям удалося знищити частину баз в'єтконгу, це не ліквідувало війни. Камбоджія зараз є тереном завзятої боротьби між противниками комунізму та партизанськими частинами з Північного В'єтнаму.

Експедиція американських з'єднань у Камбоджії закінчилася точно, згідно з рішенням президента Ніксона, 29. 6. 1970 р. Однак, це стратегічне потягнення не ліквідувало війни в Камбоджії, навпаки — в цій країні громадянська війна охопила майже цілу територію. З відтягненням американських наземних сил із Камбоджії непевне положення режиму генерала Лон Ноля далі знаходиться під повітряною охороною ЗСА. Згідно з інформаціями «Нью-Йорк Таймс», поданими у статті «Бідна Камбоджія», американське летунство доконує кожного дня на території Камбоджії більше ста налетів. Американська артилерія може далі стріляти на територію цієї країни; американські стежі можуть, у випадках konieczности, переходити через кордон; також американські інструктори модернізують камбоджійську армію, кількісний стан якої виносить 40.000 чоловік. Камбоджія — 181.035 кв. км., нараховує 6.560.000 людности. В тій кількості 85% кхмерів (камбоджійців), 7,5% в'єтнамців, 7,5% інших національностей — китайців, тямів (чамів), ляо, таї (сіямці). На території Камбоджії знаходиться 40-50.000 вояків в'єтконгу. Крім цього, дві повстанські групи: підтримувана Тай радикально-права — «кхмер-сераї» й комуністична прокитайська — «червоний кхмер». Численність

КАРТА Ч. 1.

**Конфронтація на Близькому Сході.
Арабсько-ізраїльська війна. Невтралічний район інтересів ЗСА й СССР.**

питань, як питання Німеччини, Середнього Сходу, Південно-Східної Азії, Японії, ядерної зброї, — це докази його злочинів ривалізації і коляборації з американським імперіалізмом. Обидва стремлять до того, щоб коштом інтересів наро-

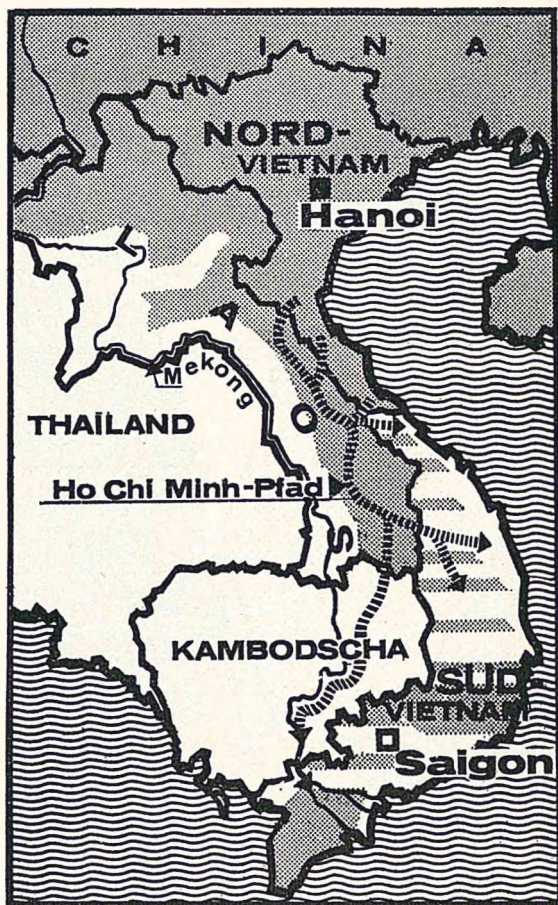
першої невідома, вона розташована в лісах у північно-західній частині країни та не створює особливої загрози. Зате «червоний кхмер» нараховує кругло 3-4.000 чоловік; та група розташована відділами в південній, північно-східній та східній частинах Камбоджії і вона співдіє з в'єтконгом. (Гляди карту).

Союзна організація СЕАТО, основана під час індокитайсько-французької війни в 1954 р. не має військово-потенціальної підбудови. Зовнішня агресія проти будь-якого союзника кінчається тільки консультацією. Франція від СЕАТО повністю відійшла. На конференції міністрів у Манілі з початком липня ц. р. Пакистан не підписав спільного, багатого на фрази протоколу, бажаючи заховати приятельську неутралність супроти Китаю. Інші члени — Тайланд, Філіппіни, ЗСА, Великобританія, Австралія й Нова Зеландія заявили бажання, щоб СЕАТО далі існувало. Новий британський консервативний уряд прирік, що в 1971 році присутність В. Британії у Сінгапурі й Малайзії не буде обмежуватися тільки до символіки, але також зміцнить військовий потенціал. Знов же ж міністер закордонних справ ЗСА Роджерс заявив, що політика його уряду є наставлена на відтягнення власних військ із В'єтнаму, тому зобов'язань відносно Азії він уже не може виконувати.

Таким чином, головний тягар боротьби в Камбоджії після відтягнення американських з'єднань спочиває в руках командування Південного В'єтнаму, збройні сили якого нараховують близько 472.000 вояків. У Південному В'єтнамі знаходиться в дії коло 100.000 війська Північного В'єтнаму (на 40.000 менше від кінця 1968 р.). На терені Південного В'єтнаму далі триває партизанська війна, але навіть найменших познач такої війни в Північному В'єтнамі немає. Збройні сили Північного В'єтнаму нараховують приблизно 457.000 вояків. Для орієнтації збройні сили інших країн Індокитаю є наступні: Бірма — 142.000, Тайланд — 126.000, Лаос

— 65.000, Малайзія — 45.000, Сінгапур — 14.000. Положення в Камбоджії ілюструє карта.

Війна у В'єтнамі має передусім стратегічне значення для ЗСА. Вона скерована проти комунізму в Південно-Східній Азії і своєю істотою після кількох актів є все ще далі тривалою політичною драмою, пролог якої розпочався в 1941 р. Завзята

КАРТА Ч. 2.

Конференція в Індокитаї. Невралгічний район інтересів ЗСА, СССР і Китаю.

боротьба ЗСА у В'єтнамі пояснюється перш за все важливим стратегічним значенням Індокитайського півострова для ще більшого значення зони Тихого океану. Індокитайський півострів ЗСА на-

магаються включити в систему баз проти Китаю. Военна база ЗСА на цьому півострові доповнює подібну базу в Південній Кореї. Ця база є подумана, як континентальний оборонний бастион для острівних баз ЗСА, які є розташовані вздовж азійського континенту від Аляски, через Японію, Окінаву, Південну Корею, Тайван і Філіппіни до Південного В'єтнаму й Тайланду. Крім цього, на думку ЗСА, Індокитай повинен стати центром, із якого виходили б вирішальні воєнно-політичні впливи Америки в напрямі Малайського півострова й Індонезійського архіпелагу. Індокитайському півострову надається роля головного кільця у проєктованій системі англо-американських баз на островах Індійського океану. А поскільки Індокитай пов'язує воєнні бази східного побережжя Азії із західним побережжям Америки, то побудовання одного воєнно-стратегічного комплексу баз у зонах Тихого й Індійського океанів — це встановлення контролю ЗСА від Ассурських островів до Мадагаскару. Індокитайському півострову припадала б роля бути також опірною географічною й воєнною віссю цієї велетенської дуги, яка проходить через обидві півкулі нашої планети.

Коли йдеться про стратегічні пляни СССР, то вони є пов'язані з тезою Леніна, який твердив, що шлях з Москви до Парижу веде через Шанхай і Калькутту. Цієї провідної політичної концепції придержувалися Сталін, Хрущов і їхні сучасні послідовники. Вони розраховували на те, що при допомозі китайців та інших азійських народів удасться реалізувати стратегічні цілі російського експансивного комунізму в Азії. Однак, надії завели, бо ЦК Китаю з Мао Тсе-тунгом на чолі рішився будувати т. зв. «азійський комунізм». Від 1958 р. Москва робила спроби, щоб підпорядкувати Китай виключно своєму контролю, й це було причиною

виникнення розходжень на військовому відтинку між СССР та Китаєм. Уже в серпні 1958 р., під час відвідин Китаю Хрущовим і міністром оборони СССР Р. Малиновським дійшло до різких непорозумінь у питаннях військової співдії. У висліді, в липні 1959 р. Москва зламала советсько-китайський договір, і від того часу Пекін почав робити заходи, щоб зреалізувати власними силами продукцію нуклеарної зброї.

Рівночасно Китай висунув претенсії до СССР, щоб він повернув китайські етнографічні території, прилучені на підставі окремих договорів до Росії. (Карта ч. 3). В розгортанні конфлікту дійшло до ідеологічних та політично-панівних розходжень між СССР і Китаєм. Конфлікт Китаю із СССР розгортається в Азії, точніше в Південно-Східній Азії, а вздовж північного китайського кордону вже від двох років є положення конфронтації. Конфронтація між Китаєм і СССР набирає щораз грізніших розмірів, тому багато стратегів не виключає збройного зудару вже в недалекому майбутньому. Над цим невралгічним кордоном і переведена концентрація військ по обидвох сторонах. Конфронтація СССР із ЗСА в Південно-Східній Азії носить радше політично-престижеві позначки, бо Москва не має безпосереднього доступу до В'єтнаму, а конфронтація Китаю із ЗСА є майже безпосередня.

Третім районом безпосередньої конфронтації ЗСА із СССР являється Близький Схід. Ізраїль знаходиться під охороною ЗСА, а араби, зокрема Єгипет, — під охороною Москви, яка в цій країні держить кількадесят тисяч своїх військових радників і летунство.

Згадані райони конфронтації є загрозливі для світового миру. Китай для ЗСА не є загрозою, зате для СССР китайська загроза з кожним днем зростає.

ШАНСИ КИТАЙСЬКОГО КОМУНІЗМУ В АЗІЇ

Після 2-ої світової війни на азійському континенті відбуваються процеси, в яких беруть активну участь багато осіб та ідей. Цих процесів не можна звести до спільного знаменника, бо вони є характерні своїм традиціоналізмом і націоналізмом. Комунізм у цьому паралелограмі сил становить окрему групу, бо також на азійському континенті є різні варіанти комунізму, тому він не творить об'єднаної сили. Поліцентризм, який після смерті Сталіна опанував міжнародній комуністичний рух, також не поминув Азії. У зв'язку з підйомом Китаю до ролі другої комуністичної Мекки та конфронтацією із СССР, азійський комунізм став притягаючою силою. Однак китайський комунізм, або маоїзм, не можна зрівнювати з іншими комунізмами Азії. Наприклад, Північна Корея, згідно її компартія, від 1945 до 1949 рр. була слухняною Сталінові. Під час корейської війни ця частина країни орієнтувалася на Пекін, а після розламу між Москвою й Пекіном Північна Корея зайняла нейтральну позицію.

Континент Азії творить шахівницю із 20 держав. Тільки в 4-ох державах — Зовнішній Монголії, Китаї, Північній Кореї і Північному В'єтнамі — комуністична ідеологія є державною. У 5-ох державах — Індії, Ляосі, Цейлоні, Камбоджі і Японії — компартії є легальні й мають вплив на розвиток політичної громадської думки. В інших 11-ти державах — Бірмі, Індонезії, Маляйзії, Непалі, Південному В'єтнамі, Південній Кореї, Пакистані, Філіппінах, Сінгапурі, Тайвані й Тайланді компартії існують нелегально.

13 із 19-ти компартій були основані перед 1937 р., отже до вибуху 2-ої світової війни. В той час їх ідеологічне спрямування поєднувалося з національними інтересами, бо йшлося про боротьбу проти імперіялізму. Ці компартії були змушені боротися за державну суверенність власних країн спільно з буржуазними партіями. Після війни, зокрема після здобуття

суверенності (Бірма — 1948, Індонезія — 1946, Пакистан — 1947, Південний В'єтнам — 1954) було 7 компартій заборонених.

Коли йдеться про орієнтацію компартій, то вона є різна. Наприклад, японська компартія до 1966 р. придержувалася прокитайського комуністичного напрямку. З початком культурної революції в Китаї ця компартія переключилася на промосковський напрямок, але в дійсності вона творить окремий відлам японського комунізму. Подібне сталося з компартією Південної Кореї, про що вже була згадка.

Компартія В'єтнаму є під дуже сильним впливом КПСС, а це сталося завдяки компартії Франції, яка посередничала під час переговорів у справі достав зброї. Самозрозуміло, всі компартії азійських країн являлися секціями Комінтерну, отже до його розв'язання вони були слухняним знаряддям у руках Москви. Для характеристики вірної співпраці тих компартій хай нам послужить приклад індійської компартії, яка на доручення Москви під час 2-ої світової війни не була активною в боротьбі проти Англії, союзника СССР за незалежність Індії. Зміни сталися щойно 1949 р., коли компартія Китаю дійшла до влади, далі із смертю Сталіна, тобто із закінченням ери комуністичного блоку та спротиву проти елястичної коекзистенційної політики, зокрема нейтральних країн.

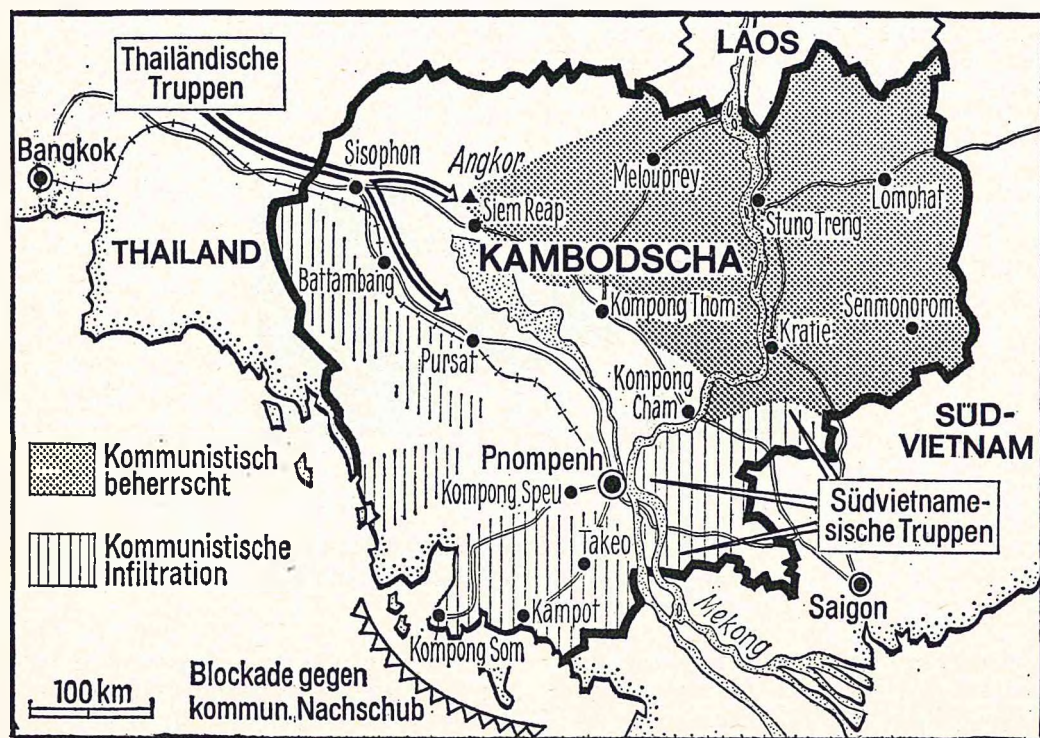
Постала потрібна стратегічна схема: 1945-1947 — «права» стратегія об'єднувала комуністів із націоналістами, наприклад, В'єтнам й Індію. 1948-1949 — «ліва» стратегія, об'єднувала фронти низу, викликала збройні повстання й застосовувала співпрацю з не-комуністами. Заслужують як приклади повстання в Індії, Бірмі, Маляях, Індонезії, Індо-Китаї і на Філіппінах. 1950-1951 — революція Мао: об'єднування фронтів низу для організації збройних повстань (гуерілля) під гаслом «чотири класи нової демократії»

в Пакистані, Індії, Цейлоні й у Бірмі. Ці революції були переведені «мирним» шляхом. («Націоналізм анд прогрес ім фрее Азія», Балтіморе 1956, стор. 309).

Після зліквідування Комінтерну в компартіях країн Азії відродився льокальний патріотизм, який на другому місці ставив «советський патріотизм» сталінського видання, що зобов'язував усі компартії світу. Комунізм у Північній Кореї — це сталінський імпортований продукт. В інших країнах, крім Північного В'єт-

Інтелектуальна еліта компартій Азії

Усі без винятку компартії Азії є опановані елітою інтелектуалів. Одинокі тільки компартія Північної Кореї являється робітничо-селянською партією, тому вона є масовою. Сама лише кількість членів даної компартії Азії ще не є рішальним критерієм її сили. Важливішою для кожної окремої, є широка база й сильне військово рам'я (порівняння: Китай, Північна Корея, Північний В'єтнам

КАРТА Ч. 3.

Комуністична інфільтрація в Камбоджі й Тайланді

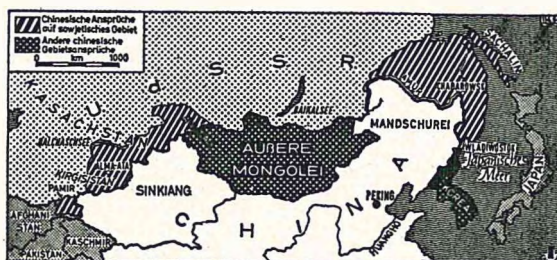
наму, китайський комунізм утратив свої впливи. Маю на увазі Філіппіни, Індонезію, Тайланд, Бірму й індійську провінцію Наксальбарі, тому його активність хоча б із тих поглядів є обмежена.

— Зовнішня Монголія, Лаос, Південний В'єтнам, Індія).

Керівні структури окремих компартій Азії можна ідентифікувати наступними трьома напрямками: 1) ідеологічний на-

прямок, який є пов'язаний з інтелектуальною елітою; 2) активний напрямок, який заперечує повільну еволюційну теорію; він є динамічний, до крайности революційний і повний посвяти; 3) кар'єрний напрямок з опортуністичних мотивів, який співпрацює із двома першими. Майже всі комуністичні рухи Азії опираються передусім на ідеологічному напрямку. Головним центром вишколу в Азії є Товариство студій марксизму-ленізму в Китаї. На другому місці стоїть організація революційної активності — партизанка з роздрібленим апаратом для боротьби з кар'єристами й зовнішніми ворогами. І так, наприклад, китайський маоїзм під час «великої пролетарської культурної революції» особливу увагу скерував проти бюрократизму в компартії. Він до-

його месіянсько-імперіялістичними цілеспрямованнями, як також і маоїзм, який претендує на керівну роллю в цілій Азії. Згадані дві генерації без сумніву в марксівському моделю комунізму вбачають щастя людства, тому вони є противниками схизм марксизму, тобто російського большевизму й маоїзму. Маоїзм усе ще далі з великим признанням на відтинку започаткування й поширення революції пролетаріату ставиться до Леніна і Сталіна, вважаючи рівночасно, що все зло, яке заіснувало в міжнародньому комуністичному русі після смерті Сталіна, походить від Хрущова та його наслідників. (Гл. «Пекінг Рундшав» ч. 17/1970). Такі погляди маоїзму, самозрозуміло, є неправильні, бо фактично Ленін започаткував терор, а Сталін його без наймен-

КАРТА Ч. 4.

Конфронтація ССРСР—Китай уздовж прикордонної смуги довжиною 7.200 клм.

шкульно заторкнув цілий кадровий апарат, сильно прочистивши його від різних шкідливих елементів. Бюрократію в компартіях Азії вважається за гідру, якій час до часу конечно треба стинати голову.

Азійські комуністичні провідники своїм соціальним походженням майже в більшості походять з інтелігенції, з буржуазії (Мао Тсе-тунг, Кім Іль-сунг, Го Чі Мін; також підстаршинський корпус партизанських з'єднань рекрутується переважно із селян, а міських робітничих кіл є дуже мало. Ключова позиція в усіх компартіях Азії знаходиться сьогодні в руках другої і частинно третьої генерації, в літах 40-45. Ця генерація вже мала нагоду вивчити російський большевизм із

ших скрупулів продовжував у цілому міжнародньому комуністичному русі. Доказом того стали чистки в Комінтерні, які відбувалися перманентно, й чистка, зглядно революція згори в самій КПРС, жертви якої були безчисленні. Отже вже саме тим, що маоїзм ставить за приклад Леніна і Сталіна для компартій світу, він сам себе дискредитує, не зважаючи на це, що його основні ідеологічні засади є пов'язані з наукою Конфуція. Революційна динаміка маоїзму впливає на недосвідчену молодь європейського й американського континентів, що стверджують різні соціологи. Прихильна маоїзові молодь оцінює китайський комунізм цілком інакше, як російський большевизм. Уже

те, що маоїзм став рішучим противником російського більшевизму й імперіялізму, зроджує в молоді симпатії до маоїзму. Крім того, рішуча постава маоїзму проти американського капіталізму є також причиною зростаючих симпатій молоді до нього.

Азійський комунізм є рішучим противником російського імперіального комунізму. Не тільки маоїзм, але також компартії інших країн Азії є проти цілеспрямовань російського імперіялізму в Азії. Коли під час XXII з'їзду КПСС в 1961 р. дійшло до відкритого конфлікту між індустріалізованим СССР та аграрним Китаєм, йшлося не про слова або догматичні настанови. Головна причина того конфлікту лежала в соціо-економічному положенні Москви й Пекіну. Те положення хотіла використати Москва, узявши до уваги китайську економіку від СССР. Також існує велика різниця між жовтневою революцією 1917 р. в Росії та китайською революцією. Більшевицька революція була подумана Леніном під гаслом «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!», щоб зреволюціонізувати цілий світ і його збільшевизувати. Китайська революція себе не вважала азійською революцією, а вона мала служити лише моделлю комуністичних рухів в Азії. Отже, в розумінні російських комуністів, тільки більшевизм є компетентний розв'язувати всі паназійські проблеми, включно з Китаєм, а не маоїзм.

В 1917 р. Росія під господарським оглядом, у порівнянні з індустріалізованим Заходом, була релятивно недорозвиненою країною. Китай за час 12-річного воєнного безладдя, як аграрний край, був абсолютно під господарським оглядом відсталим. Якраз те положення Китаю хотів використати СССР для своїх імперіальних цілей в Азії. Під кінець 60-их років перед Китаєм стояло дві альтернативи: 1) бути залежною країною від СССР, 2) самостійно приступити до швидкого господарського підйому. Перша альтернатива, самозрозуміло, була відкинута, бо Мао і його два супротивники-революціонери — Сунь Ят-сен і Чан Кай-ші — боролися проти всякого колоніалізму. Отже, також Мао мусів стояти на сторожі повної суверенності Китаю.

Тому він від самих початків відмежувався від т. зв. Східного блоку, щоб не бути сателітом СССР. Тоді, як більшевизм у Росії здобув владу на протязі кількох тижнів, китайські комуністи владу в країні досягли після 28-літньої запеклої боротьби. Ця боротьба закріпила в компартії Китаю самодисципліну, патріотизм і рішучість служити китайській національній справі. Такі прикмети китайських комуністичних мас, серед яких переважало селянство, використав Мао до відбудови зруйнованої країни, незалежно від СССР та інших потуг світу. І з признанням треба ствердити, що ця рішучість перемінюється у дійсність, бо Китай, власними силами, поволі перетворюється у промислову країну. На особливу увагу заслуговує винахід китайцями ядерної зброї і ракет міжконтинентального засягу, передвісником яких була перша вистрілена в космос ракета. Тема ідентифікації двох революцій — большевицької і китайської — є багата на різні відхилення від марксистського моделю революції пролетаріату, вона творить дві окремі проблеми, які вимагають окремого зреферування, тому про це я згадую тільки мимоходом.

Господарський критерій у конфлікті між СССР і Китаєм є основою, а все інше має підрядне значення. Паралельно з господарським критерієм, ЦК компартії Китаю вимагає звороту китайських етнографічних територій від СССР. Ця вимога, з якої ЦК компартії Китаю вже не зрезигнує, поглибила прірву ненависті китайців до СССР, і дійшло до конфронтації, про що вже була мова.

СССР не має навіть найменших виглядів на те, щоб в Азії, у будь-якій країні, легальним способом закріпити свою владу. Хрущов у тезах до XX з'їзду КПСС, м. ін., ствердив, що соціалістичні сили можуть дійти до влади шляхом еволюції. Однак шанси такої еволюції, щоб мирним шляхом міг опанувати російський більшевизм будь-яку країну, є утопічними, тому в Азії виключається поширення російського більшевизму.

Сучасний Китай провадить стратегію в закордонній політиці, яка частинно опирається на національних і частинно на ідеологічних аспектах. Особливо страте-

гія Китаю відносно далековіддалених континентів Африки й Латинської Америки має ідеологічний характер. Знов же ж стратегія супроти сусідніх країн має національний та ідеологічний характер. Національні аспекти стратегії є наступні: 1) об'єднання обидвох китайських держав, 2) національна безпека, 3) здобуття утрачених в ХІХ ст. етнографічних територій і 4) поширення китайських впливів в Азії. Головним чином ідеться про ренесанс традиційної гегемонії в Азії, і тут не виключається інвазія, здобуття або анексії при допомозі війни.

На ідеологічному відтинку Китай веде глибоку стратегію проти імперіялізму й модерного ревізіонізму в нутрі комуністичного світового руху. Під особливо гострими атаками китайських комуністів знаходиться російський більшовизм, згідно з китайською термінологією — «соціал-імперіялізм», який намагається здійснити «кліка ренегатів», починаючи від Хрущова-Брежнєва. Про Леніна і Сталіна китайські комуністи висловлюються позитивно, вважаючи, що все зло, яке виникло в міжнародньому комуністичному русі, походить від Хрущова.

Комуністичні партії в Азії

Країна	основана	членів н	орієнтація	інші зауваги
Бірма	1942	5.000	неутральна	
Цейлон	1940	2.000	прокит., просов.	
Китай	1921	17 млн.	прокит., просов.,	
Індія	1928	200.000	неутр.	
Індонезія	1920	н 3 млн.	прокит.	
Японія	1922	150.000	самост.	
Камбоджія	1945	30.000	прокит.	
Ляос	1945	3.000	прокит., просов.	
Малайзія	1931	2.000	прокит.	
Зовнішня Монголія	1920	46.000	просов.	
Непаль	1949	н 4.000	прокит., і просов.	
Північна Корея	1925	1,3 млн.	самостійна	
Північний В'єтнам	1930	570.000	прокит., а тепер сильніше просов.	
Пакистан	1928	н 800	прокит. і просов.	
Філіппіни	1930	1.000	прокит.	
Сінгапур	1927	2.000	—	
Південна Корея	1925	н ?	?	
Південний В'єтнам	1961	н 64.000	як Півн. В'єтнаму	
Тайван	(гл. Китай)	н	—	
Тайланд	1928	н	прокит.	

ГЕНЕРАЛ-ХОРУНЖИЙ РОМАН ШУХЕВИЧ

І. ВСТУП

Під час допиту старшин Української Повстанської Армії, заарештованих у днях Різдва-них Свят 1943 року, німці концентрували свою увагу на двох найважливіших для них питаннях — де перебуває Роман Шухевич, і що ці старшини знають про УПА. Вже тоді німецькі чинники вірили в існування Української Повстанської Армії, бо переконалися, що перші її відділи оперують на Волині.

Але через десять років серед українців на чужині траплялися такі, які підходили до цієї справи скептично й говорили, що, мовляв, кілька молодиків почало стріляти з пістолів, і з цього зробили УПА. Що ж тут вдієш? Невірних Томів маємо право мати також і ми.

Важко писати про УПА без Чупринки й не менше важко думати про Чупринку без УПА. Для належного зрозуміння дії й його, й УПА не вистачить прочитати такі книжки, як «УПА у світлі документів із боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу, 1942-1950» — збірка документів ч. I і II, Видання Закордонних Частин ОУН із 1957 р. (Бібліотека Українського Підпільника) або «30 Червня 1941 року». Є також цікаві видання й ворожої сторони, наприклад, «Люди чистого сумління» чи книжка Ковпака «Від Путивля до Карпат».

Дуже докладний і багатий матеріал про УПА подає польська книжка «W walce o ułtwalenie władzy ludowej w Polsce 1944-1947», Książka i Wiedza, 1967. Warszawa, 1967. Вона цікава саме тому, що написана на підставі автентичних документів, здобутих в упівських бункерах. Тут можна знайти докладні дані про український революційно-визвольний рух іще з-перед часів II-ої світової війни, а саме: про Легіони і їх виникнення, прочитати прізвища вишкільників і місця вишколу (стор. 119), довідатися про виряд УПА і про те, що в певному часі вона мала навіть власні літаки (стор. 121), про школи УПА (стор. 122-123), прочитати опис важких боїв УПА в 1946-1947 рр. тощо. Описом чинностей УПА в 1947 році ця книжка закінчується (стор. 259-263).

З поміщених у книжці даних для нас найважливішим є ствердження, що українське населення всебічно помагало Українській Повстанській Армії, і лише завдяки цьому вона могла успішно діяти на протязі довгих років (стор. 263).

Військовий журнал не може докладно навітлити й політичну, й мілітарну дії Романа Шухевича — Тараса Чупринки (на це треба було б окремої книжки), тому ми особливу увагу звернемо головним чином на мілітарну дію, бо, хоч

вона сильно переплетена з політичною, про неї на чужині відомо мало.

Хіба лишнім буде говорити про те, що командир будь-якого військового підрозділу не зможе в належній мірі командувати ним, якщо в минулому він сам не пройшов основного воляцького вишколу, не мав на собі уніформи звичайного вояка, не перейшов усіх тих труднощів і невгод, які характерні для вояцького життя, а головне — не пережив тих небезпек, які підстерігають вояка на кожному кроці. Лише тоді даний командир зуміє вирішити чи й куди слати своїх підвладних до бою та чи взагалі цей бій починати, а у своїх наказах він угляднюватиме все можливе з таким розрахунком, щоб військова акція його підрозділу пройшла якнайлегше і при найменших утратах.

Сказане нами вище дуже докладно пережив Шухевич. Із наймолодших літ почавши, він, як пластун, перебув на власній практиці всілякі невгоди й мандрівки, прекрасно оволодів топографією, змів належно використовувати терен тощо. Пізніше він став бойовиком підпілля УВО-ОУН, виконував найважчі й найнебезпечніші доручення Проводу особисто, або реалізував їх спільно з іншими під своїм керівництвом. Із власного досвіду, набутого в тюрмах і концентраційному таборі, він добре знав, чого український націоналіст може сподіватися від ворога — не тільки смерті, але і страшних знущань та тортур.

Такі перспективи, однак, не тільки не відстрашили його від дальших чинів, а, навпаки, загартували до ще інтенсивнішої боротьби, поглиблювали переконання, що коєкзистенція з ворогом не можлива, що ніякий окупант не віддасть загарбаного добровільно й що свою власність треба від нього відбирати силою. На жаль, дії українського підпілля дуже утруднювали наші вороги, представляючи їх часто в неправильному навітленні, й тому цих дій не розуміла велика кількість власних громадян, навіть у роках II-ої світової війни, коли майже всі поневолені окупантами народи почали проти них підпільні війни.

Але Роман Шухевич уже в юнацьких роках розумів, що значить для визволення нації освіта населення, студії у вищих навчальних закладах, він бачив, якою конечною для українського народу є інтелігенція, і збагнув ту величезну шкоду, яку заподіював цьому народові польський окупант у Галичині, руйнуючи українські школи. З цієї власне причини ОУН виконує атентат на куратора Собінського, знаного руйнівника українського шкільництва. За цим атентатом сліднують інші, й мають на меті показати ворогові, що він не може безкарно

нищити український нарід у будь-якій ділянці його життя.

І все ж таки власне суспільство було важко переконати в konieczності підпільної боротьби, а для того, щоб воно в належний спосіб зрозуміло чини УВО-ОУН-УПА, треба було багато літератури й вияву ворожих дій. Нашим людям треба було пригадати голоди в Україні, штучно організовані більшовиками, арешти українців у Галичині тощо. Адже тільки в 1919 році поляки заарештували понад 100.000 галицьких українців, у тому більше як тисячу священників, із яких багато загинуло у в'язницях, а велика кількість їх була розстріляна (оо. Остап Никанківський, Заторський, Галібей, Сухаровський та інші). Пізніша «пацифікація» відбулася грізною луною в усьому світі, а голод в Україні потягнув за собою більше жертв, чим найдовша підпільна боротьба чи найжорстокіша війна.

Все це спричинило відповідну реакцію УВО. Вже в 1922 році проти польського окупанта починається завзята боротьба, ведуться саботажні акції, виникають малі повстанські загони, наприклад, Мельничука й Павла Шеремети. З учнів старших клас середніх шкіл твориться таємна організація, яка видає журнал «Метеор», а до її провідних членів належать Роман Шухевич і його брат Юрко. Коли ж польське шумовиння нападає на українські установи і крамниці у Львові, тоді Шухевич організує їх оборону із львівськими студентами й молоддю.

В 1938 році на Карпатській Україні твориться українське військо, й Роман Шухевич скеровується туди, щоб зі зброєю в руках стати до змагу проти нового загарбника — мадярів. Тут, у штабі, поруч із полковниками Колодзінським, Стефановим й Аркасом, бачимо поручника Романа Шухевича, якому доручається найважливіше та найважче завдання — здобути для добровільців зброю.

Всі бачать наближення II-ої світової війни, а Шухевич не зражується розгромам борців за свободу Срібної Землі. Він дбає про організацію старшинських курсів і використовує кожну найменшу нагоду, щоб і самому дечого навчитися у мілітарній ділянці та поширити свій військовий хист. Ступнево він стає командиром із досвідом та характером і вже в червні 1941 року на чолі Легіону, створеного із Дружин Українських Націоналістів, з'являється у Львові, до якого щойно через 7 годин входять німці. Але не лише про Легіон дбає Роман Шухевич — обрії визвольних змагань у його розумінні значно ширші, він відчуває потребу створення великої української збройної сили.

II. УКРАЇНЬСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ

Перше ніж говорити про те, як дійшло до виникнення УПА, треба підкреслити, що командир, котрий очолює збройну боротьбу на велику скалю, мусить урахувувати чотири слідувачі дуже важливі чинники:

1) Завдання — одержане від вищого командира або поставлене самим собі.

2) Матеріальне й моральне положення ворога, проти якого вестиметься збройна боротьба.

3) Фізичний і моральний стан власних збройних сил та цілого народу.

4) Середники збройної боротьби (початкові й далші, на випадок продовжування воєнних дій), а також терен.

Розгляньмо кожний із цих чинників рішення зокрема і спробуймо насвітлити те, як вони виглядали в роках II-ої світової війни. При цьому мусимо ствердити, що всі справи вирішував Провід ОУН, але поскільки Роман Шухевич був його військовим референтом, його голос у тому чи починати збройну боротьбу проти окупантів України був дуже важливий. А тепер перейдемо до характеристики кожного зі згаданих чинників.

1) ЗАВДАННЯ — збройна дія проти окупантів. На перший погляд таке завдання в роках II-ої світової війни могло здатися фантастично-утопічним, бо в цю війну була втягнена майже вся земна куля, а на фронтах змагалися багатомільйонові армії, оснащені наймодернішою зброєю. Але, із другого боку, історичні події, як усесвітні, так і наші, українські, свідчили про те, що без боротьби проти окупанта, без застосування супроти нього фізичної сили не можна досягнути свободи. Крім того, світові події переконували, що окупанти віддають взаємно один одному чужі країни, торгують ними за гарантії допомоги або неутралності, а всі договори лишаються тільки на папері. Вирішну роллю у світі грає сила, і власне те, що дійшло до запеклого зудару між найсильнішими світовими потугами, створювало можливість їх взаємопослаблення та давало нагоду прийти до голосу третій силі — поневоленим народам. Не виключене було, що в якомусь варіанті може повторитися 1918-ий рік, а поскільки й УВО, й ОУН творили перш усього військовики, — вони добре знали вагу визвольної боротьби та її можливості, а також усвідомлювали ту дорожку ціну, яку за ведення цієї боротьби треба буде заплатити. Виходячи із цього, Провід ОУН вирішив створити Легіон, який фактично став зародком наших пізніших збройних сил.

При цій нагоді варто буде пригадати, що про такий визвольний змаг пише німецький генерал Карл фон Клявзевиц, експерт у модерній мілітарній стратегії і її фактичний творець. У його книзі п. з. "Vom Kriege" читаємо таке: «Я не погоджуюся: з легкодужною надією на порятунок через випадок, через безглядне очікування того, чого не розуміє ум; з дитячою надією виблагати в розгніваного тирана, щоб він добровільно роззброївся, щоб у нього здобути довір'я підлим підлабузюванням; із немудрим недовір'ям у нашу силу (підкреслення автора цих рядків), дану нам Богом...

«Я вірю й визнаю, що нарід не має нічого вищого понад честь і свободу свого існування, і їх він мусить обороняти до останньої краплі крові... Я вірю в те, що нарід, який по-геройському бореться за свою свободу, є непереможним. Але навіть програна цього змагу, навіть криваві втрати, понесені народом у чесній боротьбі, забезпечують появу зерна життя й

відродження, того зерна, з якого пізніше виросте дерево, що матиме добре й міцне коріння.

»Я стверджую, що думка, яка диктує відхід від небезпеки, є божевіллям і загладою. Я почував би себе найщасливішим, щоб колись умер по-геройському в лицарській боротьбі за честь і свободу батьківщини. Уряд має право вимагати від народу такої боротьби, має право чекати її і змусити свій нарід до неї«.

В часі походу армій Наполеона на Москву Карл фон Клявзевиц знаходився в російському штабі, й коли в 1872 році цей штаб опускав місто, в листі до своєї дружини він писав: »Бачу, що вже відходять вони (росіяни) з Москви й залишають на вулицях палаючого міста 28.000 своїх власних важко поранених вояків, які мусять у ньому згоріти живцем (ранені!). Не знав тоді Клявзевиц, як і нині багато ще не знає, якою безмежною може бути жорстокість москалів супроти чужих, коли вона така навіть по відношенні до власних поранених вояків...

Як подібно пише про це Іван Франко:

**»Кожний думай, що на тобі міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів мусиш дати ти світ!»**

**Не устем, захитаюся, мов тінь,
Прспаде кривава праця многих-многох поко-
[лінь ...]**

А у книжці Ярослава Стецька п. з. »30 Червня 1941 р.« читаємо слідуюче: »Не було сили на світі, яка могла б нас переконати, що ми не маємо рації в нашій постанові офензивної безкомпромісової дії, доконаних фактів, без урахування »реальної сили танків, бомбовозів, гармат«... Найменші жертви має той, хто бореться, будучи в неволі, а найбільші, — хто покійно терпить гніт, неволю й визиск. До цієї нашої настанови »лицарів абсурду« не могли ніякі аргументи »реальних політиків« промовляти« (стор. 37).

Як же ставив головне завдання сам Шухевич? Ось його слова, взяті »Із військових інструкцій 1941 року«: »Підготувати наші організаційні військові кадри так, щоб вони могли у вирішальний момент повести певні акції, зорганізувати повстання широких мас та опанувати й підпорядкувати одному центрові відрухові виступи (мас і червоноармійців), керувати військовими діями повстанських загонів, допомогти Проводові перебрати й організувати владу (адміністрацію й інші ділянки національного життя) на місцях, організувати армію, міліцію та інші парамілітарні організації — з метою: опанувати революційну стихію мас і ситуацію так, щоб ми вспіли самі впорядкувати й зорганізувати на опанованих й очищених нами від большевиків теренах ціле життя та всюди зустрічати надходячих німців в організованій формі, зі зброєю в руках, щоб нашим військовим почином ми дали зав'язок майбутній Українській Армії«.

Можна б цитувати більше цікавих думок різних політиків і військовиків, але всі вони показують ясно, що перше з чинників рішення в Романа Шухевича (отже і в ОУН) — вести проти окупантів збройну боротьбу — було вір-

не. Його диктувала рація екзистенції нас, як народу, а не як рабів, не як гарматного м'яса, потрібного ворогам на підбій інших країн. Отже, **завдання**, яке стояло перед Шухевичем, було ясне й окреслювалося одним словом — **боротьба**, а перший чинник рішення, будучи правильним тоді, лишився таким і по сьогоднішній день.

Ростислав Волошин-Павленко. Член Президії ОУН і Головного Штабу УПА.

2) **ПОЛОЖЕННЯ ВОРОГА.** Розглядаючи другий чинник рішення, треба підкреслити, що найкраща нагода для ведення визвольної боротьби проти окупантів створюється тоді, коли вони обидва б'ються між собою за країну, яку кожний із них прагне мати своєю колонією. Це твердження переконливо доказують наслідки перших днів німецько-советської війни, коли десятки тисяч бійців червоної армії здавалися в полон або переходили на сторону німців,

засвідчуючи цим, що вони не хочуть довше бути в тюрмі народів. Але, як відомо, Гітлер поставився до них вороже, й у пізнішому часі червоноармійці вважали за краще виконувати накази Сталіна та потурати його хитрощам, ніж гинути від холоду й голоду в німецьких таборах военнополонених.

Крім того, перші дні війни виявили ще дві речі: що обидва окупанти у своїх чинах є безпощадні (як пише Клявзевіц) і що нічого доброго від них обидвох сподіватися не можна, та що московський окупант не є таким сильним, яким він виглядав. Справи не вирішувала кількість посідає ним панцерів чи літаків, а те, чи хотіли їх обслуговувати залоги.

Тут треба додати дещо про цей чинник рішення, порівнюючи його знання в умовах державних націй, котрі мають уряди й головнокомандувачів. Адже такий головнокомандувач диспонує багатьма штабами спеціалістів, які здобувають йому необхідні дані й інформації про ворога, та й не тільки під час війни, а ще задовго до її вибуху, користуючись при цьому наймодернішими середниками як для одержання подробиць, так і для їх якнайшвидшого передавання в належне місце. А Провід ОУН збирав такі відомості в дуже несприятливих обставинах, і коли хтось донебудь щось таки зібрав, то засоби нашої комунікації не дозволяли навіть найважливішу інформацію передати до Проводу блискавичним шляхом. А кожному ясно, що в часі війни спізнені вісті втрачають на своїй вартості.

Як бачимо, цей другий чинник рішення про положення ворога був менше відомий, але тим більшою стала заслуга Проводу ОУН і Романа Шухевича, його військового референта, які це положення оцінили вірно. Таким чином, рішення на підставі обізнання з матеріальним і моральним станом ворога було відважним — не чекати довше, а перейти до збройної дії.

3) **ВЛАСНІ ФІЗИЧНІ Й МОРАЛЬНІ СИЛИ.** Здавалося б, що цей чинник рішення не був надто важким до узгляднення, бо про власні фізичні й моральні спроможності добре знали і Провід ОУН, і Роман Шухевич. Але в дійсності такого роду справа натрапила на ускладнення. Розуміється, можна було передбачити те, скільки старшин і вояків братиме участь у збройному зриві, бодай на його початку, але значно складнішою проблемою стало обрахування наявної зброї, мілітарного виposażення та засобів, необхідних як для ведення війни, так і для життя (середників зв'язку, харчових запасів, медикаментів, санітарної допомоги тощо).

Розрахунок лише на те, що буде здобуте від ворога, навіть на початку, — це дуже небезпечна калькуляція, бо таке здобуття у великій мірі залежить від моральних вартостей обидвох воюючих сторін, які не завжди можна передбачити докладно на довготерміновий реченець. І тут справу утруднював той самий фактор, що й у другому чиннику рішення — відсутність власного державно-адміністративного апарату. Певна річ, під час війни найкраще здобувати зброю й військовий виряд, бо їх багато лиша-

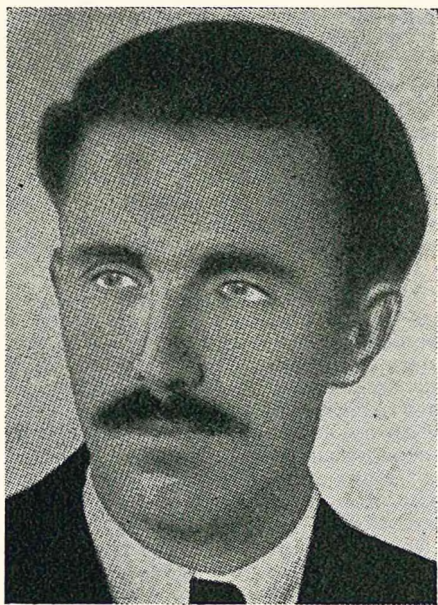
ється при пересуваннях фронтів регулярних армій, тож і ОУН таку нагоду використала. В 1939 й на початку 1941 років підпільники ревно займалися здобуттям зброї й амуніції, часто навіть роззброюючи маленькі ворожі відділи, а потім ночами з нараженням свого життя перевозили це все в заздалегідь призначені місця для сховку та консервації.

Про труднощі в розв'язанні проблеми здобуття зброї говорять і визвольні змагання інших народів. Читаємо, наприклад, про велике число воєн, у яких безперервно практикувалися маневрування й тактичні потягнення обидвох сторін, скеровані лише на те, щоб перервати постачання воюючої противній армії, відтягти її від постачальних баз. Видко неадаремно в часі війни летунство інтенсивно бомбардує ці бази, середники комунікації, магазини зброї і т. д., бо зброєно-постачальні чинники мають кардинальне значення. Аджеж тільки одна дивізія, яка веде фронтові бої, потребує щодня два потяги амуніції і військового виряду. А часто відділи УПА вели з ворогом такі великі бої, в яких з обидвох сторін брала участь кількість вояків, дорівнююча складові дивізії.

Якщо прийняти, що УПА нараховувала навіть понад 100.000 вояків, то і для такої кількості постачання було неймовірно важкою справою, й тим більша заслуга Тараса Чупринки та його штабу в переборенні існуючих труднощів. Документів про це є дуже мало, тому варто подати виряд лише одного упівського куреня, щоб уявити собі як усе виглядало пізніше у практичному відношенні. Отже, курінь УПА «Орли» (або «Орлик») мав у 1944 році на озброєнні 16 важких скорострілів, 48 легких скорострілів, 12 легких мортир і 4 важкі. В додатку до цього, всі старшини й підстаршини мали до диспозиції машинні пістолі. Ці дані знаходимо на 124 стор. згаданої на початку нашого огляду польської книжки. І хоч вона не згадує нічого про те, яка кількість ручних іранат й амуніції припадала на одного вояка, можна сміливо ствердити, що їх було досить.

Значить, УПА була озброєна добре, але мала ще одну, важку до розв'язання проблему — підбір штабових старшин. У штабах державних націй їхні начальники мають картотеки з докладними даними про кожного окремого старшину та опінією про нього, складеною на протязі довгих років, особливо під час відбування маневрів, які дають можливість пізнати його тактичні здібності, обізнаність із воєнним мистецтвом, практичні знання тощо. При веденні підпільної боротьби справа виглядає цілком інакше, бо часом шеф штабу знає тільки псевдо свого підвладного. Проте, виявилося, що і штабові старшини, й командири груп або відтинків були добре дібрані та відповідно вишколені. Й хоч із п'яти тисяч найздібніших підпільників, висланих Проводом ОУН до Похідних Груп, багато згинуло, проте УПА дала собі раду як із старшинським корпусом, так і з постачанням. Адже ще задовго до вибуху II-ої світової війни Провід ОУН уже вишколював старшинські кадри й видавав підручники для студій воєнного мистецтва.

4) **ТЕРЕН** (рельєф місцевості й матеріальні середники). Загально беручи, Україна є мало придатною територією для ведення підпільної партизанської боротьби, завдяки наявності розлогих рівнин і безкраїх степів. Найкращим тереном для цієї мети є Полісся й Карпати, тому Генеральний Штаб УПА опрацював плян розгортання головних партизанських акцій власне в цих обширах, бо вони мають багато

Генерал Дмитро Грицай-Перебийніс

очі на правду навіть найбільшим прихильникам коєкзистенції. Про те, що Тарас Чупринка не помилився у своїх розрахунках на допомогу населення, згадують і наші вороги та нарікають у споминах із тих часів боротьби, як, наприклад, уже кількакратно наведена польська книжка на стор. 263-ій.

Чому ми так багато уваги присвятили цим чотирьом чинникам рішення? Відповідь проста — для того, щоб удовіднити, що УПА існувала, що боролася й діяла на протязі восьми повних років. А було багато невірних Томів, які сумнівалися у цьому, інші «доказували», що змаг УПА був непотрібний узагалі, бо, мовляв, понесено гекатомби жертв, а мети не досягнуто. Подані нами цитати й увесь український нарід відповіли всяким «філософам» досить ясно. Практика виявила, що УПА користувалася всебічною підтримкою населення, а коли розглядати її виникнення в теоретичному аспекті, треба прийти до висновку, що міркування і Проводу ОУН, і Романа Шухевича в буревіях II-ої світової війни були логічні, правильні й **к о н е ч н і**.

III. АКЦІЇ УПА ПІД КОМАНДУВАННЯМ ЧУПРИНКИ

Для кращого зрозуміння акцій УПА слід застановитися над тим, як діє підпільне військо та як узагалі виглядає партизанська війна. На початку треба ствердити, що партизанські операції дуже відрізняються від війни, веденої регулярними військами. Оскільки військо старается здобути перемогу при допомозі концентрації на ударному відтинку чи т. зв. точці тяжіння якщо не живої сили, то принайменше вогневих засобів (артилерії, летунства, панцерних з'єднань тощо), а в майбутньому на такий відтинок навіть може бути скинена атомна бомба, — тому таку війну часом називають матеріальною.

В партизанській війні все виглядає навпаки. В ній уникають великих бойових дій, бо тут грає більшу роль психічний фактор, але фізичне знищення ворога також не ігнорується. Партизанська війна широко застосовує так звані «уколи» — наче казкового комара, котрий не дає спокою могутньому левові, що своєю важкою лапою не може його відігнати, бо маленьку комаху йому важко трапити. Тому після кожного такого «уколу» чи блискавично-короткого вогневого нападу повстанська група негайно зникає в догідних місцях — у лісі, в горах.

Тактика повстанців проста й позначається трьома основними етапами: а) на початку малими рейдами-наскоками непокоїти й нищити ворога, головним чином його середники зв'язку та постачання; б) в дальшому практикувати щораз то частіші напади на більші ворожі скупчення й нищити його зброєві маґазини; в) після цілковитого виснаження ворога перейти до майже регулярної війни, окупувати цілі обшири й за допомогою оборонно-зачіпних акцій не допустити його до поновного захоплення здобутого.

гір і лісів. Але для того, щоб вороги не могли концентрувати свою увагу тільки на певних районах, УПА оперувала всюди, де її дій вимагала стратегія партизанської боротьби.

Про матеріальні середники вже була мова в розгляді попередніх чинників рішення, але треба ще задати, що, починаючи визвольну боротьбу, повстанці мусять розраховувати на допомогу населення й що взагалі їхня дія буде можлива тільки при його повній підтримці. На неї Провід ОУН міг числити стовідсотково, завдякуючи свої калькуляції власне окупантам. Їхня безглузда політика так добре «виховала» українське громадянство, що вже в часі вибуху II-ої світової війни всі знали як «приємно» бути колонією. Пацифікація поляками Західньої України, голоди й вивози на Сибір, більшовицькі арешти й розстріли на Наддніпрянщині, а потім і в Галичині — все це відчиняло

Така тактика, спеціально на початку, змушує до відбування далекодистанційних маршів, бо після «уколу» треба відійти якнайдалі від ворога. З цієї причини наскоки здійснюють маленькі відділи, що також криє в собі небезпеку, а, крім того, для виконання подібного роду завдань треба добре загартованих вояків і співдії місцевого населення. Чим така акція активніша й успішніша, тим більше підносить вона на душі власне середовище й одночасно деморалізуюче пригноблює ворога.

Про такі речі писати легко, але мимоволі виникає питання — як вони виглядають у практиці?

Відомо, що ворог, який загарбав ту чи іншу країну, має в ній свою розвідку, а спеціально в часі війни, яка пильно слідкує за всім, що діється довкола. До того ж, навіть найменший бій, зведений повстанцями з ворогом, набирає розголосу, бо відлуння пострілів розносяться на далеку віддалі. УПА діяла переважно вночі, а коли пригадаємо собі необхідність відійти від ворога якнайдалі після насесення «уколу», то мусимо констатувати, що нічний марш є набагато важчий від денного. Коли при нормальних умовах і наявності можливих доріг денний марш військова становить пересічно близько 30 миль, то вночі він є втричі менший. Та й відпочинок повстанця зовсім інший, як вояка регулярної армії, бо він спить завжди на фронті. Для повстанця не існує «запілля» — він завжди і всюди має суцільний фронт, як також часто впадає у клопоти з харчуванням. Повстанців годує населення, але не завжди вони можуть зайти до хати для одержання харчів із конспіративних поглядів. Санітарна ділянка повстанських з'єднань теж набагато гірша від регулярних військ, бо хворих чи поранених повстанців не завжди можна відіслати до лікарні, а навіть не завжди для них є потрібні ліки.

Тому не все відбувається так легко, як теоретично здається. А було багато упівських нічних маршів, які перевищували віддачу 30 миль, і то в дощі, в люті морози й хуртовини, крізь болота й бездоріжжя, бо треба було обходити населені пункти, ворожі станиці, охоронні гнізда тощо. Проте, траплялися випадки, коли горстка повстанців нападала на великі гарнізони окупантів. Коли зважити це все, тоді іншого значення набере вісім років безперервної боротьби УПА проти трьох поневолювачів, тоді краще можна буде зрозуміти здібності генерала Тараса Чупринки та його штабу, як також зроблену ними працю, тоді стане справді подивудіною посвята вояків УПА. Це вже не соломяний вогонь якоїсь там однієї атаки кінноти, що нею чваняться деякі армії — це дійсний геройський змаг восьми буремних років, який вимагав надлюдської жертви й терпеливості, безмірної самопосвяти й особливої глибоко-відданої любові до Батьківщини-України.

Як же командував Українською Повстанською Армією її Головний Командир Тарас Чупринка? Щоб відповісти на це питання, треба знову пригадати як таке командування відбувається в регулярній армії. Тут кожний вида-

ний наказ головне командування може корегувати залежно від несподіванок, які приносить опір ворога і природи. Звідомлення про перебіг акцій, походів чи боїв при допомозі наймодерніших середників доходять до головного штабу на протязі кількох хвилин і дуже рідко затримуються, тим більше спізнюються. А все ж таки, як пишуть у своїх споминах Наполеон і Клявзевиц, тільки половина їхніх бойових заходів здійснювалася так, як вони були пляновані, бо не всі рапорти доходили на час.

Тепер розгляньмо ту неймовірно велику різницю, яка була в командуванні Української Повстанської Армією. Кожний плян її Начальної Команди передавався на підставі даних, які стало змінювалися, але про ці зміни вона не могла знати в мінімальному часі. Дуже рідко важливі рапорти передавалися при допомозі радіоапаратів, але в більшості їх приносили кінні післанці або роверисти, бо не завжди можна було користуватися потягами чи автомашинами. Тому не всі пляни чи інформації доходили, а якщо й доходили, то з великим опізненням, і тоді втрачали своє значення майже на 100%.

До сказаного треба додати, що кожна висока команда регулярної армії знаходиться далеко від фронтової лінії, а це забезпечує їй функціонування у спокійному оточенні. Таж навіть Тіто керував операціями своїх партизанів не безпосередньо в Югославії, а з острова, куди його перевезли альянти. Наш же генерал Чупринка стало перебував на фронті, при чому часто треба було змінювати місця постою й Начальної Команди УПА. Це страшенно утруднювало зв'язок, але, помимо всіх труднощів, командування діяло успішно. Це слід завдячувати досконалій організації УПА, налабраному постачанню, доброму функціонуванню зв'язку, його особливо добре розбудованій сітці, вмילו зорганізованій обороні перед ворожою розвідкою, знаменито поставленій власній розвідці (розвідниками часто були дівчата й діти) та суворій конспірації. Якщо в 1947 році упівські формації могли вести цілоденні бої проти ворожих дивізій, то це свідчить про знаменито налабанне постачання УПА. Аджеж траплялися випадки, коли при нормальному довозі арміям бракувало засобів до ведення бою, бо постачання пішло в інше місце, а прибула амуніція для відмінних родів зброї.

Що ж говорити тоді про УПА, яка вживала зброю семи армій — польської, німецької, польовицької, румунської, мадярської, чеської й італійської. Можна собі уявити, що за труднощі були з постачанням амуніції до неї! Подібне явище спостерігалось з радіовими й телефонічними апаратами, для яких було важко знайти резервові частини. До того ж, командний склад УПА походив із шести різних держав, окупантів України, старшини мали різні вишколи і вживали різну військову термінологію, що утруднювало належний зв'язок між вищим командуванням і підвладними. Ця трудність була частинно роз'язана ще перед війною при допомозі відбування частих вишкільних курсів, а потім у часі війни завдяки багатьом військовим

школам, навчання в яких відбувалося одночасно з боями проти окупантів.

Про різницю дій УПА й партизанських рухів інших народів знову ж таки говорить згадана польська книжка, беручи за зразок німців. На її 140-й стор. читаємо, що німецькі партизани діяли проти більшовиків, був партизанський загін «Вегровольф», який нараховував 1.300 воєнків й оперував проти поляків. Інший — «Фрайе Дейчланд» мав 1.400 воєнків, іще один звався «Едельвайс Піратен», але всі вони були дуже швидко зліквідовані. На 134-й стор. у книжці говориться, що кількісний стан УПА перевищував 100.000 воєнків, і що вона «творила поважну небезпеку для державного організму Польщі».

Треба до цього додати ще досконалу конспірацію — як до війни, так і під час неї. Наприклад, добре буде згадати про максимально-конспіративне розташування й дію вишкільних старшинських шкіл. Адже свого часу, вже на чужині, у «Шляху Перемоги» була надрукована стаття, розглядаючи чинності шкіл ОУН, але в ній нічого не говорилося про одну з них, яка знаходилася в... самому Берліні. Отже, навіть там, на початку війни, коли Гітлер був проти творення самостійних держав та проти національних рухів узагалі, коли він перетворив Галичину на Губернаторство, — в берлінських парках і поблизьких лісах ОУН уже школила старшин до боротьби проти того ж самого Гітлера! Виглядає на неймовірне, але це — факт.

Розуміється, що в пізніших роках таких шкіл, як старшинських, так і підстаршинських, було більше, переважно на Поліссі та в Карпатах. Польська книжка про ці вишколи говорить так: «У школах «Польового» й «Оленя» було вишколено 2.000 старшин і 3.000 підстаршин. Курс тривав пересічно 4 місяці, а викладачами були в основному члени дивізії «Галичина». Ця книжка згадує про вишколи 1944 року, а відомо, що вони відбувалися значно раніше, бо, як уже згадувалося попередньо, ще перед війною військовий референт Проводу ОУН Роман Шухевич дбав про вишкіл старшин і підстаршин.

Предтечею УПА був Лєгіон, який постав 1941 року та, як уже говорилося, мав стати зародком українських збройних сил. Вишкіл лєгіонерів проходив під кличем «кожний учиться й гартує свій характер на командування, щаблями втричі вище від того, яке має зараз». Так і було. А пізніше лєгіони «Роланд» і «Нахтігаль» поєднуються та в інтенсивному поборюванні більшовицьких партизанів на практиці вивчають воєнне мистецтво. Нічого дивного, отже, в тому, що згодом на початкових становищах в УПА знаходяться старшини-лєгіонери. Яку мали повстанці завзятість до бою й бажання боротися проти окупантів, було видно вже з Лєгіону, де під час вишколу, коли котрийсь із найтемпераментніших чимось провинився, то найбільшою карою були слова: «не підеш із першою частиною на фронт, а залишишся в коші». Про дошкульність цієї карі найкраще свідчив один випадок, коли винний погрожував поповненням самогубства, і її треба було відкликати.

З кінцем 1942 року Гітлер розв'язує Лєгіон, і він у цілості міг перейти в підпілля, бо ж був стаціонарований недалеко Полісся. Однак і в цьому випадку виявилася міць характеру начальника командира, така потрібна для командира взагалі, про що давно колись писав Фрідріх Великий. На нараді Тараса Чупринки зі старшинами було вирішено, що, хоча Лєгіон присягав на вірність не Німеччині, а Україні, все ж таки він довгий час діяв разом із німцями на фронті, отже, українці були їм до певної міри «камерадами», й не випадає кинути їх у такий спосіб. Спочатку треба відмовитися від ведення дальшої спільної боротьби, а потім піти в підпілля. Так і сталося.

Тепер цікаво буде розглянути організацію УПА, щоб уже із цього побачити як глибоко розумів спосіб партизанських дій Тарас Чупринка, як уміло зорганізував для цієї мети цілу УПА та як поділив Україну на поля чи фронти підпільної дії.

IV. ОРГАНІЗАЦІЯ УПА

Головний Штаб УПА мав шість відділів: організаційно-мобілізаційний, розвідки й контррозвідки, господарський, вишкільний, пропагандивний і політично-виховний (підкреслення автора). Вже із цього поділу відділів штабу видно те, яку величезну вагу він клав на виховання воєнків і населення. Й коли в регулярних арміях цих воєнків виховує держава при допомозі найрізноманітніших засобів (школа, кіно, театр, радіо, преса, література й т. д.), то в УПА спостерігали ми щось зовсім відмінне: тут усі упівці, крім воєнків, були одночасно вчителями; вони не тільки боролися проти окупантів зі зброєю в руках, але при кожній найменшій нагоді поширювали пропаганду цієї боротьби серед населення.

Самозрозуміла річ, що лише теоретичне го-лошення цієї пропаганди не дало б надто позитивних вислідів, якби повстанці своєю власною поведінкою й веденням боїв не доказували практично, що вони дійсно являються оборонцями покривдженого окупантами українського народу. Коли ж поляки нарікають, що ще й у 1947 році населення всебічно допомагало УПА, то це є виявом належно ширеної нею правильної пропаганди. Згадуючи про великий «котел» 1947 року, коли три окупантські армії шукали на Лемківщині тільки два упівські курені, поляки дивуються, що знайшли аж 20 друкарських машинок (стор. 270). Але їм напевно не вдалося знайти всього майна, бо багато його було знищено перед відворотом або заховано в надійних місцях. Однак, і згадане число свідчить, що УПА вела широко закроєну пропаганду при допомозі друкованого слова.

ОПЕРАТИВНІ ГРУПИ

І свої, й ворожі джерела подають, що Українська Повстанська Армія поділялася на чотири наступуючі оперативні групи:

- 1) «Північ» — Полісся й Волинь.
- 2) «Захід» — Галичина, Буковина, Карпатська Україна, південний схід Польщі.
- 3) «Південь» — Кам'янецький, Житомирський, Вінницький райони, Поділля, південна частина Київщини.
- 4) «Схід» — північна частина Житомирської області, північна Київщина й Чернігівщина.

Вже із цього поділу видно, як добре розподілено територію України за її рельєфом і приділено її частини меншим чи більшим оперативним групам, у залежності від легшого або важчого терену.

Оперативні групи, у свою чергу, поділялися на округи, й ми розглянемо тільки одну з них — Округу «Захід». Вона складалася із шести обширів або менших округ: 1) «Лисоня» — Тернопільщина; 2) «Говерля» — Буковина; 3) «Чорний Ліс» — Станіславська область; 4) «Маківка» — Стрий, Дрогобич і Самбір; 5) «Буг» — Львів; 6) «Сян» — Лемківщина (Закерзоння).

Як бачимо, навіть у назвах притримувалося певного роду пропагандистських цілей, бо подавалося криптоніми славних подій чи місцевостей.

Не можна не згадати ще про так званий «тактичний відтинок» — найменшу кількісно тактичну частину УПА. На кожному такому відтинку стаціонував курінь, складений із 500-1.000 вояків, але цілі курені входили до акції дуже рідко.

ДІЇ УПА

Дії УПА відбувалися за тактичним планом будь-якої повстанської армії, про що ми вже згадували попередньо й тепер тільки пригадаємо. Отже, спочатку практикувалися малі наскоки, потім застосовувалися напади на більші ворожі з'єднання, а вкінці дійшло до великих боїв. Це сталося в 1947 році і знайшло своє детальне висвітлення в матеріалах обидвох воюючих сторін, але для нас найцікавішими будуть дані ворога. Вони хоч і не зовсім вірні, проте, правдоподібні.

Тут знову ж таки треба сказати, що численні невірні Томи не хотіли вірити в потрійний союз держав (Советський Союз, Польща, Чехо-Словаччина), утворений для побороення УПА. Про це дуже докладно пише книжка «W walce...» на стор. 259, 260, 262 і 263.

Це була велика акція, до якої дійшло тоді, коли поляки, намагаючись виселити українське населення із Закерзоння, зустрілися з опором УПА в силі двох куренів. Розгорілися запеклі бої, в яких із польської сторони брали участь 6-та, 7-ма, 8-ма й 9-та дивізії; 3-тій, 5-тій і 14-тій комбіновані полки спеціального призначення; саперний полк; механізований полк (900 возів); летунська ескадрилья і відділ МО у скалі семисот вояків. У резерві були 4-ий і

12-ий ДП. Разом, як подає книжка, в операціях брало участь 17.350 вояків, якими командував генерал Моссор (згадане число виглядає дуже обниженим — поляків мусіло бути набагато більше).

Але це ще не все. Зі сходу «котел» замикали елітарні частини большевицьких військ НКВД, а на півдні діяли чеські відділи (2.748 вояків) під командуванням генерала Перка й ескадрилья чеської військово-повітряної фльоти. Чеська група називалася «Теплице» і складалася з курсантів старшинських шкіл. Скільки війська! І все воно було кинуте в бій проти двох куренів УПА, отже, округло двох тисяч вояків.

Упівська розвідка знала заздалегідь про плановане переселення українців із Закерзоння, тому повстанські відділи не відійшли з цих теренів, а, навпаки, стали до завязаного двобою, про який із респектом говорить навіть ворог. Але те, чим він хвалиться, робить Українській Повстанській Армії ще більшу славу. На 270-ій стор. цитованої книжки поляки подають, що під час перебігу акції було заарештовано 2.781 особу. Що ж, арештовувати цивільне населення дуже легко тим більше при наявності такої величезної кількості озброєного вояцтва! Ворогам удалося захопити дві радіовідбірні станції, а також 30 магазинів харчів із тридцятьма двома тоннами збіжжя. Чи ж це не хвала повстанському зв'язку й постачанню?! На протязі довгих років окупанти не могли першого викрити, а другому перешкодити!

Поляки пишуть, що знищили аж 1.178 оборонних бункерів і переселили до Польщі 95.844 українці, — отже, здавалося б, УПА була розгромлена цілковито. Але раптом 7-го липня, тобто через кілька тижнів після закінчення виселювальної акції, повстанський загін у тих самих околицях несподівано напав на 9-ий полк польської піхоти, і в бою, який вив'язався, згинulo понад 80 поляків, а 45 було поранено. Видно, що не малий це був загін УПА, коли відважився виступити проти піхотного полку!

Висновки напрошуються самі собою. Поперше, яку справді величезну моральну, а також і фізичну, силу мала УПА, коли на подолання двох упівських куренів були кинуті вибірні сили трьох держав, із летунством включно, а проти двох наших курінних виступило аж два генерали (про большевицького немає згадки, але він напевно був також). І, не зважаючи на це, хай і з великими втратами в людях та матеріалі, упівські частини прорвалися з оточення. А, подруге, якою доброю була організація і співпраця з населенням, коли збудувалося таку велику кількість оборонних бункерів, і як знаменито було налагоджене постачання, коли під оком ворожих гарнізонів удалося змагати так багато харчів?!

Опис оточення упівських куренів і вивозу українського населення є чудовою ілюстрацією боротьби й можливостей УПА, її пропагандивної дії серед наших людей та їх оборони. Видко не дарма вороги сконцентрували так багато війська для побороення повстанських відділів. Усі

бони належно оцінили сили УПА, й то далеко краще, ніж деякі наші еміграційні «стратегі».

Закерзонська битва мала місце в лісисто-гористих обширах, але були бої і в чистому полі, завжди з багатократно переважаючими ворожими силами. Відомо, що кожний командир має тенденцію зібрати найбільше війська в місці свого перебування — цим гарантується безпека й легше побороювання ворога. Але Тарас Чупринка думав інакше, він брав під увагу визвольну боротьбу не тільки українського народу, але й усіх поневолених націй. Тому для пропаганди революційно-визвольної боротьби висилав свої найкращі частини в рейди не лише по Україні, але й закордон — до Румунії, Польщі, Чехії, Словаччини, Німеччини, — де вони ширили ідею змагу проти комуно-большевицької тюрми народів, ідею самостійних і суверенних національних держав.

громадянином; всі інші прикмети і здібності, без згаданих, приносять більше шкоди, чим користі». Й тільки пізніше він згадує про карність війська та командира.

Подібно висловлюється й Іван Франко у «Великих роковинах»:

»Мовиш, де нам взять Богдана?

Тільки ти придатний будь,

На святе велике діло

Загартуй думки і груди...«

Всі воєнні генії людства вважають, що про добре командування на найвищих щаблях мілітарної ієрархії, а особливо головнокомандувача армії, вирішують не військові академії, але його почуття честі й характер. Ці його прикмети дуже швидко відчуває військо, зокрема старшини з найближчого оточення, й вони переносяться аж до наймолодшого рекрута. Одна усмішка начального командира в часі великої

Рій бойовичок УПА. Група — Захід

V. СТРАТЕГІЯ ЧУПРИНКИ

Вже сказане в попередніх розділах кидає світло на стратегію Тараса Чупринки. А Ярослав Стецько на 53-ій стор. книжки «30 Червня 1941 р.» пише, що коли одного разу на засіданні Проводу ОУН хтось запитав його, де наші генерали, то він, вказуючи рукою на приявних Романа Шухевича, Дмитра Грицяя-Перебийноса й Олексу Гасина відповів: **»Ось вони!«**.

Фрідріх Великий у своїй книжці «Думки про війну та її ведення» на 28-ій стор. пише таке: **»Перш за все стверджую, що начальний вождь армії мусить бути чесною людиною й добрим**

небезпеки, грізних подій на фронтах чи навіть у хвилині поразки підносить дух вояків до справжнього героїства, посвяти останніх сил, стимулює вояцький дух до продовжування бою, до дальшого ведення війни.

Власне таким був генерал Тарас Чупринка. Вже саме «Чупринка», а не «Богун», «Сагайдачний» чи «Хмель», — свідчить про велику скромність Головного Командира. А коли ще в Лєґіоні Роман Шухевич відбув подорож на віддаль 200 кілометрів, аби відвідати хворого друга, нехтуючи тим, що з-за кожного куща чигала куля большевицького партизана, то це було виявом його сердечного ставлення до своїх

підвладних і друзів («Дружини Українських Націоналістів» стор. 115-126).

Отже, та усмішка, той сталевий характер, та честь і марка доброго громадянина належали до див, які творили легенду Української Повстанської Армії, які давали їй сил на протязі багатьох років боротися проти різношерстих поневолювачів й окупантів українського народу.

Коли читаємо про безприкладний героїзм УПА, а також про понесені нею жертви, цілком закономірно насувається низка питань: чому, не зважаючи на все, ми не досягнули мети; чи не можна було проблеми УПА розв'язати інакше; чи дійсно стратегія Чупринки була доброю?

Часом у пресі плутають поняття тактики і стратегії, тому ми коротко на них зупинимось, окреслюючи обидва кількома словами. Тактика — це ведення бою малим військовим з'єднанням, а стратегія — це ведення цілої війни. Можна виграти багато тактичних боїв, але у стратегічному відношенні програти цілу війну. Її коли тактика змінюється дуже часто, у зв'язку з розвитком техніки, винаходами нових родів зброї або завдяки новим умовам ведення війни, то стратегія завжди лишається незмінною. Це є дія начального вождя армії, скерована на те, щоб змусити ворога прийняти власні бажання. Найкращим засобом для досягнення цієї мети є цілковитий розгром ворожого війська або його деморалізація до такої міри, щоб воно відмовилося від дальшої боротьби.

Українська Повстанська Армія не склала зброї. Наші повстанці перейшли на іншу форму війни в підпіллі, й наслідки цього вже бачимо в руках молодого українського покоління на Рідних Землях, у революційних зривах Берліну, Будапешту, Праги. Отже, УПА ненадаремно боролася вісім років, і марно не була пролита кров її найкращих героїв.

Стратегія Тараса Чупринки була правильною — підняти всі поневолені народи до збройного зриву проти Москви. Тому й були рейди упівських стеж, а що інші національності не приєдналися до змагу українців — у цьому не вина Чупринки. Можливо, що в роках II-ої світової війни ще не визрів час для розбиття московської імперії спільними силами. Пригадаймо, що в повоєнних роках повстанські рухи в інших країнах користувалися великою моральною й матеріальною допомогою зназовні, але нашим борцям Захід не помагав навіть у моральному відношенні.

Візьмімо другу справу. Якщо з вищезгаданої амальгами старшин шести різних армій і зброї із семи армій, при найгірших фізично-моральних умовах у часі війни, вдалося дійти до такої сили, що проти двох упівських куренів окупанти кинули в бій свої багаточисленні елітарні формації, то вже у цьому була наша перемога. Геройські курені того пам'ятного бою не програли й ворогам не здалися. Чи ж ці вороги заломили УПА бодай у моральному відношенні? Ні! Їй хоча через три роки після цього Головний Командир УПА згинув смертю героя в Білогорщі, його вояки залишилися. Як

незнищимою є енергія, яка не зникає, а перетворюється в іншу, так не пропаде даремно пролита за святу справу кров українських повстанців, а зродить нове дерево зі здоровими й могутніми коренями...

На закінчення треба конче згадати про те, що Тарас Чупринка був дуже релігійною людиною і як начальний командир повністю розумів значення релігії для війська. Вже в Лєвіоні щодня промовлялася збірна молитва, а в пізніших часах про поляглих ворожих воїнів з УПА негайно висилалися повідомлення їхнім родинам, і часто такі вісті доходили швидше від УПА, як від військових зверхників ворожої сторони. Навіть під час рейдів, коли небезпека чигала на кожному кроці, рейдуючі упівські частини йшли до церков на Богослуження.

В такому дусі виховував генерал Тарас Чупринка Українську Повстанську Армію, чини якої записані золотими літерами на скрижалях історії.

Використані джерела:

1) «УПА у світлі документів із боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу в 1942-1950 рр.» — збірка документів, видання Закордонних Частин ОУН, 1957.

2) «Дружини Українських Націоналістів у 1941-1942 рр.» — «Наша Книгозбірня. Євген Побігущий, Мюнхен.

3) «30 Червня 1941 р.» — Ярослав Стецько 1967. Літа Визволення України, Торонто, Канада.

4) Karl von Clausewitz — "Vom Kriege". Insel Verlag zu Leipzig, 1917.

5) Friedrich der Große — "Gedanken über Krieg und Kriegführung.

6) W walce o utrwalenie władzy ludowej w Polsce 1944-1947", Książka i Wiedza, 1967. Warszawa, 1967.

УКРАЇНЦІ, КОЛИШНІ ВОЯКИ!

СТАВАЙТЕ ЧЛЕНАМИ ОБВУ —

НАЙБІЛЬШОЇ КОМБАТАНТСЬКОЇ

ОРГАНІЗАЦІЇ

У ВІЛЬНОМУ СВІТІ !

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕГОЇЗМ ЗАХОДУ

Промовисті події 1917-1921 й 1941-1950 рр. жорстко нагадують нам про предвічні закони боротьби за існування та про силу національного егоїзму. Кожний із нас нині розуміє, що під маскою «непередрішенства» криються пляни врятування СРСР від розпаду на самостійні національні держави. Авторство цих плянів належить московським емігрантам, які своєю брехливою пропагандою обдурили непоінформованих американців і цілий Західний світ, а до цього в деякій мірі спричинилися й ми самі. Бо як інакше можна пояснити той факт, що така демократична і свободолобна Америка не визнає для України та інших поневолених народів Сходу тих самих принципів, які записані в американській конституції, в Деклярації Незалежності, в Атлантійській Хартії тощо?

Наш клич, під яким в роках II-ої світової війни проходила збройна боротьба ОУН, УПА, УГВР, керована генерал-хорунжим Тарасом Чупринкою, що мала девізу «Свобода народам і воля людині, свобода слова і друку, перебудова Сходу на нових принципах та побудова вільних національних держав на етнографічних землях кожного народу», — цей клич є й сьогодні задекларований в АБН. Виникає питання — чому? Та це ж не що інше, як офіційно проголошуваний у згаданих документах американський ідеал, ніби не забутий і тепер, бож кожного дня у пресі, в радіо, в телевізії, в заявах державних мужів ми чуємо запевнення, що Америка бореться за справедливість у цілому світі, за свободу для кожної людини й кожної найменшої нації, за демократичний устрій на всіх континентах і тому подібні шляхетні речі.

Але, поруч із цією шляхетністю, поруч із запевненнями у святості ідеалів, ми бачимо американську й цілого Західного світу байдужість до зойків мільйонів катованих у сибірських концтаборах і тюрмах Советського Союзу, ми є свідками їхньої мовчанки про нищення в комуно-большевицькій імперії цілих народів. Гірше того, ми чуємо офіційні заяви Заходу про його цілковиту байдужість до того, що діється чи діятиметься в СРСР, оскільки воно не загрожуватиме безпеці ЗСА та цілому Західному світові; ми бачимо його гаряче бажання домовитися про співіснування з найдикішою тиранією, яку будь-коли знала історія; ми бачимо також і те, що його політично-мілітарна стратегія спрямовується на охорону лише своєї власної свободи. Коли ж З'єднані Стейти Америки й говорять про свободу інших народів, то навіть у цьому випадку аргументують її перш за все інтересами американської безпеки, а не моральним християнським обов'язком знищити джерело ідеолога, носія й ви-

конавця диявольської сили — Москву. Виникає знову ціла низка питань. Що це таке? Забріханість? Політичне недоумство? Шоста колона? Зрадники й дорадники по урядах й університетах? Чи, може, ще щось?

Безперечна річ, що все згадане грало і грає велику роль, але не вирішальну. Це ж споконвічний закон боротьби за існування, це доказ д-ра Д. Донцова, «що в міжнародних відносинах усі нації керуються виключно і єдино своїм національним егоїзмом, а всі ідеології, теорії, «ізми» і т. п. — це лише маски, за якими той егоїзм ховається, щоб перемогти противника».

Перемогти! Це — найголовніше. А переможців не судять, й «оправдання» придуть автоматично. Отже, це не що інше, як істина про те, що національний егоїзм вирішував міжнародні відносини від першого дня виникнення народів, рішає їх сьогодні й вирішуватиме в майбутньому, бо він не тільки не зменшився, але в наших часах набрав форми відкритого цинізму. Життя тверде й жорстоке, воно визнає лише одну мораль — запеклу боротьбу за існування, воно знає тільки національний егоїзм. Так думають і, головне, таку ведуть політику всі державні мужі світу.

Досвід останніх п'ятидесяти років показав нам, що не московфіліство диктувало іншим націям їхню політику по відношенні до москалів, але їх здоровий національний егоїзм, який, як уже згадувалося, тепер набрав цинічних форм. Аджеж сьогодні правою рукою підписують Атлантійську Хартію Свобід для всіх націй, а лівою — Ялтанський чи Потсдамський договори, якими віддають вільні народи на поглоту московським тиранам та ще й голосно та офіційно запевняють світ, що вони борються за християнські ідеали, за демократію, за свободу народам, за соціальну й інтернаціональну справедливість.

Старий випробуваний англійський принцип і система рівноваги європейських держав вирастає сьогодні на систему рівноваги кількох світових потуг. Мабуть, у теперішніх часах це єдино можливий і реальний спосіб удержати мир. Адже досвід останнього півстоліття на прикладах Ліги Націй та Організації Об'єднаних Націй показав, що мир утримується тільки силою й що регіональні об'єднання середніх величиною чи малих націй такої сили собою не являють. І справді, реальне життя, не звертаючи уваги на жодні «Об'єднані Нації», вже давно передало рішення світових проблем (у тому числі і проблему миру) кільком великодержавам. Тегеран, Ялта, Потсдам, Женева й наради 3-5 президентів чи прем'єр-міністрів рішали й, виглядає, і надалі вирішуватимуть долю всього світу. Якщо ми пригадаємо собі

Ялтинську конференцію (Черчїл-Рузвельт-Сталін), то на ній Рузвельт висловив повище твердження цілком ясно: «Рішати проблеми миру мають ЗСА, Великобританія, Советський Союз і Китай. Ці потуги в майбутньому мусять мати поліційний нагляд над меншими державами...» Отже, як бачимо, у проблемах, зв'язаних із безпекою Америки, рішає національний егоїзм американців, а не щось інше, тому ми спробуємо глянути на ЗСА і їх проблему безпеки американськими очима.

Сто мільйонів японців задихаються на своїх маленьких перелюднених островах, а понад 700.000.000 китайців і більше як 500.000.000 індусів покищо рятують свою екзистенцію періодичними голодовими вимираннями та худоб'ячим рівнем життя населення. З історії відомо, що у XIII столітті голод пігнав мільйонові азійські маси на захід, а сьогодні це може повторитися. Гасло «Азія для азіятів» стає вже не романтичним гаслом, але конкретним засобом рятунку від голодової смерті. Більше того, може статися так, що цивілізовані, енергійні, працьовиті, невибагливі й агресивні японці, заволодавши величезними багатствами Сибіру та маючи невичерпні резерви дешевої робочої сили Китаю, в короткому часі захоплять світові ринки своїми доброякісними й дешевими виробами й цим самим поставлять перелюднені Італію, Німеччину й Великобританію перед примарою зубожіння. Жодні митні бар'єри, як уже показав досвід, не тільки не охороняють, але ще більше погіршають економіку. Крім того, будучи величезною економічною потугою, Японія матиме й відповідну мілітарну силу для руйнування цих бар'єрів, — отже, поставить під загрозу майбутнє ЗСА.

На шляху такого розвитку Японії стояла колись велика московська імперія, а сьогодні — Советський Союз. Він є природним сторожем японської небезпеки для Америки, тому в її інтересах є дбати про те, щоб цей сторож був сильним і великим, — власне, що й робила Америка впродовж усієї своєї історії. Наприклад, у 1863 році, під час польського повстання, Америка відмовилася від дипломатичної інтервенції за поляків, хоч і співчувала їхній боротьбі. В роках Кримської війни 1854 року Америка тримала приязний до москалів неутралітет, а за програну московсько-японську війну 1905 року москалі заплатили дуже дешево, завдяки натискові американської дипломатії на японців (не випадково й мирні переговори велися у ЗСА).

В 1922 році Америка, не дивлячись на свої антипатії до большевиків і на те, що тодішня Японія була її союзницею, примусила останню забрати окупаційну армію із Сибіру. Америка довго відтягала визнання державної незалежності Латвії, Литви й Естонії, а коли, нарешті, визнала, то устами свого високого комісара Е. Йонга підкреслила тимчасовість самостійності цих держав і висловила надію, що... «вони колись знову стануть частиною московської імперії» (W. Lippman — "U.S. Foreign Policy"). Як знаємо, президент Ф. Рузвельт здійснив ту надію через 20 років.

Америка не визнавала комуно-большевицький уряд Советського Союзу аж до 1933 року (хоч інші західні держави визнали його далеко раніше) не з ідеологічних мотивів і не через конфіскацію американських капіталів (їх там не було багато), а через переконання, що большевики, погоджуючись на автономію не-московських народів, ослаблюють силу московської імперії. Навіть у Лізі Націй Америка ставила спротив прийняттю України у членство, хоч сама не була її членом. Отже, історія доказує нам, що свободолюбна Америка цілий час дбала про те, аби деспотична царська й советська імперія не розпалася.

Гляньмо на інші держави західного світу. Республіканська Франція мала й має тиранічну московську імперію за свого природного союзника проти Німеччини; парламентарна Велика Британія у своїй традиційній політиці «рівноваги сил» хоче бачити московську імперію великою, звичайно, дбаючи про те, щоб вона не лізла на терени, опановані англійцями, а Німеччина також не хоче розподілу московської тюрми народів. І як ми не пробували висвітлювати всі наші муки і кривди, що їх нам заподіяли москалі, як не намагалися апелювати до серця і сумління світових політиків на протязі останнього півстоліття, благаючи їх виступити на захист зневаженої справедливості, — всі наші старання не увінчувалися успіхами.

У відповідь нам західні держави підписували торговельні договори зі Сталіном на купівлю сибірського дерева, хоч із наших інформацій дуже добре знали про те, що кожний сантиметр цієї деревини просякнений українським потом і кров'ю. Ми доказували Заходові, що москалі плянують зробити з цілим світом те саме, що вони зробили з Україною, але ніхто цьому не вірив і, може, не повірив би ніколи, якби нам не помогли самі москалі, даючи світові щораз то більше доказів таких власне плянів. Останній із них був яскраво продемонстрований у Чехо-Словаччині, він занепокоїв світ, і цей світ почав озброюватися наново. Але проти кого? **Проти большевиків, а не проти москалів.**

У вищесказаній формулі міститься вся політика і стратегія ЗСА, а разом із ними й інших держав, по відношенні до Советського Союзу. На їхню думку, комуністична партія СРСР — це большевики, й тільки вони плянують завоювати цілий світ, а московський нарід того не хоче. Значить, повадивши советський уряд, можна буде встановити мир, а з огляду на катастрофічну силу нуклеарної енергії — мир вічний. Мир, за всяку ціну мир! Жодна ціна за мир не є зависока, бож нині війна означає знищення цілої планети. Ми живемо в добі корінного перелому долі людства, обличчя планети змінюється на наших очах, і ми бачимо, як на історичну арену поновно виходить мільярдна Азія. А оскільки історичний досвід і всі об'єктивні дані вказують на те, що власне Японія буде організатором і лідером паназійського ру-

ху, то розчленування ССРС одночасно означатиме відкриття для японців дверей до Сибіру, що з певністю започаткує кінець гегемонії білої раси з усіма впливаючими з такого факту економічними й культурними наслідками.

Якщо так, — міркує далі Захід, — то тільки сильна держава на Сході Європи та в Сибірі є однією з найголовніших запорок світового ми-

ру. Яка вона тепер чи якою буде в майбутньому, який політичний, економічний і соціальний устрій вона мала чи матиме — це все другорядні речі. Першорядним є те, щоб вона виконувала свій обов'язок, була забором азіатській експансії і являлася чинним складником у системі рівноваги світових потуг. До цього і прямує національний егоїзм Заходу.

Юрій ТИС-КРОХМАЛЮК

ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА В РОЗГАРІ

У цій статті буду говорити про інші методи психологічної війни, бо на цю тему я помістив досі дещо в місячнику «Вісник», що появляється у Нью-Йорку. Там я подав більше матеріалів і міркувань. Тепер доповнюю розвій психологічної війни проти Заходу деякими новими фактами, взятими з різних ділянок суспільного життя вільного світу.

Чому я звертаю особливу увагу на цю нову тактику комуністичного імперіялізму? Тому, що вона діє не тільки серед державних народів, але посередньо теж серед нашої еміграції, бо духове обеззброєння жителів держав, у яких і нам приходить перебувати, силою обставин і засобів комунікації, впливає й на нашу українську суспільність.

Психологічну війну опрацювала науково Москва і стосує її у світі, провіряючи її вислід, помилки й позитиви, та вдосконалюючи її із дня на день. За цими справами треба нам слідкувати, бо це є один із важливих факторів війни, до якої ми наближаємося, і яка є неминучою. Слідкувати із власного національного інтересу. Власне ми повинні реєструвати всі прояви нової тактики, яку ворог буде стосувати і проти нас, із наміром у слушний час спаралізувати наші намагання створити українську державу.

При цьому хочу ще зазначити, що на наших очах відходить у минуле стратегія й тактика дотеперішніх воєн, включно із другою світовою, яку ми всі пам'ятаємо. Саме в ній народилася доба нової стратегії, недооцінювана нами — боротьба УПА проти тогочасних потуг: Німеч-

чини, Советського Союзу, Польщі, Чехо-Словаччини. Далі, вже сьогодні ми бачимо безрадість Америки проти комуністичних партизанів В'єтнаму, боротьбу малого ізраїльського народу проти арабів, а в суті речі проти ССРС, та багато дечого іншого.

Пересторогою для нас, а зокрема для тих наших людей, які розраховують на свободолюбні кличі Заходу, є події у Біяфрі, де інтереси нафтових джерел довели до спільних дій комунізму й заходу (капіталізму) та до спільного ворожого ставлення проти визвольних намагань Біяфрі. Такі ганебні акції назагал промовчується, покриваючи їх сльозоточивим хлипанням над виголодженим населенням ібів.

Колись, перед другою світовою війною 1938 року, сказав мені проф. Ганс Кох у Данцігу, що Німеччина своєю політикою доведе до того, що Польща, а згодом і ССРС розлетяться на складові частини, як розібрані помаранчі. Це була власне психологічна війна для українців, хоч цієї назви тоді ще не вживалося.

Впливи советського імперіялізму бачимо не раз у дуже тонких натяках і «переконаннях», проголошуваних у західній пресі, радіо й телевізії. Так звані советологи просувають з великою енергією тезу, що мовляв, Советський Союз невпинно й дедалі більше демократизується. Читаємо не раз як то советський нарід любив Хрущова. Не відомо, тільки цим советологам чи любить він теж Брежнєва й Косигіна. Ще далі страшить теза Хрущов-Кеннеді, поділу світу »фифті-фиф-

ті», тобто половина для ССРСР, половина для ЗСА. Утруднює таку ясну і приємну тезу поява китайського імперіялізму, бо не знати з ким ділитися й за що. Така мрія, як, наприклад, ідея якогось союзу з Москвою, вказує тільки на повну склерозу мозгів її ініціаторів, подібну, зрештою, до ситуації після другої світової війни з несамовитими рішеннями Рузвелта.

Дуже небезпечними для нас є засоби психологічного розкладу біяфранців кличами, що їх кинули советські спеці в Нігерії: «Ворогами Нігерії є мала кліка спекулянтів. Населення Біяфри — наші приятелі!» Ці кличі дали урядові чимало коляборантів, які, може, й повірили наївно у щирість слів пропаганди.

Чи і в нас не маємо подібних уже нині висловів, що, мовляв, не російський нарід є нашим ворогом, а тільки та кліка, яка при владі у Кремлі? Такі слова були б доцільні, може, в часі, коли ми викінчували б советський імперіялізм, і наші дивізії стояли б під мурами Кремля. Але сьогодні вони викривляють дійсність і діють на шкоду відпорности нашого громадянства.

До засобів психологічної війни належить підступна пропаганда з романтичними нотатками, звернена проти деяких жидів та інших груп населення Близького Сходу: «Арабські повстанці є за новою Палестиною, де всі житимуть у мирі: араби, жиди, усі погляди й партії». Хочу звернути увагу, що слово «Палестина» є арабською назвою, якої не признають жиди. Для них існує тільки Ізраїль!

Прикладів психологічної війни є багато. Коли Москва бажає співпраці, тоді на чолі дипломатичних станиць чи «товаристів приязні» вона добирає з особливою увагою відповідних людей. Для французів вибрала у свій час Іллю Еренбурґа, який був у Франції ціненим поетом. Для Австрії вибрала Шостаковича, бо австрійці люблять музику. Для зв'язків з Азією — поета Мірсо Турсуна з Таджикистану, для американців — проф. косметики Блохіна та Ніну Хрущову, яка знайшла симпатії серед американських матерів. А для нас у роки «зустрічів» — Колосову й наших поетів.

Коли створилася Монгольська Республіка, червоний Китай вирішив дати допо-

могу занедбаній економічно новій соціалістичній державі. Пекін домовився з Монголією, що висилає 40.000 китайських робітників для розбудови країни, при чому Китай оплачує їх і постачає новим знаряддям праці. Погодився теж на вимогу Монголії, що ці робітники повинні стати після кількох років монгольськими громадянами. Але, коли прийшов час приймати нове громадянство, всі робітники повернулися до Китаю. Під маскою безкорисної братньої допомоги пролетаріату, працювала в Монголії китайська п'ята колона. Монголія, а теж Манджурія, є стратегічно важливим тереном для війни з Китаєм. Без тих країн не можна й думати про успіх у воєнному конфлікті. Це знали японці у 20-их роках, знають це москалі й сьогодні.

Закритою різними кличами й теоріями визволення, допомоги у розвою тощо є засада рівноваги або компенсації: коли одна потуга забере малу державу, друга потуга забирає іншу. Клич визволення народів іще сьогодні не має реального значення. Представники імперій усміхаються, притакують, часом натякають на прихильність, але в суті речі свобода народів нікому не подобається. Тільки про це не говориться, а для по можливості безкровного захоплення — служить продумана психологічна підготовка.

До цікавих теренів психологічної війни належить стан теперішнього «миру» з постійними хвилями відпруження й напруження між двома потугами та численними малими фронтами, які нібито безпосередньо не зв'язані з основними противниками. Звичайно, мир є всім вигідний, і тому цього стану не слід міняти. Але, коли одна сторона бажає користати з миру, тоді виникає політичне напруження, а в наші часи — постійна гра між агресивністю комуністів й оборонними спробами Заходу. Напруження викликає сьогоднішнє намагання Москви опанувати деякі країни так званими малими війнами, або визвольними, чи «допомогою» революційним силам, усе в границях, у яких нема ще причин до великої й безпосередньої війни. Засоби, про які мало знаємо, це ідеологічна інфільтрація, дії підпілля, саботажі й т. п., що і є ма-

неврами та спробами до остаточного повстання й захоплення влади.

Коли агресивним силам загрожує невдача чи інша небезпека, починається відпруження, заяви співпраці, дипломатичні розмови тощо. В інших випадках діють акції розвідки, які організують наглі переговори й революційне захоплення влади.

Коли комунізм діє рішуче й має успіхи, Захід, ради спокою, дозволяє на виграш противника, заявляючи, що не зацікавлений подіями на даному терені, або просто не згадує про це. Після другої світової війни була звичка, чи як це назвати, ділити націю поміж двома потугами. Поділити так ради «миру» Німеччину, Корею, В'єтнам, а в дійсності усі ці випадки є не скріпленням миру а джерелом воєн. Відомо є кому слід, що Москва не відреклася опанувати силою цілий світ та що до цієї

**«Визволителі» в «гуманітарній» акції.
Берлін, 1945 рік.**

мети прямує постійно з більшими чи меншими успіхами. Але говорити про це й писати, рахується бути нереальним фантастом, бо Москва ніби то тремтить тільки перед чужою агресією, байдуже, німецькою, китайською, американською чи ватиканською, і тому — що треба всім признати — слушно вимагає безпечних границь.

Коли йдеться про найновіші досягнення Москви у психологічній війні, то маємо її уже по містах Америки й інших

країн. Завважмо, як різного роду підпільні дії перекидаються з одного континенту на другий. Перед роками була актуальна й дуже небезпечна справа партизанів у Південній Америці. Опісля це почалося на Близькому Сході, згодом в Африці й на відміну у Східній Азії.

Тому, що не всюди є можливо зорганізувати партизанські відділи із браку відповідних теренів, як наприклад, в Америці, почалися спроби партизанки по містах. Це були відомі на цілий світ розрухи нібито муринського населення, в яких палено доми, фабрики і пробувано збройні виступи. Все було добре зорганізоване невідомою загальною централею, але, як виходить із заяв розвідочних централей, усе те було роботою комуністичних організацій. Згодом почалися дрібні збройні акції, в яких брало участь тільки декілька людей. Тепер наступило «відпруження». Зате почалися спроби з новою тактикою в Південній Америці: поривання дипломатів на вулицях міст, щоб добитися визволення арештованих комуністів.

Останньо знову в Африці почалися акції комуністичного підпілля в різних нових державах. Слід сподіватися ще одного джерела неспокою, за опанування півдня Арабського півострова, який невдовзі покидає Британія, якщо у цей район не зможе увійти Москва без спротиву.

Ці всі події мають на меті збентежити населення до тієї міри, щоб по американських містах врешті всі збайдужіли і втратили надію на можливість спокою. Довести населення до повного отупіння не так трудно. Ленін прийшов до влади з кільканадцятьма людьми тільки тому, що в царській імперії усі, навіть робітники, апатично приймали події у Петрограді й тим дали час на зорганізування комуністичного режиму.

Коли йдеться про українську еміграцію, то й тут можемо зауважити впливи психологічної війни Москви проти нас. А в першій мірі спостерігаємо ненависть російської імперії до нас, бо власне ми пригадуємо світові про поневолення України й інших народів СРСР. Ми існуємо, про це знає цілий світ і знає теж про те, що діється в Україні. Велику роль грає

у цьому АБН своєю діяльністю серед дипломатії вільного світу. Правда, ця праця дуже складна й важка, але її успіхи є безсумнівні. Треба ще далі боротися проти невизнання української проблеми, її неактуальності і проти усіх можливих випадків загрози для незалежності України. Різні можуть бути несподіванки в нашу некористь, бо на багатства України чигає не один ворог, а ідея національної свободи, ще довго матиме задне місце перед економічними комбінаціями світового масштабу. Москва в першій мірі бажає довести нас, у краю й на еміграції, до такого стану, щоб ми всі прийняли теперішній стан як нормальний, втішаючися тим, що в нашій батьківщині «є що їсти», і, як казала одна з туристок, «як є ковбаса й горілка на столі, тоді все окей».

Погодження з таким станом означати-ме, що молодь не буде знати ні про нашу історію, ні про недавні для нас збройні змагання з ворогом за власну державу.

Дальша психологічна акція проти нас іде в цьому напрямі — й, на жаль, не без успіху — що «там» є українська держава, що вона продовжує УНР, що це і є реальності, з якими треба погодитися. Усіх незламних треба висміювати як стариків, що живуть минулими фантомами на «смітниках» історії. Далі слід підтримувати збайдужіння, мовляв, ми, еміграція, нічого не зможемо зробити, наше значення ніяке; у висліді серед нас чимраз менше людей чину, а зате зростає число тих, які ще на академіях підкріплюють себе й нас пустими фразами про те, що нас уже 300 років кують у кайдани! Дозволений є тільки сантиментальний патріотизм до вареників, до ялиць чи львівського ринку, до побуту й географії. Врешті, вдається переконати багатьох з еміграції, що там стало легше, все змінилося, ще може не все так, як би того хотілося, але з часом... і так далі.

Потрібний Москві наш духовий рівень вишивково-сантиментальний, дозволений зрештою і в краю, але не катедри на університетах, не духовий похід уперед, не боротьба проти скам'яніння й нерухо-сти українського духа.

Впливи ворожої психологічної війни проти еміграції бачимо наглядно у при-нужуванні наших безсумнівних осягів. От-

же, чуємо, що українська катедра на Гарвардському університеті — безнадійна справа, бо нема охочих студентів; що міжнародні конференції, в яких бере участь АБН, це справа без ніякого значення, й цікаво, хто за те платить. А що наша преса інших переконань система-тично промовчує діяльність Я. Стецька й АБН, то це власне й доказ, що нема і про що писати!

І чим далі, тим психологічна війна буде кріпшати. Вже є погрози з Москви у порівняння смерти отамана Петлюри, полк. Коновальця і Степана Бандери, нав'язу-ваних до імені Ярослава Стецька. Прий-дуть іще в часах напруження сучасного «миру» дипломатичні натиски на держа-ви, в яких живемо, посиляться дії п'ятих колон серед нас, які без сумніву існують уже нині в «замороженому» стані, та інші засоби, котрі сьогодні ще є не на часі.

З цього стану подій мусимо зробити відповідні висновки, скріпити нашу чуй-ність та бачно стежити за подіями у світі.

Олег ОРАЧ

ШЛЯХ У ВІЧНІСТЬ

Не могили, а чайки. Степами пливуть...
Біле мрево як сум...

Кошовому невесело —
Після бою тяжкого вертають, мабуть.
Чи на хвилях віків потропилися весла,
Що, не маючи весел,

не маючи весел,
Та не маючи ж весел,
мечами гребуть?..

Море дибить вали, мов коней норовистих,
І на гребінь новий підійма... підійма...
І гребе товариство,

гребе товариство
І не зна товариство,
що Січі — нема.

З яничарських морів та до рідного краю,
По зірках і по сонцю звіряючи путь,
Все гребуть,
і гребуть,

і гребуть —
і не знають,
Що усе ж не на Січ, а у вічність гребуть...

КОРАБЛІ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ ФЛОТИ ССРС

Всі кораблі советської військово-морської флотії, в залежності від їхнього бойового призначення та особливостей використання, розподіляються на класи. В межах однієї й тієї ж класи кораблі можуть підрозділятися на типи, які відрізнятимуться один від другого своїм зовнішнім виглядом, розташуванням озброєння, його кількістю або калібром артилерійських гнізд. Звичайно кораблі одного типу називаються йменням головного (збудованого першим) корабля. Так, наприклад, крейсери типу «Кіров», підводні човни типу «С», ескадрові винищувачі типу «Р'яний» і т. д.

Крім того, бойові кораблі, в залежності від їхньої місткості, швидкохідності, озброєння, далькості плавання й бойового призначення, підрозділюються на чотири ранги. Так, великі підводні човни або ракетні крейсери відносяться до кораблів 1-шої ранги, середні підводні човни, ескадрові винищувачі, великі кораблі для приборювання підводних човнів — до кораблів 2-гої ранги, охоронні кораблі й великі вилловлювачі мін (тральщики) — до кораблів 3-ої ранги, а торпедні катери або рейдові вилловлювачі мін — до кораблів 4-ої ранги.

Такі основи класифікації кораблів советської військово-морської флотії. По-знайомимся тепер детально із призначенням та деякими бойовими властивостями й можливостями окремих родів сил військово-морської флотії та клас кораблів.

ПІДВОДНІ ЧОВНИ

В залежності від озброєння вони бувають ракетними, торпедними і спеціального призначення.

АТОМНІ ПІДВОДНІ ЧОВНИ — це найдосконаліші, найбільш універсальні й наймогутніші бойові кораблі. Вони володіють дуже великою автономністю і практично необмеженою далекістю плавання.

Атомні підводні човни озброєні далекобійними ракетами й самонавідними торпедами з ядерними зарядами. Вони здатні уражати не тільки морські цілі, але й берегові об'єкти, розташовані на великих віддальх у запіллі ворога. Для проведення атаки ракетами або торпедами підводному човнові не треба впливати на поверхню — потужні гідроакустичні й радіоелектронні прилади дозволяють йому своєчасно виявляти об'єкти атаки, вести необхідні розрахунки для реалізації цієї атаки і стріляти на великі віддалі із зануреного положення. Така апаратура вможливило підводному човнові слідування за рухом ворожих кораблів без виходу на поверхню.

Атомні підводні човни відзначаються великою рухливістю, а їхня швидкість дозволяє їм у короткому часі здійснювати під водою далекодистанційні переходи в обшири бойових дій.

ДІЗЕЛЬНІ ПІДВОДНІ ЧОВНИ. Вони ще не загубили свого значення і є незамінні при виконанні цілого ряду завдань. Сучасні дизельні підводні човни можуть успішно вести розвідку, діяти проти кораблів, охороняючих транспорти ворога, обстрілювати ворожі об'єкти, розташовані у прибережних смугах, та виконувати багато інших важливих місій. Такі човни мають на озброєнні ракети й торпеди різного призначення.

НАДВОДНІ КОРАБЛІ

В залежності від бойового призначення й особливостей використання своєї зброї надводні кораблі розділяються на ракетні, кораблі для приборювання підводних човнів, артилерійські, кораблі для вилловлювання мін, десантні й кораблі спеціального призначення.

РАКЕТНІ КОРАБЛІ — це якісно нові кораблі, призначені для боротьби з надводними кораблями й літаками ворога. Основною їхньою зброєю являються керовані ракети, які при допомозі наймо-

дерніших засобів радіоелектроніки можуть надійно уражувати морські й повітряні цілі на віддалі кількох сотень кілометрів. При цьому, на відміну від артилерії, для прямого поцілення рухомого корабля та його затоплення, замість десятків або навіть і сотень артилерійських стрілен, вимагається всього лише кілька ракет.

Ракетні кораблі дуже швидкохідні й мають досить велику дальнєхідність, що дає їм змогу оперувати на далеких відстанях від узбережжя й советських баз.

КОРАБЛІ ДЛЯ ПОБОРЮВАННЯ ПІДВОДНИХ ЧОВНІВ, як говорить їхня назва, мають своїм завданням розшукувати, виявляти, переслідувати і знищувати ворожі підводні човни. Вони характеризуються дальнєдистанційністю плавання і здатні в короткому терміні обслідувати ті морські обшири, в яких можуть знаходитися підводні човни противника. Цим вимогам у найбільшій мірі відповідає крейсер. Він оснащений найсучаснішими середниками для виявлення і знищення підводних човнів, але головна його зброя — це спеціальні вертоліти, які розльоковані в покладових ангарах крейсера і знімаються в повітря із пристосованої для цієї мети частини його поклада. Такі вертоліти можуть швидко обстежувати великі морські простори, виявляти та на протязі довгого часу переслідувати ворожі підводні човни.

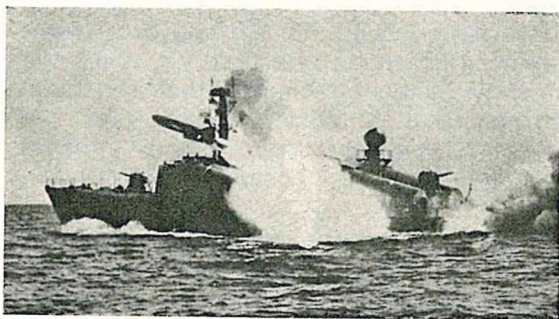
Сучасний корабель для поборювання підводних човнів забезпечений потужними гідроакустичними засобами для виявлення підводного човна в зануреному стані й озброєний не тільки глибинними бомбами, але й самонавідними протичовновими торпедами.

Боротьбу з підводними човнами можуть вести також і сторожові кораблі, призначені в основному для охорони вантажних суден і транспортів у рейсі та для несення дозорної служби. Звичайно їхня місткість не перевищує двох тисяч тонн. Вони мають на озброєнні протичовнові торпеди, реактивні бомбомети та інші засоби для поборювання човнів.

Ці кораблі також відзначаються швидкохідністю й успішністю дії. У прибережних районах зберігають своє значен-

ня також і маленькі протичовнові судна й катери.

Артилерійські кораблі творять дуже велику групу надводних суден. Вони призначаються головним чином для охорони різнорідних кораблів перед нападом легких сил ворога, для охорони десантних з'єднань під час їхньої подорожі морем, для вогневої підтримки десанту й десантних кораблів у моменті висадки на берег, а також виконання обстежувальної служби в морі поблизу советського узбережжя.

Советський ракетний корабель у часі вправ

Говорячи про артилерійські кораблі, перш за все слід мати на увазі те, що сучасна корабельна артилерія, на відміну від років другої світової війни, характеризується високою швидкострільністю автоматичним ладунком, підвищеною дальнєбойністю й вищою точністю стрільня, досягненими за рахунок використання досконалішої радіолокації та лічильно-вирішальних приладів. Найхарактернішими представниками артилерійських кораблів являються крейсери й ескадрові винищувачі.

КРЕЙСЕРИ — це великі кораблі, довжина яких інколи перевищує 200 метрів. Вони озброєні дев'ятьма-дванадцятьма гарматами великого калібру, розташованими в опанцєрених вежах. Крім них, такі кораблі несуть на собі ще 8-10 універсальних гармат меншого калібру й велику кількість зенітних багатоцївкових автоматичних устаткувань.

Крейсер має потужні радіолокаційні системи та найсучасніші лічильно-вирішальні прилади, дозволяючі ефективно приміняти зброю. Для забезпечення живучості крейсер одягнений у панцер, розрахований на протидію артилерії таких самих за своєю силою крейсерів противника.

ЕСКАДРОВІ ВИНИЩУВАЧІ — це військові кораблі, на яких особливо гармонійно сполучаються артилерійська, торпедна та протичовнова зброя. Для сучасних винищувачів характерна велика швидкохідність. Кожний винищувач озброєний чотирма універсальними гарматами, багатоцілковими зенітними автоматичними устаткуваннями й торпедними апаратами, здатними вистрілити практично одночасно кількома звичайними або протичовновими торпедами. Для виявлення підводних човнів ескадровий винищувач оснащений гідроакустичними пристроями, а для знищення їх посідає глибинні бомби й бомбомети. Ці класи кораблів панцера не мають.

ВИЛОВЛЮВАЧІ МІН призначаються для розшуків, виявлення і знищення морських мін, покладених ворогом у районі плавання советських кораблів і суден. Тому власне головною їхньою зброєю являються так звані тралі — спеціальні пристрої, здатні виявляти та знешкоджувати морські міни, які мають різноманітні детонатори. Одні спрацьовуються від магнетного поля, інші — від шуму корабельних гвинтів або від будь-яких змін у водяному середовищі при рухові корабля поблизу міни. Сучасні виловлювачі мін (чи як їх іще називають — тральщики) мають на озброєнні в основному два види травлів — контактні й неконтактні.

Контактні тралі призначені для траління котвичних мін, тобто мін, поставлених на певній глибині й утримуваних на ній при допомозі линви, прикріпленої до ківти міни.

Неконтактні тралі служать для знешкодження донних неконтактних мін. Вони діють створюваними ними фізичними, акустичними чи іншими полями на відповідний детонатор донної міни, викликаючи тим самим її експлозію. До

неконтактних тралів належать, наприклад, електромагнетні тралі для витралювання магнетних мін, акустичні для витралювання акустичних мін та інші.

Кораблі протимінової оборони за своїми розмірами відрізняються один від одного. Найбільші з них — виловлювачі мін, призначені для забезпечення безпеки руху бойових кораблів на морі та траління мін в окремих його обширах. Для виловлювання мін у прибережних советських водах використовуються менші за розміром тральщики й із меншою швидкістю. Коли ж треба знешкоджувати міни у вузькостях, каналах або на рейдах, тоді для цієї мети вживаються ще менші кораблі — катерні тральщики. Для створення безпеки плавання по ріках існують річкові тральщики.

РАКЕТНІ Й ТОРПЕДНІ КАТЕРИ — це легкі, дуже швидкохідні бойові кораблі, завданням яких є нанесення несподіваних ракетних і торпедних ударів по надводних бойових кораблях, конвоях та окремих транспортах ворога під час їхнього порушування морем.

Головною зброєю ракетних катерів являються керовані ракети, а торпедних катерів — дальнехідні торпеди. Ракетні й торпедні катери — це малих розмірів, але надзвичайно ефективні бойові кораблі. Дякуючи їхнім розмірам і великій швидкості, вони на повному ході мало вразливі на артилерійський вогонь атакованих ними кораблів. Вони оснащені найновішими технічними засобами спостереження й водіння кораблів. Для самооборони від атак бойових катерів та поодиноких літаків противника ракетні й торпедні катери озброєні швидкострільними автоматичними артилерійськими системами.

ДЕСАНТНІ КОРАБЛІ мають вузько спеціалізоване призначення. Належачи до групи надводних кораблів, ці кораблі вживаються для транспортування морем і висадки на ворожому узбережжі чи островах десантів — частин і підрозділів суходільних військ та їхньої бойової техніки.

Таким чином, ми познайомилися з основними класами бойових кораблів советської військово-морської фльоти.

Але до її складу, крім бойових, входить іще багато кораблів і суден найрізноманітнішого призначення. Сюди відносяться плаваючі бази, навчальні кораблі, судна й кораблі для забезпечення бойового

вишколу, океанографічні й гідрографічні судна, аварійно-рятувальні та інші кораблі й судна, забезпечуючі нормальну та безперерйну бойову діяльність військово-морської флотії Советського Союзу.

О. Б.

СОВЕТСЬКО-КИТАЙСЬКА СУПЕРЕЧКА ЗА КОРДОН

Як відомо, 20-го жовтня м. р. між Советським Союзом і комуністичним Китаєм розпочалися переговори, ціллю яких було залагодження прикордонних суперечок, існуючих від довшого часу. Декому здавалося, що разом із цими переговорами перестануть кружляти поголоски про вибух справжньої советсько-китайської війни, однак тільки нечисленні мілітарні експерти вбачали в них знайдення задовільної розв'язки для граничної проблеми.

На протязі минулого року світова преса присвячувала максимум уваги прикордонним зударам і зростаючій ворожості поміж обидвома згаданими комуністичними потугами, може тому, що й Советський Союз, і червоний Китай записали на сторінках своїх історій цілий ряд конфліктів, зв'язаних із територіальними претенсіями, а їх не могли полагодити тоді, коли взаємини, позначені щиросердечністю, дозволяли на це.

Серйозність теперішнього напруження між згаданими двома державами виникла завдяки інтенсивній і лайливій пропаганді, застосовуваній обидвома сторонами для взаємооскарження у веденні ворожих акцій. Дійшло до того, що вони істотно розбудували свої збройні сили вздовж лінії кордону. Згідно з одержаними рапортами, в серпні м. р. тут було сконцентровано понад півтора мільйона вояків, а коли врахувати безперервне надсилення підкріплень, то можна сміливо ствердити, що сьогодні їх там є набагато більше.

Як Советський Союз, так і комуністичний Китай вважають свої кордони абсолютно непорушними, тому в минулому вживали мілітарної сили на велику скалю з метою протидіання загрозам, правдивим чи уявним, територіального порядку. Так, у 1962 році китайські комуністичні війська заатакували Індію на гімалайському кордоні, попередньо обвинувативши її в незаконних домаганнях території, приналежної до червоного Китаю.

А від 1932 року почавши й на 1941 році закінчуючи, советські збройні сили щорічно мали 80-100 інцидентів з японцями вздовж північно-східнього китайського кордону, на ріках Уссурі-Амур, тобто власне там, де тепер вони конфронтуються з китайцями. Слід відмітити, що тричі — в 1936, 1937 і 1939 рр. — такі «інциденти» перетворилися у кровопроливні битви, в яких з обидвох сторін брали участь повні армійські корпуси, панцерні з'єднання й летунство. Всі три конфлікти мали затяжний характер і спричинили багато втрат.

Теперішнє прикордонне напруження зростало на протязі років. Тільки в 1963 році, згідно із советськими обвинуваченнями, червоно-китайські вояки й цивільні особи нарушили кордон 5.000 разів. А Китай оскаржив Советський Союз у тому, що від жовтня 1964 року він спровокував 4.189 прикордонних інцидентів. Уже у згаданому році мали місце советсько-китайські розмови, скеровані на

ліквідацію граничних суперечок, але ніякого позитивного висліді вони не дали.

В 1969 році інтенсивність і тривалість кожного окремого інциденту набрали незвичайної гостроти. Кількість заангажованих у цих зударях людей і типи вживаної зброї вказували на те, що в них брали участь регулярні війська, але не було рапортів про застосування будь-якою стороною летунства.

Та коли цілий світ був затривожений інтенсифікацією мілітарних акцій поміж Советським Союзом і комуністичним Китаєм, то ще більше алярмуючими стали публічні виступи та пропагандивні намагання, практиковані обидвома країнами для «ідеологічної обрібки» власного населення і світової opinio. Як зміст, так і форма взаємних пресових атак, можна сказати, були скеровані радше на викликання воєнної гістерії між народами лютих ворогів, ніж на креацію примирливих настроїв поміж двома ривалізуючими комуністичними потугами.

Перший серйозний бій у 1969 році датується днем 2-го березня, коли китайські війська, сфорсувавши замерзлу ріку Уссурі, проникли на територію острова Даманський (по-китайському він зветься Ченпао) й забили 34-ох советських прикордонників. 15-го травня советські збройні сили, підтримані артилерійським і кулеметним вогнем, провели відплатну акцію, заатакувавши китайців на тому самому острові та знищивши понад 500 їхніх вояків.

Уздовж центрального азійського советсько-китайського кордону відбувалися бої у травні, червні, липні й серпні, причому, як звичайно, обидві сторони обвинувачували одна другу в провокаціях і не подавали своїх утрат. Згідно з китайськими рапортами, під час битви у дні 13-го серпня советські війська заглибилися на віддаль однієї милі в китайську територію біля так званої Джунгарської Брами — традиційного шляху інвазійних армій у русі зі сходу на захід або навпаки. Тут москалі створили нові оборонні позиції і навіть збудували дорогу до заплілля.

Впродовж червня й липня 1969 року Советський Союз і комуністичний Китай

рапортували про 400 порушень лінії кордону, оскаржуючи взаємно себе у премедитаційних провокаціях. Пекін має переконання, що Москва несе відповідальність за ескалацію прикордонних советсько-китайських конфліктів, переважна більшість яких була почата нею, а решта являлася надто сильною реакцією на чини китайців.

Що ж торкається Советського Союзу, то з його сторони не помічалось будь-яких намагань у напрямі злагіднення існуючого напруження. Правда, після першої великої битви на ріці Уссурі він запропонував Китаєві почати переговори, але одночасно з непослабною силою продовжував ідеологічні атаки проти комунізму маоїстського типу.

Китайська гранична стежа пильно охороняє свій відтинок 7.200-кілометрового кордону із Сов. Союзом.

Крім того, СССР поважно скріпив свої мілітарні сили у двох обширах — центральному й північно-східньому. Посилилися дії повітряної розвідки, а у прикордонних зонах відбувалися мілітарні маневри з масивним транспортуванням військ повітряним шляхом. Розташовані вздовж прикордонної лінії летовища були розбудовані й поширені, а вистрільні ракет, здатних переносити на собі нуклеарні бойові головки, заінстальовані в Сибірі та навіть у Зовнішній Монголії, тобто на короткій дистанції від головних нуклеарних інсталяцій комуністичного Китаю. Командування советськими військами, розльокваними на Далекому Сході, було передане генерал-полковникові Володимирі Толубкові, видатному ракетному спеціалістові.

Не менше провокативно заховувалися й китайці. Вони значно зміцнили свої війська на північному сході та у провінції Сінкіянґ. Москва повідомляла, що китайці перетранспортували на ці відтинки понад 500 гармат великого калібру, розташованих перед тим на узбережжі китайського суходолу навпроти островів Квемой і Матзу, приналежних до Національного Китаю. В додатку до цього, індійська преса інформувала, що останнім часом китайці розмонтували деякі зі своїх нуклеарних інсталяцій у межуючій із Советським Союзом провінції Сінкіянґ і перенесли їх в обшири поблизу тибетського кордону.

На відмічення заслуговує факт, що китайці категорично відмовлялися від переговорів із москалями аж до несподіваної заяви про згоду на них у дні 7-го жовтня 1969 року. Але ще перед їх початком вони заявили, що в цих переговорах не підуть на ніякі уступки й що китайсько-советські пертрактації не матимуть підставного політичного значення.

Дехто з обсерваторів уважав це за реакцію китайців на рапорти, що Советський Союз плянує проведення блискавичної атаки на китайські нуклеарні інсталяції. Такі припущення особливо посилювалися після появи на сторінках «Правди» редакційної статті, в якій остерігалось, що війна між Советським Союзом і комуністичним Китаєм неминуче приведе до вжиття атомної зброї, а тоді

китайці дійшли до висновку, що надто розгарячена прикордонна проблема мусить охолотитися.

У зв'язку з цим, китайці запропонували, щоб у часі ведення переговорів не переводити жодних атак, а, крім того, зазначили, що вони відтягнуть свої війська й не пробуватимуть вводити їх до тих обширів, які стали причиною непорозуміння між обидвома державами та які показані на мапах, обмінених під час китайсько-советських прикордонних переговорів у 1964 році. Ніхто не знає на Заході, про які обшири йде мова, бо згадані мапи ніколи не були випущені для публічного вжитку.

Довгий час китайці заявляли про те, що Советський Союз повинен визнати обманність та неадекватність усіх старих договорів, підписаних Китаєм і царською Росією, й на цій підставі погодитися на ведення пертрактацій у справі підписання нових. Китайці підкреслювали, що колишні договори поміж Китаєм і царською Росією дали останній право на контроль над територією в 600.000 квадратних миль у Сибірі й Центральній Азії, яка колись була складовою частиною китайської імперії. Не зважаючи на це, Советський Союз не виявив найменшої схильності до вдоволення китайських вимог і претенсій.

Затяжні советсько-китайські переговори у справі прикордонних непорозумінь можуть дещо злагіднити напружену атмосферу в цьому районі земної кулі, але майже ніхто зі спостерігачів не вбачає в них початку будь-якого порозуміння між цими двома комуністичними ривалями. Як ідеологічні різниці, так і національні інтереси їх мають у собі забагато протилежностей, тому поміж Советським Союзом і комуністичним Китаєм навряд чи колинебудь дійде до справжнього поєднання.

ЧИТАЙТЕ,

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

Й ПОШИРЮЙТЕ

«СУРМАЧ»

МАЯТНИК СТРАХУ

Перше випробування атомної бомби З'єднаними Штатами Америки в 1945 році внесло новий елемент у міжнародну політику або радше в міжнародні відносини, бо кожному відомо, що руїнища сила і смертоносне випромінювання цієї бомби може знищити все людство на земній кулі.

Сама історія атомної бомби є коротка, але розвиток її був дивувачим. За З'єднаними Штатами Америки слідував Советський Союз, який експлуатував свою першу бомбу в 1949 році, а опісля обидві великодержави винайшли водневу бомбу, що є у 50 разів сильніша від атомної. Пригадаймо собі, що перші атомні бомби були скинуті на два японські міста — Гірошіму й Нагасакі — та мали вибухову силу 20.000 тонн ТНТ кожна. Сила ж водневої або термонуклеарної бомби вимірюється мегатоннами, при чому одна мегатонна дорівнює 100.000 тонн ТНТ. Під теперішню пору є вже так звана зброя «судного дня», яка має більшу руїнищу силу від усіх бомб, скинутих на Німеччину й Японію під час другої світової війни. Науковці міркують, що якби сьогодні хтось заатакував американські міста такою зброєю, то з кожних ста американців загинув би 71.

Поява нуклеарної зброї зродила новий термін, який відноситься до системи міжнародних співвідношень, що в них країни пробують задержати свою незалежність при допомозі зрівноваження мілітарного потенціалу, тому він так і звучить — рівновага сил. У модерному світі зброєнві перегони відіграють важливішу роль в детермінації співвідношення між державами протилежних блоків, як саме змагання між союзниками. А в системі рівноваги сил спосіб, яким країни намагаються досягнути свої інтереси (байдуже, чи внаслідок озброєння, чи внаслідок союзу), називається способом політики сил.

Політичний вплив перш за все вимірюється потенціальною силою, й тому, що її

рівновага може бути захитаною більше завдяки політиці зброєння, а менше завдяки дипломатії, — це дуже часто доводить до перегонів у зброєнні. Такі інтенсивні перегони між протилежними державами чи їх групами сприяють тому, що у світі збільшується і кількість, і якість зброї, а подібного роду світова кон'юнктура доводить до того, що в кожній окремій державі здобувають щораз то більшу силу військові інституції, які кладуть натиск на зброєнві перегони.

Створюється цікава ситуація, бо безпека однієї держави в той самий час являється небезпекою для другої, при чому звертається більшу увагу на здібність, а меншу на задум. При аналізі нуклеарної рівноваги держав не можна керуватися лише силою й кількістю нуклеарного потенціалу, але треба враховувати можливість ужиття кожною стороною цього роду зброї. І якщо хочемо мати бодай якунебудь калькуляцію, то з допомогою розвідки мусимо брати до уваги всі можливі інформації відносно протилетунської та протиракетної оборони ворога. Адже наявність не дуже точної рівноваги нуклеарних сил З'єднаних Штатів Америки й Советського Союзу довела до занеаяння ідеї, що агресію можна було б стримати при обмеженій нуклеарній війні. Сьогоднішнє питання про те, що стратегічна нуклеарна війна не може бути раціональною політикою, тому що порожнеча, яку вона спричинила б у світі, допровадила б до заломання цієї політики, — є ще дуже й дуже дискусійне.

Ціллю посідання нуклеарної зброї не є стримання ворога від нападу, а радше запобіження цьому нападів, бо ворогові завжди можна віддячитися, тобто на його нуклеарну атаку відповісти такою самою атакою. Тому власне сьогоднішній світ характеризується системою міжнародних зв'язків, які не є ні гармонійні, ані надто агресивні. Під теперішню пору держави, які у світі називають великими

потугами, тобто ЗСА, СССР, Велика Британія, Франція й червоний Китай, усі мають у своїх арсеналах нуклеарну зброю, хоч Велика Британія й Китай покищо не можуть похвалитися такою інтенсивністю її розвитку й удосконалення, як це спостерігається у двох інших потугах — ЗСА й СССР.

Тому й міжнародня система має два головні поділи: перший між Вашингтоном і Москвою та їхніми альянтами, а другий — між економічно нерозвиненими країнами й індустріальними та економічно розвиненими. Хіба зайвим буде говорити про те, що такі два поділи комплікують міжнародні відносини. Тут, властиво, маємо арену, на якій дві головні великодержави діють, у цій системі вони проявляють свою мілітарну активність і це називають утримуванням спокою у світі. Кожний знає про те, що вони утримують великі армії в інших країнах. Війська ЗСА стаціонують у Західній Німеччині, американські бази розльоквані майже в цілій Європі й Азії та створюють довкола Советського Союзу суцільне кільце, а советські війська перебувають у Східній Німеччині, Польщі й Чехо-Словаччині. В додатку до цього, обидві великодержави диспонують потужними морськими фльотами на всіх морях й океанах.

Ми часто чуємо вислів, що мир є підготовкою до війни. Й саме це не зменшує правдоподібності війни у світі, бо між миром і війною немає точно позначеної демаркаційної лінії. Тому, на випадок вибуху цієї війни, і З'єднані Стейти Америки, й Советський Союз тримають свої збройні сили у стані повсякчасної бойової готовости. Обидві великопотуги, а до них приєднується ще й комуністичний Китай, офіційно чи неофіційно, фінансують і доставляють зброю до таких країн Південно-Східньої Азії, як В'єтнам, Лаос і Тайланд, а також до багатьох держав Центральної та Південної Америки.

Треба відмітити, що стаціонування військ в іншій країні або постачання їй зброї інколи може бути дуже небезпечно для світового миру. Вистачить пригадати, що коли в 1962 році Советський Союз доставив Кубі нуклеарні ракети, — ледве не дійшло до вибуху нуклеарної війни. І

взагалі видно недаремно період від 1945 року називають періодом холодної війни. Від його початку західні потуги були заангажовані у війні проти комунізму в Кореї та В'єтнамі, траплялося багато воєн менших масштабів, тому буде дискусійним твердженням, коли скажемо, що, від 1945 року почавши, правдивої рівноваги сил у світі немає.

Але все таки ідея цієї рівноваги керує міжнародньою політикою й надалі, а всі свідомі того, що хто перший почне нуклеарну війну, той поповнить національне самогубство. Цим способом, властиво, світові потуги себе рівноважать, і рівновагу досягається не так самим ужиттям нуклеарної зброї, як застрашуванням, що вона буде вжита. Через це таку політику можна назвати маятником страху. Система рівноваги сил потуг сама собою не може перешкодити війні, але зате здатна у великій мірі їй запобігти. І сьогодні, як бачимо з американської політики, на випадок війни, коли б вона справді вибухла, її цілком не буде цілковите знищення противника, а лише затримання системи рівноваги сил і повернення до того, що було перед нею.

З огляду на безперервне готування до війни, згаданий нами маятник страху й небезпеку цілковитого знищення нашої планети термоядерною зброєю — не може бути часової прогалини між великою помилкою й самою війною. Це тому, що в нуклеарному світі одна велика помилка є вповні вистачаючою — іншої не може бути. У сьогоднішній нуклеарній ситуації виринає нова проблема, яку умовно назвемо проблемою «ен» даної потуги. Для країн, які не є нуклеарними, з кожним днем виринає все більше й більше необхідність виробляти свою власну атомну зброю, хоч, може, не таку ефективну, як у великих потуг. І такими країнами в майбутньому можуть бути Швеція, Індія, Японія, Австралія, Ізраїль, Німецька Федеративна Республіка, Канада та Бразилія. Досі Франція й комуністичний Китай уже зламали монополію, яку мали З'єднані Стейти Америки, Советський Союз і Велика Британія, та почали випробовувати свої власні атомну й водневу зброю, не погоджуючись на накладену трьома великодержавами заборону їх продукції.

В такій світовій ситуації не може бути й мови про рівновагу сил великодержав, бо в, так би мовити, широкому нуклеарному світі виникає можливість застосування нуклеарного шантажу. Котрась із менших нуклеарних потуг, скажімо Франція, може почати застрашування Москви вжиттям атомної зброї, базуючись на припущенні, що за її чини ця Москва не віддячиться через обаву нуклеарної атаки з боку З'єднаних Стейтів Америки. Такий приклад багатьом видаватиметься фантастичним, але подібного роду випадок цілковито можливий у майбутньому.

Виникає питання — яке значення (якщо взагалі має) може мати застрашування? Теорія маятника страху має свої недоліки й невигоди. З огляду на те, що нуклеарний арсенал збільшується безперервно за своїми обсягом, точністю дії та невразливістю, виникають чимраз то більші труднощі у вжитті цієї зброї для втримання «статусу кво» або для запобіження льокальним війнам. Якщо ж світові нуклеарні потуги й далі боятимуться вжити атомну зброю з огляду на можливість відплатного удару, тоді вони будуть змушені ввести в дію свої конвенціональні сили, але навіть і у цьому випадку завжди існуватиме спокуса застосування атомних середників. Зі збільшенням обсягу нуклеарних магазинів і їх розпорошенням набагато збільшується небезпека виникнення випадкової війни, яка може розпочатися завдяки звичайному технічному недоглядові або із причини якоїсь технічної невдачі. Є можливість, що старшина, котрий має нагляд над нуклеарним арсеналом, збожеволіє, або одній країні видаватиметься, що інша держава хоче її заатакувати, й тоді вона вдарить перша. А заатакувати є чим. Науковці обрахували, що під теперішню пору на кожну живу особу у світі припадає 15 фунтів вибухового матеріалу.

Одночасно з цим, ведуться інтенсивні експерименти ще й в іншій ділянці. Вони оповиті серпанком великої таємничості, але всі знають про те, що з кожним роком видається все більше й більше грошей на розвиток й удосконалення хемічної та біологічної зброї. Американський Кон-

гресовий Комітет Природознавчих Наук й Астронавтики каже, що хемічною війною називається заздалегідь продумане застосування отруйних газів, рідин або твердих тіл для викликання нещасливих випадків, а також ужиття маскувального диму й запалювальних речовин. Щождо біологічної війни, то її кваліфікують як мілітарне застосування живих організмів або їх отруйних фабрикатів для спричинення смерті чи ушкоджень людині, свійським тваринам та сільськогосподарським культурам.

Слід зазначити, що, наприклад, нервові гази людина не може зауважити своїми змислами. Вони діють на головну нервову систему безпосередньо після застосування й викликають негайну смерть. Проте, теоретично, гази повинні робити людей нездатними лише на певний час і ніби не мусять ушкоджувати їх настало, хоч можуть доводити свої жертви до фізичної нездатності чи інтелектуальної нестійкості. Зайвим буде говорити про те, що важливість цих біологічних і хемічних чинників є колосальною. Аджеж іще в 1964 році З'єднані Стейти Америки видавали на досліді в обидвох галузях 360 мільйонів доларів.

І все ж таки, поруч із важливістю, хемічна та біологічна зброя має також певного роду недоліки. Перш за все вона є тяжка для контролю й доставки. Один фунт так званої ботулінової отрути здатний знищити все людство на земній кулі, але це може бути досягнене тільки за допомогою ін'єкції. Звідси виринає небезпека, що в майбутньому армії застосовуватимуть суміш трьох родів зброї — нуклеарної, хемічної та біологічної — і цим самим можуть поставити заатаковану країну в дуже важке положення. Й хоч президент Ніксон оголосив про припинення дослідів над біологічною зброєю у ЗСА, існує можливість, що держави, які не посідають нуклеарної зброї, будуть класти натиск на не дуже то дорожку біологічну й уживати її у своїй застрашувачій політиці.

Розваживши добре над усім вищенаведеним, можна прийти до висновку, що сьогодні говорити про майбутнє дуже

важко, і його передбачить хіба тільки віщун. Можливо, що теперішній стан позірною миру продовжуватиметься, перериваючись час від часу війнами льокального характеру, але не виключене й те,

що дійде до вибуху третьої світової війни, в якій буде вжита нуклеарна, хемічна й біологічна зброя. Як би там не було, але можна ствердити з певністю, що до роззброєння ще дуже й дуже далеко.

Майор Джордж Дж. ГЕЙґЕР

СТРІЛЬНА ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ

Під час громадянської війни в Іспанії (1936-1939) радянські авіаційні «добровільці» застосували перший раз модерне тактичне летунство під Івадаляджарою, коли 125 їхніх комбінованих винищувально-бомбардувальних літаків розгромили вщент італійську панцерну дивізію. Цей іспанський випробувальний полігон сформував і німецьку, й радянську повітряну тактику в роках другої світової війни.

Вже в 1939 році німецькі штурмові й винищувально-бомбардувальні літаки знищили наземні війська Польщі, а коли Німеччина заатакувала Радянський Союз, радянські штурмовики перешкодили оперативності цілих панцерних колон II Райху, спеціально у степових обширах. Не забуваймо про те, що у цьому періоді оборона сухопутних військ перед повітряною атакою складалася зі скорострілів та протипанцерних гармат калібру 20, 30 і 40 міліметрів, вмонтованих у поодинокі або багатократні гніздах. Цілком зрозуміла річ, що проти ворога, який досягнув переваги в повітрі, ця зброя була зовсім невиспачальною.

Після закінчення другої світової війни справі протиповітряної оборони було приділено багато роздумів і досліджень. Але потреби піхоти й панцерних військ згубилися в загальному образі стратегії. Тому й була надана перевага розвитку протиповітряних оборонних систем, призначених для охорони перед стратегічними бомбардувальниками. Ступнево, з

удосконаленням технології та мініатюрності, розвинулися типи маленької мобільної зброї.

Велика кількість зразків протиповітряних оборонних систем другої і третьої генерації була експонована на 28-ій Міжнародній Авіаційно-Космічній Виставці в Парижі у травні й червні 1969 року. Ці системи монтувалися по-різному — на платформах, на візках, — а самозабезпечувальні агрегати відзначалися орієнтацією на автоматичну або напівавтоматичну дію й були спеціально створені для акцій проти швидколетючих літаків, оперуючих на малих висотах.

З'єднані Стейти Америки й Радянський Союз не експонували будь-якої зброї цього типу, не зважаючи на те, що в цій ділянці мають найбільші досяги. Тому власне, без перегляду їхніх здобутків, усякі порівняння не могли б бути повними. Що ж торкається Великої Британії, то на згаданій виставці вона показала дві з цих низьковисотних і швидколетючих систем протиповітряної оборонної зброї — БЛОВПАЙП і РЕЙПІР.

БЛОВПАЙП — це близькодистанційна протиповітряна зброя, якою користується один вояк. Вона має спеціальний зв'язково-керуючий пристрій, тому може поцілити літак тоді, коли він наближається до атаки. Призначенням цієї зброї являється охорона піхотних і панцерних з'єднань перед низьколетючими літаками й вертольотами. Вживати її можна без будь-якої попередньої підготовки і стрі-

ляти нею зі землі або з возів, коли вони навіть рухаються. Крім протилетунської оборони, зброя може бути застосована для знищення легких панцерів чи маленького розміру суден.

Система складається із заплумбованої вистрільної рури та прицільного пристрою й важить несповна 40 фунтів. Для виявлення й льокації цілі оперуючий цією зброєю вживає моноклевий прицільний апарат. Енергію для його праці, а також для випуску стрільна дають термічні батареї, розташовані у прицільному пристрої.

Цей пристрій має також спеціальний сенсор, який достосовує позицію стрільна до лінії зору. Всі сигнали про неправильне націлювання збираються в сенсорі, потім передаються до вмонтованого у стрільні приймача, і це стрільно автоматично стає в позицію, відповідаючу лінії зору. Для акуратности діяннн зброї на більші дистанції прицільний пристрій посідає контрольний апарат, який керує летом стрільна до цілі. Для видалення цього стрільна з рури вживається вибуховий заряд, котрий запалюється автоматично від мотору, працюючого на твердому паливі.

Засяг дії цієї зброї становить 2-3 милі, а стрільно несе на собі 6-8-мифунтову фугасну бойову головку із запальником на ній. Саме стрільно має 4,3 стопи довжини, 3 цілі в діаметрі, а розмах його хвостових стабілізаторів — 10,5 ціля.

РЕЙПІР — це стрільно третьої генерації тактичного порядку й типу «земля-повітря», в якому поєднуються мобільність із фатальністю й вартісна ефективність із легкістю оперування й утримування зброї. Вона вживається й контролюється одним вояком, є середником доброї протиповітряної оборони та застосовується для захисту перед атакою понадзвукових літаків, оперуючих на малих висотах.

Система складається з ротаційної вежі, до якої примонтовані два радарні устаткування — вистежувальне і приймальне, — електронна апаратура, компютер, силове устаткування й чотири вистрільні рури, по дві з кожного боку вежі. Ця вежа установлена на двоколісному візку,

який буксирується автомашиною, що веде також резервові стрільна й вистежувальну головку.

Коли вистежувальна апаратура занотує наближення атакуючого літака, алярмові сигнали повідомляють оператора про це, а оптична головка вистежувача й вистрілювальні рури автоматично скеровуються на ціль. Оператор, який знаходиться у прихованому місці на віддалі яких п'ятидесяти ярдів від системи, включає ручний вистежувальний прилад, вживаючи для цього оптичний інструмент. Сигнал компютера повідомляє оператора коли треба стріляти, й оператор, вистріливши, продовжує спостереження за ціллю, а компютер утримує стрільно на необхідній для зудару з нею траєкторії.

Кожне стрільно має такі розміри: довжина — 7,4 стопи, діаметр — 5 цілів, розмах стабілізаторів — 15 цілів. Воно порушується мотором, працюючим на твердому пальному, й, дякуючи своїй швидкій реакції на ціль, може вживатися для побороування літаків та вертолетів і безпосередньо над землею, й на висотах до 45.000 стіп. Ця система, яку можна транспортувати повітряним шляхом, є оборонним засобом британських збройних сил та захисним протиповітряним середником лібійської армії.

ТАЙГЕРКЕТ — протиповітряної оборони стрільно, яке являється земною версією дуже успішно діючого стрільна СІКЕТ, на паризькій виставці не було експоноване, але воно від років знаходиться на озброєнні британської армії. Система складається із двох частин — трьох вистрілювальних рур й окремої керівної апаратури, — кожна з яких перевозиться на буксирі автомашиною.

КРОТЕЙЛ і ДЖЕВЕЛОТ — це дві оборонні системи, представлені на виставці Францією. Перша з них є зброєю типу «земля-повітря», яка діє проти літаків на малих висотах при любій погоді й уживається для протиповітряної охорони важливих під мілітарним оглядом територій і зон або польових військових з'єднань. Її можна встановлювати на автомашинах, напівмобільних платформах чи навіть кораблях.

Звичайно ця система монтується на двох возах: на одному містяться дві радарні апаратури — вистежувально-приймальна і скеровуюча стрільно на ціль, — компютер і різномірні прилади, а на другому — вистрілювальна секція. Ця остання також має вистежувальний радар і вежу з чотирма стрільнями, вміщеними в перехресно розташованих контейнерах, кожний із яких має 18 цалів у діаметрі й одночасно править за готову до дії вистрілювальну руру. Реакція системи на першу бойову чинність настає впродовж 5-6 секунд, при чому кожна вистрілювальна секція може випустити в ту саму ціль два стрільна (друге через 2-3 секунди після першого).

Стрільно порушується двоступневим ракетним мотором, працюючим на твердому пальному, й важить 165 фунтів. Воно має 9,5 стопи довжини, 7 цалів у діаметрі та розмах задніх стабілізаторів 21,5 цалів. Засяг дії цього стрільна, яке відзначається великою швидкістю лету й несе на собі 33-фунтову фугасну бойову головку із запальником на ній, дорівнює 11,2 милі. Систему можна транспортувати повітряним шляхом і привести її у стан бойової готовності на протязі менше як п'яти хвилин.

ДЖЕВЕЛОТ — є високоефективна, короткодистанційна система протиповітряної оборони типу «земля-повітря», яка тепер перебуває у стадії розвитку. Велика ефективність дії цієї системи обумовлюється тим, що вона базується на явищі природного розсівання маленьких розмірами, не керованих ракет. Таке розсівання вибухаючих ракет створює довкола атакуючого літака смертоносний простір, бо куди б він не пробував летіти, то всюди наштовхнеться на одну чи й більше ракет. Система керується радаром із тими самими компонентами, що й у попередній системі, має п'ятисекундну реакцію на першу бойову дію та здатна забезпечити одночасну оборону перед чотирма атакуючими літаками.

В одній сальві ця система може вистрілити чотири, вісім або дванадцять ракет калібру 40 міліметрів, тому вона придатна для ведення інтенсивного загороджувального вогню в ролі «земля-земля».

Ракети вистрілюються із рурок надзвичайно швидко під дією вискоексплозивної вибухової речовини, й коли вони з них вилетять, тоді в кожній ракеті починають оперувати хвостові стабілізатори, а маленький мотор, працюючий на твердому пальному, забезпечує їй утримання понадзвукової швидкості.

Звичайно ця система встановлюється на всюдихідних возах, але може бути транспортована й повітряним шляхом. Під теперішню пору розважається створення її окремої версії для установлювання на кораблях. Система посідає 70 відсотків деструктивної здатності при дії на віддаль до однієї милі через 2-4 секунди після льокації цілі.

МІКОН — це зразок доброї зброї для протиповітряної оборони, який був показаний на виставці Швайцарією. Система створена для ураження різномірних цілей і має засяг дії до 20 миль. Спеціалісти опрацьовують три версії — на нерухомій базі, мобільну та для установлення на чотириколісному возі, який буксируватиметься автомашиною, й матиме радарне устаткування.

Стрільно цієї системи порушується двоступневим ракетним мотором, працюючим на твердому пальному. Воно має 17,7 стопи довжини, діаметр 1,38 стопи та два комплекти стабілізаторів — носових і хвостових. Кожне стрільно несе на собі фугасну бойову головку із запальником на ній, яка важить 1,8 фунта.

РОЛАНД — система, створена спільними франко-німецькими силами, яка презентувалася на виставці Німецькою Федеративною Республікою. Вона призначена для протиповітряної оборони перед літаками, атакуючими з малих висот, переважно для захисту суходільних сил, є типу «земля-повітря», повністю автоматична й умонтована на бойовому опанцереному возі.

Система складається із двох головних компонентів: вистежувально-приймальної радарної апаратури та оптичних й інфрачервоних приладів автоматичного керування. Вистежувальна апаратура працює безперервно, навіть тоді, коли віз рухається. Якщо ж ціль уже знайдена,

то віз негайно зупиняється й починається стрільня.

Вогнева секція системи включає в собі вежу із двома вистрілювальними рурами, які наводяться, стріляють і заряджаються автоматично, панорамний радар, інфрачервоний далековид, прилад, вимірюючий відхилення, й передавальну антену для сигналів керування стрільнями. В середині воза є оперативний радар, комп'ютер керування й резервові стрільня.

Кожне стрільно порушується двоступневим ракетним мотором, працюючим на твердому пальному, має 7,9 стопи довжини, діаметр 6,3 цаля й вагу 139 фунтів, а разом із контейнером — 165 фунтів. Засяг дії — 3-4 милі. Стрільно несе на собі потужну фугасну бойову головку із запальником на ній. Продукція цих стрілен іде на повну пару.

РЕДАЙ і ЧЕПЕРРЕЛ — дві системи американської конструкції, призначені для оборони фронтових мілітарних з'єднань перед тактичними повітряними атаками.

Перша з них, яку обслуговує один вояк, створена для оборони польових позицій перед атаками ворожих літаків із малих висот. У комплектному вигляді вона важить 29 фунтів. Це, властиво, вистрілювальна рура, яка одночасно являється транспортним контейнером і має на собі прицільний апарат. Саме стрільно посідає потужну фугасну головку, ракетний мотор, працюючий на твердому пальному, з подвійним силовим поштовхом, й електронну систему керування інфрачервоного типу.

Для приведення зброї в дію оператор потребує вистежити атакуючий літак і зразу ж включити керівну систему стрільня. Спеціальний сигнал повідомляє його про момент, коли треба стріляти. В момент стрільня підсилювальний вибуховий матеріал викидає стрільно з рури, й коли воно відлетить на віддаль, вистачаючи для того, щоб охоронити оператора від наслідків експлозії, тоді починає діяти головний ракетний мотор, стимулюючи полет стрільня до цілі. Такі стрільня знаходяться в серійній продукції для вжитку суходільних збройних сил і морської піхоти.

ЧЕПЕРРЕЛ — це бойова ракетна система типу «земля-повітря», адаптована з іншого прототипу ракети «повітря-повітря». В залежності від обставин вона може бути на нерухомій базі або на мобільному чи напівмобільному возах. Система складається з чотирьох стрілен, які наводять на ціль гармаш у вежі, вживаючи оптичного прицілювального апарату. А зразу ж після вистрілення кожне стрільно автоматично підпадає під дію інфрачервоної системи керування.

Стрільно має 9,5 стопи довжини, 5 цалів у діаметрі й важить близько 185 фунтів. Засяг дії 2-3 милі. Такими стрільнями або комбінованими типу ЧЕПЕРРЕЛ-ВУЛКАН озброєні батальйони протиповітряної оборони збройних сил З'єднаних Штатів Америки.

Досі головною опорою збройних сил ЗСА була ракетна система ГАВК, призначена в основному для оборони суходільних військ перед атаками літаків, оперуючих на малих висотах. Згодом, коли були утворені батальйони протилетунської ракетної оборони, ця система набрала більшої мобільності. Для транспорту повітряним шляхом батальйону, озброєного такими ракетами, необхідно 35 вертолетів типу «Н-37» або 21 літак типу «С-124».

Ця зброя почала діяти в 1960 році, й сьогодні озброєні нею батальйони стаціонують у Німецькій Федеративній Республіці, в зоні Панамського каналу, на острові Окінава та у В'єтнамі. В додатку до цього, її вживають п'ять держав-членів НАТО — НФР, Італія, Франція, Бельгія й Голляндія, а для своєї оборони ракетну систему ГАВК закупили у ЗСА Швеція, Ізраїль, Савді-Арабія, Японія та Національний Китай. Американська морська піхота почала вживати цю зброю в 1962 році й часто застосовувала її у В'єтнамі.

Сьогодні у ЗСА розробляється нова ракетна система САМД типу «земля-повітря», призначенням якої буде оборона польових армій перед нападом будь-яких літаків, із наймодернішими включно. Вона матиме різний засяг дії, буде ефективною короткодістанційною тактичною зброєю й зможе бути на озброєнні підводних човнів. Нова система складати-

меться із шести вистрілювальних гнізд і матиме здатність одночасно стріляти по різних цілях. Вона ввійде в озброєння американської армії протягом найближчих років.

В галузі розвитку стрілен протиповітряної оборони проявив значну активність і Советський Союз. Від 1960 року почавши, його збройні сили вживають ракети ГІЛД — одноступневі протиповітряні ракети довжиною 30 стіп кожна, які мають подібність до американських ракет типу ГАВК. Це ракети ефективної дії, але вони дуже великі і для утримування цієї ефективності вимагають скомплікованого устаткування.

Набагато мобільнішими від них є ракети типу ГОА. Вони двоступневі, призначені для протилетунської оборони й умонтовуються парами на стандартних транспортних возах важкого типу, а також вистрілюються з покладів бойових кораблів советської військово-морської флотії. Вперше були показані публічно в листопаді 1964 року, керуються радіом і порушуються ракетними моторами, працюючими на твердому пальному.

Така ракета має 20 стіп довжини, діаметр 2 стопи з підсилювачем і 1,5 стопи у другій стадії, важить 2.460 фунтів, несе на собі 25-фунтову фугасну бойову головку й має засяг дії до 20 миль. Серійна продукція цих ракет на широку скалю йде вже 8 років.

ГАНЕФ — другий тип советських ракет, призначених для протиповітряної оборони. Їх вистрілюють із важких мобільних возів, вистрілювальні пристрої яких випосажені двома допоміжними рейками. Така ракета порушується реактивним мотором і запускається при допомозі чотирьох маленьких ракет-бустерів, примонтованих до задньої половини її корпусу. Для всмоктування повітря реактивний мотор має спеціальні пристрої, розташовані кільцем безпосередньо за бойовою зарядною секцією, яка перед наближенням до цілі при допомозі експлозивних детонаторів відокремлюється від корпусу ракети й летить далі по балістичній траєкторії. Керується ракета радаром, а контролюється в леті з допомогою рухливих крил, випосажених

натискальними сенсорами в тонких кінцях.

Довжина такої ракети становить 30 стіп, діаметр у моменті запуску — 2,8 стопи, а вага — 4.400 фунтів. Ракета несе на собі 188-фунтову бойову фугасну головку й має засяг дії ледве не до 50 миль. Проте, її можна вживати як тактичне, короткодистанційне стрільно типу «земля-земля» для підтримки операцій сухопутних військ. Правдоподібно, що для виконання такої ролі вона мусить бути забезпечена нуклеарною бойовою головою. Цю ракету можуть перевозити повітряним шляхом важкі літаки, й вона вступає в дію негайно після вивантаження.

ГЕЙНФУЛ — це нова ракетна система, призначена для протилетунської оборони, яка експонувалася на військовій параді в Москві три роки тому. Кожна окрема одиниця складається з амфібійного возу »РТ-76«, трьох звичайної циліндричної форми ракет, порушуваних працюючими на твердому пальному моторами, з перехресно розміщеними крилами та системи керування (радіової або радарної), яка знаходиться на іншому возі.

Довжина ракети виносить 19,5 стопи, діаметр — 1,5 стопи, розмах стабілізаторів — 3 стопи, засяг дії — 10-12 миль, висотна дистанція від 0 до 60.000 стіп.

Ця система є найновішою в озброєнні советської армії і призначена в основному для поборювання понадзвукових літаків, оперуючих на малих висотах. Спосіб її вживання дуже подібний до американської системи ГАВК, але советські ракети цього типу є мобільніші від американських.

Найпоширенішою зброєю советської протилетунської оборони являються ракети типу ГІЛДЛАЙН. Первісна версія їх була подібною до американських ракет типу НАЙК-ЕЙДЖЕКС і навіть дія уподібнювалася до них, але оскільки це є стандартна советська зброя — в останньому часі вона підлягла багатьом удосконаленням. Ракета важить 288 фунтів і несе на собі потужну фугасну бойову головку із запальником або керуючим детонатором.

Советський Союз продав або дав багато ракет цього типу своїм союзникам та іншим комуністичним країнам. І хоча вони не є тієї самої кляси, що американські ГАВК-и або найновіші європейські раке-

ти, їх уживають збройні сили Куби, Індонезії, Іраку, Північного В'єтнаму, комуністичного Китаю, Об'єднаної Арабської Республіки й держав-членів Варшавського пакту.

ЕКРАН МІЖНАРОДНИХ ПОДІЙ

(Що сталося на земній кулі в 1969 році?)

СІЧЕНЬ:

- 1 — Новий уряд у федеративній Чехо-Словаччині. Словаччина одержала автономію.
- 5 — Вистрілення советської автоматичної станції «Венера-5».
- 6 — Ембарго генерала де Голя на доставлення французьких військових літаків Ізраїлю.
- 10 — Вистрілення советської автоматичної станції «Венера-6».
- 14 — Виведення на земну орбіту советського космічного корабля «Союз-4» з космонавтом полковником Штаталовим (повернувся 17. 1.).
- 15 — Виведення на земну орбіту советського космічного корабля «Союз-5» із космонавтами Волиновим, Єлісєєвим та Хруновим (повернувся 18. 1.).
- 16 — Самопалення празького студента Яна Палаха на знак протесту проти окупації його країни Советським Союзом і сателітами.
- 19 — Бурхливі протисовєтські демонстрації у Празі.
- 20 — Президент ЗСА Ніксон вступив на свій пост.
- 22 — Постріли біля Боровицької брами Кремля в часі руху автомашин із советськими лідерами й космонавтами.

ЛЮТИЙ:

- 1 — Зустріч у Темішварі Тіта й Чавшеску у зв'язку з тривожними чутками про можливість советського вторгнення до Румунії.
- 3 — Ізраїль бомбардує військові об'єкти в Йорданії.
- 4 — Китайський посол у Голляндії Лью-Тешу вибрав свободу.
- 5 — Загальний страйк в Італії.
- 11 — Новий закон про тотальну оборону країни в Югославії.
- 14 — Виміна трьох німецьких студентів, за підозрених у протирежимній агітації в ССРСР, на советського шпигуна Фельфе.
- 19 — Суд над Іреною Білогородською в Москві (вирок — один рік тюрми).
- 23 — Подорож президента Ніксона до Європи. — Наступ комуністичних військ у Південному В'єтнамі.
- 24 — Ізраїль бомбардує партизанські табори в Сирії.

- 25 — Висилка на Марс американської автоматичної станції «Марінер-6».
- Самопалення у Празі студента Яна Заяця.
- 28 — Загрозлива нота советського уряду Німецькій Федеративній Республіці про можливість введення контролю над усіма комунікаційними лініями.

БЕРЕЗЕНЬ:

- 1 — Утворення Комітету Оборони Чехо-Словаччини на чолі з А. Дубчеком.
- 2 — Зудар між советськими й китайськими військами на острові Даманському.
- 3 — Полет довкола Землі американського космічного корабля «Аполлона-9» з космонавтами Мекдівіттом, Скоттом і Швайнартом на борту.
- 5 — Густав Гайнеман — президент Німецької Федеративної Республіки.
- 7 — Протестаційна демонстрація біля китайського посольства в Москві.
- 8 — Важкі бої між єгипетськими й ізраїльськими військами на Суєзькому каналі.
- 9 — Загибель начальника генерального штабу збройних сил Єгипту Абдель Ріада.
- 14 — Створення Ради Оборони в Румунії.
- 15 — Бої між китайськими й советськими військами на ріці Уссурі.
- 16 — Налет ізраїльського летунства на Йорданію.
- 17 — Нарада Політичного Комітету Варшавського пакту в Будапешті.
- 19 — Нарада в Москві у зв'язку із скликанням міжнародного конгресу комуністичних партій.
- 26 — Візита Подгорного до Альжіру.
- 27 — Висилка на Марс американської космічної автоматичної станції «Марінера-7».
- 28 — Смерть генерала Двайта Айзенгауера.
- 29 — Пропозиція советського уряду Китаєві про початок переговорів у справі прикордонних непорозумінь поміж обидвома державами.

КВІТЕНЬ:

- 1 — Прибуття Подгорного до Марокко.
— IX Конгрес комуністичної партії Китаю.
- 2 — Закон про попередню цензуру в Чехо-Словаччині.
- 8 — Арабський обстріл ізраїльського порту Ейлят, і як відповідь на це ізраїльське бомбардування Акаби.
- 9 — Оголошення про конституційні гарантії у Греції.
- 10 — Двадцятиліття Атлантийського пакту.
- 12 — Перший з'їзд дозволеної в Німецькій Федеративній Республіці комуністичної партії.
- 16 — Налет ізраїльського летунства на Йорданію.
- 17 — Г. Гусак заступає А. Дубчека в керівництві комуністичною партією й Комітетом Оборони Чехо-Словаччини.
- 20 — Вуличні удари між католиками і протестантами в Північній Ірландії.
- 21 — Ізраїльсько-йорданські бої біля Генісаретського озера.
— Надзвичайна сесія Комекону в Москві.
- 25 — Виступ французького президента де Голя в телевізії.
- 27 — Референдум у Франції.
- 28 — Відставка генерала де Голя.

ТРАВЕНЬ:

- 2 — Вторгнення китайських військ на советську територію в обширі Казахстану.
- 6 — Зудар між ліванськими військами й арабськими партизанами.
- 12 — Візити Подгорного до Монголії і Північної Кореї.
- 16 — Советська міжпланетна автоматична станція «Венера-6» осідає на поверхні Венери.
- 18 — Полет на Місяць американського космічного корабля «Аполлона-10» з космонавтами Т. Стаффордом, Д. Янгом і Ю. Сернаном.
- 22 — Суд над Ігорем Бурмістровичем у Москві.
- 25 — Подорож Косигіна до Афганістану й Пакистану.
- 31 — Висадження арабськими партизанами нафтопроводу на окупованій Ізраїлем сирійській території.

ЧЕРВЕНЬ:

- 5 — Відкриття міжнародної наради комуністичних партій у Москві.
- 6 — Демонстрація кримських татар у Москві.
- 8 — Нарада президента Ніксона з південно-в'єтнамським президентом на острові Мідвей.
— Створення «Тимчасового Революційного Уряду» Південного В'єтнаму.
- 9 — Еспанці блокують Гібральтар.
- 10 — Бої між советськими й китайськими військами на казахстанському кордоні.
- 15 — Жорж Помпиду — президент Франції.
- 17 — Йорданське летунство бомбардує ізраїльську територію.

- 18 — Ізраїльське летунство бомбардує йорданську територію.
- 22 — Жак Шабан-Дельмас — прем'єр-міністр Франції.
- 24 — Арабські партизани висаджують у повітря нафтопровід у порту Гайфа.
- 25 — Ізраїльське летунство бомбардує територію Йорданії.
- 26 — Пленум Центрального Комітету КПСС.
- 27 — Активність комуністичних військ у Ляосі.
- 29 — Смерть Доаса Чомбе в Альжирі.

ЛИПЕНЬ:

- 5 — Розлам в італійській комуністичній партії.
- 8 — Конференція «неутральних» держав у Югославії.
- 10 — Сесія Верховного Совета СССР.
- 13 — Вистрілення на Місяць советської автоматичної станції «Луна-15» (впала на поверхню Місяця 21. 7.).
- 16 — Вистрілення на Місяць американського космічного корабля «Аполлона-11» із космонавтами Н. Армстронгом, Е. Олдріном і М. Коллінсом (повернувся на Землю після висадки на Місяці 24. 7.).
- 17 — Комуністичні війська із Північного В'єтнаму вступають на територію Ляосу.
- 21 — Подорож Брежнєва й Подгорного до Польщі.
- 23 — Подорож президента Ніксона до тихоокеанських країн і держав Південно-Східної Азії.
- 24 — Звільнення англійця Д. Брука взамін за советських атомних шпигунів.
— Інфант Хуан Карлос Бурбонський проголошений наслідником генерала Франко.
- 30 — Советський письменник Анатолій Кузнецов вибрав свободу в Лондоні.

СЕРПЕНЬ:

- 2 — Чехо-словацькі лідери у Криму.
- 5 — Розправа над кримсько-татарськими представниками в Ташкенті. Арешт генерала Григоренка.
- 13 — Поновний збройний советсько-китайський удар на кордоні Семіпалатинської області.
- 20 — Новий засуд Анатолія Марченка в Пермі.

ВЕРЕСЕНЬ:

- 1 — Військовий переворот у Лівії. Зміщення султана Ідріса.
- 2 — Смерть північно-в'єтнамського диктатора Го-Чі-міна.
- 6 — Прибуття Косигіна до Ганюю.
- 11 — Зустріч Косигіна з Чо-Ен-ляем у Пекіні.
- 23 — Підземна ядерна експлозія в Китаї.
- 29 — Вибух китайської водневої бомби.

ЖОВТЕНЬ:

- 7 — Демонстрація проти режиму Ульбріхта у східньому Берліні.
- 9 — Заборона закордонних подорожей чехо-словацьким громадянам.

- 31 — Виведення на земну орбіту советського космічного корабля «Союз-6» з космонавтами Г. Шонінім і В. Кубасовим (повернувся на Землю 16. 10).
- 12 — Виведення на земну орбіту советського космічного корабля «Союз-7» із космонавтами А. Филіппченком, В. Волковим і В. Горбатком (повернувся на Землю 17. 10.).
- 13 — Виведення на земну орбіту советського космічного корабля «Союз-8» із космонавтами В. Шаталовим й А. Єлісєєвим (повернувся на Землю 18. 70).
- 15 — Смерковський зміщений із становища голови Народньої Палати Чехо-Словаччини.
- 20 — Початок советсько-китайських переговорів про прикордонні суперечки в Пекіні.
- 21 — Віллі Брандт — канцлер Німецької Федеративної Республіки.
- 22 — Вої в Лівані між ліванськими військами й арабськими партизанами.
- 30 — Нарада політичних керівників і воєнного командування Варшавського пакту у Празі.

ЛИСТОПАД:

- 2 — Підрахунок жертв громадянської війни в Нігерії. Від голоду в Біяфрі згинуло біля двох мільйонів осіб, головним чином дітей. Літаки з харчами Міжнародного Червоного Хреста цілий час обстрілюються.
- 3 — Повідомлення президента Ніксона про дальшу евакуацію американських військ із Південного В'єтнаму.
— Єгипетський президент Нассер обіцяє у скорому часі «море крові» в операціях арабів проти Ізраїля.
- 4 — Виключення Солженіцина із Спілки Советських Письменників.
- 17 — Відкриття американсько-советських переговорів про скорочення стратегічного

озброєння в Гельсінгфорсі. Порівняльна таблиця ядерного озброєння ЗСА й Советського Союзу:

	ЗСА	СССР
Міжконтинентальні ракети	1.054	1.150
Атомні підводні човни	41	18
Ракети «Поляріс»	656	160
Стратегічні бомбардувальники	450	150

Загальна кількість 2.201 1.478

- 18 — Протест Національного Комітету Спілки Французьких Письменників проти виключення Солженіцина.
- 19 — Звернення советських письменників: Булата Окуджави, Бориса Межаєва, Сергія Антонова, Георгія Вадімова й Анатолія Гладіліна з вимогою скликання Президії Спілки Советських Письменників для перегляду справи Солженіцина.

ГРУДЕНЬ:

- 10 — Косигін оголошує, що СССР, підтримуючи арабські держави в їхній боротьбі проти Ізраїля, намагатиметься ліквідувати загрозову ситуацію на Середньому Сході мирним шляхом.
- 12 — Внаслідок обвинувачень у порушенні прав людини, Греція виступила з Європейської Ради.
- 14 — Вперше після багаторічних замахів у пасажирських літаках, два повітряні бандити, озброєні й випосажені вибуховими середниками, які намагалися завернути етіопський літак до Еритреї, були схоплені агентами етіопської безпеки й під час боротьби, що вив'язалася на покладі літака, забиті.
- 15 — Переворот у Панамі.
— Г. Мейр сформувала в Ізраїлю новий уряд, за всіма позначками «бойовий».

Петро ДОРОШКО

У БЕЗМЕЖНОМУ ПОЛІ

Безкінечна дорога у безмежному полі.
Може, саме отут, де два пагорби голі,
Де синіє кермек та біліє ромашка,
Переходили лучники Ігоря важко.
Переходили вої, дружинники дружні,
Переносили зброю, мечі харалужні,
Спочивали внизу, на шпилі чатували,
Щоб зустріти в безсонні половецькі навали
Трубним покликом варті та дзвоном оружжя.
Земле Руська! Ти здавна безмежна та дужа.

Може, саме отут солонцями Каяла
Протікала, звивалась, ковилу напувала.
Степові над водою ширяли шуліки,
З очерету качині стривожені крики
Рвали тишу дванадцятого сторіччя.

Може, саме отут клекотіла та січа
Проти хана підступного, половця злого,
Що лишила о полку Ігоря слово.

В'ється полем безмежним дорога далека.
За сторіччя по краплі випила спека
Неглибоку застоюну воду Каяли.
Може, саме отут руські вої стояли,
Половецькі щитами зустрічаючи стріли,
Трави, стоптані кіньми, від крові багріли,
Тонко стріли дзижчали, котилися крики,
Перебиті мечами ламалися піки,
Коні змучені ржали, люди в люті стогнали,
Смертним дроздом дрижали узбережжя Каяли.

Хто упав, піднімався, щоб влучить востаннє.
Земле Руська! Ти вільною стрінеш світання.
Не шкодують сини твої власної крові,
Хоч там що — не впадуть корогви малинові.
Втікача доганяють стрілою у спину...

Пам'ять, пам'ять, для чого прадавню картину
Ти малюєш мені в цьому полі широкім?

Легенда мандрує по Україні

В горобині ночі спалахували обрії тривожними вогнями, і громолунням гарматних вибухів сколихувалася волинська земля.

Такі ночі наповнювалися гарячими материнськими й дівочими слізьми, бо в їхній темряві зникали з хуторів і сіл кремезні, мов дубчаки, буйнокучеряві парубки. Батьки ж і собі витягали своїми спрацьованими руками з-під стріх дбайливо змащену зброю, міцно стискали її та йшли на захист рідної землі.

Польовими дорогами тяглися довжезні валки навантажених підвод, а біля них скакали озброєні вершники й витоптували стигле збіжжя. Просувалися вузькими доріжками повстанська піхота, гарцювали жваві вершники, а попри них пролітали буйним вітром вістуни на змиленях конях і мчали в землі Галицької Волости. Добігали вони аж ген, до тонкорунних карпатських полонин, губили свій слід у бескидських вертепах, то знову виринали несподівано в далеких рейдах на Чернігівщині або пробігали сірими вовками спалені сонцем херсонські степи.

Летіли під укіс потяги. Полум'я лизало грубі в'язничні мури, з яких повстанці виводили звільнених в'язнів. Кричали розпучливо, забиваючись у смертних корчах, люди у сталевих шоломах і рвали землю закривавленими пальцями. Ще дужче темнів жовчною їддю суворий тевтонський орел.

Хто вони?!

Оці безумці, що сміють піднятися проти непереможного Райху, який міт свого тисячоліття виколісує на сході Європи?

Назустріч вогненним дням тривожної доби, які перегукуються громами далеких канонад, маршують покоління української нації.

Маршують уперто, не лякаючись кривавих пожеж, ані стогону шматованої землі. Стиснувши уста і зламавши брови, йдуть вони, задивлені в себе й у світ.

Ідуть горді й незламні...

Мережать шляхи чужих воєн, гинуть розстріляні в тюремних підвалах, і заходить їм сонце життя за високими дротяними стінами брунатних концтаборів і таборів Сибіру та Колими.

Йдуть покоління нації.

Вони витривалі і стійкі, як чорнозем української землі, тверді, мов граніт, і непохитні, наче скелі.

Летять суворі прикази з Берліну, й поспішають в Україну відпоручники фюрера. Гойдаються вони у м'яких експресах «нур фюр дойтше» й уважно вчитуються в «зондерберіхти» з України.

Хмуряться.

Рапорти не веселі...

Мчать експresi в далеку, сповиту грозою, українську землю.

«Ахтунг! Бандітенгебіт!» Такими таблицями вкриває густо окупант Україну. Ростуть колючі засіки, піднімаються щораз вище охоронювальні бетонні стіни на форпостах, і щораз частіше чавлять дороги патрульні танкетки.

Летять тривожні рапорти до Берліну.

Високі чини у хрестах і розшитих золотом мундирах недовірливо похитують головами.

— Чупринка... Легенда чи дійсність?..

Гримить слава Української Повстанської Армії і її головного командира — Тараса Чупринки.

— Кто этот Чупринка? — морочать собі голови золотопогонні генерали, просуваючись зі своїми арміями у глиб України.

*

До квартири головного командира УПА дібратися не легко.

Ще на краєчку дрімучого й густого лісу зупиняє молодого стрункого старшину УПА, який іде разом зі своїм зв'язковим, суворий оклик — «Стій!». Мов би з-під землі довкола них виростають стійкові й тицькають їм автоматами у груди.

Провіливши кличку, розпитують хто, що й куди. Лящить у вухах короткий свист, і за мить приходить кілька вояків зі старшиною. Зв'язковий, погломівши з ними хвилину, прощається із старшиною й вертається назад на зв'язковий пункт. Швидко він ховається цілковито серед високого збіжжя, й тільки видно його буйну чуприну, що коливається чорною цяткою серед золоточервоного пшеничного моря.

Старшині ж зав'язують очі й ведуть його довгенько лісовою стежкою. Пов'язку знімають аж у кімнаті.

— Ти, браток, того... не гнівайся, що ми тобі очі зав'язали, — посміхається до старшини смаглочолый полтавець, також старшина. — Регулямін... Сам знаєш... Тут головний штаб, і ми одвічаємо за безпеку главкомандира. Ось я тебе зараз і зголошу.

Він зникає за дверима.

Молодий поручник УПА, Василь Чигиринець, родом із Чигирина, розглядається зацікавлено по кімнаті. Хіба ж не цікаво?

Адже це головний штаб УПА. На стінах усюди розвішані різні мапи, а над дверима стирчать величезні оленячі роги. Чигиринець міркує, що це, мабуть, лісничівка. Так воно і є, бо ось коло мап придулилася невеличка світлина лісного з рушницею в руках.

В одному кутку кімнати стрекоче завзято на друкарській машинці вродлива чорнявка, одягнена в захисного зеленкуватого кольору блюзочку й таку ж спідничку.

Вона — сама серйозність.

Фіглярний Чигиринець, котрому життя цвіте молодістю, вже мізгує якби почати розмову з цим чудовим створінням, що бігає своїми маленькими пальчиками по черенках машинки так скоро, мов сипле черги з кулемета, має дуже серйозне личко й носить пістоль у гарній кобурі. Але тут же його викликає полтавець, і він спішить за ним до другої кімнати, встигнувши ще розглядіти, що в іншому кутку сидить за столом, заваленим горою різних газет і друків, якийсь старшина та щось пише.

Чигиринець хвацько салютує і завмирає біля порога. З-за столу, коло якого сидить кілька високих старшин УПА, підводиться головний командир. На устах у нього легка усмішка, а на чоло насувся неслухняний жмут волосся. Він одягнений у сіро-зелений, гарно скроєний мундир із срібним тризубом на ковнірі. Через плече портупєя.

Чигиринець тягнеться, мов струна, і зголошує своє прибуття. Головний командир вітається з ним, розпитує його яку мав подорож до штабу, чи не напорівся на німців і, забравши від нього листа зі штабу північної воєнної округи, тут же наказує полтавцеві, щоб у штабі нагодували як слід гостя, а він покличе його до себе пізніше. При цьому головний командир усміхається характерним для нього усміхом — усміхом людини, яка вміє наказувати, а водночас уміє розуміти людей. Чигиринець зауважує, що головний командир має добрі, лагідні очі, хоч вони й виглядають на перший погляд грізними.

Молодому поручникові УПА, Василеві Чигиринцеві, й не подумалося тоді, при виході від головного командира, що з того часу він зв'яже своє життя тісно із життям легендарного командира УПА й піде невідступно з ним у вир кривавої довголітньої боротьби проти окупантів.

Однаке, так сталося...

*

Горять колосисті ниви, і двигтять земля від вибухів бомб. Розпалені гармати ригають вогнем і шматують людей та коней. Стоптаними, поритими шанцями, знівеченими полями несеться страшний скрегіт смерті. Горять живими смолоскипами танкісти в палаючих танках і хижими шуліками звиваються літаки.

Мільйони сталевих шоломів у паніці відкочуються на захід. Розливним морем таких же мільйонів насуваються армії большевицького окупанта на Україну.

Ще раз прокочується українськими землями страхітливий фронт...

*

Лежать у руїнах збомбардовані міста грізного Райху.

Серед звалищ і румовищ блукають німий смуток із розпукою.

Покалічені людські істоти похмуро споглядають на покручені й поторочені залізні орли. В хаосі руїн стирчать розпанахані будинки, валяються купи заліза й полупаного бетону.

На цвинтарях промережених лісом хрестів, виплакують очі згорювані німецькі матері.

Ген далеко, на сході, у вишневій країні гойдулася земля від атомних вибухів. Вони спопелили сотні тисяч людей.

І тоді стали на коліна горді самураї.

Скінчилося криваве божевілля...

Але чому це в Україні й далі гудуть гармати, жорнують літаки й пересікають її знову вздовж і впоперек незліченні полчища советської імперії?..

Чому горять села й хутори?!

Утомлений кількалітньою кривавою війною світ байдуже приймає вістки про священний змаг, який підняла УПА проти Москви.

Кого турбує доля української нації?!

У столицях переможців сміється радість, і молодість іде назустріч новим дням. В Україні ж молодість згоряє при кулеметному станку, в глибоких бункерах і обливає своєю кров'ю похмурі в'язничні каземати.

Легендою мандрує по Україні й далеко поза нею слава головного командира УПА — генерал-хорунжого Тараса Чупринки.

Проходять роки зтяжної жорстокої боротьби...

*

Весняний ранок зненацька стривожили різкі автоматні черги. В'їдливо загавкав кулемет і забахкали гранати.

— Генерале!.. — влетів до кімнати блідий і схвилюваний сотник Гуцул. — Нас оточують большевики. Обидва наші охоронці впали!..

Майор Василь Чигиринець метнувся на горище і глянув у малесеньке віконце. Густі лави емведистів оточували лісничівку широким колом.

Збіг униз.

— Спробуймо прорватися яром...

За хвилину зникли в підземному ході, який виходив далеко у глибокий яр. Ішли швидко, пригинаючися раз-у-раз. Гуцул обережно відхилив щільно замасковані дверцята й пильно наслуховував. У яру було тихо. Лише від лісничівки неслися голосні крики, чулася московська лайка, та час від часу бахкали постріли.

— Виходимо! — кинув коротко генерал.

Першим виліз Гуцул. Із готовим до пострілу автоматом у руках він присів під густим кущем та уважно розглянувся довкола. Ворога не було.

Швидко побігли глибоким яром.

Але при виході з яру їх зустріли вогнем большевицькі застави, які щільно обсадили весь ліс. Із чагарників звільна виповзали, ревучи моторами, важкі панцерні машини.

Над деревами залітало перелякане стріляниною птаство, а соняшне проміння боязко просувалося між віттям.

Із глибини яру, за їхніми плечима, нагло загриміли постріли, і враз докільля зарясніло синьокашкетниками.

Головний командир озирнувся. Вони були оточені з усіх сторін.

— Що ж, друзі, — живими не здамося. Останній набій лишаємо для себе. Поки ще є час, — попрощаємося. Спасибі вам, дорогі друзі, що вистояли зі мною важкі та грізні роки й не раз рятували мені життя... Спасибі вам за все...

Він обняв Чигиринця й Гуцула, а в його втомлених очах заблищали зрадливі сльози...

Емведисти насувалися на них з усіх сторін. Чути було команду, щоб схопити «бандитів» живими. Власне тому емведисти не стріляли, а вперто, не зважаючи на те, що їх люто косили автоматні черги, присувалися щораз ближче, ховаючись поза деревами. Із глибини лісу виходили нові лави синьокашкетників.

Кільце звужувалося з кожною хвилиною.

Серед тріскотні автоматів, біля головного командира ляснув постріл. Він глянув убік. На землю звалювався мертвий сотник Гуцул, стискаючи конвульсійними пальцями свого нагана.

Востаннє голубіло небо вмираючому майорові Василеві Чигиринцеві, і своїми померклыми очима, в які вже глянула холодна смерть, він іще бачив, як головний командир відкинув порожній автомат

і вихопив із кобури наган.

На головного командира навалювалися купою емведисти.

Генерал рвонув гранату...

Плакало сонце над Білогорщцею.

М. МАТЧАК

СПОМИНИ З-ПІД БРОДІВ...

Прогули бої... В липневі гарячі дні вітер котить хвилями золотистих ланів пшениці та співає про славу хлопців-добровільців. Поля під Бродами закосичені синіми волошками, а всюди маки, маки — червоні маки...

Було це пропам'ятного 1944 року...

Струнками рядами маршують сотні за сотнями, торохкотять таборові вози, дуднять гармати, видзвонюють ланцюги важких автомашин, ревуть мотори... Падуть різкі команди... Командир дивізії в асисті членів Бойової Управи відбирає дефіляду... Дванадцять тисяч українських вояків готові до бою.

Останні дні побуту перед виїздом на фронт 2-га сотня 30-го полку проводить на поповнюванні з магазинів зброї, виряду, харчів тощо. Хорунжий Березовський, сотенний 2-ої сотні, з іншими сотенними бувають часто на відправах у штабі куреня.

Сотенний писар Дзевінський пакує до похідних скриньок сотенні документи, машину до писання й усяке канцелярійне приладдя. Старший стрілець В. Буртяк, сотенний рахівник, виплачує стрільцям військову платню та розподіляє маркетенди по роях. Сотенний збройовий завантажує скрині амуніції, запасові частини до зброї і їм подібне воєнне барахло. Кухарі експериментують із новісінькою польовою кухнею. Бунчужний координує всю господарську діяльність сотні.

Востаннє вишиковується друга сотня на площі перед касарнями. Востаннє проходить бунчужний по кімнатах касарень. Усюди бездоганна чистота. Бистре око бунчужного уважно обстежує кожного

стрільця, але сьогодні обійдеться без доган... Черевики й ремені виблискують, мов дзеркала, геометричні куби наплечників гармонізують з уніформами, блищить зброя, сяють на сонці шоломи... Сотня готова до апелю, й у відповідь на привіт сотенного «Слава Україні!» лунає могутнє «Слава!».

Живемо декілька днів у поблизькому ліску під шатрами, ждемо черги на наш транспорт. Між старшинами, підстаршинами і стрільцями 1-го куреня 30-го полку створюється дружня атмосфера. Крім курінного та його ад'ютанта, командний склад сотень чисто український: сотник Романець командує 1-шою сотнею, хорунжий Березовський — 2-гою, сотник Б. Підгайний — 3-ою і хорунжий Поспіловський — важкою 4-тою сотнею. Бунчужні сотень, чотові й ройові теж українці.

На станції в Нойгаммері глітно й гамірно. Від ранку до вечора, день-у-день, завантажуються дивізійні транспорти. Нарешті, приходить і наша черга. Сопе і свище льокомотив — прощай, Нойгаммере!

Неначе в калейдоскопі змінюються краєвиди Шлеську, а потяг без упину мчить на схід... Ночами супроводжує його летунська охорона. Хлопці веселі, сиплять жартами, співають. Базьо, сотенний рахівник, — свій хлоп і час до часу «вичаровує» зі сховка злишню пляшку. Всі вірять, що ми їдемо в околиці Станиславова чи Коломиї, тож радощам гуцулів немає кінця.

У проміннях пополудневого сонця блищать копули древнього княжого города Ярослава. Вітай, рідна українська

земле! Привітом тобі з грудей молодих твоїх воїнів несеться бадьора пісня. Стрілою пролітає потяг через Перемишль, і синя стрічка Сяну вже поза нами.

А на полях — жінці. Мають на привіт і прощання білі хусточки. Радість стрільців переходить усі уявні межі, й сотня співає так голосно, як ніколи перед тим. А із платформ станцій летять на вагони китиці живих квітів. І так аж до сумерку, аж до передмістя Львова — місця нашої хвилиної зупинки. З'являються перші гості: матері розпитують за синами, дівчата шукають своїх знайомих чи наречених.

Вертає з курінної відправи сотенний і приносить наказ, що Дивізія скеровується в околиці міста Бродів, де займе та розбудує другу лінію оборони...

Неначе велетенська гадюка повзе транспорт спорожнілим головним дворцем Львова. У блідому місячному сяйві зростається якесь моторошне передчуття. Всюди панує зловісна тиша. А як гамірно й весело було тут у липні 1943 року! Ідемо ще якийсь час і бачимо, як на сході майорять криваві заграви...

Дніє. Вивантажуємося на станції Ожидів. Меткі візники швидко запрягають коней до скочених із платформ возів. У ранішній імлі збиває рідну пилку 1-ший курінь 30-го полку. Отаборюється в лісі. Сотенні кухарі варять снідання. Стрільці розлягаються під кремезними дубами. Одержуємо наказ, що цілий день пробудемо під захистом лісу, а вночі маршуватимемо в напрямі фронту.

День проходить ліниво. Одні вже пишуть першого польового листа, другі чистять зброю, треті надолужують недовспані ночі. Для підсилення бойового духа, не чекаючи наказу, одягаємо маскувальні уніформи й за це одержуємо сувору догану курінного, сотника Кльоєра. В лісі тиша. Вгорі воркоче літак...

Темніє, і знову маршуємо. На овиді заграви пожеж. Глухо дуднить земля. На тлі темного неба спалахують світліні ракети. В селах і на роздоріжжях — повно людей. Щирість, радість, побажання воляцького щастя супроводять нас у невідоме.

Місце призначення досягнене. Табори куреня розташовуються в поблизькому

лісі. Приступаємо негайно до розбудови фронтової оборонної лінії, і вкортці сотня зникає під землею. Ззаду сотні окопується дивізійна протилетунська артилерія. »Ванька«, мабуть, уже занюхав нашу присутність, бо все частіше й частіше загощує його розвідувальний літак. В одержаному наказі говориться про застосування максимальних обережностей і таємниці, щоб ворог якнайменше довідався про нас та наші оборонні становища.

Жителі сусіднього села просять до себе в гості, й вечорами, за тихою згодою сотенного, частина стрільців поспішає туди на вареники зі сметаною або холодне квасне молоко. Не диво, що з часом деякі стрільці починають нарікати на кулінарні здібності наших кухарів. Вертаючи до окопів, дивізійники ремствують, що німецькі відділи квартирують у хатах, а ми живемо серед чистого поля, в лисячих норах. Чуючи їх, сотенний різко відказує, що ми загартовуємося до фронтових дій.

Час до часу долітають до села Голосковичі ворожі стрільна. Курінний табір що кілька днів змінює місце постою й за кожним разом вкопує вози в землю, що починає набридати сотенним візникам, загально званим »конярам«.

Вояки вправляються у стрілянні проти-панцерними п'ястками. Відбуваються лекції на тему охорони перед ворожою розвідкою. Старшина відділу контррозвідки дає остереження стрільцям у справі приватного листування, вказуючи при цьому на пакет цензурованих листів, які повні необережних висловів. Один гармаш пише своїй дівчині про різні речі, але подає також докладне місце розташування артилерійських становищ. Піхотинці повідомляють про стаціонування їхніх сотень і роди зброї, не усвідомлюючи собі, що такі новини навряд чи заімпонують дівчатам, але зате можуть стати важливою інформацією для ворога.

Відношення українських вояків до німців із військової точки зору коректне й речеве, але бракує йому щирости — дружнього духа. Причина цього явища проста: ще перед виїздом Дивізії з Нойгаммеру почали приходити вістки з Рідних Земель про арештування німцями

свідомих українців, про розстріли закладників, про насильне грабування населення тощо. Не диво, отже, що кожна насильна реквізиція худоби чи збіжжя в селян натрапляла на рішучий спротив дивізійників, і німецькі реквізиційні частини від'їжджали з порожніми руками. Посипалися скарги на дивізійників до штабу Дивізії і штабу XIII-го корпусу, але надаремно.

Раннім-ранком липневої неділі заскреготів залізом фронт, завили пронизливо «катюші», і довгоочікувана літня большевицька офензива почалася. Миттю все було приведене у стан повної бойової готовості. Якщо фронтова лінія трісне, — тягар ворожого наступу спаде на Дивізію. Стрільці готові до бою. Але що за диво?! В пообідню пору приходить наказ покинути оборонні становища й форсованим маршем йти на зміну німецькій частині на фронтовій лінії.

Через село Колтів панічно втікають розбиті німецькі формації, везучи на пошкоджених танкетках убитих чи ранених. Іржуть коні, ревуть мотори, а з небесних висот градом сипляться ворожі бомби. Слідують вибухи за вибухами. Швидко маршує розстрільнею 2-га сотня. Никне хвиля втікачів, а з ними й остереження: «Безумні, куди йдете? »Іван« женеється за нами!».

Курінний табір під командою хорунжого Міллера окопується в лісі, а сотня маршує вперед. Зловісна тиша видається підозрілою тим більше, що ніде немає німецьких зв'язкових. І раптом із поближких кущів сипле злива крісового вогню. Зойкають перші ранені, в рядах виникає замішання. Сотенний дає наказ лягти на землю й відкрити вогонь по ворогові. Стрільці переходять у протинаступ, і ворог відступає. Залишені втікаючими німцями позиції відбито.

Розгоряються затяжні бої. Ворожі з'єднання контратакують кілька разів, але безуспішно. Втрати 2-гої сотні й цілого 1-го куреня дуже поважні. Ранених перевозять до лічниці в село Ясенів. Сотник Б. Підгайний поранений, сотник Романець убитий...

1-ший курінь відступає на нові становища, а курінний табір змінює місце по-

стою, бо ворог починає обстрілювати ліс артилерією. Дні й ночі тривають безперервні бої. Ворог вживає танкові з'єднання. Героїзмові поодиноких стрільців немає меж. Тяжко пораненими відходять на санітарний пункт бунчужні 3-ої й 4-тої сотень та бунчужний 1-го куреня.

Здесяткований 1-ший курінь, як іще зорганізована частина, займає востаннє позиції на узліссі, біля села Майдан. У землянці біля костьола приміщується штаб куреня. Недалеко займають становища протипанцерні гарматки. Під покривом ночі стрільці розбудовують оборонні позиції. Телефоністи налагоджують зв'язок зі сотнями. Хорунжий Березовський у безперервних боях зраджує симптоми втоми. У протигагу йому хорунжий Поспіловський має цілком безжурний настрій і вірить у неможливе найкраще.

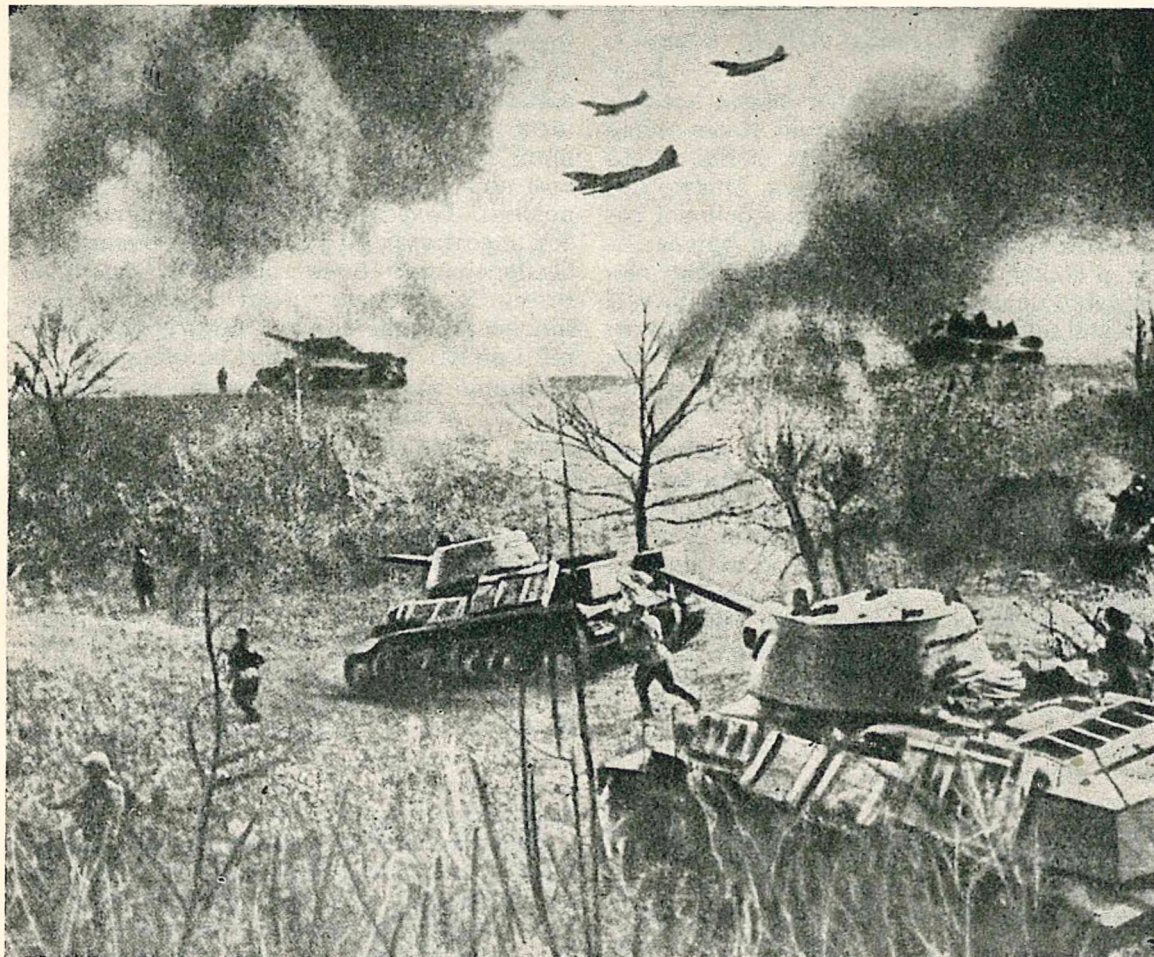
Ліниво піднімається серпанок ранкової мряки, заповідаючи гарячий липневий день. Ворог починає обстріл із важких гранатометів, а по ньому б'ють наші гармаші. Наступи ворожої піхоти кінчаються невдачею, й курінь удержує свої становища. Бій стихає щойно по полудні. Курінний Кльоєкер дає наказ сотенному Поспіловському йти із двома добровільцями на знищення ворожого гранатометного гнізда, яке обстрілює курінну землянку. Свое завдання, в білий день, хорунжий Поспіловський виконує по-геройському: не тільки приводить із собою полонених, але, як здобич, приносить советський важкий гранатомет.

Пізнього пообіддя ворог починає наступати знову. Наші ряди рідшають із години на годину, а жодної резерви чи допомоги немає. Стрілецькі могили біля церкви в селі Майдан — це достовірні свідки героїзму дивізійників. Гине від ворожої кулі сотенний Поспіловський, поранено хорунжого Березовського. Коли надходить ніч, ми залишаємо оборонну лінію. Польовими дорогами відступають розбиті таборів, валки з пораненими, змасакровані військові частини. Накрапає дощ, і створюється пригноблююче враження.

А довкола гуде, мов у кітлі. Дорогу на Бузьк перетинають ворожі танкові з'єднання, але вістку про оточення стрільці приймають холоднокровно. Шукати пощади у ворога — годі. Одинокa надія на

власні сили і пробій із кітла. Деякі українські старшини бравурно кріплять во-
яцьку мораль, кажучи, що доки маємо
зброю в руках і кулі в набійниках, то
проб'ємося з оточення або створимо рей-

кожним днем терен, утримуваний Диві-
зією, корчиться. Однієї ночі німецькі час-
тини йдуть до успішного пробою й виді-
стаються з оточення зі своїми таборами.
Що ж торкається Дивізії, то поскільки

**Скрегочуть несамовито гусениці советських сталевих потвор, затискаючи кільце
довкола Дивізії, а з повітря шлють дивізійникам смертоносні черги винищувачі**

дуючі групи та й долучимося до УПА. Широко кружляють поголоски, що під час пробою відділи УПА прийдуть нам із допомогою.

Старшини нашвидку організують із розбитків оборонні рої та намагаються здержати большевицький наступ, але з

їй було призначено вести супроти ворога здержувальні операції, зі згаданого про-
лому в лінії ворога вона скористати не
могла. Дні, гірші за ночі, проходять у
безперервних боях, бо вдень вороже ле-
тунство безкарно бомбардує зайнятий Ди-
візією терен.

Останній день дивізійної Голготи відбувається біля підніжжя підлисецької гори Білої. Майорить на овиді величезний чавунний хрест, пам'ятник пробудителів землі Галицької, авторові «Русалки Дністрової» — о. Маркіянові Шашкевичу. Сяє з голубого неба липнече сонце. Лани золотистого збіжжя вкриті синявою диму. То горить воєнне майно, бо ми дістаємо наказ негайно знищити все зайве й усі документи, щоб не потрапили у ворожі руки. Лишаються тільки підводи, завантажені пораненими.

Вольшевики бомбардують безперестанно. Вдається зістрілити два їхні літаки. Вечоріє. Із крісами й кулеметами в руках спішать стрільці на вихідні становища, щоб із них починати пробій. Зовсім випадково стрічаю на санітарній підводі хорунжого Березовського. Він розпитує про долю сотні, а потім ми прощаємося, бажаючи собі взаємно вояцького щастя.

Коротка липнева ніч минає швидко. Рештки Дивізії готові до бою. Позаду розтягаються підводи дивізійного табору. Довкола спокійно, лише небо рясно бороздять спалахи світляних ракет.

Світає. Цокоче з недалекого ліска ворожий кулемет, і мов на сигнал большевики починають обстріл Дивізії, будучи свідомими нашого чину. Здрігається ранішнє повітря від могутнього крику «Слава!», «За Україну!», «Слава!» і стрільці вихром ідуть на пробій. У сміливому наступі вони знищують передові оборонні пункти ворога і змітають його оборонну лінію на залізничному насипі. Вперше з'являються чотири союзні літаки, які б'ють по ворогові також.

За згаданим насипом доволі стрімкий горб, покритий лісом. Іще кілька хвилин, і стрільці криються у ньому. Оглядаюся вниз, де лишився дивізійний табір. Усе горить, укрите густим димом і хмарою пилюки. Важка зброя ворога засипає його гураганим вогнем.

Сотник Чучкевич нашвидку перегрупує стрільців. Кінна большевицька частина сипле по нас кулеметними чергами і зникає. Розшукую стрільців із моєї сотні, які разом зі мною йшли до бою, але надаремно. Двом полоненим раненим червоноармійцям-українцям сотник радить вертатися до своїх, бо ми не маємо

медикаментів, та й доля наша не відома.

Маршуємо лісом по компасній стрілці — на захід. Сподіваних німецьких частин не зустрічаємо, й непевність нашого положення стає надто очевидною. В одне пообіддя наша передова стежа запримічує на полях танки. Чи ж би німецькі? Сотник Чучкевич дивиться в далековид і каже, що це большевицькі, з червоними зірками. Значить, мандруємо у ворожому запіллі. Криємося в лісі й під вечір заходимо до маленького села. Чоловіків у ньому немає, а жінки обдаровують стрільців чим хата багата й розказують, що передучора проїжджали через село ворожі військові колони. Повідомляють також, що на поближких полях розташовані большевицькі війська.

Сотник наказує якнайшвидше опустити село, щоб ворог не пімстився на ньому. «Ванька», мабуть, знову занюхав нашу присутність, бо як тільки ми вийшли за село, пустив нам услід кілька танкових сальв.

Зорієнтувавшись у положенні й довідавшись, що большевики вже зайняли Львів, прямуємо на Ходорів. Оскільки перед нами знаходиться фронтова большевицька лінія, муситимемо знову пробиватися через неї, і кожний дбайливо пильнує свою зброю.

Через день-два бачимо, що знаходимося в нічийному терені. Проходимо селами. Жінки просять до хат, приносять холодної води, щоб змити пилюку, дають на дорогу харчів. Українське населення переживає трагедію Дивізії, а оставшим при житті дивізійникам дає беззастережні опіку та допомогу, й це, ще раз підкреслюю, в обличчі большевицького приходу та певних репресій.

Місто Ходорів заповнене німецькими розбитками. Хтось дає наказ, щоб дивізійники прямували до міста Стрия на збірний пункт. Деякі стрільці зі суміжних сіл чи околиць ідуть, щоб востаннє попрощатися з ріднею.

Сподіваного збірного пункту в Стрию немає. На передмісті польова жандармерія групує розбитки в бойові групи й відсилає до фронту, куди потрапляє також певне число дивізійників.

Через опустілий Дрогобич скеровуємося на Самбір, а потім на Закарпатську

Україну. Збірний пункт Дивізії в селі Середньому та довколишніх селах. Перша сторінка історії української стрілецької дивізії «Галичина» записана... Із тради-

цій «Червоної Калини» відродилося українське військо. Нарівні з арміями могутніх потуг світу воно вступило на арену світового змагу — за волю України.

Інж. П. МАСЛІЙ

З РОГАТИНА ДО НОЙГАММЕРУ Й ДАЛІ У СВІТ

Короткі зимові дні звільня почали довшати. Йшло до весни, до нової надії, — але на що? По вулицях Стрия вешталася чимраз то більше заболочених вояків із першої лінії, не бракувало й різних службовців, псоводів-поліцистів і так званих віддыхайлів-маркірантів. Місто ступнево переповнювалося втікачами.

Воснні звідомлення ставали дедалі скромнішими: в радіових комунікатах і кінотеатрах уже не горлалося більше про великі перемоги над большевиками, не вираховувалося сотні або десятки тисяч полонених червоноармійців, а якщо і згадувалося, то про якісь там сотні, або не говорилося взагалі нічого. Справи на фронті гіршали з кожним днем, і це підтверджували наші брати-наддніпрянці, які немов би перед нападом татарської орди втікали світ-заочі, щоб тільки врятувати своє життя.

Провал кампанії на сході вичитувався також із облич суворих німців-реалістів, що викликало збільшення довкільної непевності. Ніхто не знав, ніхто не міг передбачити подій завтрашнього дня. «Плянове скорочення» фронту, яким німці довгий час затуманювали голови наївних, зробилося звичайним жартом. Із рогу Головної вулиці зникла величезна карта східного фронту, що колись гуртувала біля себе сотні цікавих, бо на ній німці, базуючись на рапортах генерального штабу, позначували кольоровими голками свою, далеко висунену на схід, фронтову лінію. Вона проходила почерез Кавказ, Сталінград і Москву аж до оточеного сталевим перснем Ленінграду, й ранніми ранками мені багато разів доводилося придивлятися, як із переміщенням поодиноких голок в одному чи другому секторі фронту німецькі спостерігачі підсміхалися, зтирали руки й упевняли самі себе та цікавих автохтонів, що «бальд вірд Руслянд капут зайн»⁽¹⁾.

У місяці березні 1944 року подібних усміхів самопевності і вдовolenня вже не було. Навпаки, на лицях німців помічалися турботи, журба й жаль, що III Райхові не вдалося досягнути найбільшої у світі перемоги. Але в подібний спосіб реагували тільки одиниці. Більшість тевтонців шаліла від люті, скреготіла зубами й волочилася безцільно по місті та по залізничній станції. О, їм було чого шаліти! Колишній ославлений африканський корпус фельдмаршала Роммеля перестав існувати, на заході Європи створився «другий фронт», большевики

ввійшли до воріт Галичини, а всюди в запіллi оперували партизани.

Пасивність українського населення й усестороння підтримка ним націоналістичного партизанського руху ще більше розлючувала німців. Мешкаючи на вулиці Судовій (тодішній Геріхтштрассе), я зауважував усе частіші приїзди автомашин, заповнених новими політв'язнями. Мій господар, вертаючи пізніми ночами із праці, журно оповідав своїй дружині пошепки про судові розправи над заарештованими. Він був скромний чоловік, але дуже журився долею невинно арештованих, а пізніше насильно наловлених закладників, і тому не міг утриматися від «сповіді» перед дружиною — надзвичайно доброю, веселою та інтелігентною жінкою. Працював перекладачем у суді, проте нікому й нічим допомогти не мав змоги: аджеж тоді зобов'язував тільки один-одинокий німецький військовий закон, а присуд означав смерть через прилюдне повішення або розстріл.

Його журбі й турботам я почав співчувати пізніше, коли на стрийських вулицях появилися перші оголошення про героїв-революціонерів, засуджених на публічну страту. Спочатку було на оголошенні 25 таких прізвищ, а згодом, коли лють нацистів дійшла до безмежжя, їх кількість збільшилася до п'ятидесяти. Ці списки бачу перед своїми очима ще й сьогодні — їх точно відфотографували мої зінці, коли я стояв у ранніх і пополудневих годинах біля таблиці оголошень на Головній вулиці (Гавптштрассе)...

Йдучи рано на виклади, я в душі молився за кожного засудженого й ділив горе-біль із матерями, дружинами, нареченими, сиротами-дітьми. Сумний і похнюплений, доходив я до воріт гімназії, яка знаходилася поблизу, зараз навпроти польського костюлу, здоровкався із друзями й подругами зі шкільної лавки, що стояли групами на подвір'ї, і разом із ними чекав на відчинення головних дверей гімназійного будинку. Велика кількість моїх друзів була з поблизу сід, і вони розповідали про повне панування партизанів уночі та лише поверховий нагляд німців удень. Друзі прекрасно орієнтувалися в тому, хто були ці люди на списках засуджених, бо майже всі прізвища їх вони знали — то ж їхні знайомі.

Розійшлися поголоски, що невдовзі німці перетворять нашу гімназію на шпиталь, і цим

дуже зажурилися восьмиклясники, які хотіли за всяку ціну здати матуру. Та тут виникло питання — чи буде змога, чи буде де й чи буде перед ким здавати? Інші кляси боялися, що зі зближенням фронту вони втратять один рік навчання. Багато професорів жило, — як тоді казали, — однією ногою у Стрию, а другою на залізничній станції. Клопоти збільшувалися з кожним днем.

Про перемогу німців уже ніхто й не думав. Більшість фронтовиків говорила, що незабаром поїде «гайм цу мутті»²⁾ — й тільки запеклі партійці, тискаючи п'ястуки, запевняли, що «біс етцт табен вір нур міт дер лінкен Ганд гекемпфт, абер бальд, вен вір ді нойс Ваффе кріген, верден вір міт байден Гінден кемпфен!»³⁾.

Очевидно, ці слова уподоблювалися голосу вопіючого в пустелі, бо прихід большевиків був неминуний, і йшлося тільки про те, коли вони прийдуть. Отож прискореним темпом удалося для восьмиклясників зорганізувати «кріґсматуру», а її переведення слід завдячувати тільки високопатріотичним учителям, які зуміли передбачити найближче майбутнє й оцінити важливість та значення здобуття іспиту зрілості молодими українськими абітурієнтами.

Коли у Стрийщині зроджувався страх, то в мене, а ще більше в моїх батьків, він подвоювався. У цьому немає нічого дивного, бо у Стрию я вважався за «пришельця-авслендера», з огляду на те, що походив із Рогатинщини. Мої мандри сталися внаслідок того, що в Рогатині німці не дозволили на дальше функціонування славнозвісної коєдукаційної гімназії і погодилися тільки на існування вчительського семінара. Власне тому багато колишніх гімназистів знайшло притулок у Бережанах та Івано-Франківську, а Микола Пархуць і я заблукали аж до Стрия.

Кожне пересунення фронтової лінії мене лякало, бо я був далеко від батьків, та ще й тому, що Микола Пархуць, здавши матуру, поїхав до Дивізії, разом із багатьма іншими абсольтентами, а я залишився з молодими гімназистами, які в 1944 році вчилися у Стрию й за яких я ніс певного роду відповідальність.

Материнським турботам удома не було кінця. Кожний новий вибух стрільня чи поява ворожого літака збільшували побоювання за синами. Дійшло до того, що наприкінці квітня троє батьків без попереднього повідомлення приїхали до Стрия, спакували «манатки» й забрали дітей додому. Навіть не було змоги попрощатися з іншими.

А тим часом події розвивалися дуже швидкими темпами. Німці таки перебрали гімназію на шпиталь, багато професорів подалося на захід, а твердий-притвердий характером професор математики Романишин обняв директорство й «переселився» в нове приміщення гімназії на Ланах. Забрало також багатьох старшоклясників: майже всі вони пішли згідно із призначенням...

Розмова не клеїлася в потязі, який туркотів почерез Жидачів і Ходорів у сторону Рогатина. Батьки шкодували за тим, що передчасно за-

бирають дітей зі школи, а учням було жаль доброти Стрийської гімназії і тих близьких контактів, які вони навіязали із друзями й подругами зі Стрия, Дрогобича, Синевідська, Вижнього, Скольного, Долини, Самбора та довколишніх сіл. Усі ми, як і населення Стрийщини, хворіли на «манію» футболу, бо в тих роках стрийська «Скала» була першуніою у Галичині. Вона проводила багато цікавих змагань, а гравці кляси Горохов'янка, Бузяка й воротаря Пашкевича серед молоді Стрийщини були справжніми героями.

Потяг мчав на схід, і з кожним новим кілометром усе більше й більше відходили в минуле проведені у Стрию дні. Хотілося вірити, що все це тільки тимчасове, що часи зміняться на кращі, що це повернемося і стрінемося, але серйозність облич наших батьків-супроводжувачів говорила мені промовисто, що Стрия вже не побачу ніколи...

Після полудня ми прибули до Рогатина. Як раніше, так і тепер, я глянув на південь і побачив величну церкву, яка маєстатично пишалася на горі в рідному селі Лучинцях, споглядаючи на розлогі пасовиська й сіножаті вздовж берегів Гнилої Липи. До Лучинців ми поїхали підводою, але наше прибуття додому не було несподіванкою. Про це знали всі, бо не тільки у Стрийщині, а й у Рогатинщині урядували свої і давали напрямні.

Скоро я довідався, що йшлося не так про молодих гімназистів, як про мене — старшого, бо зі Львова прибув студент медицини Михайло Ромах, а ще один — Богдан Кульчицький — був уже на місці. Справа торкалася нас трьох, яким треба було замінити книжку за військовий вишкіл, бо ситуація погіршувалася безперервно. Східний фронт тріскав по всіх швах, воювати й гинути за програне німці не хотіли, тож пробували загачувати фронтові прогалини мужчинами, які жили по західній стороні фронту. З цією метою німці почали облави сіл і примусове рекрутування до німецького війська.

Наше село одержало з «ляндскомісаріяту» наказ узяти на реєстр усіх мужчин, починаючи від 1926 року народження. Це вказувало на неминучість облави, тому в селі зчинилася паніка, й чоловіки виявляли бажання «чкурнути» до лісу. Але провідні люди революційно-визвольного руху в селі знали дуже добре, що всі мужчини не можуть стати партизанами, не маючи зброї, військового виряду й ніякого мілітарного вишколу.

Тим часом нова фронтова оборонна лінія вже була готова. Її під наглядом експертів-німців збудували мешканці сіл Верблівців, Бабухова, Лучинців, Конюшків, Насташина й інших, і вона тяглася по правій стороні ріки Гнилої Липи, але пізніше, під час брідської офензивы, не відіграла жодної ролі.

Дні ставали все тривожніші. Ночами люди не спали, а в повному поготівлі сиділи по хатах. Вартові слідували за рухом автомашин, які їхали з Рогатина в напрямі Бурштина. Треба було діяти, й то скоро. Кінчався травень, усі лагодилися до самооборони, й майже кожний

мав заздалегідь приготовану криївку, позакопуване майно й децицю збіжжя.

Одного дня мій батько звелів мені їхати з ним у поле підгортати картоплю, або, як у нас у селі говорили, «плужкувати». Був гарний день, така праця мені подобалася, і я з охотою поїхав. Але не встигли ми підгорнути й десяти рядів, як прибіг до нас молодий хлопець, Поперак Михась, і просив мене, щоб я негайно зайшов до отця пароха Тарнавського, славного диригента хорів у Рогатинщині, який попередньо був у селі Путятинцях, а тепер мешкав на приватці. Лишивши хлопця з конем, я навпростець подався до отця пароха.

В кімнаті, крім нього, я застав місцевого війта Миколу Грицева й секретаря Петра Іванцева, які із зажуреними обличчями виготовляли листи новобранців для німців. Вони попросили мене сісти, роз'яснили всю серйозність справи і звернулися із проханням їм допомогти, щоб урятувати село. На мій найвнийший запит, як я можу сам це зробити, отець сказав таке:

— Ви підіть до Рогатина й запишіться до Дивізії. Коли повернетеся і скажете сільським хлопцям про свій крок, то цим заохотите і їх до реєстру. Коли вас набереться бодай із десять, то село буде врятоване. Аджеж ми мусимо мати якийсь викрут перед німцями, й коли ви запишетесь та поїдете на вишкіл, а німці прийдуть на облаву, то ми все матимемо як чорне на білому і скажемо, що лише кілька днів тому хлопці від нас пішли. Цим скористаємо на часі й упевнимо німців, що решта мужчин буде потрібна для збору хліба, бо надходять жнива.

Коли говорив панотець, то вийт і секретар увесь час пильно дивилися на мене, і я зрозумів, що вони хочуть мого зрозуміння та позитивного ставлення до цієї проблеми. Вагаючись, відповів їм, що маю вдома батьків, які мусять усе вирішити, бо з мого боку було б непростимим гріхом, якби я залишив їх на старість літ самотніми.

Коли прийшов додому, то застав обидвох за працею на подвір'ї. Закликавши їх до хати, представив цілу справу. Батько тяжко зітхнув, а мати крадькома втерла сльозу; вони ж мали сина-одинака й хотіли дочекатися від нього на старість потіхи. Кожної осені мати виряджала мене до школи й гуртожитка, а тепер їй треба було висилати сина в далеке невідоме...

Я відчував, що діється в матиному серці й бачив як батько боровся зі собою, шукаючи потрібного рішення. Про відтягнення мене з гімназії вирішували інші, й самий факт, що мене з неї забрали, не був трагічним. А тепер батько напружено думав про щось цілковито відмінне й напевно уявляв собі дальшу долю свого сина, бо й сам служив в австрійському війську, потрапив у полон під час боїв у Карпатах, і його москалі завезли аж під Урал, до м. Уфи. Йому напевно стояла перед очима стара ворожка-циганка, яка, прийшовши одного разу до нас просити в'язанку сіна для коня, вхопила мою руку й вичитала на ній, що переді мною

стелитиметься далека дорога, а батькові сказала, що буде розлука і трагічна смерть, та що батько не вмиратиме при мені.

Він довго роздумував і сопів, аж урешті вирішив, що коли таким способом удасться врятувати село, то я можу йти, й хай береже мене Господь. Порадив мені, щоб я серйозно вивчав мілітарну справу й після закінчення рекрутського вишколу пішов на підстаршинський, а потім, якщо вдасться, то й на старшинський. За той час може й війна скінчиться. Батько радив мені добре, бо ніхто своїй дитині не є ворогом.

Сівши на ровер, поїхав я до Рогатина, знайшов реєстраційне бюро. Питає мене німачисько:

— Звідкіля ви?

— З Лучинець.

— А по-німецькому говорите?

— Так.

— Де вчилися?

— У Стрийській гімназії.

— Та як ви відважилися прийти? В Лучинцях самі партизани!

— За інших не відповідаю, — кажу спокійно.

— Хочете — впишіть, а ні — то йду додому.

— Перекажіть цим партизанам, — гостро й недвозначно промовив німець, реєструючи мене, — що ви ще не встигнете заїхати до Ходорова, як вони всі за вами вирушать, наче худоба в позабаваних вагонах...

Восьмикілометрову віддаля я пройхав на ровері вмиг. На городі резиденції панотця жінки сапали кукурудзу. Коли моя заміжня сестра почула, що я зробив, — зняла крик і почала плакати. Налякавшись, я утік від жінок, бо зчинився неймовірний галас, плач став загальним, а мені лемент не до вподоби.

Увечері я пішов до читальні «Просвіти», а вона в нас мала гарний і модерний будинок, та й почав говорити хлопцям про суть справи. Як звичайно, військо мужчинам імponує. Багато пісень про нього складено, дівчата вояків люблять, тож не диво, що вояк у кожній місцевості має нову дівчину. Втішилися хлопці, й більшість із них погодилася зійтися вранці біля читальні та разом піти до Рогатина.

Коли ж прийшов другий день, і вони зійшлися, то почали крутитися: один подався додому, бо шапку забув, інший не взяв зі собою плаща, ще одного черевика тиснули — одним словом усі порозходилися, а я залишився сам. Отже, плян не здійснився, а час минав дуже хутко, й мені вже була пора виїжджати.

В неділю всі хлопці зійшлися до мене й за старим традиційним звичаєм попивали, співали прощальних пісень — виряджали до війська. Майже всі плакали, а коли я прощався з батьками (може, востаннє), то також не втримався від сліз. Сіли хлопці зі мною на віз, і коні хутенько почувалися почерез Путятинці до Рогатина на залізничну станцію. Був там й отець Тарнавський, який випроводжав до Дивізії брата своєї жінки, Мирона Смика з Данильча. Мені стало веселіше, бо з Мироном був добре знайомий.

Розглянувшись на всі боки, я побачив як німці вели під багнетами схоплених під час облави сільських хлопців. Здається, вони були з Ва-

сючина. Мої товариші перелякалися, бо зрозуміли, що справа серйозна.

— Вважайте, щоб не було запізно! — кричали хлопці із провадженої до вантажних вагонів колони.

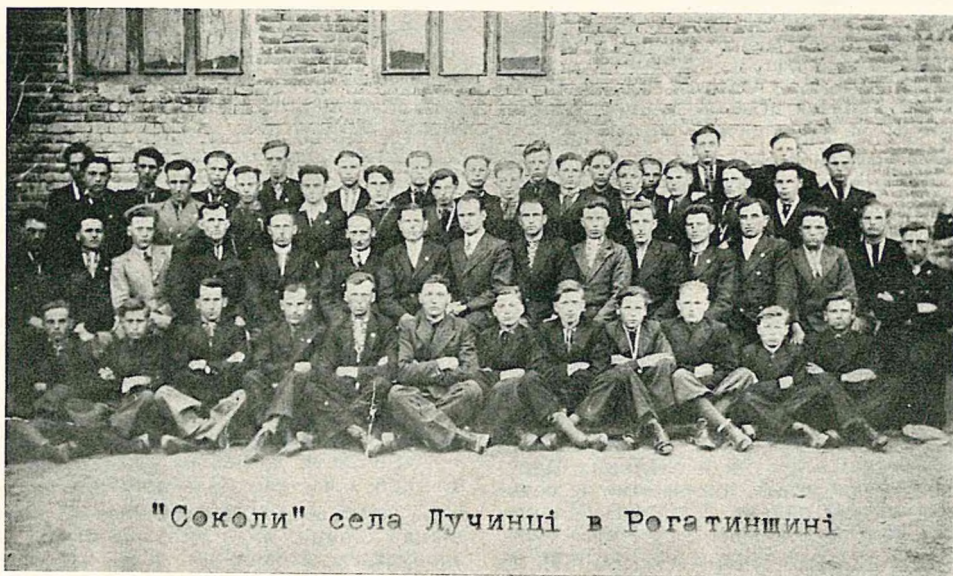
Мої супровідники добре розуміли ситуацію. Пійманих німці брали до німецьких частин і якнайшвидше висилали на фронт, а коли хтось ішов добровільно, то все таки міг мати вибір й опинитися між своїми.

Подумали мої хлопці, поміркували, сіли на віз та й поїхали до «ляндскомісаріяту», а в поспіху зі сестрою й панотцем, вліз до вагону й рушив у незнане. Глянув іще раз на цю величну церкву в рідному селі, що так гарно виділялася на горі, помахав рукою до своїх хлопців, які вже з покликаннями в руках стояли біля рамп, й сів на своє місце.

воєнний стан, а до того програна вже недалеко, тому в такій ситуації ніхто не має жодних сантиментів. А може, було б таки краще залишитися вдома? Там родина, свої люди, рідна земля! Такі думки снували в моїй голові, а потяг мчав стрілою все далі й далі на захід.

Військо я любив і на той час уже багато знав. У селі квартирували німці, й вони мені показували як розбирати кріс 98-К, пістоль 38, скоростріл 42, машинні пістолі, вчили їх складати, а траплялися й такі моменти, що йшли разом на далекі городи й там вистрілювали кілька куль. Набої зберігалося, а завдяки знайомствам вимінювалося їх за «сивуху» для своїх.

Військове мистецтво цікавило мене ще змалу. До нас вечорами часто заходив стрий Іван, сидів на лаві біля скрині й оповідав про події з першої світової війни. Багато він говорив

Ця велика розлука сталася у прекрасну літню неділю, 25-го червня 1944 року. Цієї дати мати очікувала з нетерпінням щороку, бо в тому часі закінчувалися шкільні навчання, і я приїжджав додому на вакації. Цим разом сталося інакше.

Потяг мчав, а в голові моїй носився відгук пісні, яку співали мені хлопці й дівчата в рідному селі:

»Прощай, село, рідний краю,
Прощай, Україно,
Прощайте, вишневі садочки,
Прощай, родино!..«

Мелодія пісні поєднувалася з думкою, — що з того всього вийде? Чи добре батько зробив, що погодився з висновками провідних людей у громаді й дозволив мені на від'їзд? А що буде тоді, коли німці не дадуть себе набрати «на бас» і попри наших хитрощів заберуть усе? Це ж

правди, а коли я вже занадто уважно вслухувався в його історії, тоді не раз і вигадку якусь сказав, а я всьому вірив і вважав його за великого героя. Розказував мені, як він брав участь у чортківській офензиві, й в одному місці поляки, піднявши руки, здавалися в полон, а коли наші підійшли до них віч-на-віч, то їхні заховані колеги почали в наших стріляти ззаду й багатьох забили. Мені це видалося неймовірно свинством, а стрий заявив, що за такий підступ він певно із п'ятьох проколів багнетом.

Подібного роду оповідання збуджували в молоді зацікавлення до військової справи. Вечорами збиралися ми на високій Гандзиній горі, ділилися на козаків і татар та й наступали одні на других. Моя мати мала багато клопоту з тими воєнними вправами, бо на другий день багато матерів приходило жалітися на її Петра за нанесені ним поранення. Біда була в тому,

що ніхто не хотів ставати татариним, а коли починався «штурм», то ніхто не хотів програти, й із нашої забави виходила справжня війна та були справжні ранени.

А зараз я їхав у невідоме, аби бути справжнім вояком, який не подаватиме команди «габт ахт», як учив батько по-австрійському, чи «смірно», як учив Микола в Рогатинській середній школі, а слухатиме команду «штіль гештанден» або «струнко».

Так приїхав я до Ходорова. Доброго сполучення зі Львовом не було, і я мусів чекати. Цього Ходорова не забуду ніколи. Чи більше-вики хотіли мене попрощати, чи хотіли, щоб я затанцював «Гопака», але тієї ночі вони так сильно бомбардували залізничну станцію, що вагони ставали «дуба», а мною кидало з кінця в кінець, мов «йо-йом». Тут я вперше понюхав, чим пахне війна. Воно дивне, але коли мужчина цивільний, то роззявить рота й іде дивитися, де кидає бомби літак, говорячи, що цивільних осіб він не зачіпає, а тільки військових, а якщо має на собі військову уніформу чи, як я тоді мав, — покликання до війська, то йому здається, що де б він не заховався, — його бачать.

До Львова їхалося весело. Мирон розповідав мені про свої пригоди, яких у нього не бракувало. Він був дуже практичний чоловік, геніальний у задумах і вроджений військовик. Його старший брат уже мав ранг підстаршини в Дивізії, а Мирон їхав до нього, щоб одержати уніформу і зброю та разом із колишніми рогатинськими гімназистами, які були в Дивізії, повернути до Галичини для скріплення загонів УПА. Він намовляв мене, щоб я зробив те саме, але мені пригадалися вказівки батька й мусів відмовитися.

Зайняті такими розмовами, ми проминали останні українські села, які в околицях Перемишля характеризуються вузькими й водоспадними стежками-полями. Цікавість більшала, бо доїжджали до відомого історичного міста, Перемишля, а потім вступили на Засяння, де переважало польське населення. Ніде правди діти, але мазури є мазурами. По містах поляки ще могли «грати пана», але по тих селах, де хати були разом зі стайнями, кучами й шопами, я побачив жакливу бідоту. Її життя не міг би назвати життям, а животінням.

Минувши Краків, ми дісталися до Бреславу й тут уперше покуштували воєнної «зупки-рідни», яку роздавали уніформовані жінки. Нам не так ходило про цю «люру», як хотілося перекинутися бодай кількома словами з німкенями. Це ж уперше в житті ми стали ногою на німецьку землю, котра тепер належить до Польщі й називається Вроцлавщина. Словами перекинувшись, а решту зіпсував гудок льокомотиву, бо мусіли їхати далі.

«Шнельцуг» гнав як вітер, і незабаром ми опинилися в Нойгаммері. Нас, рекрутів, не було багато, але військовиків, які вантажилися на потяги — сила-силенна. Це ж наші дивізійники! Досі я зустрів лише кількох дивізійних стрільців із кірсами, які приїжджали до Галичини, супроводжуючи великі контингенти ре-

крутів, а тепер побачив і протилетунські гармати «фляк», і протипанцерні гармати «пак», і різноманітний мілітарний виряд.

Всюди панував піднесений український настрій. Хлопці були веселі, жартували, сміялися й чим швидше хотіли дістатися на фронтową лінію — додому, в Галичину. Всі мали думку, що потраплять у Карпати, але це не було певним.

Отак ідемо між своїми, коли раптом якийсь німецький підстаршина хапає мене за рамено й запитує:

— Гей, зі, шпрехен зі дойч?⁴⁾

Не надумуючись довго, бо мене вчили завжди говорити правду, відповідаю:

— Я, натірліх⁵⁾.

Підстаршина зрадів.

— Пріма, коммен зі міт, їх бравхе айнен ман фір майне пферде!⁶⁾

«От і потрапив!» — подумав я собі. Всі ті калькуляції, комбінації і пермутації з батьком, як і що я маю робити, — зійшли нанівець. Така, видно, моя доля, так було суджено.

Прощаючись зі мною, Мирон здвигнув раменами і сказав:

— Ти скоріше будеш вдома, чим я.

Іду я з тим німачиськом, коли зненацька надходить український старшина, якийсь «муровий хлоп», дай йому, Боже, довге життя, якщо живе, або царство небесне, як згинув під Бродами чи помер. Побачивши мене з німцем, який вдоволено звітував йому про виконання наказу, він запитав, чи я балакаю по-німецькому й де вчився. Відповів старшині, що так, учився спершу в Рогатині, в гімназії й середній школі, а потім у Стрийській гімназії.

І так, як скоро мене німець зловив, так само скоро і втратив, бо наш старшина сказав мені:

— Ви йдіть до табору. Там є тисячі наших хлопців, і вас там буде потрібно.

Не встиг Мирон продістатися до кінця залізничної станції, як я його наздівнав. Він дуже здивувався, побачивши мене, але одночасно і зрадів, що я долучився знову.

Вишкільний табір Нойгаммер знаходився в сосново-смерековому ліску. Земля не дуже привітна, піскувата, але всюди кипів від руху молодих військовиків-українців. Серед них зустрів багато приятелів і друзів моїх шкільних часів. У всіх побачив гордість і запал, почув спів і, що найголовніше, насолоджувався звуками рідної української мови. Весело й підбадьорююче подіяли на мене проїжджаючі повз мотоциклісти або водії популярних у той час «фолькс» — і «швімвагонів».

Усі вони тепер фахівці, всі вишколені, а це й було їхнім бажанням. Вони хотіли вишколу в модерній зброї, щоб не бути позаду, щоб відповідно зустріти грядучі дні й евентуальний розпад імперій. Аджеж уніформу можна змінити вмиг, але того, що навчишся, ні злодій не вкраде, ні вогонь не спалить, ні вода не забере!

Про Гітлера ніхто й не згадував. У кожному воякові ріс великий дух славних козацьких прадідів, шаліла міць Осьмомислових залізних полків. Я ніде не бачив такого духа у хлопців,

які їхали на фронт. Про смерть, невдачу або полон ніхто не мав навіть гадки. Я зрів перед собою орлів, котрі за того «левіка», що жовтів на рукаві й виднів на вилозі, готові були летіти у вогонь і воду. Такого духа я у своєму житті заледве чи бачитиму. Коли б Україна мала більше подібних орлів-соколів, то змела б зі своєї землі любого займancia!

Вістка про наше прибуття розійшлася дуже швидко, й ми, рекрути, почували себе як у бурсі за столом, коли до котрогось із нас приїхав батько і привіз повний «куферок» харчів. Ми мали зі собою й кури, й ковбаси, й солодоці, й навіть «лік» на горло. Частували стрільців своїм добром, а вони нам ставили «цвібаку», «блюдвуршт», мармеляди. Розмовляли, жартували, розпитували одні других про новини, але всі хотіли якнайскоріше дістатися на фронт. Це був справжній запал.

Балакаю я, дивлюся, а Мирон уже в уніформі. Як усе плянував, так і зробив. Біля нього був Стрийський, Пархуць, Гречуха, його брат, Дусько Пилат, Ратич і багато інших. Мені зробилося ніяково, я мусів відійти й пожалкувати, що не можу поділяти загальної веселости, але, як каже заповідь Божа, «Шануй і слухай отця свого, то буде тобі добре й довго житимеш на землі».

Подався я ген, за місто, де був табір із тисячами наших хлопців-рекрутів. У ньому колись жили полонені червоноармійці, й довкільні поля рясніли їхніми могилами. Побачив я дряну огорожу, і страшно стало мені заходити за ці драти, але зайти мусів, бо треба було десь переночувати. Зайшовши, примістився в бараці й ліг відпочивати. Почав роздумувати над усім і не знав — добре я зробив, чи зле. Якби пішов із Мироном, то був би вільний і перебував між своєю «братією», а так опинився серед незнамого моря. З такими думками заснув і забув про все, навіть про славнозвісне німецьке «відвошвлення».

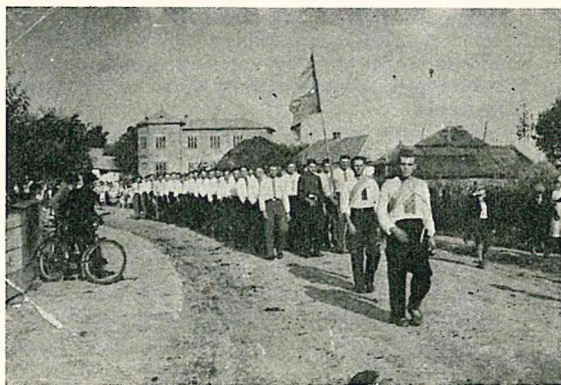
На другий день нас усіх зібрали на великому майдані, вишикували чвірками й із них зробили величезний півмісяць. Прийшли якісь німці-спеціалісти, супроводжувані нашими старшинами, й почали перегляд рекрутської маси. Проходячи перед чвірками, вони час від часу зупинялися, казали «зі, равс»⁷⁾, а потім ішли далі й повторювали те саме. Після закінчення перегляду способом «зі, равс» німці виділили 120 хлопців і, як опісля виявилось, кожний із них або закінчував середню освіту, або вже її мав, або щось студював, а, крім того, кожний знав більш-менш німецьку мову.

Не знаю чому, але між вищезгаданою кількістю рекрутів опинився один зовсім неписьменний (як кажуть, ні в пліт, ні в діру), який був такою офермою, що через нього ми не раз робили «гін леген»⁸⁾ і цього ніколи не забудемо. Він називався Герула, і я знаю, що під час візиту москалів у Ріміні зголосився «на родину» й поїхав. Мене досогодні цікавить те, як могли німаки без перепитувань вибрати собі підходящих хлопців, і як потрапили між них Герула?

З того моменту все робилося блискавично. Нас уніформували на «зофорт», видали зброю,

вчили, як то кажуть, на ходу, а потім, не видавши навіть військових книжок, забрали на залізничну станцію, всадили до ешелонів і відправили до Галичини. Діялася справжня комедія. Коли хлопці всіли до вагонів, то співали, що йдуть боротися за славу, а я затагнув іншої пісні: «Ой, доля людська, доля єсть сліпая, часто служить злим, негідним і їм помагає». Тоді я мусів погодитися з фактом життя. Якщо немає долі, то ніякі пляни нічого не допоможуть.

Вантажні вагони, в яких ми їхали, були можливі. Вирвавшись із них, наша пісня летіла в поля, де працювали робітники й вітали нас помахами рук. Між ними напевно було багато наших. Ми співали, але ніхто не мав найменшого поняття, куди їдемо, й навіть не знав, хто є нашим сотенним, лише виконував наказ — триматися разом.

«Соколи» у вимарші. Село Лучинці, Рогатинщина.

А я? Не вірив сам собі. В такому короткому часі поїхав зі сходу на захід, перемінявся «в турка» і знову повернувся зі заходу на схід. Усе це сталося на протязі двох тижнів, бо до Красного ми приїхали на самого Івана. З нас була сформована тяжка п'ята сотня запасного польового батальйону, й тільки тепер ми зрозуміли, чому німці вибирали таких, котрі знали німецьку мову. Вишкіл треба було відбувати на «гальпаль» у прифронтовій смузі й після його закінчення негайно доповнити Дивізію, яка стаціонувала поблизу. Нашим сотенним був «оберштурмфюрер» Шнеллер, чотовим — «унтершарфюрер» Маер, а ройовим вишколовачем — «штурман» Кляйне-Франс.

Прибуття до Галичини не забуду ніколи. Воно було сумне-пресумне. Якраз перед нашим приїздом, уночі москалі бомбардували Красне, й ми одержали наказ не дотикатися до нічого руками, бо при налеті вживалися фосфорові бомби. Вишикувавшись у колони, ми помаршували польовими дорогами — одні на Куткір, а другі — на село Безбруди. Всюди панувала мертва тиша, й лише старенькі дідки виставляли обережно з-за воріт голови та з цікавістю приглядалися, що то за мара в село лізе. На-

віть пси не гавкали. Такого привітання на рідній землі жодний український вояк іще не мав.

А де ж дівчата? Не бачили їх. Усе поховалося: одні у криївках, інші — в недалекому лісі. Хто тих людей так перелякав і чим — я не знаю досьогодні, але село виглядало цілковито вимерлим. Наша сотня розташувалася в Безбрудах — звичайному селищі, яке не мало ні електричного освітлення, ні водопроводів, ні каналізації, ні навіть кам'яних доріг. Наша група із Кляйне-Франсом примістилася у столі якогося господаря. Родина складалася з дідуся, бабці, сина з невісткою й малого хлопчика. Впорядкували ми стодолу на військовий лад, а тому що це було свято Івана Хрестителя, попідоглядалися, покропили себе парфумами і групами пішли на розвідину.

Наші безбрудянци довго не сиділи по криївках. «Занюхавши» своїх хлопців, вони повилася звідусіль, наче з барлогів. Щойно тоді стало весело. Гарно було сидіти на перелазях і розмовляти-жартувати зі своїми дівчатоньками. В них серця ніжні, й рідну стрілецьку душу відчула кожна.

Яке враження зробив мій лист на батька, коли я з-під фронту написав до нього, не довідаюся ніколи. Він помер так, як ворожка-циганка казала. Перебуваючи в колгоспній неволі, впав із жеребця й ушкодив грудну клітку. Мене охопила злість. Хто ж бачив, щоб 65-річного дядька призначати для об'їждження молодих коней?! Але в большевицькому «раю» все можливе. Батькові напевно волосся «дуба ставало», а мати дорікала за те, що вислав дитину на фронт. Така доля...

Починаючи від першого дня, німці взялися за вишкіл, при чому застосовували методу змагання між поодинокими групами. Хлопці не лише миттю сприймали науку, а прямо «проковтували» все. Кажуть люди — що молоде, те дурне. Навіщо було так солідно вивчати воєнне ремесло, коли на фронт відсилатимуть тільки найкраще вишколених і найздібніших? Але хто тоді про це думав?! Слова «тільки зброя волю родить» домінували над усякими логічними й нелогічними способами думання. Хотілося летіти кудись, робити щось. На перервах кожний просив дозволу, щоб ту зброю, яку він затискував у руках і шанував, особисто ще й ще раз розбирати на частини, а потім складати.

Вишкіл проходив дуже успішно, все вивчене затримувалося в пам'яті, й німці подивлялися наші запал і швидкість. Та у цьому не було нічого дивного. Моя група й чота складалася зі самих гімназистів, а до того ще і спортсменів. У ній були молоді члени «України», «Довбуша», «Скали», «Сяну», тернопільського «Поділля», ходорівської «Зорі», а переважали молодці із львівського УССК — Українського Спортивного Студентського Клубу. Все йшло «цак-цак», а між вишколювачами й вишколюваними створилися товариські взаємини і взаємоповага. Одні хотіли якнайкраще передати знання, а другі — якнайбільше сприйняти.

Одного пологого дня на вишкільні вправи прийшов подивитися шеф компанії, «оберштурмфюрер» Шнеллер. Ми стріляли тоді з

МГ-42 — «айнцельне фюер», тобто одонабієне стріляння. Самий МГ-42 вживався з ляфетою-підставкою, й це робило із нього СМГ — «шве-ре машин гевер». Стріляння відбувалося на прибережній леваді річки Полтви, води якої безжурно пливли до Львова, і хлопці в загальному стріляли добре: били дванадцятки, одинадцятки, але ніхто не ціляв, як то кажуть, «Боготі у вікна».

Між нами був один студент, дуже добрий і талановитий маляр. Він, може, й не мав імпортантної фізичної будови, але стріляв знаменито, вибиваючи за кожним пострілом дванадцятку. На нього звернув увагу «оберштурмфюрер» Шнеллер і наказав вистрілити перший набій. Вислід — дванадцятка. Наказав вистрілити другий — дванадцятка. Із штучним висловом підозріння Шнеллер сказав дати стрільцеві Дутці ще один набій. Він вистрілив — і знову дванадцятка!

— Авф штеген! — крикнув Шнеллер. — Зі зінд україншер партизан!⁹⁾

— Ні, — холоднокрівно відповів Дутка.

— Абер зі зінд!¹⁰⁾ — крикнув сотник іще раз, витягаючи до Дутки пістоль і намагаючись його перелякати.

Дутка знову відповів, що він не є партизаном, тоді Шнеллер поновно наказав йому лягти й узяти ще один набій. Вистріливши, Дутка вибив нову дванадцятку, потім на приказ підвівся, й коли Шнеллер побачив, що на нього ніщо не впливає — ні крики, ні погрози — поплескав його по плечах і сказав із притиском:

— Ду біст айн віркліхер гренадір!¹¹⁾

Стрілець Дутка сприйняв комплімент зовсім холоднокрівно і скромно, бо така була його вдача.

А тим часом дні минали. Всюди було тихо, а з фронту не надходили жодні новини. Зрештою, ми й часу не мали, щоб думати про щось інше. Кожний прагнув здобути якнайбільше знань. Здається, у п'ятницю ввечері, 21-го липня, ми мали спільну збірку, на якій нас повідомили, що в околицях Бродів большевики концентрують великі маси військ різного типу. Невдовзі треба буде сподіватися бойових дій, але нічого страшного не передбачається, бо в нас усе в порядку.

Субота й неділя, 22-го і 23-го липня, були пропам'ятними. Погода випала чудова, золота — справжня українська. Над головою голубіло безхмарне небо, а все довкілля заливали гарячі проміння літнього сонця. Ми вперше «зафасували» «Маркентен Варен» — не абиякий військовий «люксус» — і, не будучи нахабними та самолюбими, домовилися з господарями та їхніми дружинами, щоб приготувати прийняття по господарствах. Жінки напекли, насмажили й наварили всякої всячини, а ми доставили різномірних напоїв і тоді в кожному подвір'ї почалася забава.

Створилася чудова гармонія: спільна мова, спільний український спів, спільні бажання жити, боротися і вмирати за своє рідне — не комуно-большевицьке чи німецько-фашистське. Інтереси обидвох наїзників наших хлопців не обходили. З тих двох днів у мене зали-

шилося досмертне твердження, а саме, що український юнак чи юначка, ставши тільки один раз у визвольні лави в поході за правдиву волю України і під правдивими українськими прапорами, проймалися таким титанічно-міцним і лицарським духом чину, що ніякі ворожі спроби, інтриги й наклепи не могли звести їх зі шляху безкомпромісного змагу за УССД.

Звідси висновок — всі промосковські союзи й пакти дружби ніколи не сприймуться свідомою українською молоддю, яка має в собі національний дух. Одначе в підсоветських обставинах українська молодь завжди буде другорядною, не такою, якою була б у власній державі. Вона це відчуває, вона цього приниження не любила, не любить і ніколи не любитиме. Всі «цукерки», які виготовляє і дає їй Москва, одного дня прийдуться, молодь відчує повний і свобідний дух самостійности, тож її задрипаним русофільством ніхто не заманить.

Власне такий сильний дух самостійности й соборности притаманний був нашим дивізіонікам, доказом чого можуть стати їхні чини до війни, під час війни, після неї й зараз, коли вже минуло 25 років від її закінчення. Кожний, хто мав зброю в руках, а на уніформі українську відзнаку й із піснею на устах ішов «плече-в-плече, рам'я-в-рам'я» із друзями-українцями українською територією, заселеною українським населенням, — досмертно посідатиме в собі соборницький дух. Його він передасть і своїм дітям, тож цей дух не згине, цей дух житиме вічно.

Пізно вночі полягали ми стати в нашій столі-спальні. В понеділок ранком, 24-го липня, падав дрібенький дощ. Ми зробили ранішню збірку посеред села, навпроти сільського громадського дому. Після короткого звітування нас відпустили «додому» на групове зайняття. Наша група повернулася до століди, і її групове зайняття полягало в заладуванні, звітуванні й розладуванні скорострілу.

Раптом повз нас пролетіло зі свистом кілька гарматних стрілен і розірвалося в околиці. Це наробило страшного руху, а серед нас викликало цікавість та деяку непевність. Що, властиво, сталося? Наш груповий Кляйне-Франс вийшов на подвір'я, роздивився довкола й, повернувшись, сказав, що зайшла помилка у вправах гострого стріляння стаціонарного поблизу вермахту. Ми засміялися, махнули руками й заходилися знову біля скорострілів.

Невдовзі на подвір'ї з'явився службовий підстаршина й повідомив, що група большевицьких партизанів придіталася ліском у наш район, тому ми мусимо допомогти зробити на них засідку і знищити. Лишивши все, ми швиденько забрали зі собою кріси й подалися в напрямі цих «партизанів». Вибігли на край села, де була кладка через річку Полтву, й тут зрозуміли, що це не партизани. Я побачив переляканих німців різного сорту: вермахтівців, залізничників, урядовців, конярів. Усі вони втікали й на цьому місці переходили через кладку.

«Цур вам, боягузи!» — пронеслося в наших головах. Мати зброю і втікати — це було для

нас незрозумілим. Та хай собі «живають п'ятами», а ми почали робити скорострільні гнізда, маскувати їх, носити амуніцію. Потім чекали наказу сипнути по ворогові з «електричної» зброї, як називався в нас скоростріл-42.

Одні сиділи внизу, другі вилізли на дерево на горі, щоб побачити добре околицю, а треті пішли кладкою на другий берег річки за поживою, бо німці не могли перевезти її везами по вузькій кладці на цей бік. А мали мерзотники всіякого добра — і їсти, й пити, й курити.

По якомусь часі виявилось, що польовою дорогою в напрямі Куткора посувалися советські танки, обліплені вояками. Деякі з них навіть грали на гармошках. У нас засвербіли руки, але німці заборонили стріляти. Зненацька надлетіли чотири німецькі літаки й почали обстрілювати танкову колону. Ми тішилися і сміялися, бачачи, як червоноармійці «зайчиками» зіскакували з танків і ховалися хто куди. Кілька машин уже горіло.

Та не довелося нам довго спостерігати цю комедію. Ззаду нашого гнізда з'явилось двох цивільних на конях, і німці наказали групі слідувати за ними. Таких дурочів я ще в житті не бачив, але наказ був наказом, і ми пішли. Нас вивели через ліс на дорогу, що вела із Бродів на Львів, і скерували на захід. А що ж із тим добром, яке залишили у століди? При холодному думанні можна було до неї повернутися, забрати всю зброю, наплечники, приватні речі й харчі та ще й підхопити кілька пляшок із залишених німцями возів, — а нас чомусь забрали в тонесеньких «дреліхах»-уніформах, так що хлопці потім «сікли зубами». Тут я переконався, що ті німці, які нас вишколювали, були добрими інструкторами, але одночасно й великими боягузами. Вони боялися москалів гірше чорта. От тобі й есеси!

Форсовним маршем рушили ми на Львів, а коли його проходили, то ще й співали «Хлопці, підемо боротися за славу, за Україну, за рідні права-державу». По-штрамацькому пройшли через місто й затрималися в Зеленій Воді. Тут зайшли в якусь шопу й розташувалися на нічліг. Деякі хлопці повилазили на «банти» й там полягали спати, але всі проспали ніч униз, бо Львів бомбардували так сильно, що з «бантів» стрільці попадали. Це було одночасно і смішне, і страшне.

Вранці між нами бракувало двох «львов'яків», які «смикнули» додому й зі собою забрали нашу «маму» — улюблений МГ-42. Тепер мені стало ясно, чому вони так його вивчали та ходили біля нього як біля збитого яйця. Кілька стрічок набоїв також забрали. Цікаво, як вони з тією «мамою» привітали визволителів?

Дорогою їхали німецькі частини, а де-не-де траплялися й наші дивізійники. Під Львовом якийсь німецький генерал хотів мобілізувати нас на оборону міста, але «наші» німці страшенно настоювали на тому, що ми, будучи у війську лише два тижні, нічого не розуміємо на воєнному ремеслі. Генерал подивився на нас, махнув рукою й наказав іти далі та не заважати в будові нової оборонної лінії.

Дійшли до Самбора. Це місто я знав, бо приїжджав сюди зі Стрия із пластунами на зустрічі. Тут зустрів шкільних друзів, які дали змогу добре вимитися, підкріпитися й відпочити. А через кілька днів ми завантажилися на потяг польового шпиталю і знову скерувалися до Нойгаммеру. Харчування було дуже бідненьке, а поведінка німаків гіршала з наближенням німецької території.

До Нойгаммеру прибули розчаровані, а на місці зустріли ще більше розчарування. Всіх прибулих із Галичини запхали за драти, наче яких кримінальників чи зрадників. Однак, ми не падали духом, бо поза нашими дротами гордо маршували нові українські рекрути. Їхня бадьора пісня підносила кожного й веселила, а разом із тим викликала безмірні тугу й жалю за тим, що місяць тому бачили мої очі. Так багато молоденького українського патріотичного цвіту завчасно зів'яло. «Де то наші діти ділись, де вони гуляють?» — насувалося мені на думку. Більшість із нас була напівгола й боса, а всі чулися голодними, мов хорти. До того ж і вістки про зраду та її консеквенції лякали нас і не віщували нічого доброго.

Щоденно висиджував я біля кільчастих дротів і пильно вдивлявся — чи не впізнаю когось знайомого серед нових рекрутів. Довго чекати не довелося, бо односельці, довідавшись про наш поворот із Галичини, самі прийшли шукати за мною. Ох, і радісно ж було побачити своїх хлопців у чужій стороні! Одразу зникло почуття сирітства, відірваності від знайомих і родинного середовища. Хлопці були веселі, повні гумору й почувалися щасливо.

Мене ж цікавила справа села, й на мій запит хлопці відповіли, що його врятували. Німці приїхали саме в той день, коли все село прощало рекрутів, коли батьки, сестри, закохані дівчата виряджали найдорожчих у далеку дорогу. Побачивши, що звідомлення сільської ради правдиве, німці від'їхали.

Мені стало легше. Я відчув душевне вдволення й за батька, й за самого себе, що зміг у такому молодому віці зробити прислугу грома-

ді. Пізніше я довідався, що із приходом большевиків під час брідської офензиви, крім частини, яка пішла до УПА, й сільського дяка бл. п. Миколи Якимовича, всіх забрали до червоної армії і кинули на фронтову лінію. Багато з них погинуло, частина потрапила в німецький полон, а потім до корпусу бл. п. генерала Андерса, а були й такі, які продісталися на Захід із рейдуючими стежами УПА.

Дізнався я, що Мирон Смик загинув від куль большевицького скоростріла, їдучи на коні в селі Чішках. А він же брав участь у боях під Бродами й щасливо вирвався з оточення. Микола Пархуць також був під Бродами, а після прориву активно діяв у Рогатинщині в рядах УПА. Згинув у боротьбі з НКВД у селі Бабинця біля Рогатина.

Сьогодні «лучинецькі» хлопці загосподарилися по всіх континентах світу. Багато років проминуло й багато змінилось, але їхні душі не зазнали ніяких змін. Вони й не зміняться, бо всіх виховувала Церква й читальня. Кожної неділі мати вранці водила малого сінка на Службу Божу, а після обіду — до читальні на науку. Тож Церква вщепила в юні серця віру в Бога й перемогу правди над неправдою, а читальня — любов до рідної землі, до України. З Богом у душі, а з Україною в серці не заломимося до смерті.

1) Невдовзі Росії буде кінець.

2) Додому, до матері.

3) Досі ми боролися тільки лівою рукою, але незабаром одержимо нову зброю, й тоді боритимемося обидвома руками.

4) Ей, ви! Чи говорите по-німецькому?

5) Так, очевидно.

6) Чудово, йдіть зі мною. Я потребую чоловіка для мого коня!

7) Виступити!

8) Додолу!

9) Встати! Ви є український партизан!

10) Але ви таки є ним!

11) Ти є справжній гренадир!

Євстахій ЗАГАЧЕВСЬКИЙ

ВІДДЯЧИВСЯ...

З настанням сумерку курінь фізілярів дивізії «Галичина» заквартирував у лісі, поблизу першої бойової лінії, одержавши короткий наказ — відпочивати. Виконання такого наказу хіба не треба роз'яснювати в жодній армії світу, тим більше, що курінь фізілярів од самого початку наступальних дій большевицьких з'єднань під Бродами на протязі останніх майже

трьох діб знаходився безперервно в акції. Його перекидали з відтинка на відтинок і де лише вбачали прорив фронту, туди курінь скеровували. Не диво, отже, що запеклі оборонні бої, гураганні контратаки, велике нервово напруження й повсякчасна чуйність зробили своє, й воєнки були докраю перемучені.

Однаке тепер, коли вони опинилися у хвилевому затишші, хоч які перемучені, ходили випростані, дивувалися, що не мусять «кланятися» кулям, які вже не свистять над головами, та раділи, що Бог змилювався над ними, й вони ще живі. А завтра?.. Здається, про це завтра ніхто тепер не думав. Бігали від сотні до сотні, від чоти до чоти, відвідуючи знайомих, розмовляли вголос і цим надолужували дні пригнічення й осоружної мовчанки, говорення шепотом, там, на передовій лінії. Дивувалися, що так мало їх лишилося. Так, це вже не був той самий курінь, котрий три тижні тому приїхав із Нойгаммеру, бо багатьох бракувало, появилися якісь нові обличчя, збільшилося число німців, які прибули зі штабу на поповнення.

Однаке перша радість із свободного порушення в терені проминула скоро, щойно тепер уступаючи місце сильному відчуттю втоми, котра огорнула всіх. І хоч земля була вогка від дощу, який падав упродовж останніх двох днів, змучені вояки ламали галуззя і стелили його на землю, роблячи примітивні леговища. Потім обгорталися коцями або цельтами, а деякі лягали тільки в одностроях — і всі одразу засинали мертвецьким сном. Лише де-не-де чулися притишені розмови.

В лісі щораз то більше густішав сумерк. На гранатове, вибите цвяхами зір, небо, що пробиалося крізь віття дерев, півдугою виплив місяць, сріблячи легко щетиння сосон і вкриваючи блискучою поволокою листя дубів. Перша година ночі несла глибоку тишу, тільки здалеку, з-за лісу було чуно свист і лопіт пролітаючих ворожих стрілен.

Помимо дошкульної втоми, вістун Олесь Недільський ніяк не міг заснути. Вже й цельту натягнув на голову, вже дочислював у думках «до сотні», а все ж таки сон його чомусь не брав. Знав добре з досвіду, що після такого напруження, яке було на протязі останніх днів, йому не вдасться скоро «прийти до себе». Сказати б, що він був «слізно-сентиментальний» — так ні, бо коли організовувалася Дивізія, уже мав за собою майже два повних роки фронтової служби. Побував зимою із сорок першого на сорок другий на фронті під Донецьком, а через кілька місяців після цього брав участь в офензиві на Сталінград і лише пораненню завдячує, що як не згинув, то не дістався до большевицького полону.

Вже в тих часах він звик дивитися на большевиків крізь щербину й мушку рушниць, а скеровання до Дивізії ще більше утривало цей звичай. Для нього ясним було одне: він воював проти ворога, його ворога й цілого українського народу — проти зненавидженого московського Молоха. Але Олеся мучило щось інше, а саме те, чому він, вступаючи до німецького війська, мусів прибрати нове прізвище? Хіба тільки тому, що безмежно любив свою Батьківщину й хотів боротися за неї.

Мучили його ці чорні думки й не давали заснути. Щоб якось відігнати їх від себе, Олесь почав прислухатися до розмови, яка велася між двома німцями, що лежали недалеко від нього під кущем вільшини. Спершу так чуно не на-

пружував слух, але коли в їхній розмові кількакратно повторилася назва однієї місцевості на Підгір'ї, Олесь миттю перемикнувся в радіоприймач, вилловлюючи кожне найменше шарудіння.

Говорив, чи радше оповідав, один із них. Другий лише час від часу кидав якийсь запитання.

Олесь напружено слухав, і з кожним зловленим словом до грудей підходила гіркота, очі наповнювалися слізьми, а п'ястуки стискалися до болю.

— Менш, зі вар айн вундершенес меджен... шлянк, шварцгаріг унд ауген... ах, я вас золь ман шон заген, айне зельтене шенгайт... Унд ві зі штарб... штольц ві айне фірстін.¹⁾

— Гаст ду дас гезеген, варст ду дабай?²⁾

— Іх вар ін айнем екзекуціонскокомандо... цвай унд драйсіг бандера бандітен унд аух зі унтер денен...³⁾

Олесь розумів... розумів кожнісіньке слово, й вони гострим ножем краяли його душу... Хто ж інший, як не його сестра вчителювала в тому селі, про яке згадує цей кат?.. Вона ж чорноволоса, й говорили люди, що це ходяча краса. А може, він, Олесь, помиляється, може, не дочув, а може, це лише сон?..

Протер вогкі очі, злегка вдарив себе по лиці. Ні, не спить, значить, це правда... Значить, цей кат, який лежить отут, біля нього, стріляв, а може, і знущався над його сестрою. А може, били її, так, по-гештапівському!.. Адже сам він був у їхніх лабетах наприкінці сорок першого року, коли його, як члена Похідних Груп, арештували в Одесі. Мав щастя, що вдалося йому втекти і, вдаючи колишнього полоненого червоноармійця, пристати до німецького війська в ролі перекладача.

Перед перенесенням до Дивізії Олесь побував у своїх рідних і відвідав сестру, яка працювала вчителькою саме у цьому селі, про яке згадують обидва німці. Від неї довідався, що вона має зв'язки з визвольним підпіллям. Не відраджував її від цього, бо знав, що в цей буремний час, коли з усіх сторін усіяли ворожі зайти винищують український нарід, справжня українська людина не може стояти осторонь боротьби. Для нього це було зрозумілим, було суворим законом: хочеш жити — мусиш боротися. Але, Боже, Боже!.. Чому ж доля шле такі гіркі випробування?

Олесь зірвався на ноги. Ним трясло, немов у лихоманці. Лише вкрилося рясними краплями поту. Підняв свій виряд, рушницю, потім розглянувся, мов би хотів десь цезнути, запасти під землю... Ступивши кілька кроків, раптом зрезигновано кинув на землю весь виряд, упав сам додолу й зайшовся тихим, рвучким риданням. Злість, змішана з ненавистю, кипіла у ньому й розпирала груди, від безсилля затискував п'ястуки, аж тріщали пальці, а втомлену голову пронизувала одна й та сама думка — що єдіяти?.. Встати, підійти до них і застрелити ці дві потвори в людській подобі?.. А що потім?.. Що потім?..

Власне таке безсилля й це безвихіддя із нього мучили його найбільше. Фізична втома й усе ційно пережите спричинили те, що Олесь навіть і не спостеріг, як поринув у глибокий сон, і не відчув, що до нього крадькома підійшов Роман Братківський, кулеметник із його роя, й ліг побіч.

Олесь пробудився на світанку, разом з іншими. Спершу здивовано глядів, що хтось біля нього спав, бо добре тямив як лягав сам, але по хвилині пригадав собі все. Подивився в ту сторону, але німців уже і сліду не було. Видно, що встигли зібратися.

На ліс повільно опадала мряка, яка під подувом раннього вітру ковтунилася, наче хвилі на морі. Раптом із-за однієї такої «хвилі» вийшов Роман, обтяжений амуніцією та їдунками, з яких парувала кава.

— Ну, що ж, друже, незле нам тут, — просичав крізь зуби, — незле, шляк би його трафив!..

Олесь мовчав, нічого не розуміючи.

— Ти знаєш, що вони з нашими там виробляють? — важко зітхнув Роман.

Десь далеко за лісом гримнуло кілька вибухів, а Олесь далі мовчав, не знаючи, що саме Роман має на думці. Так мовчки простягнув руку по свою їдунку.

А Роман говорив уривчасто й із сарказмом:

— Чи вони цілком подуріли?.. Як погодитися з цим?.. Частина молоді, такі хлопці, як ми з тобою, що прагнуть знищення большевицького насилля, б'ються пліч-о-пліч із ними, а вони арештують, розстрілюють їхніх рідних. Чи є сенс жертвувати собою саме тепер і тут, разом із ними? Чи в майбутньому не виклене нас історія?!.. Ех, Олесю, Олесю! Важко думати про це, а ще важче погодитися з цим, а зокрема зараз, і власне тут!.. Спереду тебе вороги, побіч тебе також вороги — всюди вороги, хоч вдають, а, може, й не вдають, може, справді оці Крігер, Шмідт і другі мають нас за своїх приятелів-друзів по зброї... Але чи не завагаються вони в імені наказу розстрілювати твоїх, моїх — наших рідних і друзів? А, думаєш, що таких убивців немає тут, між нами?.. Ще і хваляться... зараза!..

Романові зуби скрипнули, й Олесь підніс на нього здивовані очі.

— А так, так! Якби ти чув їхню розмову, то зовсім інакше думав би про цей задрипаний «герренфольк».

— Ти чув!? — радше ствердив, чим запитав Олесь.

Роман, потакуючи, кивнув головою й додав:

— Уночі я біля двох таких лежав і чув усе... Це, здається, про твої околиці балакали...

Олесь мовчав і тільки важко дихав, а Роман, бачачи, що він переживає цю подію, додав:

— Варто було б «діда» при першій же нагоді вислати «нах гіммелькомандо».

— Ну й навіщо?..

— Думаю, — почав Роман, — як віддячитися йому, як пригадати, що...

— Алеж навіщо? — перебивши, запитав тихо Олесь. — Може, думаєш, що від цього стане мені легше? Чи тобі здається, що не зробить

він із того вжитку? Ох, Ромку, Ромку, — поклепав його по плечі, — тут, де на кожному кроці чигає смерть, стати катом для будь-що-будь товариша по зброї? Ні, помиляєшся. Вірю в Боже Провидіння, й коли він зробив це з розумом, охоче виконуючи наказ, то його Бог винагородить, бо Він одинокий справедливий суддя... Ось, бачиш сам, в якій опинилися ми ситуації... разом із ними... питаюся тебе ще раз, чи ж маю бути тут для них катом?..

— Алеж ти, Олесю, сентиментальний! — майже із презирством заговорив Роман. — А диви-ся на наших «воріженьків», таж вони й тут ставляться до нас як до чогось нижчого.

— Дай спокій своїй «філософії», — різко відрубав Олесь і, якби це його зовсім не торкалося, додав: — А ти знаєш, що він говорив про мою сестру?

— А ти?..

— Замовчи... добре?

— Та я нічого... я лише хотів...

— Дай спокій, краще збирай свої «клямоти», чуєш, уже кричить десятник на збірку.

Мовчки зібрали свій виряд і так само мовчки подалися на площу збірки.

На лісовій галявині згромадився проріджений курінь й одержав знову той самий наказ — здержувати ворожий наступ і цим прикривати відступаючі частини Дивізії.

Після півгодинного маршу, вийшовши з лісу, сотня за сотнею займала оборонні становища, тобто якісь недокінчені окопи та принагідно викопані рови. Не це був уже найвищий час, бо передпілля аж кишило від наступаючих ворожих лав. Позиції займали в поспіху.

— Кулемети на крила! — крикнув хорунжий Базюк, командир другої сотні, в якій були Олесь Недільський і Роман Братківський, а потім похалцем розпреділив вояків на становищах, вказуючи кожному з них ціль.

— Бачиш? Подивився крізь два пальці. Щоб між цим кущем і деревом навіть муха не пролетіла!.. Зрозумів? Будемо боронитися доти, доки не одержимо наказу відступати... Хіба приїде запізно...

Воронилися. Спершилися об стінку окопу і врившись у землю, завзято відстрілювалися. В сусідстві Олесь бахкали часті рушничні постріли. Микола Пришва й Денис Заяць, гарячково притискаючи приклади рушниць до ramen, розпочали свою бойову працю. Постріл — підйом голови і швидкий рух руки — приціл — знову постріл.

Ворожі постаті на передпіллі горнулися до землі, деякі з них займали становища за зустрічними горбами й відстрілювалися, але ошелешені несподіваним і сильним вогнем, стріляли навмання.

Власне в це місце застрочив кулемет Романа, і в'язанка гейзерів розцвіла між лежачими посталями. На їхньому місці лишилися знівечені опудала. Тим часом решта ворожих лав прямувала вперто в раз обраному напрямку.

— Увага! Праве крило! Доходять до лісу! — закричав на все горло хорунжий Базюк.

Роман, звернувши кулемет у цю сторону, сік безперерійно довгими чергами.

У вуха в'їдалося гучне гуркотіння гарматних вибухів. Це була по запіллі дивізійна артилерія. Запах екразиту ставав дедалі більше відчутнішим. Вібруючі звуки то зливалися в одне нависаюче грізне гудіння, то розпадалися на окремі, пронизливі чи низькі, рокітливі відлуння. Повітря тряслося від експлозій, а смерть язготіла з кулеметних цівок.

— Алеж і «дере» зараза... Олесю, подай стрічку... пішли навздогін кацапам! — гукнув Роман.

Заладувавши кулемет поданою Олесем стрічкою, він застрочив довгою чергою по втікаючому ворогові.

Здається, що це був якийсь розвідувальний відділ, який необережно висунувся надто далеко вперед, і, стрівши сильний, нагальний вогонь оборони, тепер поспішно відступав.

Те гірше, як показалося, наступило пізніше. А покищо гарячкова пальба почала поволі слабнути. Вояки куреня, не чекаючи наказів, поправляли свої становища і вкопувалися глибше в землю. Настало хвилене відпруження. Поміж становищами пробігали зв'язкові, підстаршини, старшини. Кожний був зааферований своєю чинністю.

Олесь і Роман упорядкували своє становище, і, спершись об його стінку, спостерігали передпілля.

— Олесю!.. Ти бачив їх?.. — спитав Роман.

— Кого?

— Ну, тих «швабів».

— ?

— Знаєш, — продовжував Роман, не діждавшись відповіді, — я чув їхню розмову, бачив, як ти встав зі свого легища, і зрозумів, що й ти мусів чути. А над ранком, коли пробудився, угледів як вони збиралися, ніби чогось сподіваючись, чи, може, догадувалися, що ти їх розумів. Здається, що вони з іншої частини... Як думаєш?..

— Або я знаю... Вони чи не зі штабу... Їх було там доволі... А зрештою не нагадує...

Із цими словами Олесь зрезигновано махнув рукою.

Тепер обидва в мовчанці зайняті були спостереженням передпілля. Перед ними стелився пагорбкуватий красвид. Вузькі смужки піль, порізаних межами, кущі, гайки. Саме там чаїлася небезпека, але покищо на їхньому відтинку панувала абсолютна тиша. Звідкілясь із обидвох сторін до вух долітала нерівномірنا гарматна стрілянина. Вона то набирала сили громовиці, то зненацька опадала до осіннього «калуснячка». Така «музика» на загартованих фронтовиків діє так, як коликова пісня матері на немовля, тим більше, коли на відтинку, який вони займають, царить тиша. Саме так заколисуюче вплинула ця артилерійська «симфонія» на Олеся, який, спершись головою об становище, навіть і не зчувся того моменту, коли опинився у «країні Нірвани».

Це «найгірше» почалося раптово. Несподіваний сильний вогонь з усіх родів зброї ворога сколихнув бурею цей, здавалося б, затишний кут, підриваючи на ноги весь курінь фізильєрів. На обрії витрискували водограї вогню,

землі й заліза, які з кожним новим ударом об землю невимовно зближалися до становищ куреня.

Було вже добре з полудня, й липнече сонце нещадно жарило стікаючу кров'ю землю. В одному моменті довкільний терен окутався розривами, просяк ідким димом піроксиліну. Зацюкотили на всі лади кулемети й рушніці. З горба, який заслонював крайвид, у підбіжках сунули ворожі розстрільні.

Олесь і Роман, пробуджені гураганним вогнем, одразу зрозуміли всю загрозливість ситуації, але без зайвої метушні й успіху, прецизно виконували свою вояцьку повинність. Із короткими затримками строчив довгими чергами їхній кулемет по наступаючих ворогах. Зайняті своїми «цілями», щораз то більше число яких виростало на передпіллі, між витрискуючими розривами гранат, вони навіть не запримітили, що оборонний вогонь їхнього куреня слабшає з обидвох сторін. Їх цілковито полонила гроза, яка сунула на них спереду. А це був лютий ворог...

Щойно несподіваний голос їхнього чотового, хорунжого Базюка, й різкий запит «Ви що, не чули?..» вирвав обидвох з надмірної завзятості. Звернули на нього здивовані й допитливі погляди.

— Відступаємо!

Зірвалися. Впорядкували на собі виряд і хильцем подалися за Базюком.

Чота відступала поволі, метр за метром. Базюк ішов останній. Він цілком захрип від крику і старався заховати спокій, однак — ні, неправда, не можна! Боявся катастрофи...

— Щади амуніцію!

Большевики підсунули свої «максими» зовсім близько, заглядали безлічно їхніми цівками в самісінькі очі, кусали злісно й несподівано з-під землі. Чота відступала, наче поранений звір, відгризаючись від тічних мисливських собак, волюклася, тягнучи зі собою уражених ворожим вогнем. Базюк, вимахуючи машинним пістолем, кричав:

— Без паніки! Відступай у порядку! Підними зброю!

Відворот був дуже важкий. Довкола земля, поплутана сувоями колючого дроту, наїжена кущами, переорана вибоїнами гранат... Ноги спотикалися, плуталися від змучення.

Роман біг останній. Час від часу зупинявся, прилягав за принагідним пагорбом і посилав кулеметну чергу найагресивнішим большевикам. Часто він ворога не бачив і тоді стріляв на відгомін ворожих голосів, на черги кулемета. Мимоволі й він, й Олесь, котрий ні на хвилину не відступав від нього, опинилися в ар'єр'гарді відступаючого куреня. Олесь тепер став амуніційним стрільцем і вгинався під тягарем трьох скриньок із набоями. Може й тому Роман частіше зупинявся, щоб, помимо наказу, вистріляти частину амуніції й тим самим облегшити тягар Олесеви.

Саме збігали в якийсь яр, Роман зайняв становище, і знову залопотіла крикливим вереском кулеметна черга. Недалеко справа бігли хильцем запізнені вояки куреня. Раптом один

із них захитався й упав на землю, як підкошений, а решта, важко дихаючи, збігла в ярк і тут зараз же зайняла оборонну лінію, обстрілюючи ворога.

Крізь гук бою з місця, де перед хвилиною впав поранений вояк, почувся розпачливий крик:

— Камераден, гільфе!.. Майн Готт!..⁴⁾ — хрипів і пробував піднятися вояк.

Його голос приглушила раптова черга ворожого кулемета. Побіч пораненого підскакували в повітря маленькі водограйчики землі.

Роман прицілювався до невидимого йому ворожого кулеметника, коли біля нього зненацька протупотіли чийсь ноги.

— Верни! Здурів? Верни!..

Йому не вдалося стримати Олесь, який, нахилившись, біг щосили у сторону пораненого.

— А цьому дурневі що? — хорунжий Базюк кинув здивований запит ніби до себе, ніби до Романа.

На превелике диво, навіть ворожий кулемет замовк. Очевидно, одчайдушність Олесь ошелесила й ворогів.

— Хлопці, не стріляти! Не стріляти!!! — верещав Базюк.

— І чого ж це він... власне він?.. — белькотів Роман, аж позеленівши від тривоги.

Тим часом Олесь уже прикляк біля пораненого, розстібнув пояс, підставив плече і двигнув. Тепер біг скільки сил було у сторону спасеного ярка. Злісно застрочив довгою чергою ворожий кулемет, посипалося обтате кулями гілля дерев, але вже було запізно. Олесь дослівно вкотився з пораненим до ярка. Обережно поклав його на землю.

Ранений із вдячністю дивився на свого рятувальника. З невеликої рани на шиї текла струмком кров, заливаючи ковнір й однострій. Олесь отямився, прожогом вийняв пакет першої допомоги, підніс голову вояка і вправно наложив биндаж. Перев'язка була скінчена, однак грубі білі сувої биндажу швидко просякали кров'ю, очі пораненого западалися глибоко в очодли й матовіли. Життя втікало з них у міру того, як багряніла перев'язка.

— То він... він... — почувся зняковілий голос Романа, й Олесь підняв здивовано голову.

— ?

— Це той із ночі... пізнаю його... Адже ранком бачив... пізнав, — шепотів до себе Роман, якого Базюк звільнив від кулемета.

Олесь пильно подивився на пораненого. Уздрів коротко обстрижену голову з волоссям кольору доспілого збіжжя й зустрівся з поглядом синіх очей, які й далі із вдячністю дивилися на нього.

— Вайст ду дас, дасс ду майне швестер ершосен гаст?..⁵⁾ — слово за словом із притиском говорив Олесь, вдивляючись у смертельно бліде обличчя пораненого.

Німець зіштовпів, а в його гарних голубих очах промайнув спалах звірячої тривоги.

— Майн Готт... Майн Готт...

Рука пораненого схопила долоню Олесь, стискаючи її в передсмертних корчах. Дивився на нього вилазячими з орбіт очима, які вже туманила смерть, благав... Чи розумів?.. Чи пригадав собі?.. Видно, що так, бо ще порушив головою, глянув притомно, переніс погляд на Романа, щось, наче здивування, замиготіло в його зіницях, а потім повіки опали, витискаючи в кутиках очей краплі сліз. Рука ще раз міцно стиснула долоню Олесь, уста викривилися в ледь спостережній усмішці, й поранений мов би заповів сам у собі.

— Кінець... — почув Олесь шепіт Романа. Глянув на нього. Стрінулися їхні погляди й так лишилися довго-довго. Здається, в цю мить довкола запанувала абсолютна тиша.

— Ось ти й віддячився йому... — глухий шепіт видобувся із грудей Романа.

¹⁾ Чоловіче, то була чудова дівчина... Струнка, чорний волос й очі... Ех, що то більше говорити, краса й годі.

²⁾ І ти то бачив, був там?

³⁾ Я був в езекуційній чоті... тридцять два бандерівські бандити, й між ними вона...

⁴⁾ Друзі, на поміч!.. Мій Боже!..

⁵⁾ Чи ти знаєш, що ти розстріляв мою сестру?..

КОЛИ Б УДАЛОСЯ ПІДРАХУВАТИ

Скільки витрачено заліза на ведення війн за всю їх історію? Коли б удалося підрахувати, то цифра була б велетенською. Ще в ранньому періоді історії людства залізо відіграло значну роль у вислідах воєнних зударів поміж різними народами і племенами.

Наприкінці третього тисячоліття до народження Христа в Месопотамії, на берегах середнього Тигра, виникла могутня рабовласницька держава — Асирія, де все підпорядковувалося інтересам війни.

Наступальна зброя асирійців була залізною, а оборонна — бронзовою. Піхота носила панцери з металевих платівок і гостроверхі шоломи, була озброєна щитами, списами й короткими мечами. Під час нападів на своїх сусідів асирійці намагалися захопити якнайбільше золота, дорогоцінностей та особливо заліза, яке цінилося дуже високо. Розкопуючи палац асирійського царя Саргона, який панував у VIII столітті до народження Христа, археологи знайшли велику кількість за-

лізних виробів сумарною вагою близько 200 тонн. Серед них були рискалі, плуги, ківби, пили, шоломи й багато залізних брил. Усе це, слід припускати, зберігалося про запас як матеріал для виготовлення зброї.

Так, на світанку металевого віку розповсюдження заліза потягло за собою суттєву зміну видів і форм зброї, самозрозуміло, в ту пору для рукопашного бою.

В римській армії появляються дві різновидності мечів: короткий піхотний — глядіус і довгий кавалерійський — спата. Піхотний спис мав дуже довгу залізну частину — пілюм. У причорноморських степах був розповсюджений короткий скитський меч — акінак, а із II століття до народження Христа — довгий сарматський меч. Вояки княжих дружин Київської Русі озброювалися прямими дво-сичними мечами, добрими для рубання.

Холодна зброя панувала до появи пороку, але щойно в XIV столітті почався бурхливий розвиток артилерії, й на виготовлення гармат та ядер до них зуживалося страшенно багато металу.

Перші гармати за своєю формою нагадували звичайні бочки. Виливати — їх як цілість тоді не вміли, тому виготовляли з окремих металевих платівок, скріплених обручами. До виготовлення ядер гарматні цівки набивали каменюками, й у ті часи навіть існував спеціальний «рід військ» — збирачі каміння.

В додатку до всього, перші гармати відзначалися незвичайною величиною й дуже великою вагою. Для прикладу можна подати, що вага облогової гармати XIV століття — бомбарди — перевищувала 8 тонн. У Генті (Бельгія) була відлита славетна гармата «Скажена Грета» з такими показниками: калібр — 64 сантиметри, довжина цівки — 505 сантиметрів і вага — 16,4 тонни. В 1408 році для тевтонських лицарів сконструювали гармату, вага якої виносила 208 центнерів.

Російські майстри в тому ж XIV столітті так само відливали велетенські чавунні гармати. В 1554 році в Москві появилася одна з таких гармат, яка мала вагу 1.200 пудів і цівку із 15-вершковим діаметром, а в 1555 році — друга, вагою 1.020 пудів, із 14-вершковим діаметром

цівки. Російські гармати, відлиті з чавуну, дивували чужоземців своїми розмірами. Посол імператора Максиміліана II в 1576 році писав із Росії, що деякі її гармати настільки великі, широкі та глибокі, що високий вояк у повному озброєнні, стоячи на дні гармати, не може досягнути її верхньої частини.

Понад 60 років пропрацював у Москві на Гарматному дворі майстер Андрій Чехов, який відлив 1.577 пищавок і гармати Троїл, Скоропега, Гаспид, Лев та Ахіллес. Але найвидатнішим творивом цього видатного майстра стала Цар-гармата (1586 р.), встановлена на почесному місці у Кремлі. Її показники слідуючі: вага — 2.400 пудів (близько 40 тонн), діаметр цівки — 89 сантиметрів, довжина цівки — понад 5 метрів, вага ядра — майже 2 тонни, вага заряду — 480 кілограмів.

А тепер, проминаючи кілька століть, розповімо про деякі гармати-велетні XX століття. Тут особливо відзначалася Німеччина, яка намагалася конструкцією небачених за величиною й могутністю гармат створити «непереможну» зброю.

Німецька кузня зброї — фабрики Круппа — напередодні першої світової війни одержали завдання випродувати гармату, яка була б здатна розбити укріплення на французько-бельгійському кордоні з Німеччиною. Вже в 1911 році конструктори готовили первісний зразок мортири калібру 420 міліметрів, зі стрільною вагою 920 кілограмів і радіусом дії — 14 кілометрів. 140-тонновий гігант, умонтований на спеціальній залізничній платформі, 12-го серпня 1914 року ввійшов до акції в районі Льежу. Пізніше «Велика Берта», як називали цю гармату в честь дочки Круппа, обстрілювала Београд і Смердерово.

В останньому році першої світової війни об'єктом варварського бомбардування став Париж. Із віддалі 120 кілометрів на місто було випущено 367 стрілен калібру 210 міліметрів. Цього чину доконала вже інша гармата — «Довгий Макс», довжина цівки якої дорівнювала 34-ом метрам. На неї німці покладали свої останні надії, але змінити хід війни однією гарматою їм не вдалося.

У криївках гітлерівських арсеналів під час другої світової війни зберігалася гармата «Довгий Густав» — 375-тоннова машина із 40-метровою цівкою. Вона, однак, являла собою такий технічний анахронізм, що самі артилерійські спеціалісти відмовилися від її вживання. Така ж безславна доля крупнівської гармати «Дори». Це чудисько вагою 1.375 тонн стріляло гарматнями калібру 80 сантиметрів й обслуговувалося залогою, складеною з 450 чоловік. Під час облоги Севастополя німці випустили на цей порт 80 таких стрілен.

Проте найбільша гротескова зброя III Райху з'явилася на узбережжі Ля-Маншу в 1945 році. Ця «супергармата», як називали її німці, мала довжину цівки 130 метрів, а її стрільно калібру 150 міліметрів і довжиною 2,5 метра важило 140 кілограмів. Слід зазначити, що й тодішня воєнна кон'юнктура, й сама конструкція

гармати не дозволяли провести ані одного попереднього випробування на полігоні, й вона монтувалася безпосередньо на вогневій позиції. Однак перше ж вистрілення скінчилося вибухом самої «супергармати».

А скільки ж, усе таки, витрачається заліза на ведення війни? Для бодай приблизної уяви про це наведемо дані останнього сторіччя. В роках першої світової війни, з підготовкою до неї включно, було витрачено не менше 200 мільйонів тонн сталі, а в часі другої світової війни в чотири рази більше. За 40 років (1917-1957) у п'яти провідних державах світу — З'єднаних Штатах Америки, Великій Британії, Німеччині, Франції та Японії — було випродуковано близько 3,5 мільярда тонн сталі, з чого біля половини пішло на мілітарні цілі. Про Советський Союз ніяких статистичних даних немає.

Зі скрижалів історії

КОЗАКИ ПІД ДЮНКЕРКОМ

Про відвагу й винахідливість запорозького козацтва знали далеко за межами Східної Європи. Наприкінці першої половини XVII століття з хоробрістю січовиків мали змогу познайомитися і французи. Як відомо з історичних джерел, посол Франції граф де Брежі 1644 року вів переговори з польським урядом про те, щоб запросити на службу до французького війська козаків.

Наприкінці 1645 року дві з половиною тисячі січовиків морем дісталися до північних берегів Франції, де вони, як самостійна військова одиниця, брали участь в облозі Дюнкерку. Французьке командування висловлювало сумнів щодо наступальної потенційності запорожців у штурмі фортець.

Однак козаки спростували всі сумніви: вони

мали найменше втрат і виявилися найбільш винахідливими та сміливими в цій битві.

Пізніше, 1660 року, у Франції знову відзначилися своєю звитягою козацькі сотні. У французьких архівних документах згадується про хоробрість полку, яким командував Сірко. Відомо також, що Б. Хмельницький мав деякі зв'язки із французьким полководцем принцом Конде. Десь 1655 року в розмові з посланцем Парижа, що приїздив на Україну, гетьман згадував своє перебування у Франції.

Учасник тодішніх подій історик П'єр Шевальє теж свідчить про перебування козаків у Франції. Зокрема, він пише: «Французьким же військам не доводилося наснажувати їх (козаків) войовничістю, бо їм вистачало природженої сміливості...»

ЗНАХІДКА У БЕРЕСТЬСЬКІЙ ФОРТЕЦІ

Легендарна Берестська фортеця вже в минулому сторіччі була, виявляється, дуже сильною фортифікаційною спорудою. Це підтверджують знахідки, зроблені під час земляних робіт на дев'ятому форті в районі станції Берест-Східний.

Старі берестські форти, що прикривали відступи до фортеці, були могутніми для свого

часу оборонними спорудами, озброєними великокалібровими фортечними гарматами. Їх рештки збереглися до наших днів.

Бульдозеристи витягли із землі гладкоцівкову гармату, на казеннику якої збереглася цифра «1836». Важить гармата 6 тонн, довжина її цівки 3 метри 70 сантиметрів. Стріляла вона двадцятифунтовими ядрами.

РАКЕТИ 3-ПЕРЕД ТИСЯЧІ РОКІВ

Вже в X-му столітті після народження Христа, тобто коло 900 року, китайці знали про порох до стріляння. Тому вони перші почали виробляти щось у роді ракет, які були запалювальними стрільнями. Від китайців навчилися робити оті «ракети» інші народи Азії. Нерідко ці примітивні «ракети» вирішували долю битв.

Як відомо, в 1241 році під Лігніцею, що położена в нижньому Шлеську, добірне німецьке й польське лицарство під проводом Генріха Побожного не справилося в боях з татарськими й монгольськими ордами: історики й дослідни-

ки вже віддавна висували гіпотезу, що до розгрому того війська, або, як його тоді називано, лицарства спричинилася якась невідома до того часу зброя, застосована татарсько-монгольськими напасниками.

Як стверджують хроніки, монголи вживали тоді «ракети», які вони називали — «вогнистими драконами». Ці «вогнисті дракони» сіяли страх і переполох у рядах противника. Це й було, на думку істориків, причиною поразки під Лігніцею.

ПРИВІД ДО ВІЙНИ

В 1249 році вояк, який служив у армії міста Больонья, перейшов до війська міста Модени (теперішні міста Італії), захопивши при тому цебер, яким напував свого коня. Володарі Больонії не настоювали на видачі дезертира, але рішуче вимагали повернути їм цебер, як власність міста.

Гордовиті володарі Модени відмовилися виконати цю вимогу, й між містами розпочалася війна. Вона продовжувалася 22 роки та спричинилася до значних жертв і знищень. Цебер, що був приводом до кровопролитної війни, до цього часу знаходиться в Модені і зберігається в одній із старовинних веж міста.

НАЙТРИВАЛІША ОБЛОГА

Ще зовсім недавно вважалося, що найдовшу в історії людства облогу перенесло місто Тір, яке захищалося 24 роки. По десять років в облозі перебували древні міста Троя і Вейо. Нині італійськими вченими встановлено, що перше місце за тривалістю облоги належить місту Азот у древній Палестині. 26 віків тому місто оточили ворожі війська, а воно здалося лише через 29 років.

Ось історія цього міста. Після смерті Тхарака — останнього етіопського царя Єгипту, владу захопило 12 єгипетських старшин. Вони розділили територію країни, і кожний став самостійно правити у своїй частині. Через 12 років мирного правління правителі зібралися у храмі Вулкана, де відбулася чергова жертва богам. Згідно ритуалу, жерці підносили кожному

із правителів золоті чаші для жертвовного узливання. Та тих чаш виявилось всього одинадцять.

Тоді один із правителів на ім'я Псамметих зняв із голови свій бронзовий шолом і використав його як чашу. Одинадцять його колег, пам'ятаючи слова оракула, який провістив завоювання царства тим, хто використає свій шолом, як чашу, накинулися на Псамметиха, зв'язали його й заслали у віддалений болотистий район на узбережжя моря.

Трапилося так, що одного разу в цьому місці з'явилися воїни із Греції та з островів Йонійського моря, які зазнали корабельної катастрофи. Єгипетський правитель обійшовся з ними дуже гостинно, зробив їх воєначальниками своєї армії. Через деякий час він виступив проти

одинадцяти своїх противників, розбив їх і став одноосібним правителем Єгипту. Потім Псамметих почав війну з Асирією й, захопивши більшу частину Палестини, зупинився біля

Азота — дуже укріпленого міста, що стояло на його шляху. Єгипетська армія була вимушена вести облогу дуже довго. Лише через 29 років після її початку війни захопили місто.

ФОРТЕЦЯ НАД АЛЬТОЮ

Кому не відома околиця Києва Бориспіль — повітряні ворота столиці! Нині тут ніщо вже не нагадує про минуле. Коли ж заглянеш у літописи, архівні документи — перед очима постають цікаві сторінки історії...

Перенесемося в уяві на тисячу років — у часи князювання Володимира Святославовича. Це він цілий ряд акцій спрямував на зміцнення центральної влади великого князя. Одне з таких перетворень і було причиною виникнення міста Борисполя. В той час неспокійні сусіди — кочові народи печеніги й половці — часто набігали на руську землю, досягали районів Києва. І мовив Володимир: «Це недобре, що мало міст біля Києва». І почав будувати міста по Десні, і по Вострі, і по Трубежі, і по Сулі, і по Стугні.

Першим і найсильнішим було укріплення Альпо (нині Бориспіль). В сиву давнину на території сучасного бориспільського аеродрому було багатокілометрове болото. З нього і брала початок річка Альта. Укріплення було розташоване на рівному місці, оточене двома рукавами річки й болотом. Його щільним кільцем обступили густі, дрімучі ліси.

Йшов 1015 рік. Володимир Святославович

послав сина Бориса проти печенігів, які вчинили чергову навалу на Київську землю.

Повертаючись у Київ, князь Борис заночував у Альто. Вночі сюди прибув гонець із Києва і повідомив, що помер його батько, а престол силоміць захопив його старший син Святополк. Борис відпустив дружину під владу Святополка, а сам залишився в Альто з кількома слугами. На третій день сюди прибули чотири воїни Святополка. В ніч на 24 липня 1015 року вони вбили Бориса в наметі на широкому полі. Пізніше це поле було назване Борисовим, звідси й назва — Бориспіль. Тіло князя спочатку було доставлене в Київ, потім перевезене у Вишгород і поховане в монастирі.

Пізніше, в гирлі річки Следіни «близ Смоленська», воїнами Святополка був вбитий і другий брат — Гліб... Згодом Вишгородська церква, де були поховані Борис і Гліб, виступила ініціатором канонізації їх у культ святих. Релігійне свято «Бориса і Гліба» відзначається щороку — другого травня.

Давно висохла річка Альта. Але навіть тепер, користуючись археологічними даними, можна визначити розміщення земляного укріплення Альто.

ЦІКАВЕ В КІЛЬКОХ РЯДКАХ

● Згідно зі статистичними даними, на протязі 70 років XX століття у ста тридцяти різних війнах, які мали місце на всіх п'яти континентах земної кулі, згинуло понад 90 мільйонів осіб. Найбільше жертв потягли за собою обидві світові війни: перша — 9.700.000, а друга — близько 55 мільйонів. Що ж торкається Великої Британії, то її втрати в людях були такі: в першій світовій війні — 769.339 осіб, а у другій — 357.116, куди включено 60.595 цивільних осіб, загиблих під час бомбардувань.

● В 1944 році Гітлер планував бомбардування Нью-Йорку, і для цієї мети був збудований велетенський шестимоторовий літак, потужність моторів якого виносила 14.400 кінських сил. Він мів відбути рейс і повернутися до своєї бази, не потребуючи денебуть приземлюватися, щоб набрати пального. Цей бомбардувальник німці знищили, щоб він не потрапив до рук наступаючих альянтських військ.

● Двоє французів нині одержують пенсію, яку призначив їм Наполеон I. У 1805 році, під час битви під Аusterліцом, відзначилися два гренадири. Наполеон був настільки захоплений їхньою хоробрістю, що призначив їм довічну пенсію, яка опісля мала переходити й до їхніх нащадків. На півдні Франції живуть праправнуки тих сміливих гренадирів.

● Американська військово-повітряна фльота веде експерименти із спеціальними рятуковими бальонами, які у випадках зістрілення літака дозволяють пілотам упродовж тридцяти хвилин удержуватися в повітрі, поки їх не підбере черговий літак.

● Ізраїльська преса повідомила, що ще в біжучому році Ізраїль матиме свою власну атомну зброю та середники для її транспортування. Згідно з цим повідомленням, це буде атомна бойова головка й ракета середнього засягу, яка називатиметься «МД-660» і вистрілюватиметься з рухомої рампі. Таким чином, Ізраїль стане шостою державою, що посідає атомну зброю, після ЗСА, СССР, Великобританії, Франції й комуністичного Китаю.

● Вогнемети як зброя були вжиті вперше німцями під час першої світової війни, точніше взимку 1914-1915 року.

● Американська збронева індустрія випродувала новий бойовий танк типу «МБТ-70», який може діяти навіть у смугі, заражений радіацією від вибуху атомної бомби.

● Американська протиракетна ракета типу «Найк-Зевс» вживає настільки маленькі транзистори, що сотня їх свідбно може вміститися на людській долоні.

ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА

МІЛІТАРНІ СИЛИ ЗСА В ЄВРОПІ

Офіційні американські військові джерела подають, що під сучасну пору в Західній Європі стаціонує приблизно 560.000 вояків ЗСА, із того 310.000 суходільних військ, більшість яких розльокана в Німецькій Федеративній Республіці, та 250.000 допоміжних з'єднань. Цікаво буде відмітити, що 20 років тому ЗСА утримували в Європі лише 145.000 вояків, а пізніше збільшили кількісний стан своїх збройних сил в обличчі советської загрози для неї (берлінська криза тощо).

Сьогодні ЗСА диспонує у Західній Європі п'ятидесятьма великими морськими й летунськими базами та сотнями менших мілітарних станиць. Вони мають тут 700 бойових літаків (переважно на територіях НФР і Великої Британії), у тому 420 бомбардувальників, 210 транспортних літаків та 70 розвідувачів.

На водах Середземного моря крейсує від сотки до п'ятидесяти американських воєнних кораблів, а незалежно від них на цьому ж морі та в північних обширах Атлантийського океану оперує велика кількість ракетострільних підводних човнів. Крім того, З'єднані Стейти Америки магазинують у Західній Європі близько 7.000 атомних ракетних головок, включно з атомними стрільнями.

Всі ці мілітарні сили і споруди, призначені для оборони Західної Європи, а їх утримання коштують З'єднані Стейти Америки понад 14 мільярдів доларів річно.

КІЛЬКІСТЬ І РОЗМІЩЕННЯ АМЕРИКАНСЬКИХ БАЗ У СВІТІ

Уряд ЗСА основно проаналізує справу потреби утримання мілітарних баз, які розкидані по цілому світі на обширах 29-ти держав, а, крім цього, знаходяться також у районі Панамського каналу, на островах Порто-Ріко, Гуам, Ріо-Кіо та в Тихому океані. Загально на земній кулі нараховується 2.270 американських баз, утримання яких виносить річно біля 13.500.000.000 доларів.

Сумарний обшир американських баз становить майже 4.000 квадратних миль. Найбільша база знаходиться в Сондерстромі на острові Гренландія із площею 466.000 акрів, а найменша — в Доннесбурзі (НФР) із площею в один акр. Американські мілітарні бази розміщені також в Австралії, на Багамських островах й острові Барбадос, у Вельгії, Великій Британії, Абесінії, на Філіппінських островах і на Формозі, у Греції, Іспанії, Голландії, Ірані, на Ісландії, в Італії, Японії й Канаді, на Кубі, в Південній Кореї, Лівії, Марокко, Новій Зеландії, Пакистані, Португалії (Азорські острови), в Сіамі, Туреччині та Південному В'єтнамі.

В усіх цих базах стаціонує понад мільйон американських вояків, із чого одна третина їх перебуває в Південному В'єтнамі. Після докладного обговорення, уряд ЗСА устійнив, що із вищезгаданого числа 343 бази мають велике стратегічне значення, а всі інші менше важливі і їх можна було б ліквідувати. Досі ще не вирішено коли й у якому порядку ця ліквідація мала б здійснюватися.

ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ СССР

Як твердить західнонімецька мілітарна преса, Советський Союз має під теперішню пору найсильнішу й найчисленнішу в світі військово-морську флоту. До її складу входять 2 вертолетоносці, 10 ракетних важких крейсерів, 18 звичайних крейсерів, 29 ракетних винищувачів, 314 вилловлювачів мін, 142 швидкісні ракетні човни, 73 винищувачі, 117 супроводжуючих винищувачів кораблів, 270 мисливців для поборювання підводних човнів, 350 патрульних суден, 900 прибережних ескортних кораблів, понад 100 десантних кораблів і 400 підводних човнів (порівняно до двох сотень, якими розпоряджаються З'єднані Стейти Америки, Велика Британія і Франція), у тому: 53 човни, озброєні балістичними ракетами, 45 човнів, озброєних керованими ракетами, 80 із далекодистанційним засягом плавання й дії, 166 — із середнім і 15 — із малим.

До всього цього треба додати московські ультра-модерні кораблі торговельної флотії, контрольовані державою, а також і величезну за кількісним станом рибальську флоту, яка діє близько узбереж західних держав і, замість рибальства, веде шпигунські акції. Певна річ, що такий могутній морський потенціал Советського Союзу являється прямою загрозою для цілого світу, а в першу чергу для Північно-атлантийського Мілітарного Оборонного Союзу, спеціального в обширах Атлантийського океану й на водах Середземного моря, де кількісний стан військово-морської флотії безперервно розбудовується.

БОЙОВИЙ ЯПОНСЬКИЙ ТАНК

Японська Оборонна Агенція розробляє прототиби нового бойового танка для вжитку суходільних самооборонних сил, який у найближчому майбутньому заступить теперішній танк типу «Тайп-61», що увійшов на озброєння в 1961 році. Цей танк буде випосажений гарматою калібру 105 міліметрів, яка матиме модерну контрольну систему для ведення вогню, включно з лазерним шукачем дистанції, балістичним компютером і гарматним стабілізатором, а також двома скорострілами калібрів 12,7 і 7,62 міліметра.

Новий танк порушуватиметься легким дізельним мотором, забезпеченим повітряним охолодженням, матиме прекрасну мобільність у будь-якому терені й посідатиме гідропневматичну суспензійну систему, поєднану з вогневим механізмом, яка дозволить танкові підніматися або опускатися. Крім того, до його диспозиції будуть охоронні середники від хемічної, біологічної та радіологічної зброї, а також спеціальні апарати, дозволяючі йому на операції в нічних умовах.

Цей танк, дуже подібний до американського бойового танка типу «МБТ-70», важить 38 тонн, розвиває швидкість до 30 миль на годину й обслуговується чотириособовою залогою.

ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНА ФЛЬОТА ФРАНЦІЇ

Влітку біжучого року французька повітряна фльота складалася із 2.200 літаків, у тому 650 бойових, при чому майже всі вони були власної продукції (з винятком ста). В 1976 році військово-повітряні сили Франції поповняться новим винищувачем типу «Міраж-І», який характеризуватиметься мінливою геометричною формою крил.

Під теперішню пору Міністерство Оборони Франції звертає особливу увагу на продукцію двомоторних турбо-пропелерних транспортних літаків типу «Норд-262-Д», і коли замовлення на їх будову буде виконане, країна одержить майже 50 транспортів, половина з яких піде на поповнення кількісного стану французької військово-повітряної фльоти.

ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКІ СИЛИ ПОЛЬЩІ

Польська військово-морська фльота нараховує 230 різнородних бойових кораблів, переважну більшість яких становлять патрульні судна прибережної охорони. Ця фльота включає 5 підводних човнів, 12 ракетних човнів і 50 бойових літаків. Усі формації берегової оборони wyposażені ракетними батареями совєтської продукції. Сумарна кількість персоналу польської військово-морської фльоти нараховує 20.000 воїків.

НОВІ БРИТАНСЬКІ ПАНЦЕРИ

1. «СКОРПІОН»

«Скорпіон» — це прототип цілої групи легких панцерних возів, який під теперішню пору проходить різні випробовування і являється першим британським бойовим танком, збудованим майже цілковито з алюмінію. Він має на озброєнні гармату калібру 76 міліметрів, умонтовану в башту, яка обертається на 360°. Пропоновані варіанти цього танка слідує: легкий панцерний віз для підтримки вогню, панцерний віз для транспортування живої сили, носій керованої зброї, командний віз, панцерний амбулянс, рятівничий віз, носій персоналу для поборювання панцерних возів противника й танк для боротьби з ворожою авіацією.

Новий тип британського панцерного возу створений із метою забезпечення потреб мілітарного порядку в наступному десятилітті. Він відзначається низькими коштами продукції, має дуже велику мобільність у бойових умовах і може оперувати в будь-якій порі дня чи ночі,

виконуючи найрізноманітніші завдання. Британські збройні сили використовуватимуть його головним чином для ведення розвідки в бойових умовах та для підтримки мілітарних акцій інших родів зброї, бо цей танк дуже легко транспортувати повітряним шляхом.

Крім того, «Скорпіон» буде ідеальним панцерним возом для ескорти мілітарних конвоїв та для виконання забезпечувальних завдань у внутрішнього порядку. Легкість утримування «Скорпіону» й низькі вимоги до оперативних дій дають йому можливість діяти на далекі дистанції та у віддалених від баз обширах.

2. «ФОКС»

«Фокс» — це новий масивний панцерний віз, призначений для ведення розвідки, але має легку вагу, бо його опанцерення виготовлене, як і в попередньому випадку, майже виключно з алюмінію. Він озброєний гарматою калібру 30 міліметрів, скорострілом калібру 7,62 міліметра, трьома легкими скорострілами калібру 9 міліметрів кожний, вистрілювачем димових гранат, ручними гранатами, а також випосажений досконалою вистежувальною і прицілювальною апаратурою.

Цей віз, який порушується на чотирьох колесах, відзначається максимальним маневруванням, чудовою мобільністю й оперуванням на будь-якому ґрунті, може долати водні перешкоди й діяти в нічних умовах. Дуже чутлива радарна система виявляє все, що рухається довкола, при чому навіть розрізняє об'єкти (скажімо, людину від тварини). Вистачить командирові возу натиснути гудзик, і він негайно одержує докладне місце знаходження любого об'єкту.

Крім ведення розвідувальних операцій, «Фокс» може бути використовуваний для зв'язку між окремими артилерійськими, інженерно-технічними й іншими формуваннями збройних сил. З огляду на легкість, його легко транспортувати повітряним шляхом: літак типу «Геркулес С-730» вільно бере на поклад три такі панцерні вози. Швидкість руху «Фокса» становить 65 миль на годину.

СТРАТЕГІЧНИЙ БОМБАРДУВАЛЬНИК ЗСА

З початком цього річної весни військово-повітряні сили З'єднаних Штатів Америки наполегливо працюють над створенням нового стратегічного бомбардувальника типу «В-1», який має заступити теперішній бомбардувальник «В-52». Ескадрильї цих восьми моторових суперфортець добре знайомі всім із їхніх нищівних акцій у в'єтнамській війні, але нові літаки матимуть над ними велику перевагу.

За своїми розмірами й вагою вони будуть набагато менші від згаданих суперфортець і порушуватимуться тільки чотирма моторами, оперуватимуть на будь-якій висоті при змінних швидкостях лету та переноситимуть на своїх покладах як звичайні, так і нуклеарні вантажі. Цікаве те, що при вазі брутто, значно меншій від «В-52», новий стратегічний бомбардувальник матиме транспортувати на собі двічі більший вантаж і матиме здатність продиратися крізь оборонні середники ворога.

АВСТРАЛІЯ ЗМІЦНЮЄ СВОЮ ОБОРОНОСПРОМОЖНІСТЬ

З огляду на посилену активність советської військово-морської флоти на просторах Індійського океану, австралійський уряд оголосив, що ним призначено квоту у висоті 186 мільйонів доларів на випosaження збройних сил Австралії новими бойовими кораблями й літаками. Передбачається будову двох підводних човнів класи «Оберон» коштом 46,5 мільйона доларів, одного швидкісного винищувача місткістю приблизно 3.000 тонн, одного швидкохідного бойового корабля допоміжного типу, здатного транспортувати на покладі вертоліти, великого океанографічного судна, малого гідрографічного корабля й іще одного підводного човна для вишколу командного складу.

Австралійська військово-повітряна флота поповниться модерними бойовими літаками й одержить 126 нових вертолетів, у тому 11 найновішого типу, озброєних скорострільними гарматами, та 6 радарних систем для дії на низьких висотах, а на потреби сухопутної армії буде витрачено додаткових 67 мільйонів доларів для придбання вівіз та амуніції.

Поруч із цим Австралія звертає особливу увагу на розбудову оборони свого західного узбережжя. Тут поблизу порту Фремантле споруджується військово-морська база, а існуюча військово-повітряна база в Лірмонді поширюється з метою уможливити стаціонавання в ній винищувачів типу «Міраж» і винищувачів-бомбардувальників типу «Ф-111». Одночасно з цим, швидкими темпами розбудовується комунікаційний центр в Дарвіні, на півночі континенту.

НУКЛЕАРНИЙ ДОСЛІДЖУВАЛЬНИЙ ПІДВОДНИЙ ЧОВЕН

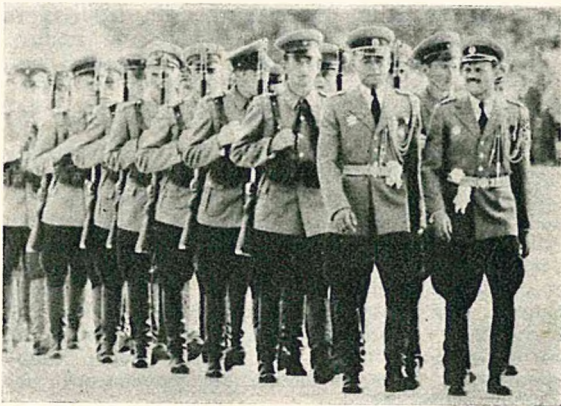
Американська військова преса повідомляє, що коли будова всіх апробованих Конгресом нуклеарних кораблів буде закінчена, ЗСА матимуть оперативну нуклеарну флоту, складену із 65 ударних підводних човнів, 41 підводного човна типу «Поляріс», двох літаконосців, одного крейсера, чотирьох фрегат і першого у світі підводного човна, порушуватиме атомною енергією «НР-1», який оперуватиме на великій глибині і вживатиметься для інженерно-технічних цілей океанографічного порядку. Він був сконструйований для доказу можливості порушувати малого підводного човна при допомозі нуклеарних середників та для виконання в морських глибинах найрізноманітніших завдань мілітарного й наукового характеру.

Під теперішню пору із запроєктованих 65-ти ударних підводних човнів оперує 44 і всі підводні човни типу «Поляріс», а досліджувальний підводний човен «НР-1» успішно пройшов свої перші випробування. Про будову третього літаконосця з нуклеарними двигунами повідомив недавно президент Ніксон. Його будова коштуватиме 510 мільйонів доларів; він називатиметься «Президент Айзенгауер» й матиме 1.092 стопи довжини та місткість 94.400 тонн.

ПІДВОДНІ ЧОВНИ ТАНКЕРИ

Одна з американських фірм одержала пропозицію на будову шести велетенських підводних човнів, порушуваних атомною енергією, які могли б транспортувати нафту з Аляски по під арктичними льодами до північноатлантийських портів, де ця нафта перевантажувалася б на конвенціональні танкери, а ці останні доставляли її до місць призначення на східному узбережжі Північної Америки.

Згідно із проектом, кожний такий підводний човен-танкер мав би 900 стіп довжини, 140 стіп ширини, 85 стіп висоти і два потужні мотори, які надавали б йому швидкість 18 вузлів. Маючи прямокутну форму свого корпусу, він був би здатний перевезти в собі 170.000 тонн нафти.

Відділ югославської піхоти в марші

УДОСКОНАЛЕНА ГАВБИЦЯ

До кінця минулого року на озброєнні американської армії була стандартна саморухома гавбиця типу «М-109», вмонтована на панцерному возі, довжина цівки якої виносила 21 стопу 9 інчів. Командування вирішило продовжити її довжину на 7 стіп 10 інчів, і це дало дуже добрі висліди, бо далекість стріляння гавбиці збільшилася до 10.000 метрів, а також набагато знизився ефект пострілу як для залоги возу, так і для нього самого. Теперішня довжина цівки гавбиці типу «М-109-Е-1», яка успішно пройшла всі випробування, становить 29 стіп 7 інчів.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ БАГНЕТ

Війська держав-членів Варшавського пакту одержали на озброєння новий багнет советської продукції, який має багато практичних застосувань. Крім уживання як багнета й ножа, його можна використовувати для відкривання консервних баньок і перерізування колючих дротів.

ПАНЦЕРНІ ВОЗИ ШВЕЦІЇ

Швеція вивінувала свої збройні сили кількома новими видами панцерних возів, із яких найголовнішими є слідуєчі:

1) опанцерений віз »АПЦ-302« для транспортування живої сили. Він дуже легко може бути перетворений у мобільний командний пост, опанцерений віз для постачання або польовий амбулянс. Його серійна продукція розпочалася ще в 1966 році. Такий віз може транспортувати дві тонни вантажу або 10 вояків у повному бойовому виряді, в додатку до двоособової залоги — водія й гармаша.

»АПЦ-302« має на озброєнні автоматичну гармату калібру 20 міліметрів, умонтовану у вежу, яка обертається на 360°. Дах возу має дві великі люки, відчинення яких уможлиблює ведення вогню вісьмом воякам, а також пристрої для кидання димових ґранат. Швидкість возу на суходолі досягає 40 миль на годину, але одночасно з цим він є амфібійний і при повному навантаженні може перепливати річки, швидкість течії яких доходить до п'яти стіп на секунду;

2) опанцерений віз допоміжного порядку »АРВ-82«, завданням якого є ведення мілітарних операцій із панцерними з'єднаннями, складеними з танків вагою до 40 тонн. Посідаючи ступінь мобільності середнього танка і триособову залогу, цей панцерний віз використовується для найрізноманітніших цілей — рятування, буксирування, нівелювання поверхні, піднімання тягарів (для двох останніх завдань він випосажений бульдозерною лопатою, коловоротом і краном) або транспортування ремонтного приладдя.

Як і »АПЦ-302« він озброєний автоматичною гарматою калібру 20 міліметрів і вистрільними димових ґранат, має амфібійні властивості й на суходолі розвиває швидкість до 35 миль на годину. Серійна продукція цього возу почалася в біжучому році;

3) панцерний прокладач мостів, який співпрацює з танковими формаціями, складеними з панцерів вагою до 50 тонн. Упродовж кількох хвилин цей вид возу може прокласти опірний міст вагою до семи тонн і прогоном від 35 до 50 стіп, витримуючий 50-тонну вагу. Прокладання мосту відбувається за гідравлічною системою й контролюється однією або двома особами із середини возу.

Такий прокладач мостів має чотириособову залогу й озброєний скорострілом та вистрільними димових ґранат. Як і в попередньому випадку, він посідає амфібійні властивості, має таку саму мобільність, добре опанцерення й дистанцію тактичної дії до 300 миль. Коли цей прокладач мостів долає водянні перешкоди, то тягне міст за собою на буксирі. Панцерний віз цього типу проходить тепер цілу серію технічних та ужиткових випробувань, і його продукція має початися в біжучому році.

4) Останнім у цій групі є новий легкий танк типу »ІКВ-91«, вага якого не перевищуватиме 15 тонн. Це буде повністю амфібійний панцер, озброєний гарматою калібру 90 міліметрів. Цей бойовий віз увійде на озброєння шведської

армії найпізніше, бо роботи над ним почалися щойно навесні цього року.

ПРОМЕНЕВА ЗБРОЯ

Як повідомляє американська мілітарна й технічна преса, у ЗСА ведуться інтенсивні експерименти над новим видом зброї — променевої. На лабораторійне вдосконалення цих, як їх називають, »згущених променів« Пентагон асигнував свого часу 750 мільйонів доларів, а недавно цю суму подвоїв. Фахівці вважають, що коли променеву зброю вдасться вдосконалити, то її можна буде використовувати спочатку як оборонну, для нищення ворожих літаків у глибокому заплілі, а потім як протиракетну зброю.

Досі про неї є дуже мало даних. Відомо тільки, що »згущені промені« пробивають із віддалі кількох сотень метрів досить грубі сталеві плити й що при експерименті за їхньою допомогою едалося збити з невеликої віддалі одномоторовий літак.

Повідомляється також, що західнонімецькі й канадські науковці добилися значних успіхів у перенесенні на віддалі »згущеної гарячі«, й то не лише у формі променів, але й пальних газів. Зокрема канадські вчені провели досить успішні проби із двоокисом вуглецю, шляхом перенесення цього газу під дуже високим тиском на далекі дистанції. Деякі експерти твердять, що після належного вдосконалення обидвох вищезгаданих винаходів вони можуть зайняти друге місце у зброєвому арсеналі, віддаючи першість лише атомній енергії.

НОВИЙ ТИП БОЙОВОГО ВОЗУ

Американська зброєнева фабрика закінчила будову прототипу нового армійського бойового возу »ХМ-808«. Цей панцерний віз досить легкий — він важить усього 8 тонн, має 18 стіп довжини й порушується на восьми колесах. Його призначення буде ведення бойових операцій у бездоріжних обширах.

»ХМ-808« складається із двох корпусів, сполучених між собою рухомим затискачем, причому кожний із них має окремий мотор і чотири колеса. Така конструкція возу і гнучке сполучення обидвох його корпусів під час руху уможлиблює безперервний контакт усіх восьми коліс із ґрунтом. Цей віз є першим із серії трьох, які згідно із тримільйоновим контрактом будуть збудовані й передані армійським чинникам для випробування.

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ОБОРОНИ НОРВЕГІЇ

Спеціальний комітет, створений Міністерством Оборони Норвегії, досить довгий час займався розглядом реорганізації оборонних засобів країни з метою їх спрощення, спеціально на льокальному й регіональному рівнях, і вкінці подав кілька пропозицій. Найголовніші з них дві: а) розподілити територію Норвегії на два обшири — північний і південний — та в кожному з них створити два секційні командні центри, які творили б цілість, але складалися з оперативних команд, керуючих різними формаціями збройних сил; б) в мирному часі сформувати 14 комбінованих полків, розльоковуючи десять із них у південній Норвегії.

Для зміцнення потужності військово-повітряної фльоти, Норвегія закупила у З'єднаних Штатах Америки велику кількість різномірних бойових літаків — транспортівців «С-130-Н», розвідувальних «РФ-5», морських патрульних «П-3 Оріон» і винищувачів типу «Ф-5 Фрідом Файтерс», — а для підсилення ефективності дії панцерних формацій — придбала від Німецької Федеративної Республіки певне число модерних бойових танків типу «Леопард».

Тяжкий танк військ НАТО

АМФІБІЯ НА ПОВІТРЯНИХ ПОДУШКАХ

Американські конструктори розробили проект будови військового амфібійного вазу на повітряних подушках типу «СК-10» для транспортування живої сили, постачання й мілітарного спорядження з корабля до віддалених від узбережжя місцевостей в умовах розбурханого моря й вивантаження їх у придатному для цієї мети пункті.

Несучи на собі 60-тонновий вантаж, такий амфібійний віз міг би оперувати на віддалі до ста морських миль (одна морська миля становить 1.870 ярдів) із швидкістю від 60 до 80 вуз-

лів (один вузол — це швидкість, яка дорівнює одній морській милі на годину), в залежності від бурхливості хвиль, але незалежно від глибини води і глибини занурення вазу. «СК-10» може утримувати зв'язок між суходолом і кораблями, а також між окремими плаваючими об'єктами (десантними суднами, доками, амфібійними транспортівцями тощо), виконуючи при цьому найрізноманітніші завдання, пов'язані зі швидкістю ведення мілітарних операцій.

ТУНЕЛІ В ПІСКУ

Советські інженери сконструювали машину, призначену для спорудження тунелів у піщаних і піщано-глинистих ґрунтах. Вона є поєднанням механізму для прокладання тунелю з рухомих пристроєм, виготовляючим бетон. Під час споруджування тунелю ця машина одночасно покриває його стіни шаром бетону дванадцятиінчової грубини, який включає в собі водонепроникні середники.

Загальна вага машин виносить 130 тонн, і вона може збудувати за годину тунель від 10 до 20 мп довжини, в залежності від ґрунтових умов.

ШУКАЧ МІН

Американські інженери сконструювали для мілітарного вжитку удосконалений металіодний (металіод — назва всіх простих тіл, які не мають властивостей металів, наприклад: водень, кисень, сірка, фосфор, азот тощо; деякі з них мають спільні ознаки з мінералами — арсен) шукач мін, який є акуратніший у шуканні різномірних мін від тепер уживаного, легший від нього, тривкіший, безпечніший і набагато легше утримуваний.

Завдяки великій щільності мас усіх компонентів, новий тип шукача мін «АНПРС-7» важить наполовину менше від свого попередника, вага якого виносить 18 фунтів. Електронне опаккування цього шукача є набагато менше від уживаного досі й може бути прикріплене до його ручки або до пояса оператора. Батерія забезпечує дію нового шукача на протязі 25 годин. В оперативному стані його вистежувальна головка дещо підноситься над поверхнею землі, а коли він виявить міну, — лунає виразний остерігавчий сигнал.

МАНЕВРИ «ДВІНА»

З 10-го по 13-те березня б. р. в Білорусії під керівництвом міністра оборони, маршала Советського Союзу А. А. Гречка, оточеного головнокомандувачами різних родів збройних сил і представниками армій країн-членів Варшавського пакту, відбулися великі маневри під назвою «Двіна».

Війська, які брали в них участь, походили з кількох військових округ, а початкові маневрів, у прямому змісті цього слова, передувало зосередження мілітарних формацій, яке вже саме по собі являється доброю вправою. Війсь-

ка перевозилися залізницею, транспортним летунством (АН-12 й АН-22) або прибували на місце призначення похідними колонами.

Пересування військ почалося в перших числах березня, при чому можна було зауважити, що описи в газетах часто потрапляли в ліричний тон, вихваляючи минулі бойові або навчальні успіхи окремих військових підрозділів чи окремих осіб, обов'язково приналежних до партії і комсомолу. Судячи по цих описах, у маневрах брали участь елітарні частини, які попередньо добилися «відмінних» вислідів.

Рухи військ на далекі віддалі або з місць вивантаження до обширів зосередження, як і самі маневри, проходили в дуже несприятливих атмосферичних умовах, бо сніг і мороз уночі, а відлига вдень, створювали великі труднощі для людей і техніки. Чинності летунства в період транспортування утруднювалися туманами й низькою хмарністю, але на початок маневрів погода покращала.

Сторонами командували: «північною» — командуючий Ленінградською військовою округою, генерал-полковник І. Є. Шавров, а «південною» — командуючий Московською військовою округою, генерал-полковник Є. Ф. Івановський.

Базуючись на нотатках совєтської преси, можна було прийти до висновку, що темою маневрів стала зустрічна битва на Західній Двіні. В перший їх день «північна» сторона сформувала згадану ріку силою мото-механізованої стрілецької дивізії та при участі тактичного повітряного десанту, висадженого з вертолетів. Цікаво буде відмітити, що цей десант складався також із мотомеханізованих стрілецьких підрозділів.

«Південна» сторона відійшла на попередню вибрану оборонну лінію і на протязі ночі її підготувала. Прорив цієї лінії відбувався у другому дні маневрів, при чому для співдії йому був скинутий на оперативну глибину розташування «південців» повітряний десант у складі повітряно-десантної дивізії (8.000 вояків) з усією технікою — до панцерів включно, які вивантажувалися із транспортних літаків на захопленому летовищі. Висадка основного десанту відбувалася протягом 22-ох хвилин, а, крім живої сили, скидалися озброєння й мілітарний вантаж. Серед цього озброєння були самохідні, протипанцерні й зенітні гармати.

Невелика частина десанту була скинута з АН-12 поблизу летовища противника. Якщо взагалі можна знайти місця, мало насичені зброєю протиповітряної оборони, то та обстави-

на, що скидання десанту проходило поблизу летовища (захопленого для вивантажування важкого матеріалу), дозволяє припускати про наявність у цьому місці протилетунських гармат. Транспортні літаки охоронялися з повітря винищувачами.

«Південна» сторона не обмежувалася до пасивної оборони, але застосовувала контратаки. Були розпочаті заходи для ліквідації повітряного десанту, проте він встиг з'єднатися з наступними військами. На третій день маневрів сталася велика панцерна битва, в якій брало участь більше тисячі танків.

У маневрах, крім мотострілецьких, танкових і повітряно-десантних дивізій, брали участь і підсилювальні формації, зокрема ракетні частини, випосажені тактичною атомною зброєю. Застосовувалися й інші види техніки — різноманітні засоби зв'язку й середники імітації. На цей раз совєтська преса не згадувала ані словом про функціонування штабів та примінення в них електронної техніки, а писала тільки про передавання інформації.

Газети приділяли багато уваги маскуванню, говорячи про білий маскувальний одяг та захист техніки «цеглинами» із твердого снігу. З таких самих «цеглин» і ялинового віття будувалися спеціальні курені для людей, бо шатер не практикували, щоб наблизити умови до бойових.

У маневрах брали участь і тількищо покликані резервісти, але чи були вони розподілені по частинах, чи творили окремі підрозділи — про це нічого не говорилося. Зате в описах маневрів уділялося багато місця політрукам, як заступникам командирів по політичній частині, так і партійним та комсомольським активістам.

14-го березня відбувся розгляд маневрів. У Мінську провели перегляд військ із невідомою промовою міністра оборони. З цивільних осіб був присутнім, поруч із місцевими білоруськими лідерами, тільки один Л. Брежнев.

Огляд військовознавчих видань

Пор. Ф. КОРДУБА

СТРАТЕГІЯ АТОМОВОЇ ДОБИ

Friedrich Ruge: POLITIK UND STRATEGIE
Strategisches Denken und politisches Handeln.
Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen.
Frankfurt/M., 1967. Стр. VII + 319. Ціна 92 нм.

Фрідріх Оскар Руге, адмірал при штабі польового маршала Роммеля, шеф уряду будови військових кораблів; після війни вчитель мов; у 1956-1961 рр. інспектор військово-морської флотії Німецької Федеративної Республіки; від 1961 р.

голова сфери дослідів оборони, заслужений професор університету в Тібінгені, — написав наступні студійні книги: "Ostern und Drache", Tübingen, 1955; "Seemacht und Sicherheit", Tübingen, 1957; "Rommel und Invasion", Stuttgart, 1959; "Entscheidung im Pazifik" (3 Aufl.), Hamburg; "Der Seekrieg 1939-1945 (3 Aufl.), Stuttgart, 1962; "Politik, Militär, Bündnis", Stuttgart, 1963.

Коментована нами студія «Політика і стратегія» займається аналізом сучасної політики і стратегії. Автор студії головну увагу сконцентрував на мету модерної стратегії, яка стремить

до того, щоб запобігти вибухові атомової війни. Як політична студія, ця книга в політичній сфері, в аналітичному досліджуванні сучасності доводить до висновку, що війна нуклеарними засобами вже не є «продовженням політики» в розумінні Клявзевиці. Воєнна техніка є тільки частиною складного фактору модерної стратегії.

Студія в I-й частині (1-ий розділ) дає основні поняття про політику, владу, війну і збройні сили. Далі, у 2-му розділі, є подані основи стратегії, її історичний розвиток і дефініції до 1945 р. Автор чітко сконкретизував поняття загальної стратегії і засяг її діяльності та подав принципи координації часткових стратегій.

У 3-му розділі студії є подані різні засоби, якими користується сучасна стратегія: розвиток конвенціонального озброєння, наземна, повітряна й морська війни, А- Б- і Ц- озброєння (нуклеарні, хемічні й бактеріологічні середники), а засоби інших частинних стратегій подає окрема табеля. Вони заторкують закордонну політику, господарку, фінанси і психологічний відтинок. Далі студія інформує про союзи, як один із засобів стратегії, та про заходи роззброєння до 1945 р.

4-ий розділ студії повністю присвячений аналізі стратегії від 1945 р. до смерті Сталіна, американським і советським намаганням установити контроль нуклеарного зброєння, союзові НАТО та його стратегії. Автор подає також основні принципи багатьох воєнних стратегій.

5-ий розділ обговорює атомову стратегію ЗСА, СССР, Китаю, НАТО, різнірідні збройні сили (MLF), політику Німецької Федеративної Республіки, альянтські нуклеарні сили (ANF), британські цілеспрямовання, оборонну політику Франції, стратегію Швейцарії та ін.

6-ий розділ розглядає різні процеси розвитку стратегії роззброєння після 1945 р., проблеми стратегії сприяння розвитку економічно відсталих країн, стратегію на краю провалля для опанування кризи в невраглічних районах світу, щоб запобігти вибухові атомової війни. Автор також заторкнув фактори, які формують та унапрямують стратегію. І на закінчення I-ої частини є подана стратегія й теорія стосування політики і стратегії в суперництві між великодержавами.

II-га частина студії присвячена стратегіям, Сун-Тсу, Клявзевиці, Жоміні, Мольтке, Леніна, Мао-Тзе тунга, політиці і стратегії у плані Шліффена. Багато уваги присвятив автор суєзькій кризі з 1956 р., кубинській кризі з 1962 р., рішучим прогніздах на Сант Домінго 1965 р., застановленням над стратегіями Кеннана, СССР, Заходу (в загальному) й нуклеарним озброєнням.

Студію доповнює табеля воєнних конфліктів після 2-ої світової війни, багатий список використаної різномовної літератури й таблица всіх засобів часткових стратегій.

У загальному студія адмірала Руге, порівняльно, наприклад, із трьома виданнями «Стратегії» маршала Соколовського, є об'єктивно на-

писана, тому ця книга може служити за підручник для вивчення політики і стратегії сучасної атомової доби. До речі, у «Стратегії» маршала Соколовського є багато дисінформаційних даних, найменше сказано правдивого про стратегію СССР, а коли йдеться про навітлення політики і стратегії Заходу, то їх цілеспрямовання є представлені фальшиво, з точки зору інтересів тільки Кремля. У студії адмірала Руге такої тенденційності немає, тому його книга під кожним оглядом є солідним джерелом науки про політику і стратегію сучасного світу у гльобальному розумінні. Студія адмірала Руге є призначена для всіх тих, які передусім займаються аналізом й вивченням політики та стратегії атомової доби. Ця студія, із циклу видань, які дотепер появилися друком на Заході, є, мабуть, однією з найкращих.

Стратегічними категоріями думати й політично діяти — це головна засада сучасної стратегії й політики. Також ця засада відноситься й до нас, до нашої визвольної політики і стратегії. Щоб уміти провадити реальну визвольну політику і стратегію, передусім треба знати основні принципи й засади, які є прикметні для сучасної атомової доби. Політика і стратегія довоєнного часу, разом із роками війни, вже відкладена до архівів. Тому в наших визвольних змаганнях ми не сміємо застосовувати всього того, що вже є неактуальне й перестаріле. Під тим оглядом студія «Політика і стратегія» адмірала Руге є доброю джерельною працею, котра нас може багато навчити, як треба розуміти сучасну політику і стратегію та як нам треба поступати у продовжуванні визвольної боротьби.

РІВНОВАГА — ГАРАНТ МИРУ?

Helmut Schmidt: STRATEGIE DES GLEICHGEWICHTS Deutsche Friedenspolitik und die Weltmächte. 2. Aufl., Seewald Verlag, Stuttgart, 1969. Стр. 328. Ціна 19.80 н.м.

В 1969 р. вже другим накладом вийшла студія визначного політичного діяча соціал-демократичної партії Німеччини, теперішнього міністра оборони Німецької Федеративної Республіки, Гельмута Шмідта п. н. «Стратегія рівноваги». Автор студії не є й не був старшиною генерального штабу, він, як політик, має переконання, що стратегія не належить виключно до генералів, вона є радше головним фактором генеральної політики уряду кожної держави. На тій основній базі є опрацьована вищегітулована книга. В основному вона займається цілеспрямованням політики НФР, щоб зберегти мир у світі та мирними заходами ліквідувати сучасний некорисний статус кво для Німеччини. Студія є призначена для політиків, бо сам автор є визначним теоретиком багатої скалі різних політичних концепцій, які він у студії аналізує як теоретик-суверен і практичний політик. Він, як і кожний німецький політичний діяч, є противником сучасного статус кво Німеччини, вважаючи, що великодержави Захо-

ду можуть погоджуватися з таким положенням, зате німецький нарід у загальному є проти.

Автор обосновано стверджує факт, що оборонна політика Заходу 60-их років, основною різнилася від оборонних заходів 50-их років. І сьогодні, коли світ знаходиться на початку 70-их років, уже є багато позначок дальших перемін у політиці і стратегії, а це, самозрозуміло, тягне за собою також змінність концепцій. Є багато позначок непевності, бо процеси перемін заторкують безпосередньо оборонні заходи країн Західної Європи, й це, зокрема, є передвісником загрозливого положення Німецької Федеративної Республіки. Свідомість того, що німецька проблема є для усіх інших країн Західної Європи основним геополітичним фактором їхньої безпеки, поволі втрачає свою актуальність. Із сторінок західних різномовних публікацій уже зникло окреслення «східня окупована зона Німеччини», натомість щораз частіше зустрічається назва «Німецька Демократична Республіка». Отже, не зважаючи на це, що де юре НДР не є визнана великодержавами Заходу, фактично в публіцистиці й у різних міжнародних стосунках вона вважається за окрему державу. НДР є головним бастионом європейського імперіалізму СССР в Європі; вона, звядяки стаціонуванню 20 дивізій советських збройних сил, є не тільки політичним, але й мілітарним фактором стратегії СССР. НДР є також ідеологічним західним бастионом СССР, бо західний кордон цього сателіта — це фактичний кордон російського імперіалізму в Європі.

Автор студії ставить під знак запиту інтеграційний процес Західної Європи, який подуманий суверенами-європейцями як конченість координації всіх оборонних засобів проти агресії Східного блоку. Також не відомо, що станеться із двогегемонією у світі ЗСА й СССР? Не відомі наразі дальші наслідки інтервенції СССР у Чехо-Словаччині та війни у В'єтнамі, яка вже поширилася на Камбоджію. Заторкує автор питання, як дефініюватимуться інтереси власної безпеки великодержавами Заходу та яка буде постава до них реальної політики НФР.

Усе це ускладнює процес заходів, щоб спільними зусиллями знайти відповідну концепцію, яка розв'язала б теперішній статус кво Німеччини і сприяла підписанню мирового договору альянтами-переможцями другої світової війни.

Студія Г. Шмідта має 10 розділів, у яких автор аналізує або заторкує багато проблем глобальної стратегії, концентруючи свою увагу на розв'язці майбутнього Німеччини. Всіх порушених у студії питань ми не маємо можливості обговорити в цій статті, тому обмежимося тільки до їх заторкнення.

1-ий розділ — «Про німців і стратегію» — дефініює стратегію рівноваги та звертає увагу на завдання німецької політики.

2-ий розділ — «Світова історія в епоху двополяритету» — обговорює гегемонію двох суперпотуг, роззійні процеси блоків, поліцентризм, зворот до гегемонії СССР, причини непорозуміння і скомплікованість положення. Автор має переконання, що доктрина Брежнєва є рівночасно доктриною советської гегемонії у сате-

літних країнах. Агресія СССР проти Чехо-Словаччини потрясла цілою Західною Європою, включно з її компартіями. Ця агресія вказує на те, що стратегія СССР сьогодні є менше калькулятивна, як передше, тому надії на дальше відпруження в Європі редукуються. Положення Румунії і Югославії є загрожене. Пасивність політики ЗСА супроти країн-сателітів являється головною причиною агресії СССР. Тоді, коли ЗСА не хочуть ангажуватися в будьякий конфлікт гемісфери впливів СССР, Москва, навпаки, де тільки можливо в західній гемісфері, ангажується проти інтересів ЗСА, наприклад, на Близькому Сході та у В'єтнамі. Автор стверджує, що сепаратизм політики де Голя, ізоляція В. Британії, бездіяльність ЕТС, хиткість керівництва в епоху Джонсона у ЗСА були поштовхом до консолідації стратегії СССР і її застосування в дальших експансивних цілеспрямованнях, що ідеологічно обоснував Брежнєв у своїй доктрині.

3-ій розділ — «Наслідки модерної зброї» — ілюструє цікавий нуклеарно-стратегічний баланс, в якому є представлена картина гонитви стратегічних зброєнь ЗСА й СССР. Багато уваги присвятив автор революції мілітарної техніки, калькуляціям нуклеарної стратегії, ескаляції, обмеженій війні, рівновазі й контролеві зброєнь та договорів про непоширювання нуклеарної зброї. На підставі табелі видатків на цілі зброєння, автор ствердив, що СССР видав у 1967 р. пересічно 9,6% із бруто національного прибутку — 34,5 млрд. дол., (на одного мешканця припадає — 147 дол.); ЗСА — 9,8% — 73,0 млрд. дол., (на одного мешканця припадає 368 дол.). НФР видала 4,3% із національного прибутку, НДР — 3,7%, Чехо-Словаччина — 5,7%, Франція — 5,3%, В. Британія — 5,7, Китай — 9,2%, Ізраїль — 13,8% та Об'єднана Арабська Республіка (Єгипет) — 12,7%.

4-ий розділ — «Советська концепція обмеженого ризика» — обговорює політику Хрущова, положення Німеччини в центрі політики, політику блоків, боротьбу з поліцентризмом, доктрину Брежнєва, жовтого супротивника, зосередження в Європі. Автор твердить, що стратегія СССР у майбутньому буде стреміти до того, щоб допустити до об'єднання Європи для створення третьої або четвертої сили, буде ставити перешкоди в поширюванні американських впливів, щоб таким способом включити Західну Європу під свій вплив. При цьому Берлін і НФР стануть головними точками змінних тактичних ударів. НДР буде далі ідеологічним і мілітарним забором та базою советської гегемонії. Найкращим прикладом стратегії СССР для поширювання його впливів без ризика є ангажування з допомогою у В'єтнамі. Також шляхом стабілізації положення в Індії СССР намагається припинити впливи Китаю на цілий континент Азії. Автор є переконаний у тому, що в 70-их роках стратегія СССР здобуде кращі можливості для своєї діяльності в Азії, й таким чином цей континент матиме рівнорядне значення з Європою в дальшій експансивній політиці Москви.

5-ий розділ — «Європа в очах її сусідів» — займається оцінкою сучасної Європи комуністичними країнами Східної Європи, європейською оборонною системою, В. Британією, Францією, ЕГС, ЕЛТА та підсумком для Німеччини.

6-ий розділ — «Роль ворожих братів» — займається функцією НДР у системі Східного блоку та ролю НФР у системі західного оборонного союзу. Далі автор висказує прогноз, що Берлін буде зачіпним пунктом для викликання світової кризи. Не поминув автор також конвергенці і сутичок, на які будуть багаті 70-ті роки.

7-ий розділ — «Позиція Заходу» — присвячений політиці Кеннеді, Джонсона, Ніксона, війні у В'єтнамі, американській політиці щодо Німеччини, стратегії і здібностям союзу, проблемам НАТО й ЕГС, рівновазі й відпруженню.

8-ий розділ — «Принципи нашої політики» — аналізує доктрину Гальштайна, мирову політику, двайливість про союзників, питання контролю зброєнь, політику валюту як закордонну політику, свідомість післанництва й партнерство, проблему мінімальної екзистенції спільної закордонної та оборонної політики.

9-ий розділ — «Наша зовнішня безпека на початку нового десятиліття» — обговорює головні принципи безпеки й державного правління, кардинальне питання Бундесвері, реформу оборонної системи та інші життєвоважливі для НФР проблеми.

10-ий розділ — «Внутрішня стабільність: поступ і стагнація» — присвячений питанням демократичної свідомості, опозиції молоді, урядові й контролю, перспективам 70-их років, програмам реформ, небезпекам та іншим важливим проблемам існування НФР.

Студію закінчує особовий реєстр і діловий реєстр різних міжнародних організацій, технічних термінів і т. пд.

Студія Г. Шмідта «Стратегія рівноваги» є дуже важливим вкладом у збагачення політичної літератури, присвяченої сучасній констеляції світу. Ця книга є написана цікаво, документально й аналітично. Автор розкриває стратегію СССР, конфронтує її із стратегією ЗСА та робить мало потішаючі висновки. У змісті студії є подано багато різних цитат і цифрових даних із різних секторів багатьох держав світу. Також багато уваги присвятив автор питанню зміни стратегії ЗСА та провідній ролі цієї суперпотуги у глобальному аспекті.

Коментована нами студія повинна зацікавити український політичний світ; із неї можна багато навчитися та краще розуміти політичну констеляцію сучасного світу, а рівночасно дещо з книги може бути придатним у нашій визвольній боротьбі.

ЦІННІ ВИДАННЯ ПРО ТАКТИКУ Й КОМАНДУВАННЯ

Зацікавлених інформуємо про два цінні видання, які появились в німецькій мові, про тактику й командування. Заголовки обидвох наукових книг із ділянки военознавства подаємо нижче. Ці дві книги вживаються як підручники для вишколу Бундесвері; вони є також під-

ручними для студій і самостійної роботи та, може, найкращими, бо достосовані до сучасної модерної воєнної техніки й узгоджують досвіди, здобуті під час другої світової війни. Для орієнтації зацікавлених обмежимося тільки до подання змісту обидвох підручників. Тими підручниками є:

1. Eike Middeldorf: *HANDBUCH DER TAKTIK für Führer und Unterführer mit 44 Skizzen*. E. S. Mittler & Sohn Verlag, Berlin-Frankfurt, 1957.
2. Eike Middeldorf: *Führung und Gefecht Grundriss der Taktik* Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt, 1968.

Перша книга має 494 стор. друку, великого формату. Супровідне слово до книги написав ген.-лейтенант й інспектор війська Реттінгер. Автор обидвох підручників (1915), був активним старшиною Вермахту, брав участь у походах проти Польщі, Франції та СССР, на початку як шеф сотні й командуючий бойовою групою, а від 1944 до кінця війни займав різні посади в ген. штабі. В Бундесвері був командиром батальйону, референтом штабу командування армії й у штабі командування Бундесверою, командиром бригади, шефом штабу корпусу. Від 1966 р. він є генералом бригади.

Автор Міддельдорф є відомий із багатьох військових і військово-політичних трактатів. Як старшина з великим досвідом, багато причинився до переборення усіх труднощів у зв'язку з організацією Бундесвері.

Зміст першої книги складається із 14 розділів: 1. Основи загальних тактичних принципів; оцінка положення й рішення; наказодавство; звітлення й донесення; місце командувача та перебіг роботи штабу. 2. Розвідка й забезпечення — загальні поняття й принципи. 3. Марш і розвиток. 4. Види боротьби — загальні поняття, наступ, оборона, переслідування, вихід із бою і відворот. 5. Спосіб боротьби при вживанні атомової зброї — атомна зброя — загальні відомості і її ефект діяння, атомні тіла й засоби їх у бою, види боротьби — розпізнавання й розвідка. 6. Далекий зв'язок. 7. Протипанцерна оборона. 8. Протилетунська оборона. 9. Парашутні війська. 10. Застосування піонерів у бою. 11. Співдія з летунством. 12. Боротьба в особливих умовах. 13. Логістика (постачання). Книгу закінчує таблиця тактичних знаків і скорочень та список лозунгів.

Друга книга — «Командування й бій» має 492 стор. та карту Німеччини і 10 шків. Вступ до книги написав ген.-лейтенант й інспектор військ Молл. Зміст книги: 19 розділів. 1. Впровадження — поняття про війну; збройні сили; советські погляди на війну і збройні сили; оборона країни; командування й техніка; провадження психологічної війни. 2. Основи командування й наказодавства; зосереджене наказодавство; загальні наказодавчі принципи. 3. Розвідка й забезпечення. 4. Марш і його розгортання. 5. Зустрічний бій. 6. Припинення бою. 7. Наступ. 8. Переслідування ворога. 9. Оборона. 10. Сповільнення боротьби. 11. Застосування артилерії в бою. 12. Протипанцерна оборона. 13. Далекий зв'язок і його завдання, військові час-

тини, засоби, загальні засади, далекий зв'язок у різних командних сферах, зв'язок під час маршу й у бою. 14. Застосування летунства в бою. 15. Засади застосування піонерів у бою. 16. АБЦ-оборона. 17. Повітряна допомога для наземних сил. 18. Протиповітряна оборона. 19. Постачання.

Обидві книги себе доповнюють, тому для зацікавлених вони є вартісною науковою літературою про тактику в модерній війні.

ПРО НІМЕЦЬКИХ СТАРШИН ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ

Hansgeorg Model: DER DEUTSCHE GENERALSTABSOFFIZIER Seine Auswahl und Ausbildung in Reichswehr, Wehrmacht, und Bundeswehr. Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt/M., 1968. Стор. 300. Ціна 24 нм.

Коментована нами студія займається тільки армією, бо ані летунство, ані воєнно-морські сили в ній не є заторкнені. В загальному студія заторкує та аналізує слідуєчі сектори:

1. помічний командний вишкіл; 2. генерал-штабовий вишкіл у Вермахті в мирних роках 1935-1939; 3. генерал-штабовий вишкіл під час 2-ої світової війни і 4. генерал-штабовий вишкіл у Бундесвері.

Вступ присвячений історичним етапам, які започаткували організацію генерального штабу в повному його розумінні. Щойно в XVII ст., з утворенням професійного війська вже в більших розмірах, виникла konieczність організації окремих апаратів для завідування і вдержування війська у стані воєнної придатності, та щоб, із другого боку, можна було його використати як воєнну силу.

Для завідування (адміністрації) війська були створені окремі інституції, які в дальшому розвитку перетворилися в міністерства. Для підготовки війська до війни й керування ним у полі, створено передусім «штаб» полководця, причому функції розпоряджування військом находилися в руках тільки полководця. Такий (перший) штаб у загальному знаменували як «генеральний штаб», однак його в ніякому випадку не можна зрівнювати з генеральним штабом сучасності, бо він виконував тільки чинності помічника. Всі оперативні пляни, згл. рішення й накази, походили тільки від полководця, а члени «штабу» були його помічниками.

«Генеральний штаб» війська XVII ст. охоплював цілий генералітет та складався із 3-ох органів: а) воєнної ради або воєнного комісаріяту, б) генерального ад'юганта в) квартирмейстерства генерального штабу.

Квартирмейстерство ген. штабу було найважливішим з усіх органів. Воно складалося з особливо кваліфікованих старшин, які мусіли посідати широкі фахові знання з воєнно-технічного засягу. Його завданням було встановлювати шляхи походів і місця розташування війська, опісля припало йому завдання збати постійно про укріплення, досліджувати топографію, безпосередньо провадити маршові колони та вести розвідку про ворога.

До кінця XVIII ст. були переведені зміни, назву «генеральний штаб» щораз більше обмежувало тільки до квартирмейстерства ген. штабу, діяльність якого поширено також на час миру розбудовано в самостійну інституцію. Члени цієї інституції отримали власний статут, вони творили самостійний корпус і носили інший мундир.

В 1796 р. квартирмейстерство ген. штабу в Пруссії, яке вже користувалося неофіційно назвою «генеральний штаб», поширило свою діяльність, воно опрацьовувало й видавало ген.-штабові карти.

Постання генерального штабу модерного значення припадає на 1803 р. У дні 26. 11. 1803 р. був виданий для пруського війська службовий правильник, в якому доручалося ген. штабові нове завдання: на випадок «усіх правдоподібних воєнних випадків», в які може бути втягнена держава, самостійно розпрацьовувати «основні засади» провадження війни й оперативні пляни. Для цієї мети поділено територію Пруссії на три театри воєнних дій: Схід, Південь і Захід. Крім цього, як передумову до виконання згаданих завдань, ген. штаб одержав власний статут, на підставі якого він став тривалою самостійною організацією зі службовим осідком, порядком організованої праці і пляном вдержування кількості війська. Рівночасно з розвитком ген. штабу проходив вишкіл старшин ген. штабу. В 1806 р., перший раз приділено фахово вишколених старшин ген. штабу на пости самостійних полководців і командуючих. Від 1810 р., вже без винятку приділювано старшин ген. штабу бригадам та губерніям, і в цей спосіб фактично вже втілено у військо в мирному часі кваліфікованих старшин. Головна частина ген. штабу знаходилася в Берліні й вона в 1816 р. вже розпоряджала трьома т. зв. «воєнними театрами».

Праця ген. штабу концентрувалася передусім на студіях співвідношення військових сил із державами, які могли стати ворожими, досліджуванні можливих змін положення як передумови для власного рішення і плянувань (мобілізації, зосередження й розгорнення наступу й оперативного плянування). Також уже був організований окремий відділ при ген. штабі для студій історії воєн. Щойно в 1817 р. ціла інституція одержала офіційну назву генеральний штаб. Частина ген. штабу в Берліні від 11. 1. 1821 р. до 1918 р. мала назву «Великий генеральний штаб», а друга частина т. зв. військових з'єднань від 1814 р. командувала армійськими корпусами й піхотними дивізіями; від 1817 р. вже зобов'язував постійний плян обсади: по три старшини ген. штабу в кожному армійському корпусі; по одному старшині в дивізіях. Згадані дві частини ген. штабу працювали під спільним начальником, який мав назву «шеф генерального штабу армії». Самозрозуміло, діяльність ген. штабу поширювалася, але до 1918 р. в основній структурі пруського ген. штабу не були переведені особливого значення зміни.

Дещо ширше ми з'ясували генезу постання ген. штабу в Пруссії, бо за його організаційною

схемою були організовані ген. штаби також в інших державах.

Водночас із установленням ген. штабу в Пруссії, як самостійної інституції, в 1803 р. виникла проблема його обсади. В тій цілі була покладена спеціальна «іспитова комісія», яка мала завдання іспитувати старшин-кандидатів ген. штабу. Галузями іспиту були: тактика, воєнне мистецтво, історія воєн, геометрія, тригонометрія й фортифікації (укріплення). В 1804 р. була основана «академія для молодих старшин», як перша попередниця пізнішої воєнної академії. В 1870 р. була створена «загальна воєнна школа», в якій вишколювано старшин для всіх родів зброї, і яка підготовляла кандидатів до ген. штабу. В 1859 р. «загальна воєнна школа» була перетворена у «воєнну академію». В Баварії «воєнна академія» була основана за пруським зразком у 1867 р. Студія подає докладно програму викладів у заданнях вишкільно-воєнних закладах та спеціалізування старшин ген. штабу.

Після повищого вступу, студія в дальших головних 4-ох частинах обговорює вишколи старшин ген. штабів: першого періоду, тобто від 1803 р. до 1931 р.; від 1935 до 1939 р.; під час 2-ої світової війни й сучасної Бундесвері. В загальному різниця між окремими періодами вишколів старшин ген. штабу є велика, однак у цій статті неможливо перевести характеристики згаданих періодів.

Студія подає багато творців розвитку воєнного мистецтва в окремих періодах, характеризує їхні здібності й умілості та, що найважливіше, — подає передумови, якими мусів відзначатися старшина-кандидат до ген. штабу. У списку маршалів і генералів 1-ої і 2-ої світових воєн є подані імена визначних німецьких полководців, які, завдяки обізнаності з ворожим мистецтвом, потрапили досягнути дуже великих мілітарних успіхів, не зважаючи на несприятливі положення й перевагу сил противників Німеччини. При підборі кандидатів на вишкіл старшин до ген. штабу, звичайно, перевага давалася найздібнішим та найосвіченішим за ключем із восьми кандидатів один найкращий. А пізніше, після закінчення вишколу, наступала нова класифікація — із 35 лише один. Отже, підбір старшин ген. штабу був дуже суворий і вибагливий. Багатство різних дисциплін, практичний фаховий вишкіл із різних ділянок воєнного мистецтва, зброєзнавства, різних родів зброї, включно з вивченням правових і соціальних засад, історії та географії суміжних країн, перетворювали кожного старшину-кандидата ген. штабу в індивідуальність. Тому любий німецький старшина ген. штабу відзначався передусім високою культурою і знанням. Ці прикмети традиційно були культивовані й закріплені особливо в перших двох періодах. Також після обняття влади Гітлером та впровадження обов'язкової військової повинності (21. 5. 1935 р.) таких принципів дотримувалися особливо у Вермахті. У зброї СС ці засади були знехтовані, бо багато генералів зброї СС фактично не є вказані у списках окремих вишкільних періодів. Наприклад, немає прізвища

командира дивізії «Галичина», ген. Фрайтага, а є подане прізвище майора Гайке. Також немає у цих списках прізвищ інших старшин.

Консервативний вишкіл старшин ген. штабу згідно з напрямними Мольтке, Шліффена, Секта, Бека, Гальдера й Цатцлера тривав до початку 1940 р. Опісля, вже під час війни, відбулося 17 вишколів, які тривали короткотерміново, зі скороченою програмою навчання.

Участь у дальших 9-ох воєнних курсах збільшено найперше до 60-80 учасників, опісля до 150, а пізніше до 200-250. Також вишкіл був значно упрощений, тому він уже не дорівнював вишкільним курсам до 1940 р. Вишкіл найперше обмежено до 3-ох місяців, опісля виявилося, що він є невислестальним, тому його збільшено до 6-ох місяців.

Коли йдеться про вишкіл старшин зброї СС, перший раз у 2-му курсі брало участь як слухачі-гості, двох старшин: опісля на 5-му курсі брало участь 4-ох гавштурмфюрерів СС. Майор Гайке відбув 8-ий курс.

На 26. 8. 1969 р. німецька армія мала слідуючий стан старшин ген. штабу:

генералів різних ранг	45	
полковників	183	
майорів	73	
капітанів	114	415

приділених до штабів з'єднань:

майорів	2	
капітанів	91	93
		508

старшин із закінченою Воєнною Академією: капітанів	295	
поручників	8	303
		811

Стан старшин ген. штабу на 1. 9. 1944 р. був такий: при нач. командуванні і при штабах з'єднань Вермахту:

генералів різних ранг	55	
полковників	511	
майорів	796	
капітанів	251	1613

при зброї СС:

генералів	2	
полковників	6	
майорів	14	22
		1635

Студія Моделя є цікава зокрема для дослідників збройних сил III Райху. Вона дає дуже багато цікавих даних не тільки про сам ген. штаб III Райху, але також про політику Гітлера, яка в багатьох випадках була шкідливою для діяльності окремих відділів генерального штабу. Також у книзі є багато даних про ген. штаб Бундесвері та вишкіл старшин ген. штабу. Самозрозуміло, ця книжка має велику цінність для всіх тих, які цікавляться історією воєнного мистецтва, стратегією й тактикою.

ПЕНТАГОН — СИМВОЛ СИЛИ СВІТУ

Jack Raymond: DIE MACHT IM PENTAGON
Das militärische Gehirn der USA. ECON-Verlag, Düsseldorf-Wien, 1967. Стор. 461.
Ціна 28 нм.

Загально відомо, що Пентагон сьогодні є мозком найпотужнішої оборонної організації вільного світу. В нашому понятті Пентагон являється символом сили не-комуністичного світу. Вищезгадана книжка є наочним документом наявності оборонної сили ЗСА, але водночас, із приводу її обговорення, наші думки віддаляють у минуле цієї першої суперпотуги світу, з метою хоч дещо призадуматися над проблемою її зброєння.

Історія записала докази про те, що у ЗСА проблема зброєння ніколи не була так поважно трактована, як в інших країнах. Коли державна адміністрація у відповідній мірі узяла до уваги мілітарний фактор, американський нарід це розумів та завжди йшов за вказівками уряду. Але були також періоди, коли, із причини браку передбачливого керівництва, допроваджувало країну до великої небезпеки.

В 1901 р., в період президентури Теодора Рузвельта, ЗСА започаткували 10-літню експансію й рішучість своєї політики. Міністер оборони Елігу Рут створив генеральний штаб війська та організував вищу військову школу. Під час російсько-японської війни американська політика почала виявляти більше зацікавлення Пацифіком, започатковано розбудову флоту. Чергове 10-тиліття ХХ ст. було позначене нерішучістю щодо дальшої експансії. Щойно 1-ша світова війна причинилася до схвалення акту в 1916 р., на підставі якого посилено розбудову військово-морської флотії, з метою допровадити її до найбільшої потужності. Під час війни збройні сили ЗСА почали швидко розвиватися, але, водночас, було занедбано розбудову військового промислу і продукцію мілітарних засобів до тієї міри, що з допомогою постачання мусіли прийти альянти.

Після 1920 р. у ЗСА було знову зредуковано зброєння, а в 1922 р. навіть знищено деяку кількість кораблів та впроваджено обмеження щодо підводних човнів, не зважаючи на щораз більше поглиблюваний неспокій у світі. Велика депресія 1929 р. була передвісником назріваючої небезпеки. Після опанування Японією в 1930 р. Манджурії та приходу до влади Гітлера, дійшло до кризи в Абесінії (1935), ремілітаризації Надреції (1936), громадянської війни в Іспанії (1936), інвазії Японії проти Китаю (1937). Світ наближувався до 2-ої світової війни. Тим часом у ЗСА в 30-их роках знову зменшено стан збройних сил, визнано СССР та скеровано найбільшу увагу в напрямку зрізнення власного господарського положення. В 1937 р. навіть був схвалений поширений акт нейтральності. Й, не зважаючи на анексію Австрії (1938) і Мюнхенський договір, Конгрес ЗСА схвалив зазедве півмільйона доларів додатково на цілі оборони.

Друга світова війна застала ЗСА неприготованими до неї. Щойно в 1943 р. багато американців почало здавати собі справу з назріваючої комуністичної небезпеки. Конференції в Ялті та Потсдамі не були пересторогою до обережності. В загальному війну трактовано у ЗСА «як спортову гру у футбол, яку треба виграти чим скорше, а у висліді америкаці програли мир». (Цит. із статті Дж. В. Фореслеля). Після закінчення війни, прагнення миру засліпило американські відповідальні чинники перед небезпекою комунізму. Підставові ідеологічні різниці дискутувано так, немов у довір'ї, що їх можна буде розв'язати односторонньо. На переломі 1947/48 рр. запальних пунктів у світі поставало щораз більше, а збройні сили ЗСА не побільшувалися. Згідно зі станом із половини лютого 1948 р., ЗСА мали під зброєю кругло 1.350.000 вояків (суходільної армії 500.000), військово-морської флотії (500.000), авіації (350.000). З тієї кількості на Далекому Сході було 140.000, в Європі — 98.000; загальна резерва у ЗСА — 200.000.

Прийшов початок березня 1948 р., а з ним нова криза, яка, видавалося, буде причиною 3-ої світової війни. Сталін здійснював переворот у Чехо-Словаччині; скерував стежі підводних човнів під Еніветок, де в найбільшій таємниці підготовлювано випробування атомової бомби; виступив із пресією проти Норвегії; започаткував спробу усунути альянти із Берліну за допомогою заблокування міста. В той же час генерал Клей подав до відома з Берліну, що по російській стороні відчуває найбільше напруження, яке вказує на можливість вибуху війни кожної хвилини. Реакція ЗСА виявилася тільки в рішенні президента Трумана частинного впровадження обов'язку військової служби та в започаткуванні плану Атлантийського пакту, заініційованого британським міністром Бевіном (17. 3. 1948). При тій нагоді президент Труман перший раз назвав поіменно «єдиний нарід на світі, який загрожує мирові». Під кінець березня напруження послабло, але амбасадор Дуглас перестеріг, щоб «не вважати кризи за минулу, бо вона буде продовжуватися щонайменше 10 років».

Після закінчення світової війни, президент Труман заініціював об'єднання системи командування в руках одного шефа штабу, начальника вождя — президента. Відкинув комітет штабових шефів, настоюючи на тому, щоб утворити централізований Департамент Оборони і йому підпорядкувати всі збройні частини. Реорганізація військового апарату ЗСА була переведена президентом Айзенгауером у 1958 р.

А тепер займемося книгою «Сила Пентагону». У вступі (стор. 11), м. ін., читаємо, що перед 25-тма роками ЗСА мали дещо більше вояків від гвардії Швейцарії. Сьогодні «ми маємо найсильніші збройні сили в історії». Це відповідає дійсності, бо ще ніколи ЗСА не були так сильно озброєні, як у теперішній загрозливий період. Пентагон — це осідок начального командування збройними силами ЗСА. Відповідальні американські особи зрозуміли істину, що тільки з

позиції сили можна боронити сучасний нетривкий мир, який є zagrożений комунізмом. І це є один із найважливіших висновків зі змісту цілої книги. Під тягарем загрози керівна верства американців була примушена розпрощатися з деякими шкідливими традиціями на політичному, військовому, індустріальному, науковому, виховному й інших відтинках, переставивши цілий суспільний лад ЗСА на шлях тотальної оборони власного «я» і вільних країн світу. А треба завжди пам'ятати, що головним ініціатором гонити зброєнь ніколи не були ЗСА, а тільки СССР, який під пропагандивними гаслами «миру» далі вперто продовжує власну імперіальну стратегію у глобальному засягу, стосуючи в теорії та політиці тактику т. зв. «визволення» колоніальних і залежних народів. В дійсності СССР сьогодні є колоніальною потугою, яка не визволення, а поневолення народів намагається здійснювати своєю ідеологією та силою власного воєнного потенціалу. І тільки тому, як ніколи дотепер, ЗСА перебрали на себе відповідальність за долю вільних народів світу, дбаючи передусім про те, щоб арсенал різновидного воєнного потенціалу був готовий до застосування у випадку konieczности проти агресора. Саме тому арсеналові ЗСА є призначений зміст цілої вартісної книги.

В короткій статті, завданням якої є передусім звернути увагу зацікавлених на це цінне видання, неможливо, хоча б у загальному, заторкнути різніорідні засоби воєнно-технічного потенціалу ЗСА й організації оборони у глобальному засягу. Тому ми найбільше заторкнули фактор еволюції американських політичних цілеспрямувань, що є найважливіше, бо без цих перемін не було б сучасного відстрашующого агресора арсеналу, який сьогодні є головним елементом у стратегії рівноваги сил або рівноваги страху. Нашу увагу звернемо тільки на деякі види із цього потенціалу, щоб таким чином поінформувати громадськість про перспективи людства на випадок 3-ої світової війни.

Американські стратеги не все затакують із воєнного потенціалу ЗСА, навпаки, — вони інформують не тільки своїх громадян, але також народи світу про його нищівні спроможності. Дещо з цих інформацій є подане в книзі «Сила Пентагону». В СССР немає ані одної публікації, яка б хоч дещо інформувала про воєнний потенціал цієї комуністичної потуги.

На стор. 18-й книги, м. ін., подано: «Більше 500 міжконтинентальних бомбардувальників є завжди наготові, щоб на випадок альярму стартувати з вантажем атомових бомб для знищення намічених на території противника цілей». Кожний такий бомбардувальник може перенести до цілі 20-мегатонну бомбу, нищівна сила якої дорівнює 20 млн. тонн нітротулоолу. (ТНТ). Що собою представляє така велика маса нищівної енергії? Пригадаємо, що під час 2-ої світової війни були скинені на Німеччину бомби, нищівна сила яких дорівнювала 1.6 млн. т. ТНТ. Отже, запас нищівної енергії в американських водневих бомбах є такий великий, що ним можна вже знищити континенти!

Американські міжконтинентальні ракети можуть переносити до цілі 20-МТ бомби. Знищення від КТ і МТ-бомб жахливе, доказом чого вже стали жертви в Гірошімі й Нагасакі, в Японії, на які то міста були скинені звичайні 20-КТ-бомби.

Також на підводних човнах «Поляріс» та інших уже є т. зв. системи керованої з віддалі зброї. Коли йдеться про засяг то ракети на «Полярісах», то він залежний від типу ракети й рівняється найменше 2.225 км, а найбільше до 6.000 км. На протязі 15 хвилин підводний човен «Поляріс» може вистрілити 16 ракет, нищівна енергія яких більша від усіх бомб, на протязі 5-ох років війни скинених на землю. З одного підводного човна можна скерувати 16 ракет на різні цілі, далеко від себе віддалені. Проти керованої здалека зброї наразі ще немає певних оборонних засобів.

Не будемо заторкувати оборонних алярмових систем, електроніки, радарових споруд та організації глобальної оборони ЗСА, бо це все у зрозумілій формі й коротко неможливо обговорити.

Книга «Сила Пентагону» має 18 розділів, у яких дослібно є обговорене все, що тільки має зв'язок із воєнним потенціалом, його розміщенням, вишколом і т. д. Також є заторкнена проблема війська й політики, проблема роззброєння та багато інших справ, які відносяться до оборони.

Книга «Сила Пентагону» — це картина оборони миру з позиції сили. Виникає питання — чи стратегія з позиції сили для збереження миру потрапить урятувати світ перед катастрофою? Бо, не зважаючи на такий великий оборонний потенціал ЗСА, політична й диверсійна експансія СССР не припиняється!

Dietrich Schwarzkopf: ATOMHERRSCHAFT — Politik und Völkerrecht im Nukleazeitalter. Seewald Verlag, Stuttgart, 1969. Стор. 279. Ціна 18.50 нм.

Студія Д. Шварца «Панування атому» на німецькому ринку політичної публіцистики є, мабуть, єдиною працею, яка докладно аналізує вплив атомової зброї на міжнародні стосунки і правне положення окремих держав. Цю книгу треба вважати за елементарний підручник для політиків, дипломатів, правників, журналістів, старшин вищих рангів для громадян, які цікавляться та потрапляють політично думати. В історії розвитку зброєневих клясичних потенціалів не було такої зброї, яка мала настільки великий і вирішальний вплив на міжнародні відносини, як атомова зброя. Тому автор у своїй студії розглядає цей вплив під різними аспектами та обосновано сконкретизовує багато тез.

Одною із таких тез є сучасне поняття суверенности держави. Згідно з виводами автора, абсолютно суверенною державою є та, котра самостійно розпоряджає різними видами нуклеарного потенціалу. Вправді, також в атомовій

добі, основою міжнародного порядку є національно-державна суверенність окремих держав, що являється передумовою членства в ООН, але та суверенність усіх не-атомних держав дуже обмежена. Згідно із класичним і традиційним поняттями, дефініція суверенності держави обмежувалася до поняття незалежності від чужого панування; а саме поняття незалежності обосновувалося такими факторами: а) здібністю держави самостійно провадити війну; б) самостійністю вирішування, котра з існуючих держав є приязною або ворожою. Атомна бомба ці основні правні підстави суверенності підважила, бо дослівно всі не-атомні держави є не тільки неспроможні рішатися на війну з атомною державою, але також боронитися перед воєнною агресією такої держави. З цього висновок, що суверенність усіх не-атомних держав є загрожена атомними. Не зважаючи на це, людство далі живе у світі держав, а не державних спільнот або понаддержавних об'єднань. Також немає найменших виглядів на те, щоб було створена одна світова держава.

Однок у сучасній біполярній констеляції атомних суперпотуг — ЗСА й ССРСР — та їх діаметрально протиставлених ідеологічно- й політично-державних систем та цілеспрямованостей у глобальному засягу, залишилася для не-атомних держав одинока можливість колективної оборони в союзі з одною з цих потуг. Суверенність країн у гемісфері влади ССРСР із застосуванням доктрини Брежнєва фактично не існує, бо сателіти Варшавського пакту мусять виконувати доручення Москви. Про самооборону проти агресії ССРСР у розумінні боронити національну субстанцію територіально, персонально й господарсько не приходиться говорити, бо вона є неможлива, доказом чого може послужити агресія 5-ох країн Варшавського пакту, під проводом ССРСР, проти Чехо-Словаччини, у серпні 1968 р.

Спільним національним інтересом країн в атомову добу є тільки дбайливість зберегти мир. Знов же ж спільні зусилля не-атомних держав вимагають різних компромісів в ім'я спільної мети — оборони й заходів для збереження миру, — що також вимагає зречення з частини власних суверенних інтересів. З уваги на це, що оборона в атомову добу не-атомних держав можлива при союзній співпраці з атомною потугою, ці не-атомні держави є примушені придержуватися головних настанов оборонної концепції і стратегії головної охоронної потуги. За приклад може послужити НАТО, суверенні держави якого є примушені брати на увагу й виконувати рішення ЗСА в різних ділянках організації доцільної оборони, тому суверенні права цих не-атомних держав є до деякої міри обмежені. Одинока Франція не погодилася на обмеження суверенних прав, започаткувала розбудову власного нуклеарного потенціалу та відтягнула свій військовий контингент із НАТО. Натомість атомна держава Великобританія, не зважаючи на її другорядну роль, далі залишається одним із воєнних потенціалів у НАТО.

Як відомо, в рамках НАТО рішальний голос щодо застосування нуклеарної зброї проти агресора з усіх 15-ти держав-союзників мають тільки ЗСА. Але водночас право вето проти розміщення нуклеарної зброї і її застосування прислуговує кожному членові НАТО. Такого права не мають члени Варшавського пакту. Також кожному членові НАТО прислуговує право вийти із союзу, наражаючи себе на втрату оборони союзників. Того права ані один із членів НАТО досі не використав, у свідомості неспроможності самостійно організувати оборону проти загрози зі сторони ССРСР, та водночас не бажаючи акцептувати охорону власної суверенності Москвою. Країнам Варшавського пакту не прислуговує право самостійного виходу з цього союзу. Югославія ніколи не була членом Варшавського пакту, а Албанія із причини прокитайської орієнтації є поза цим союзом.

Коли йдеться про свободу зброєння суверенних держав, вона також в атомову добу зберігається, але міжнародними законами є встановлені різні обмеження, наприклад, до Німеччини та Японії. В основному міжнародний закон дозволяє суверенним державам кожний рід зброї випробовувати, виготовляти, здобувати, поширювати й на власній території, під власним або чужим контролем, утримувати. Це відноситься також і до такої зброї, вживання якої у війні обов'язує міжнародне право забороняє.

Ми подали тільки дещо з багатотематики нами коментованої студії, щоб зацікавлених поінформувати про ті проблеми, які вона обговорює. А тепер для кращої орієнтації подамо її зміст. Студія має наступних 8 головних розділів: 1. Основи атомного світового порядку; 2. Кляси в атомному світовому порядку; 3. Атомна реставрація; 4. Атомна дипломатія; 5. Атомна зброя і внутрішня політика; 6. Атомна зброя й відвернення війни; 7. Війна й атомний світовий порядок; 8. Роззброєння й контроль зброєнь. Кожний із вичислених головних розділів має підрозділи, в яких подрібно автор проаналізував різні проблеми. Наприклад, перший розділ «Основи атомного світового порядку» має наступні підрозділи: атомний суверенітет, свобода зброєнь, атомні гегемонії й атомні протекторати, майбутність союзів, чи кінець свободи союзів, неутральність в атомову добу, Об'єднані Нації. І в 7-му розділі автор обговорив різні проблеми в наступних підрозділах: атомне відстрашування, війна в атомному світовому порядку, чи це є важливий Клязевіц, обмеження конфлікту атомною зброєю, майбутність конвенціональної війни, підйом партизанів.

Згадані підрозділи тільки двох головних розділів більш подрібно інформують про дуже важливі проблеми атомної доби.

Гарно оформлена студія має обгортку, портрет та автобіографію автора, які дають праці елегантний зовнішній вигляд. І не тільки зовнішність студії, але також її зміст, вповні заслуговують на те, щоб із нею передусім ознайомилися наші політики.

Helmut Schmidt: VERTEIDIGUNG ODER VERGELTUNG — Ein deutscher Beitrag zum strategischen Problem der NATO. Seewald Verlag, Stuttgart, 1968. Стор. 291. Ціна 16.80 нм.

«Оборона чи відплата» — студія, в якій є виложена модерна стратегія. Методично опрацьована аналіза геополітичного і стратегічного положення Західної Європи, зокрема Німецької Федеративної Республіки на сторінках згаданої праці, під кожним оглядом заслуговує на особливу увагу. Ця книга в 1968 р. вийшла вже п'ятим накладом, що свідчить про її вартість. Прогнози, які передбачав автор студії у перших своїх виданнях, здійснилися, однак багато його вимог, згідно пропозицій, усе таки ще не є здійснені.

Для обогашення орієнтації студія має дві картини: 1) воєнні бльоки світу й радіус дії стратегічної далекосяжної зброї, 2) зосередження протиставних наземних військ у Середній Європі.

Уже перше видання цієї праці, яке появилось 1961 р., одержало оцінку «найкращого твору з ділянки модерної стратегії». До третього видання, яке появилось в 1965 р., автор додав розділ «НАТО в 1965 р.» В 1967 р. вийшов без змін 4-ий наклад цієї студії, який за дуже короткий час був розхоплений. За час від 1961 до 1968 р. зайшли бурхливі політичні й технічні переміни, тому автор своє п'яте видання, в порівнянні з першим із 1961 р., перший раз переробив, доповнюючи його до сучасної констеляції. Його трактати «Стратегія як наука», «Виклик 60-их років» і розділи про обмеження зброєнь, заангажованість та розвиток НАТО з 1-го видання не втратили актуальності й на майбутнє, тому вони є передруковані у 5-му виданні.

Зміст п'ятого видання «Оборона чи відплата» наступний:

«НАТО в 1965 р.» з підрозділами: а) підвищення вартості конвенціональних засобів сили; б) європейські побоювання; в) національні розв'язки?; г) НАТО — політика Франції; г) як далеко може Франція рішатися?; д) американська стратегія; е) проекти спільних розв'язок; е) нуклеарна дискусія закрила дійсні проблеми; ж) завдання залишилися.

Ця, для себе окрема, частина праці, з римською нумерацією сторінок III-XXII, це немов би вступ до студії. Далі слідує зауваги до 12 головних розділів книги (XXIV-XXXI), бібліографія й фахові поняття (XXXII-XLI).

Зміст 12 головних розділів студії такий: 1) Небезпека незнання, з підрозділами: стратегічний дилетантизм, стратегія як знання, непевність розв'язок. 2) Від Кореї до Куби, з підрозділами: нуклеарний монопол, масова відплата, рівновага страху, відкриття обмеженої війни, рушійна стратегія. 3) Калькуляція відстрашування, з підрозділами: ракетна революція, нестабільна рівновага, недостатнє довір'я до м'яких ракет, затверділі системи, раціональність і правдоподібність, проблема нової по-

тужности, відстрашування — загальний принцип стратегії. 4) Советська стратегія, з підрозділами: від Клязевіца до Мао, стратегія обмеженого ризика, оперативні лінії на випадок європейської війни. 5) Дилема ЗСА, з підрозділами: ракетна прогалина, сумнівна сурма, стратегічна порожнеча. 6) Чи є спроможне сучасне НАТО нас боронити?, з підрозділами: положення, можливі завдання НАТО, дворозбіжна стратегія й непослідовне зброєння, американські ракети на європейському терені, національна зброя відплати, НАТО як четверта нуклеарна сила?, атомна зброя як сурогат для воєн, знищення Європи, хто контролює застосування нуклеарної зброї?, хто керує союзом?, відплата або оборона? 7) Виклик 60-их років, із підрозділами: холодна війна на трьох площинах, ідеологічна порожнеча, економічно-технічна, конкуренція, гонитва зброєнь і загроза війни. 8) Обмеження зброєнь і контроль, із підрозділами: паралелі інтересів, каруселі роззброєння, все або нічого?, проблема наглядю, затримка випробувань як перший крок?, яка можливість у дальшому? 9) Непорозуміння із причини концепції, з підрозділами: від Ідена I до Рапацького III, обмеження зброєння й контроль у Середній Європі, заперечення й відповіді, політичні ускладнення. 10) Інтереси Німеччини, з підрозділами: наші позаполітичні цілі, ми не є великодержавою, оборона й об'єднання. 11) НАТО в наступному десятилітті, з підрозділами: Європа може бути оборонена, нуклеарна війна не є конечна, притуплене відстрашування, нуклеарні роди зброї не є для фронту, начальство над нуклеарною зброєю в одній руці, нова стратегія нового президента, НАТО потребує воєн, інтеграція й розподіл праці. 12) Є можлива стабільність, із підрозділами: назад до вихідної точки, висновки, вирішення не буде здійснене на військовому полі.

Багатство обговорених у студії проблем сучасної констеляції протиставних суперпотуг і воєнних бльоків викликає у студюючого велике признание й пошану до автора. Г. Шмідт, міністер оборони Німецької Федеративної Республіки, визначний діяч німецької соціал-демократичної партії та непересічний знавець проблем сучасної політики і стратегії, з ерудицією фахівця, без будь-яких фальшивок змалював дійсність положення Західної Європи. Згідно з його твердженням, СССР став потугою в повному розумінні слова в 60-их роках. Перед десятима роками СССР був найбільшою континентальною потугою, бо держав великої маси військ і посідав найбільше панцерів. Під сучасну пору воєнний потенціал СССР під оглядом модерної нищівної техніки є нечувано великий і загрозливий для цілої Західної Європи. Треба вірити в те, що советський уряд далі буде продовжувати гонитву зброєнь, його переслідує ракетна евфорія,*) яка, можливо, в дальшому психологічному розвитку закінчиться подібно, як евфорія деяких американців після втрати нуклеарного монополію.

Коекзистенція, яку започаткував Хрущов, це даліше розкладання керівництвом ССРСР, різних країн Заходу, готування в них переворотів і революцій із метою поширення російського імперіялізму. Німеччина на удари такої «коекзистенції» є найбільше наражена, тому вона мусить бути кожночасно готовою до оборони — внутрішньої і зовнішньої. В дійсності Німеччина сьогодні вже не є здібна до агресивної політики; дві програні війни залишили дошкульні наслідки в міжнародній opinio для німецького народу. Тому готування конвенціональної оборони Бундесвери, без нуклеарного озброєння, не можна вважати за готування збройного «реваншу», скерованого проти ССРСР. Навпаки, загрозою для Німецької Федеративної Республіки є ССРСР, тому цій важливій проблемі автор присвятив особливу увагу.

Також багато місця уділив автор сучасній стратегії ССРСР, яка в ніякому випадку не є мирною, а, навпаки, — агресивною.

Книга Г. Шмідта повністю заслуговує на те, щоб її студіювати та багато з неї навчитися.

*) Евфорія — хворобливий стан, коли людина, внаслідок легкого отруєння наркотиками, почуває себе вельми щасливою.

Ludwig Schulte: VERTEIDIGUNG IM FRIEDEN
Zur Strategie und Menschenführung moderner Streitkräfte. Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt/M., 1968. Стор. 278.
Ціна 24.80 нм.

Л. Шульте, науковець, надрадник-доцент у школі Бундесвери для внутрішнього командування, написав дуже цінну, вищезатитуловану політичну книгу для зацікавлених проблемою сучасної оборони. Ця книга має особливу вартість для політиків, стратегів, військовознавчих журналів, соціологів та істориків. Адм. Ф. Руге у вступному слові, м. ін., підкреслив, що автор речево й основно проаналізував духові фактори оборони, без яких навіть найкраще озброєна держава не може успішно боронити свого існування. Моральний фактор у сучасній обороні має першорядне значення. Автор на підставі спостережень стверджує, що сучасна генерація, а також і старші досвідчені вояки не посідають достатньої свідомості обов'язку обороняти власну батьківщину від різних небезпек. Серед суспільства нуртують розкладові впливи, які скеровують людину тільки до вигод, безмірного виживання засобами консумпції, морального розкладу, дегенерації, анархізму, зневіри, байдужості, зануку патріотизму, пасивності, не визнавання авторитетів і т. д. Все це нищить волю спротиву, рівночасно відкриваючи можливості для посилювання впливів ворога. Вже Клявзевиц звертає увагу на цей важливий фактор боротьби, — з метою зламати волю спротиву ворога, щоб йому накинати власну волю. Цій важливій проблемі автор у своїй студії присвятив дуже багато уваги.

Сучасна оборона країни вже більше не обмежується тільки до мілітарної сили на випадок потреби та відстрашування ворога. Оборона країни вимагає сил для вдержування внутрішнього порядку, загроженого різними розкладовими рухами й збоченнями. Студія аналітично розглядає питання оборони з позицій мотивів багатогранної боротьби, дисципліни й координації сил. Автор заторкує сучасний стан волі й рішеності народу боротися із вищезгаданими розкладовими проявами, добробут суспільства і його наслідки, солідарність між громадськістю й армією, гідністю людини, цивілізацію війська, вишкіл старшинських ранг і їх відношення до громадян в уніформі вояків. Концепція оборонних спроможностей Бундесвери у студії є критично сформульована. У своїх висновках Шульте звертає увагу, що положення Німецької Федеративної Республіки вимагає негайної і рішучої оборони, яка була б сильною не тільки назовні, але також унутрі. Він є того переконання, що успіх оборони залежить передусім від вояцтва Бундесвери, яке мусить бути зацікавлене не тільки державною політикою й рішене обороняти мир, але також важливим є те, щоб воно розуміло чому мусить боротися! НФР є загрожена кризами, її нарід бажає зберігати золоту свободу, тому вона потребує розумних керівників, котрі були б здібні провадити і вдовольняти громадян, які не бажають війни, але водночас вони готові до останнього змагатися за збереження власної державної суверенності.

Невелика розміром, але багата тематикою студія складається із 4-ох частин, кожна з розділами й підрозділами. Перша частина є присвячена класичній стратегії для зовнішньої оборони. 1-ий розділ цієї частини обговорює п. заг. «Вояцькі приклади в перемінах військової історії» слідуючі проблеми: 1. оборона й мобілізація; 2. Клявзевиц — «моральні величини»; 3. блискавична війна — переміна стратегічної концепції; 4. сучасне положення; 5. відстрашування й оборона в атомовій добі. В підрозділах теми «Блискавична війна», автор багато уваги присвятив таким питанням: а) блискавичній війні під час 2-ої світової війни; б) ракетній блискавичній війні; в) стратегії і моралі советської армії; г) боротьбі за свободу. В підрозділах уступу «Сучасне положення» заторкнені проблеми: а) пат озброєння; б) кубинська криза — зворотний пункт військово-політичної мислі. В підрозділах уступу «Відстрашування...» обговорюється: а) стратегічна функція моральних сил; б) військово-політичні наслідки — політична свідомість вояка.

Друга частина — «Стратегія й вояцьке існування» концентрується на двох основних темах: 1) — стратегічна мисль та внутрішнє командування; 2. військове доручення й вояцька самозрозумілість. Теми 1-го розділу: а) моральний фактор та опанування криз; б) внутрішнє командування і стратегічні завдання; картина

війни і стратегія; г) стратегічна мисль і політично-духовий вишкіл; ґ) стратегічне завдання й «сучасне» керування людьми; д) критичні відомовлення; е) військове керування людьми та управлені норми. Підрозділи 2-го розділу обговорюють теми: а) критичні протитиви; б) військова постава й законне доручення; в) опанування криз; г) похибки критиків; ґ) основні форми вояцької служби.

Розділ другий 2-ої частини повністю присвячений духовим проблемам, свободі і праву, ідеям та вимогам.

Третя частина «Інтегрована армія» обговорює проблеми: 1) армія й держава; 2) армія і спільнота. В першому розділі «Армія й держава» з особливою дбайливістю проаналізовані наступні проблеми: а) політичні обмеження для вояків і цивільних; б) «громадяни в уніформі» як приклад вояцтва в рамках НАТО; в) політична інтеграція армії — «зцивілізування вояцького?»; г) військове керування людьми й бойовий вишкіл — границі інтеграції; ґ) впровадження демократичного основного порядку. В другому розділі обговорені теми: а) духовна й ділова інтеграція; б) інтеграція армії і громадянська солідарність.

Четверта частина «Модерний стиль проводу» має три розділи: 1. вояцький приклад і керування людьми; 2) свобода й порядок в армії; 3) освіта й вишкіл у частині. В підрозділах 2-го розділу заторкнені проблеми: а) послух, дисципліна, авторитет; б) вояцьке існування й авторитет; в) авторитет і дисципліна в рамках НАТО. В підрозділах 3-го розділу обговорені проблеми: а) протиставність і синтез; б) військове керування людьми на полі переживань; в) фактор освіти та опанування криз; г) освіта чи маніпуляція? Освітній фактор у рамках НАТО.

Повища картина змісту студії Л. Шульте вказує на актуальність обговорених у ній проблем, які заторкують минуле та аналізують сучасність. Автор уже на початку студії звертає особливу увагу на те, що сучасна стратегія змагає засобами відстрашування зберігати мир. Давніше, до застосування атомової бомби в 1945 р., стратегія підготовляла мобілізацію сил і мирну промисловість, щоб їх можна було використати у крайньому випадку. Тогочасна стратегія воєнної підготовки на випадок неконечности вказує виразно на систему складу армії, побудованої згідно зі засадами ген. Л. Карно й воєнного теоретика генерал-фельдмаршала Альфреда Шліффена (1833-1913), тобто впровадження у війну маси військ. Вони встановили основні правила війни — вибирати напрямком головного удару по силах ворога, з метою знищити. Карно зірвав із кордонною стратегією — рівномірного розподілення сил — без ударних груп. На місце старого лінійного розподілу сил прикриття укріплень та інших важливих у стратегічному розумінні пунктів, він застосовував новий спосіб ведення війни, який полягав на тому, що концентрованими силами атаковано до найглибшого розташування війська про-

тивника. Карно свій спосіб провадження війни сформував такими словами: «Треба зрівноважити мистецтво кількістю і провадити війну масами людей: скеровувати в пункти атаки стільки війська й артилерії, скільки можна зібрати». (Л. Карно: Історія французької революції, стор. 224). Тільки при допомозі цієї системи, під час миру, армія була школою резерви на випадок потреби мобілізації. Таким чином, Німеччина вдержувала під час миру маси війська, та з моментом проголошення мобілізації (14. 8. 1914 р.) його стан виносив 3,8 млн.

У сучасній атомовій добі такої стратегії вже не можна застосовувати. Вона ще була примінювання у 2-ій світовій війні з тим, що її поширив ген. Джуліо Довгет масовими налетами бомбардувального летунства на запілля противника, особливо на центри мілітарної продукції.

Нова стратегія атомової доби є допасована до засобів масового нищення. Також вишкіл до ведення атомової війни є цілком інший, у порівнянні з усіма дотеперішніми. Модерна воєнна техніка ставить передумови інтелігенції вояцтва, а нищівна її сила, особливо оборона перед нею, вимагає дуже високих якостей моралі й волі.

Студія Шульте заторкує глибокі соціальні процеси, що нуртують серед німецького суспільства, з якого є організована зовнішня і внутрішня оборона країни. Варто згадану студію не тільки прочитати, але також витянути з неї відповідні висновки для нашої визвольної боротьби.

MAŁA ENCYKLOPEDIA WOJSKOWA Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa. Tom I., 1967, St. 606. Cena t. I zł. 110.-

MAŁA ENCYKLOPEDIA WOJSKOWA Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa. Tom II., 1970, St. 830, Cena t. II zł. 110.-

У Варшаві, заходами редакційного комітету під головуванням ген. зброї Єжи Бордзіловського, вже вийшло 2 томи «Малої військової енциклопедії». Перший том обіймає гасла на літери А до Й, а другий том — К до П. Редакційний комітет видання цієї енциклопедії складається з 11 членів. Редакційна колегія під керівництвом полк. Маріяна Одлевани складається із 7-ох членів. Крім того, для графічного оформлення цього видання працює 3 консультанти.

Перші два томи «Малої військової енциклопедії» формату 70/100/16 надруковані на доброму папері, у твердій палітурці, із золотим накарбуванням назви книг. Згадані томи є багато ілюстровані одно й багатокольоровими ілюстраціями, діаграмами, картами, шкідцями й таблицями. Під оглядом змісту, це видання різниться від того роду советських видань. Найважливіше те, що немає пропаганди, кожне

гасло опрацьоване коротким енциклопедичним стилем. Вартість цього видання безспірна. Для тих, що займаються вивченням і досліджуванням воєнних та військових проблем, цей твір може служити за підручну книгу. Він є під кожним оглядом вартісним вкладом у воєнно-знавчу літературу.

Jehuda L. Wallach: DAS DOGMA DER VERNICHTUNGSSCHLACHT Die Lehren von Clausewitz und Schlieffen und ihre Wirkungen in zwei Weltkriegen. Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main, 1967. Стор. 475. Ціна 24.- нм.

Студія «Догма знищувальної битви» заслуговує на особливу увагу тому, що її автором є жид, доцент історії воєн університету в Тель Авіві, активний старшина генерального штабу збройних сил Ізраїля під час шестиденної війни в 1967 р. Є. Л. Валлах у коментованій нами праці проаналізував системи воєнних теорій, які у практиці були застосовані під час двох світових воєн. Основоположниками цих теорій були: 1. генерал Карло Клявзевиц (1780-1831), 2. польовий маршал граф Альфред Шліффен (1891-1906), 3. польовий маршал граф Гельмут Мольтке (1800-1891). Воєнні теорії згаданих трьох визначних німецьких речників воєнної стратегії і тактики з успіхом були використані під час 1-ої та особливо під час 2-ої світових воєн. Також шестиденна війна в 1967 р. на Близькому Сході була успішно здійснена збройними силами Ізраїля, згідно із засадами стратегії і тактики згаданих воєнних теоретиків та практиків. Автор студії згадує про те, що головною причиною студії і аналізу воєнних теорій німецьких полководців було геополітичне положення Німеччини, яке є ідентичне з положенням Ізраїля. Німеччина є оточена ворожими державами, тому в XVIII/XIX ст. німецькі воєнні теоретики були примушені опрацювати відповідні воєнно-теоретичні засади для оборони власної країни. Ці засади оборони в аналітично-опрацьованому виді виготовив для Ізраїля автор студії, й вони є підставою сучасної стратегії і тактики цієї загроженої країни.

Книга Валлаха призначена для старшин генерального штабу, істориків і дослідників воєнного мистецтва. Її зміст — це дві окремі книжки в одному томі. Перша книжка «Теорії» має два розділи і два доповнення. Вона починається «Прологом» в якому автор висловлює свої міркування щодо теорій війни, заторкує їх пов'язаність із практикою, звертає увагу на небезпеки, які можуть постати з причини сліпого довір'я до теорій, тому радить конечно найперше випробовувати окремі теорії у практичному застосованні. В першому розділі є проаналізовані теорії Карла ф. Клявзевица в наступному порядку: філософ у військовому мундирі про стратегію й тактику — війна та політика — воєнні цілі — моральний фактор у війні — непередбачені ускладнення під час війни — справа постачання — операції на внутрішніх і зовнішніх фронтах — концентрація сил —

кількісна перевага — центр тяжіння — стосунки між дефензивою й офензивою — зменшування сил атаки — охват — резерви — про війну в Росії в 1812 р.

Другий розділ аналізує теорії графа Альфреда ф. Шліффена, пророка нищівної війни, заторкуючи наступні проблеми: війна й політика — нищівна битва під Каннами (2. 8. 216 р. до нар. Христа; під час цієї битви Ганнібал знищив 70.000 римлян, тому ця битва є прикладом охватної битви), — операції на внутрішньому й зовнішньому фронтах — мистецтво командування полководця — концентрація сил — центр тяжіння — офензива й дефензива — резерви — модерна війна — плян Шліффена.

У доповненні А автор проаналізував протиставні погляди Шліффена і Клявзевица в наступних проблемах: війна й політика, воєнні цілі, історичні приклади воєн, моральний фактор у війні та непередбачені ускладнення, стосунки між обороною й атакою, відтігування сил атаки, концентрація сил, резерви.

У доповненні Б автор заторкнув основи вищого командування на підставі німецького військового статуту з 1910 р.

Як відомо, Клявзевиц своїми теоріями виявив сильний вплив не тільки на німецьку воєнно-теоретичну думку, включно з 2-ою світовою війною, — його великий вплив також на розвиток воєнного мистецтва великодержав світу й на здійснення большевиками в СССР жовтєвої революції в 1917 р. є безспірний. І нині, не зважаючи на це, що нуклеарна зброя поставила під сумнів війну як засіб продовження політики, окремі теорії Клявзевица широко використовуються воєнними теоретиками Заходу. Діяльність і воєнні теорії Клявзевица відносяться до перших трьох десятиліть XIX ст. Для цього періоду Клявзевиц був зіркою першої величини. Філософічною основою воєнної теорії Клявзевица став німецький ідеалізм. На нього мали великий вплив Гегель, Кант і Фіхте. Вже минуло більше 130 років від часу появи праці Клявзевица «Про війну», але її вплив на науку воєнного мистецтва є ніким не заперечений. Праці з цієї ділянки його земляків, які появилися скоріше перед появою студії «Про війну», або пізніше, вже давно відійшли в забуття, наприклад, праці швейцарського генерала Анрі Жоміні (1779-1869), визначного воєнного теоретика і стратега, який був великим авторитетом першої половини XIX ст.

Найбільша заслуга Клявзевица в тому, що він установив зв'язок між війною й політикою. Клявзевицові належить опрацювання війни «як продовження політики іншими засобами». Війна — це акт насильства, головною метою якого є змусити противника виконувати волю нападника. У війні треба найперше здобути перевагу над противником, нічим не обмежуючись та не ошаджуючи крові.

Граф Альфред ф. Шліффен був речником стратегії повного розгрому противника одним нищівним ударом, при допомозі концентровано-

го, сильного, ударного п'ястука, на одному із флангів стратегічного фронту. Він, як воєнний теоретик, уважав резерви зайвими. Шліффен є послідовником Клявзевіца й Мольтке. Вся діяльність Шліффена скеровувалася на підготовку війни, на опрацювання її плану. Він опрацював воєнну доктрину, яку часто називають «доктриною Шліффена». Ім'я Шліффена пов'язане з німецьким планом війни на два фронти — проти Франції і Росії, зі скеруванням головного удару найперше проти Франції. Він особливу увагу звертав на силу власного ударного правого крила армії, при допомозі якого планував сконцентрованим скорим ударом прорватися в запілля французьких армій і їх знищити. Шліффен був рішучим речником нищівного охоплення противника, на зразок Канн. Його праця «Канни», яка охоплює трактати — «Битва під Каннами», «Фрідріх Великий і Наполеон», «Кампанія 1866 р.» і «Кампанія 1870-1871 рр.» — написані не тільки під історичним аспектом, вони є опрацьовані з погляду його стратегічного плану. Шліффен захоплювався стратегією Мольтке проти Наполеона й обоснував теорію стратегічного оточення; вона стала офіційною німецькою воєнною доктриною й була опублікована в «Дойче Ревю» в січні 1909 р. під наголовком «Сучасна війна».

Друга книга студії Валлаха «Догма знищувальної битви» повністю присвячена застосуванню у практиці воєнних теорій Клявзевіца і Шліффена. Вона має три головні частини. **Перша частина** аналізує війну 1914-1918 рр., здійснення теорій або їх переформування в нові. Ця частина має один розділ і три доповнення: А, Б, В. Ціла частина є присвячена ген. Гельмуту Йоганнесові Людвігу ф. Мольтке (1848-1916), його здійсненню плану Шліффена. Частина обговорює наступні проблеми: наслідник Шліффена — другий Мольтке та «план Шліффена» — порушення нейтральних територій — особливості Льютарінгії — мобілізація 1914 р. — які наслідки принесло нове ім'я доброї слави? — провадження війни Мольтке — пересунення двох армійських корпусів із Заходу на Схід — утрата сил на німецькому правому крилі — битва над Марною, вересень 1914 — постачання в 1914 р. Усі три додатки — це загальні вказівки оперативного значення для окремих армій.

Розділ другий — «Змагання за море» — затримує наступні проблеми: після битви над Марною (5-9. 9. 1914) — ген. ф. Фалькенгайн (1861-1922) — друге верховне командування — перший операційний план Фалькенгайна — «змагання за море» і битва у Фляндрії 1914 р. — перехід до позиційної війни — рішення: на Заході чи на Сході?

Третій розділ обговорює питання трактування Шліффеном і його наслідниками Англії. Окремі проблеми цього питання заторкнені в наступному порядку: надія Німеччини на британську нейтральність — підстави англійсько-німецького ворогування — які заходи були вжиті для запобігання інтервенції Англії

проти Німеччини на континенті — інвазія на Британські острови — завдання німецької воєнно-морської флотії.

Четвертий розділ аналізує битву під Танненбергом, як модерними Каннами. У цьому розділі порушено слідуючу проблему: міт (30. 8. 1914 р. більше як сотисячна друга російська армія під командою ген. Самсонова попала під Танненбергом у німецький полон). Далі проаналізований план Шліффена відносно Сходу, а потім обговорюється положення у Східній Пруссії та перебіг битви під Танненбергом.

Розділ п'ятий займається позиційною воєною та виходом із неї до пролomu й маневрової оборони.

Шостий розділ обговорює проблему переродження воєнного мистецтва, описуючи битву під Верденом у 1916 р., аналізує нову концепцію ведення війни ген. Фалькенгайна та спір над питанням майбутньої стратегії.

Сьомий розділ розглядає «велику офензиву» на початку 1918 р. На особливу увагу у цьому розділі заслуговують заходи полководця Еріха Людендорфа (1865-1937), щоб здобути остаточну перемогу. Отже, найперше було стремління, щоб війну сконцентрувати на одному фронті та щоб Німеччина проявила нові альтернативи й заходи для успішного закінчення війни. А йшлося про використання невідрадного положення в Росії, яка опинилася в затижному революційному періоді. Головна увага німецького воєнного командування була скерована проти Англії, яку планувалося змусити до капітуляції. Треба було змінити стратегію позиційної війни на маневрову, тому зайшла konieczність удосконалити воєнну техніку, впроваджуючи в армію панцерні вози на гусеницях. Також до застосування панцерних возів у бою примусили німців противники, які вже скоріше почали вживати цю рушійну зброю під час офензиви. Цей розділ докладно ілюструє положення, в якому опинився німецький генералітет, стисло придержуючися теорій Клявзевіца. Положення на фронтах вимагало застосування нової стратегії, яку опрацював Людендорф. Однак уже було запізно на переборення різних внутрішніх ускладнень, які гамували перехід на шлях нової концепції провадження війни. Дух Клявзевіца далі перемагав, не зважаючи на те, що вже наближалася епоха модернізації воєнної техніки, до якої треба було допасувати всесторонню підготовку цілої армії. Війна обезсилила під господарським оглядом Німеччину та послабила бойову мораль війська, яке вже не хотіло воювати на фронтах. Вихід із такого положення був не легкий.

Восьмий розділ обговорює співвідношення війни й політики під час 1-ої світової війни. Довідуємося про відносини між німецьким генеральним штабом та політиками, про панівну роллю військовиків. Далі заторкнено проблему стосунків Німеччини відносно союзників. І на кінець цього розділу розглянено воєнні цілі Німеччини та відповідальність німецьких політиків за вислід війни.

Друга частина книги обговорює період між війнами, в якому відбувався теоретичний антракт. Багато уваги присвятив автор розквітові школи Шліффена й Райхсвері під час та після 1-ої світової війни. Не поминув автор також впливу цієї школи на формування теорії для майбутньої війни. Далі зображена німецька армія в гітлерівському періоді перед 2-ою світовою війною та дальший вплив на її формування вже в модерному технічному вигляді воєнних теорій Клявзевица. Два доповнення до цього розділу дають список праць, які появилися у школі Шліффена за час від 1920 до 1939 рр., та список усіх регламентів польової служби для вишколу німецьких збройних сил.

Десятий розділ аналізує вплив ген.-полк. Ганса Сеекта (1866-1936) на формування нового воєнного мистецтва для періоду масових армій і модерного технічного озброєння. Подано різниці між теоріями Шліффена й Сеекта. У цьому розділі є окрема частина, присвячена Росії, політиці й війні та розвиткові воєнної мислі Сеекта.

Одинадцятий розділ обговорює «тотальну війну» згідно із стратегічною концепцією Людендорфа. У цьому розділі автор проаналізував тотальну війну й мілітарне планування; війну на багатьох фронтах; оборону й атаку, охват, повітряну війну та питання переваги щодо кількості.

Третя частина книги присвячена традиційним теоріям та їх перемінам в оточенні. Розділ дванадцятий аналізує «блискавичну війну» — походи 1939-1940 рр. моторизовані битви на зразок «Канн». Отже, тут ідеться про блискавичну війну в Польщі та «Канни» на Заході. Автор із підкресленням надав великого значення третьому елементові модерної війни — летунству, яке під час 2-ої світової війни своїм бомбардуванням перемінювало запілля ворожого краю в пустелю, а на фронтах у блискавичних охватах давало велику допомогу наземним силам. Головним чином ідеться про співдію летунства з панцерними з'єднаннями під час проломів ворожих оборонних ліній та оточень його армій. Гітлер, подібно як Шліффен, старався фронтову атаку проти Франції оминати, бо лінія Мажино була для німецьких збройних сил тяжкою до поконання оборонною системою. Тому згідно із пляном Шліффера, Гітлер порушив нейтральність Данії й Голландії, аби правим флангом сконцентровано вдарити по запіллі французьких армій. В цій кампанії велику роль відіграли німецькі військово-повітряні сили й панцерні з'єднання.

Тринадцятий розділ аналізує плян «Барбаросса» — напад на ССРСР в 1941 р. та порівнює його з походом Карла XII й Наполеона. Автор найперше дав образ, що собою уявляє російський простір, який з уваги на свої географічні і кліматичні особливості є тяжкий до здобуття. Гітлер у своїм поході проти ССРСР поповнив ті ж самі помилки, які в 1812 р. змусили Наполеона до відвороту й повної капітуляції. Автор

заторкує різні проблеми, які попередили атаку проти ССРСР, зокрема розходження щодо офензивного пляну. Далі аналізує нові методи охвату та причини неспіху пляну «Барбаросса».

Чотирнадцятий розділ присвячений кампанії ген. пол. маршала Ервіна Роммеля (1891-1944) в Північній Африці, вважаючи його модерним Ганнібалем. Рівночасно у цьому розділі досить докладно проаналізовано театр війни Середземного моря, та методи операцій Роммеля.

П'ятнадцятий розділ розглядає стратегію Гітлера та падіння німецького воєнного мистецтва. Він заторкує також проблему доцільності нерухомої або маневрової оборони, впроваджені Гітлером зміни в наказовій техніці, обговорює охвати довкола Дем'янська, Сталінграду, Ленінграду та оборонні позиції, т. зв. «закріплені райони».

На зах. фронті у вересні 1944 р. Сидять (зліва направо) ген. Омар Бредлі, фельдмаршал Бернард Монтьомері, ген. сер М. Демпсі й ген. Годж.

Шістнадцятий розділ присвячений протитатаці в Арденах, як останній спробі, взимку 1944/45 рр.

Сімнадцятий розділ аналізує стосунки між політикою й війною в націонал-соціалістичній Німеччині. Автор порівнює Гітлера із Клявзевицем та Гітлера з генералами. Багато уваги присвятив політиці й війні до атаки проти ССРСР; політиці й війні після започаткування походу проти ССРСР та багатьом іншим проблемами, які заважили на програнні Німеччиною 2-ої світової війни.

Під кожним оглядом старанно опрацьована студія закінчена епілогом та виказами використаних джерел, особовим реєстром і діловим реєстром.

Студія Валлаха повністю заслуговує на те, щоб нею зацікавилися також українські кола, які займаються проблемами воєнного мистецтва в атомовій добі.

ВИЗНАЧНІ ПОЛКОВОДЦІ

Basil Henry Liddel Hart: GROSSE HEERFÜHRER Dschingis Khan, Sabutai, Maréchal de Saxe, Gustav Adolf, Wallenstein, General Wolfe. ECON-Verlag, Düsseldorf-Wien, 1969. Стр. 222. Ціна 16.- нм.

Студія Ліддел Гарта «Великі полководці» є причинником до історії розвитку воєнного мистецтва. Як стисло наукова праця, вона інформує про стратегію й тактику вищезгаданих, маловідомих полководців. На особливу увагу заслуговує стратегія й тактичні методи двох монгольських полководців — Джінгіс-Хана й генерала Сабутай. Перший був основником Монгольської імперії, найбільшої у світі знаної, в порівнянні з якою Римська імперія й імперія Олександра були майже без значіння. Джінгіс-Хан для українців цікавий і тим, що він із своїм монгольсько-татарським військом перейшов через Кавказ і дійшов до Криму. В 1229 р. в битві над Калкою українські князі, які, підтримуючи половців, зайшли глибоко у степи, розбили монгольсько-татарські орди Джінгіс-Хана. Битва над Калкою це доказ того, що наші князі вже в XII/XIII ст. володіли досконалою воєнною стратегією й тактикою. Щоб хоча трохи ознайомити з тогочасним воєнним мистецтвом, у нашій статті присвяtimo де-що більше уваги згаданим двом монгольським полководцям й організації їх війська.

Джінгіс-Хан — Темучін (1162-1227) в 1207 р. підкорив Сибір, в 1211-15 рр. здобув Північний Китай, в 1218-21 рр. Середню Азію, в 1221 р. його війська вдерлися до Азербайджану та Грузії і, пройшовши через Кавказ, дійшли до Дніпра. Після поразки над Калкою ці війська повернули на Болгарію.

Військо Джінгіс-Хана відзначалося особливою духовою дисципліною, яку плекав маршал Фош у французькій армії. Найвище наказодавство находилося в руках хана, який спільно з генералами вирішував оперативні пляни. Хан не вміщувався в оперативно-тактичні дії своїх генералів, він із ними вдержував тільки слабкий зв'язок. Номінальну команду над окремими арміями виконували королівські принци, а тактичний контроль підлягав генералам, між якими визначними були: ген. Чінс, ген. Сабатай й ген. Мукгулі в Китаї.

Армія Джінгіс-Хана була організована за десятиальною системою. Найбільше з'єднання товман дорівнювало дивізії й нараховувало 10 тис. чоловік. Товман виконував самостійно бойові завдання. Кожний товман складався із 10 полків по 1000 чоловік, кожний полк мав 10 сотень, а ті знову по 10 роїв, кожний із 10 чоловік. Крім регулярних з'єднань, були також елітарні товмани, тобто гвардійські, котрі звичайно становили резерви, якою розпоряджало головне командування. Регулярні бойові частини доповнювали різні допоміжні формації й частини.

Озброєння: спис, закривлена шабля із загостреним вістрям і два луки для стрільня (один із коня, а другий із землі). До луків були призначені три роди стріл, кожний іншого калібру на різні віддалі, і їх кожний вояк переносив на коні у трьох сагайдаках. Один калібр стріл пробивав опанцерення, а інші були призначені проти неохоронених частин тіла. Крім цього, військо мало легку артилерію, різні вистрільно-освітлюючі прилади, загороджувально-викидні машини й катапульти. Кожний вершник був вивінуваний повним комплектом інструментів, власним казаном і залізною порцією для прохарчування й постачання в полі. Він мав також непромокальну торбу, в котрій переносив одягу, яку змінював звичайно після переправ через ріки.

Тактика монгольського війська була жорстока в ламанні оборони противника, еластична у виконанні, без сильних відхилень. Маневр під час боїв був керований сигналами, що виключало зволікання й замішання та рівночасно прискорювало наказодавство й донесення. Успіх подібної бойово-вимуштрованої тактики був такий, що під час битв усе виконувалося з дивовижною досконалістю і швидкістю. Монгольська збройна сила була апаратом, який діяв немов годинниковий механізм, і головню через свою рухливість він перемагав сильніше озброєні й численніші загопи противника. Над річкою Калкою українські князі дружинники, разом із половцями, розбили військо Джінгіс-Хана, й це є доказом переваги знання воєнного мистецтва тогочасної епохи українських князів над монгольськими. Монголи вже в ті часи мали сильно розбудовану систему шпигунства і пропаганди між ворожими народами, тому їхнє командування завжди посідало найкращі відомості про ворога. Монголи стали піонерами тактики «атаки ззаду», яка під час світової війни 1914-1918 була дуже розвинена.

Студія цікаво ілюструє різні походи Джінгіс-Хана, імперія якого в останніх роках перед його смертю простягалася від Кореї до Перської затоки. Правління в усіх здобутих країнах було основно переорганізоване, а найважливішою рисою його імперії була повна релігійна толерантність. В монгольських радах були заступлені християни, мусулмани, буддисти й ідолопоклонники.

Після закріплення влади в Персії та здобуття державних скарбів, ген. Сабатай і ген. Чепе вирушили на підбій т. зв. Кіпчак-краю — Південної України. На весну 1221 р. монгольське військо пробилось через королівство Грузія до Донецького басейну, всюди насаджуючи власне військо й цивільне правління та рівночасно організуючи мудру систему інформаційної служби. Після витиснення з торговельних центрів на Кримі генуезців, тільки частина венеціанців була використана для монгольської таємної служби. В 1223 р. Джінгіс-Хан відкликав ген. Сабатай й ген. Чепе. Вони повернули назад шляхом на північ від Каспійського моря. Плян здобуття Європи, який опрацював ген. Сабатай, внаслідок смерті Джінгіс-Хана 1227 р., не був

Норвезька піхота на зимових вправах

здійснений. Щойно кілька років пізніше, в 1239 р., монголи здобули територію аж до Москви, з метою забезпечити власний запальний зв'язок, щоб знищити папські bastiони — Польщу й Угорщину. Монгольські полководці мали докладні відомості про положення й сили у згаданих державах. По стороні цих держав знаходилися також лицарі Німецького ордену, головним завданням яких було боронити Захід перед ідолопоклонниками.

В 1241 р. ген. Сабутаї здобув Львів і Перемишль. Він командував чотирма арміями. В березні 1241 р. його військо переправилося через Вислу біля Сандомира та 18. 3. того ж року біля Шидлова знищило армії Болеслава й Мечислава. В дальшому поході монголи здобули Краків, Бреславль та 8. 4. опанували Лігніц. На протязі неповного місяця монгольське військо перемогло противників у двох вирішальних битвах, довершивши 650 км походу, здобуваючи багато міст, Польщу, Шлеськ і територію до кордонів Саксонії. Після цих успіхів, монголи опанували Угорщину, людинність якої є споріднена з татаро-монголами.

Про тактику переможного походу монголів історія записала багато зведомлень. Найголовніше в цій тактиці було: а) швидкість, спокійність і механічна перфекція розгортання частин при допомозі сигналів (чорно-білими прапорцями сотень); б) смертоносність їх стріл. Хронікери записали, що «їхні вороги падали направо й наліво, немов зимою листя».

*

Суворий аналітик Ліддел Гарт у своїй студії багато уваги присвятив також іншим визначним, маловідомим полководцям. Характеристика таких полководців як французького маршала, графа й військового теоретика, Моріца Захсена; шведського короля Густава Адольфа; польового маршала Альбрехта Валленштайна й генерала Джеймса Вольфа — це картини не тільки їхнього вміння вести війну й політику, але також і багатий вклад в історію розвитку воєнного мистецтва. Невелика розміром книга є цікавою типологією, в якій автор сконденсовано подав змінні етапи розвитку воєнної техніки, її вплив на оперативне воєнне мистецтво та відсвіжив у пам'яті багатьох заслуги згаданих полководців для воєнної стратегії й тактики.

Неможливо нам подати в цій статті хоча б короткий нарис про кожного окремого полководця, й через це зацікавлених відсилаємо до студії Гарта. Та студія є написана цікаво, легким стилем, тому її читається із зацікавленням, не відчужуючи, що це наукова студія воєнносознавства. Ця книга є призначена передусім для дослідників розвитку воєнної стратегії й тактики.

(Огляд військовознавчих видань опрацював пор. Фелікс Кордуба).

УКРАЇНСЬКЕ ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО

В останніх роках по різних країнах вільного світу, де живуть українці, розгортається широко Козацький Рух. Для інформації читачів журналу «Сурмач» понижче подані короткі дані про 7-му Станицю УВК ім. полк. Івана Богуна в Перті, Західня Австралія, з підставовими відомостями про Українське Вільне Козацтво (в скороченні УВК) взагалі.

Козацький Рух почався в 1917 р., після революції, в Україні. Один із перших організаторів УВК був бувший бунчужний в російській армії Семен Гризло, який у 1917 р. зорганізував зі своїми однодумцями на Звенигородщині перші відділи УВК, котре в дуже скорому часі поширилося по цілій Східній Україні, а навіть і по Кубанщині. Що ж було причиною такої популярності нової організації? Ніщо інше, як туга українського народу за своїм давнім, славним минулим. У тих околицях, де поставали перші, щораз то нові відділи УВК, весь час, аж до І-шої світової війни жевріла козацька ідея серед потомків колишніх козаків. І так, в околицях Суботова, колишньої резиденції Гетьмана Богдана Хмельницького, селяни щороку потаємно вибирали гетьмана й іншу старшину, писаря, суддю, полковників тощо. Слово «козак» було загально вживане, й тому до хлопця рідко зверталися інакше, як «козаچه!». Ціллю тієї організації було вдержання порядку в тому непевному, революційному часі, охорона сіл і міст перед нападами, розбоями, а також боротьба з ворожими військовими з'єднаннями. Доказом цього нехай буде хоч один із незчислених випадків участі УВК у визвольній війні: участь УВК у розбитті большевицького повстання в Києві (Арсенал) в 1918 р. у злуці із Слобідським Кошем й іншими частинами під загальною командою С. Петлюри. УВК проіснувало від 1917 р. до кінця Гетьманату.

Після втрати нашої самостійності й виходу решток Української Армії та цивільних утікачів на еміграцію, існування УВК на деякий час занепало, однак відновилося воно в початках 40-ових років і проіснувало яких десять років, але розвиток ішов досить мляво. В тих роках були деякі дуже прикрі часи, коли Провід мусів виключити деяких людей, що прокралися навіть на вищі місця, а потім зрадили й перейшли до білих чи червоних москалів. Після їх виключення наступило оздоровлення відносин, та ширшої праці таки не було. До правдивого відновлення прийшло аж у 60-тих роках. Під проводом сл. пам. Військового Отамана тоді полк. Івана Цапка й полк. Антона Кущинського (старшина Армії УНР і Карпатської Січі), почався новий розцвіт Козацького Руху, почали творитися нові Станиці УВК, між ними в 1968 р.

постала в нас, у Перті, Зах. Австралія, 7-а Станиця УВК ім. полк. Івана Богуна.

Тут існував уже від 1961 р. Союз Українських Комбатантів, до якого належали учасники І-их Визвольних Змагань, як також і пізніших, із часів II-ої світової війни. Ми існували на підставі Статуту, який виразно підкреслював, що СУК, як парамілітарна організація бувших військовиків, повинен бути безпартійним, не зв'язаним із ніяким політичним угрупованням, а стояти лише на плятформі боротьби за Українську Незалежну Соборну Державу, форму правління якої вибере у слушний час нарід на Рідних Землях, а не горстка емігрантів. Завдяки такому становищу, до нашого СУК належали члени різних політичних переконань, члени ОУН різних відламів, приклонники УНРади, Союзу Гетьманців Державників, бо СУК не мішався до політичної приналежності членів, уважаючи це їх особистою справою. І ми всі жили дружньо, на терені СУК ніколи не було якоїсь партійної чи групової суперечки або гризні. Та коли в Мельборні (стейт Вікторія, на сході Австралії) заснувалося Об'єднання Союзів Українських Комбатантів Австралії, і там у проводі знайшлися прихильники одного політичного середовища, а саме УНРади, вони почали щораз настирливіше вимагати від нас, щоб ми вступили в їх Об'єднання і прийняли їх лінію, цебто беззастережної підтримки УНРади. Всі наші вияснення, що наш Статут не дозволяє цього й що ми через те наражаємо нашу організацію на розвал, відбивалися від Управи Об'єднання як горох від стіни. Нашим почесним членом від заснування СУК дотепер є останній живий вождь Української Армії Ген. Штабу ген.-полк. П. Шандрук. Ми кореспондували й кореспондуємося з ним увесь час, і власне він порадив нам заснувати в нас Станицю УВК, яка й буде підпорядкована Генеральній Управі, що знаходиться у ЗСА. Ген. Шандрук підкреслював, що напрямні УВК є такі самі, як наші.

Статут УВК, зревідований і затверджений Великою Козацькою Радою, яка відбулася кореспонденційним способом в 1968-69 роках і в якій взяли участь всі існуючі Станиці УВК у вільному світі, в точці про напрямні каже: «УВК є станова парамілітарна громадська, НЕ ПОЛІТИЧНА й НЕ ПАРТІЙНА організація. УВК льояльно ставиться до всіх українських самостійницьких угруповань і ПРАЦЮЄ ДЛЯ ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ САМОСТІЙНОЇ СОБОРНОЇ ДЕРЖАВИ, не зважаючи на форму устрою і влади в майбутній, звільненій від окупанта Україні, крім, розуміється, комуністичної. Про форму устрою і влади у вільній Україні рішатиме український нарід на Рідних Землях у

вільно вибраному Сеймі, або способом вільного і всенароднього референдуму».

Такі напрямні зовсім відповідали нам, тож у 1968 р. постала Ініціативна Група й довела до створення Станиці УВК у Перті. В Обіжнику ч. 2. Генеральної Управи УВК із квітня 1970 р., між іншим, читаємо: »... Наші козацькі напрямні, що їх творить і провадить Ідея Української Самостійної Соборної Державности, не є мрією, про яку можна лише снити, це є один із головних елементів сенсу життя українця — козака, й це є підстава державного суверенного існування нації«...

... »Здаємо собі справу з того, що як прийде слушний час, Україні не будемо відбудовувати на чужині, вона відбудується на Рідних Землях волею українського народу, проте єдність духа на чужині, наша готовість та організованість стане у великій пригоді і відіграє свою роль в загальній нашій справі«. »Українське Вільне Козацтво, як організація АПОЛІТИЧНА (підкреслення моє), вважає себе власністю цілої нації і, не роблячи жодних поділів та різниць у суспільстві й тим самим не створюючи у ньому ферменту, стремить до побудови єдності духа й соборности на чужині. Аполітичність Українського Козацтва не означає того, що ми не маємо своїх переконань чи поглядів на політику, або ми стали жертвами козацької ідеології. Статут УВК не забороняє своїм членам належати до політичних угруповань, лише в межах самого УВК, як такого, політична робота, а тим більше боротьба, не провадиться, щоб не розминутися із традиціями й щоб дотриматись основної мети УВК — єдності духа, яка полягає у виявах побратимського співжиття і співпраці, толерантності до людей різних світоглядів і гармонійної діяльності, спрямованої для загального добра нашої справи та утримання козацьких традицій у справі оборони й боротьби НЕ ЗА ВЛАДУ в Україні й на еміграції, а за суверенність, за фізичну й духову ВОЛЮ УКРАЇНИ та СОВОРНЕ СПІВЖИТТЯ ЕМІГРАЦІЇ, відкидаючи внутрішню боротьбу, як найбільше зло і шкідливе руйнуюче явище в житті українського народу«... »Конструктивна співпраця та побратимське співжиття можуть стати притягаючою силою і для нашого молодого покоління«.

Ті засади вповні покриваються із засадами, яких ми завжди додержувалися і їх обороняли. Запалені фанатики із Проводу Об'єднання СУК у Східних Стейтах Австралії, однак, не скінчили на тому. Підшукали вони собі деяких людей у Перті і створили другу, диверсійну організацію, яка також назвала себе СУК. У склад

її (невелике число членів) ввійшли, з винятком двох осіб, бувші члени червоної армії, які не мали нічого спільного з Українськими Збройними Силами, а у проводі були переважно люди, знані на нашому терені зі свого замишування до колотнечі та бешкетів, і яких можна було завжди знайти там, де робилася якась диверсія, а не було їх там, де йшла конструктивна праця. Та організація була заснована виключно для розбиття нашої, що, однак, зовсім не вдалося. Противно, заколотницька й розбивацька вдача провідних людей у тій другій організації довела до того, що Провід Об'єднання свою фаворизовану ячейку сам розв'язав за шкідливу й розбивацьку роботу на інших ділянках українського життя.

Станиця УВК у Перті об'єдналася із СУК, до речі, майже всі члени нашого СУК стали членами УВК. Обидві організації виступають як одна цілість бувших військовиків та мають навіть одних і тих самих осіб в Управах. Від самого початку нашого існування, ми, згідно з напрямними Статуту, включилися в загальногромадське українське життя й підтримуємо всі конструктивні праці. Співпраця йде з такими організаціями на терені Перту: Українська Громада (центральне товариство), АБН, Союз Українок і СУМ, вже не згадуючи нашої підтримки для Укр. Католицької Церкви й Укр. Автокефальної Православної Церкви. Крім того, ми влаштовуємо щорічно Свято Покрову, як традиційне свято укр. військовиків, Свято Зброї, товариські вечори й т. п. Недавно мали ми торжественне посвячення прапора нашої Станиці, ручно гаптованого на взір старовинних козацьких прапорів з образом Покрови Пресв. Богородиці. В найближчому майбутньому відбудеться свято встановлення Української Національної Армії під командуванням нашого почесного члена, ген. Шандрука.

Вся наша праця спрямована на підкреслення наших традицій українського військовика і для вдержання воляцького духа серед емігрантських буднів. Часи тепер такі, що не можемо знати, коли зрветься нова хуртовина, тож ми пригадуємо нашому суспільству, де є наш обов'язок, де й куди повинні бути спрямовані наші старання, та що: »ще не заржавіли наші шаблі й не замкнув порох у порохівницях«. Леліємо ми надію на прихід тієї хвилини, коли ми зможемо додержати нашу обітницю, складену перед нашим козацьким прапором, що, коли прийде час, то як не ми, то наші нащадки — члени новітніх Українських Збройних Сил візьмуть його у свої руки і донесуть у нашу Самостійну Соборну Державу!

ІЗ ЗАКЛИКУ ГЕНЕРАЛЬНОЇ УПРАВИ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА ДО ЧЛЕНСТВА УВК

Розбудовуймо силу, щоб мала всі дані до створення такої багатой змістом єдності духа й побратимського співжиття, що конче потрібне нам в обличчі емігрантської дійсности, в якій

діють різні підривні чинники з метою розбиття тієї єдності, включаючись свідомо й неспівомо у програму ворожих нищівних завдань. Це робиться в ситуації великого напруження у світі,

яке, зокрема, не менше відчувається й у вільному світі, де справа внутрішньої державної безпеки залишається без більшої уваги. Будемо обережні перед спробами розбивацької роботи, ігноруймо її, але там, де треба — уміймо дати відсіч на кожному відтинкові всеукраїнського й зокрема козацького фронту єдності!

Такі й інші зазіхання робляться у часі, коли упорядкування світу знаходиться без прогресивної ідеї і без пляну привернення історичних прав на суверенність іще багатьох уярмлених народів, а зокрема українського народу, історичні підстави, право, мову й віру якого викривлює й нищить ворог на Рідних Землях і тут, на чужині, за допомогою своїх агентур, полпентачів та наших яничарів. Ворожий наступ по цій лінії тим більше прибрав на силі тоді, коли визволення поневолених Московою народів стало справою, яка дошкулює й пече навіть сильних цього світу. Пече не з огляду на якісь великі світлі ідеали, а просто з огляду на їх власну шкуру, бо те, що зустріло Україну передвчора, а Румунію, Болгарію, Польщу Чехо-Словаччину й інших — учора, може їх зустріти завтра. Таким чином, визволення поневолених Московою народів стає реальною проблемою. Ілюзії про коєкзистенцію, співпрацю й добру волю Москви майже розвіялися. Події йдуть і розвиваються. Деякими фактами політичного світового значення, що сталися не так давно, або тепер заіснували, ми, може, не цікавимося, або їх недоцінюємо, проте багато з них стали доказом актуальності української справи.

І так, активізація просторів Близького й Середнього Сходу, що завжди впливала корисно на розвиток української державності, сьогодні стоїть в осередку заінтересувань світової політики, особливо з огляду на політичне відродження арабських народів, на спрямування головного вістря советської експансії на південь і на величезну роллю нафти, що є в тих теренах, бо хто має під своїм контролем головні джерела нафти, той має запевнене панування над світом. Близький і Середній Схід — сьогодні одно з найбільш запальних місць у світі. Україна є недалеким сусідом тих просторів. Далі, факт прийняття в минулому України до організації Об'єднаних Націй — навіть, коли тією Україною є тільки УССР — має велике значення в розумінні міжнародного визнання права суверенності за українським народом, мимо того, що те право суверенності на українській території потоптане в найбрутальніший спосіб червоним окупантом. Участь України в ООН впровадила її на арену міжнародної політики, й цілий політичний світ зжився з фактом, що такий чинник (Україна) існує, помимо й незалежно від того, ХТО репрезентує і ЯК використовує український мандат. Україна, ввійшовши до ООН, перестала бути чужим і незанимким партнером, а стала відомою політичною величиною. Все те, що діється за залізною заслоною тепер, відбивається сильним відгомном у цілому світі. По тамтому боці залізної заслони є легіони лицарів, які свідомі тяжкої кари, але все ж змагаються по боці нашої правди.

Все це, лише частинно наведене, являє собою ситуацію, в якій українська справа «висить у повітрі», а завтра вона може стати реально-актуальною проблемою. Це все ще раз наказує нам не змарнувати часу й бути готовими перед майбутніми подіями, що, без огляду на все, рано чи пізно, неминуче мусять прийти. Конфлікт між ССРСР і Китаєм дозріває, а невідхильна війна в цій чи наступній декаді прискішить події.

Наші козацькі напрямні, що їх творить і провадить Ідея Української Самостійної Соборної Державності, не є мрією, про яку можна лише снити, це є один із головних елементів сенсу життя українця-козака, це є підстава державного суверенного існування нації, й, може, тому в нашій ситуації нам треба рятувати не тільки духовий сегмент нашого життя, але звернути не меншу увагу на збереження нашої фізичної субстанції, збереження наших рядів, наших одиниць й організації під оглядом фізичним. Здаємо собі справу з того, що, як прийде слушний час, Україні не будемо відбудовувати на чужині, вона відбудується на Рідних Землях волею українського народу, проте єдність духа на чужині, наша готовість та організованість стане у великій пригоді й відіграє свою роллю в загальній нашій справі.

Українське Вільне Козацтво, як організація аполітична, вважає себе власністю цілої нації і, не роблячи жодних поділів та різниць у суспільстві й тим самим не створюючи у ньому ферменту, стремить до побудови єдності духа й соборності на чужині. Аполітичність Українського Козацтва не означає того, що ми не маємо своїх переконань чи поглядів на політику, або ми стали жертвами козацької ідеології, Статут УВК не забороняє своїм членам належати до політичних угруповань, лише у межах самого УВК, як такого, політична робота, а тим більше боротьба, не провадиться, щоб не розминутися із традиціями і щоб дотриматися основної мети УВК — єдності духа, яка полягає у виявах побратимського співжиття і співпраці, толерантності до людей різних світоглядів і гармонійної діяльності, спрямованої для загального добра нашої справи та утримання козацьких традицій у справі оборони й боротьби НЕ ЗА ВЛАДУ в Україні й на еміграції, а за суверенність, за фізичну й духову ВОЛЮ УКРАЇНИ та СОВОРНЕ СПІВЖИТТЯ ЕМІГРАЦІЇ, відкидаючи внутрішню боротьбу, як найбільше зло і шкідливе руйнуюче явище в житті українського народу. Ставши на шлях Козацької Ідеї, ми не маршуємо сліпо без уваги на те, що діється навкруги. Й у нас можуть траплятися помилки чи недотягнення, тому ми не ігноруємо, а навіть вивчаємо розумну критику й прислухаємося до голосу опонентів, бо коли б не було опонентів, не було б нагоди справджувати й виправляти свої помилки. Вважаємо, що опоненти — це носії іншої думки чи критичної опозиції, яка не раз сприяє поступові.

Такий є загальний погляд на ситуацію. Який же погляд, і до чого сьогодні спрямовані наші стремління на внутрішньому відтинкові?

Українське Вільне Козацтво, що стихійно в буревійні роки революції відродило козацькі ідеали, що зберегло тяглість своєї організаційної форми й після періоду Визвольних Змагань і другої світової війни та що існує тепер у вільному світі, гуртуючи у своїх лавах українців, для яких козацтво не втратило актуального значення, — **ПОВИННО ДАЛІ ЖИТИ, ВІДДИ-ХАЮЧИ ПОВНИМИ ГРУДЬМИ!** Це може стати не тільки відпруженням, але на базі визнання напрямних ідей козацтва можуть стати можливими до здійснення мрії значної більшості нашої еміграції про об'єднання і дружнє співжиття людей різних уподобань та світоглядів. З другого боку, конструктивна співпраця та побратимське співжиття можуть стати притягаючою силою і для нашого молодого покоління. До того ж існування Укр. Вільного Козацтва на чужині є передбачене на довгу, безперервно триваючу мету. Укр. Вільне Козацтво приєднує до свого складу відповідних усе нових і зокрема молодших віком членів, які в майбутньому донесуть у Вільну Україну Козацьку Ідею. Ми є свідомі того, що кожний українець й українка є нащадками українського козацького роду. Наше козацьке походження — це є наша гор-

дість і честь! Наш український славний поет Симоненко, вихований уже в системі комунізму, так написав, звертаючись до окупанта:

»Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його гарячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!«

Козацька кров пульсує й у наших жилах, і нашого походження ми не можемо перекреслити.

Дорогі Побратими й Посестри!

Коли організація УВК для нас є дорога й ми хочемо її бачити на високому рівні розвитку, — приложимо до цього наші старання. Це тільки залежить від нас! Не тільки посилюймо лави УВК, але і дбаймо про діяльність! Наша організація УВК не може бути ані мертвою, ані »на папері«, бо тоді розминемось із завданням і метою. Вона повинна розвивати діяльність на кожному відтинкові суспільного життя во ім'я єдності духа і творення українського моноліту на чужині.

Квітень, 1970 р. (Обіжник ГУ УВК, ч. 2).

З ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В РАГБІ

Наша громада є кількісно малою, в порівнянні з іншими, однак, час од часу деяка культ-освітня праця проявляється на різних відтинках.

В останніх місяцях місцевий Відділ ОБВУ організував відмічення 25-тиліття бою під Бородами. В обширному рефераті обговорено мету основання 1-ої Дивізії та її значення.

Дальшу програму заповнила пластова група з Ноттінгему, запродукувавши декілька стрілецьких та народніх пісень при акомпаньяменті гітари.

Місцевий Відділ СУБ, а особливо референт зовнішніх зв'язків, п. В. Ленчик, доложив багато старань, щоб улаштувати якнайкраще українську секцію на виставці, організованій міською управою Рагбі, яка запросила всі національні групи взяти в ній участь. Наш відділ мав очі всіх відвідувачів своїми експонатами, а зокрема картини інж. Петренка, який отримав перше місце й нагороду.

Що виставка українських предметів українського народного мистецтва випала імпоную-

че, то треба завдячувати паням із Гуртка ОУЖ в Лестері, яким допомогала теж п-і Вуїв, котра дала на виставку жіночий полтавський стрій. Усім паням належить якнайщиріша подяка від місцевого зорганізованого українського громадянства.

З черги, 28-го жовтня, Відділ СУБ улаштував відмічення св. Покрову та десятиліття смерті сл. пам. С. Бандери. В гарно удекорованій залі присутні заслухали рефератів та деклямацій, які підкреслювали лицарську смерть в обороні своєї батьківщини.

30-го листопада нашу громаду відвідав п. Музика, окружний зв'язковий ОБВУ, який виголосив доповідь »Події у світі та в Україні«. Поділився п. Музика враженнями з подорожі до Італії, а особливо розказав широко про пошанування пам'ятника поляглим воякам 1-шої Дивізії УНА у Фуа-Пас та про зустріч із Верховним Архiepіскупом і Кардиналом Й. Сліпим.

Підкінець своєї доповіді з'ясував положення в Україні та про настрої українців у нашій батьківщині.

І. О.

ОКРУЖНЕ СВЯТО 25-ЛІТТЯ БРОДІВСЬКОЇ БИТВИ В НОТТІНГґАМІ

Писати допис про окружне свято в середній Англії з нагоди 25-ліття бою під Бродами, що відбулося 7-го грудня 1969 р. в Ноттінґамі, виглядало б на парадокс. Бо, як відомо, бої під Бродами відбулися літом — в липні 1944 р., а святкувати ті роковини зимою у грудні, коли ще й запали «сніги білі», — виходило б, що вояки може загубились у датах історичного календаря, або стали питоменними «пізніми Іванами», як звичайно ми звемо. Однак так воно не було, коли зважити, що місяць липень — це місяць відпусток, місяць таборування нашої молоді, це місяць, в якому кожний рветься над море, або в гори, щоб захопити трішки сонця та свіжого повітря. Значить, рішення вояків відбутися таке свято в пізнішому реченні мало зовсім своє оправдання і в результаті того свята Бродів відбуто... 7-го грудня 1969 р.

Перша частина свята мала чисто військовий характер: звіт голові Централі ОБВУ п. сотн. М. Білому-Карпинцеві, молитва «Боже Великий, Творче Всесильний» та апель поляглим. У тій частині почесна чота із прапором під команду п. П. Кіщука, зв'язкового ОБВУ на Мідланд, справно і справді по-військовому, виконала своє завдання, а вже апель поляглим до глибини зворушив присутніх і надав зразу святковий характер імпрезі.

З гарно удекорованої сцени (робота п. М. Николішина з Лестеру) коротко і з повагою пролунали слова апелю під акомпаньямент пісні «Видиш, брате мій». Нехай славиться в народі пам'ять про найкращих синів України, що віддали своє життя під Бродами.

Після цієї військової паради почалася друга частина свята, офіційно-мистецька, яку монтажем оформив п. К. Роснецький. У заспіві наратор п. К. Роснецький переніс слухачів на бродівські поля, де відбувся бій, великий бій, слава якого не забута!

Ту частину далі доповняє доповідь сотн. М. Білого-Карпинця, голови Централі ОБВУ з Лондону. Доповідач у своїй доповіді коротко, але яскраво, насвітлив події перед бродівською баталією і, перейшовши всі етапи того бою, закінчив фаховими з боку військовика висновками. Відтак пролунала деклямація «Друзям з-під Бродів» Б. Бори у виконанні дивізійника п. Луцишина.

Непомітно дальша програма свята переходить з офіційної в мистецько-концертову, що її започаткував тенор-соліст, п. В. Луців, трьома піснями: арією Богуна з опери «Богдан Хмельницький», музика К. Данькевича, піснею «Безмежне поле», музика М. Лисенка до слів Івана Франка та «Стрілецькою піснею» музика М. Гайворонського. Пісні у виконанні п. В. Луцева стояли на високому мистецькому рівні й зуміли завоювати серця слухачів. При фортепіані акомпанювала вправно молода піаністка, п-а М. Панчак. На зміну журливо пролунала стрі-

лецька пісня «Ой, впав стрілець» у виконанні ноттінґамського жіночого хору під дир. п. М. Скаліша, а далі мистецько оформлений споминавшого учасника бою під Бродами п. М. Матчака з Дарбі зробив помітне враження на слухачів.

У дальшій програмі п. В. Луців відспівав знову три пісні: «Гей, піді я на зелені гори», слова Лесі Українки, музика Балтаровича, «Дивлюсь я на небо» в обрібці Заремби та «Сокіл» музика Веселовського. В цій частині п. Луців на добре розспівався так, що оплескам не було кінця.

В той час, коли ще публіка перебувала під враженням пісень пана Луцева, а за куртиною готувалася до свого виступу оркестра юного СУМ із Ноттінґаму, присутні відспівали живим учасникам з-під Бродів і їхнім родинам «Многая літа». Мандолінова оркестра ноттінґамського юного СУМ-у відіграла пісню: «Ой, видно село», до якої опісля долучився жіночий хор із двома піснями: «Зірвалася хуртовина», «Від синього Дону до сивих Карпат» під дир. п. М. Скаліша.

Програму такого гарного свята закінчено фіналом, в якому наратор підкреслив бадьорим тоном, що на Рідних Землях, серед згарищ і руїн, залишився ще в ярах і лісах скоростріл, а з рідного лісу, з-над Дніпра і Карпат, ще й зараз у бою серед пітьми і згуб сіяє й палає могутній вогненний тризуб! Після проголошення цих останніх слів, хор і всі присутні на залі відспівали національний гімн.

О. Роснецька

З КОМБАТАНТСЬКОГО ЖИТТЯ В ДАРБІ

Дарбівський Відділ ОБВУ проявляє жваву діяльність, відзначаючи різні свята, влаштовуючи імпрези власними силами або беручи участь у збірних громадських, приєднуючи нових членів і т. п., — завдяки рухливому й підприємчивому голові Управи, п. Андрієві Гавірку. Ось найголовніші події в нашому комбатантському житті.

РОЗВАГОВИЙ ВЕЧІР

13-го вересня 1969 року Управа Дарбівського Відділу ОБВУ влаштувала «Вечір розваги», який поєднувався з вибором королеви краси. До конкурсу зголосилися слідуєчі кандидатки: Х. Лебідь, Л. Келемко, Е. Михайлицька, А. Назарук й О. Купрянець.

Жюрі у складі п. Остапа Пицка — голови та п-і Лагодинської й п. В. Сюська — членів вибрало королевою краси панну Анну Назарук, якій голова Відділу, п. А. Гавірко, вручив китицю квітів, люксове видання творів Т. Г. Шевченка й коробку помадок. Решта контестанток одержала по примірникові О. Кобилянської «В неділю рано зілля копала» та по коробці помадок.

У часі забави пригравала українська оркестра з Ноттінґаму під керівництвом п. М. Скалі-

ша. Гості знаменито бавилися до пізньої години в атмосфері загальної радості, яка стала ще більшою у дні 4-го жовтня, на Крайовому Воляцькому З'їзді у Брадфордї, де панна А. Назарук була вибрана королевою краси ОБВУ.

ОКРУЖНЕ СВЯТО ПОКРОВУ

Заходами Окружного Комітету ОБВУ на середню Англію, в суботу, 18-го жовтня, о год. 6-й вечора, у дарбівському будинку СУВ відбулося свято Покрову. Свято складалося з двох частин: офіційно-мистецької та товариської застави з танцями.

Коротким вступним словом свято відкрив зв'язковий ОБВУ на середню Англію, п. П. Кіщук, а сумівсько-пластовий юнацький хор під керівництвом п-а В. Мельниченка започаткував свято піснею «Пречистая Мати Божа».

Реферат виголосив капелян ОБВУ, о. д-р І. Музичка, і він був опрацьований старанно. Достойний прелегент підкреслив, що свято Покрову — Пречистої Діви Марії — має в українському народі традиції, це свято українського війська з найдавніших часів, а культ почитання Божої Матері ввійшов у кров і душу українського народу. Під Покровом Божої Матері наші лицарі боронили перед дикими ордами не тільки свою Батьківщину, але й цілу Європу, яка, обдурена, не виявляє нам вдячності за те. І нині знову нащадки диких орд із Півночі намагаються знищити культ Богоматері, щоб викоренити символ нашої невмирущої ідеї, але опіка Матері Божої над українським народом є незламною. І так як колись наші славні лицарі, княжі дружинники й запорожці ставали переможцями, так і в майбутньому український нарід на вільній українській землі заспіває пісню «Під Твою милість прибігаєм».

Після доповіді був виступ нашого співака, Володимира Луцева. В супроводі бандури він виконав пісні «Невольник» (слова Шевченка, муз. Голуба), «Бабак» (укр. переклад М. Вереса, муз. Ветговена), «Гавот», «Прийшла весна», «Встає хмара з-за Лиману» та «Дівчино-голубко».

Далі слідував виступ уже згаданого юнацького хору з піснями «Гаї шумлять», «Білі каштани», «Іди від мене» та «Зацвіла весна».

Двома піснями пописалися Слава Гринюк та Христіна Лебідь (дуєт), які заспівали «В чужині» й «Ой, чорна, я си чорна».

І. Федоришин рецитував вірш «Свята Покрова».

Треба підкреслити, що свято св. Покрову пройшло з повним успіхом. Свято ніби мало окружний характер, але коли б не члени дарбівської громади, які солідно відвідують усі імпрези, то заля була б напівпорожньою, бо з-поза Дарбі були лише п. Кіщук та п. Роснецький із Ноттінгему. Правда, присутніми на святї були теж деякі особи з-поза округи, бо з Бедфорду й навіть із Лондону.

МАЛАНЧИН ВЕЧІР

17-го січня 1970 року був улаштований «Маланчин вечір». Під мелодійні звуки української оркестри з Бедфорду присутні прощали старий рік. О 12-й годині ночі голова Відділу п. А. Гавірка склав присутнім найкращі новорічні побажання, й пари знову закружляли у вирї невмирущого вальсу.

РІЧНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ

В неділю, 22-го лютого в залі місцевого українського дому відбулися чергові Річні Звичайні Загальні Збори Дарбівського Відділу ОБВУ, який під теперішню пору нараховує 49 членів, у тому 9 новоприєднаних. Переобравши на голову Управи Відділу п. А. Гавірка, Загальні Збори вибрали керівні органи Відділу й намітили плян праці на нову каденцію.

ДОПОВІДЬ МАЙОРА С. ЛЕВЧЕНКА

В Дарбі у клубі «Левада» відбулася доповідь майора Семена Левченка на тему: «Поеднання Надніпрянської й Галицької (Надністрянської) Українських Армій і спільний соборний їхній чин — розбиття большевицьких московських військ і звільнення столиці — золотоговерхого Києва — від ворогів». Доповідь була організована Управою Відділу ОБВУ в Дарбі і відбулася у неділю, 22-го лютого, при дуже численній аудиторії.

Майор Семен Левченко, відомий у всій В. Британії своїми цікавими доповідями, яких уже встиг подати більше 80, і цей раз мав повний успіх у викладі складної тематики дуже широкого обсягу подій періоду Визвольних Змагань. Прелегент подав вичерпну картину військових акцій того часу. Видно було, що він не мало витратив часу на збирання дотичних матеріалів та подав до них глибоко продумані й компетентні свої власні коментарі.

Доповідь була дуже корисною, бо багатьом із слухачів було подане те, про що вони не знали раніше, іншим вона нагадувала тогочасні події, а докладні й компетентні коментарі дали всім повний образ тодішньої ситуації в Україні.

Після доповіді пані Ольга Левченко з артистичною майстерністю продеklamувала один із віршів майора Семена Левченка на тематику Визвольних Змагань. Потім відбулася дискусія на тему визвольної боротьби 1917-1921 рр.

Слід побажати Шановному майору Семену Левченкові й далі продовжувати його лекційні виступи по осередках поселення українців у В. Британії.

ВІДМІЧЕННЯ ПАМ'ЯТІ ГЕН.-ХОР. ПУХОВИЧА

Вечером, у суботу, 18-го квітня ц. р., зібралась українська громада, щоб святочним вечором віддати шану вправшому на пості Команди-

ра УПА — сл. пам'яті ген.-хор. Романові Шухевичеві — Тарасові Чупринці.

На тлі удекорованої сцени голова місцевого Відділу ОБВУ, п. А. Гавірко, у вступному слові схарактеризував постать сл. пам'яті ген.-хор. Романа Шухевича, підкреслюючи особливо його ставлено-невгнутий характер, як військовика, та його відданість аж до самопожертви у продовженні боротьби за Українську Соборну Самостійну Державу. Салютуючи перед портретом Командира УПА, він зложив приречення в ім'я комбатантів, — не зійти зі шляху боротьби, йдучи слідами сл. пам'яті ген.-хор. Тараса Чупринки аж до переможного кінця.

Далі слідував реферат п. С. Хомина з Ноттінггему в якому він вдало пов'язав початки націоналістичного руху в Україні, великий зрив 1917-1921 років, революційну дію УВО-ОУН, генезу УПА та затьягну її боротьбу на два фронти під проводом сл. п. ген.-хор. Романа Шухевича.

Пан К. Роснецький із Ноттінггему у зворушливих словах відчитав спомин із життя ще юнака Романа Шухевича, члена ОУН. Описля слідували по-мистецькому виголошені декламації пані О. Кельман, «Осії Глава XIV» Т. Г. Шевченка та п. І. Федоришина «Синові» Ю. Клена. Панна Л. Ференцкевич збагатила програму грою при фортепіані, Місцевий хор СУМ і Пласту під диригентурою п. В. Мельниченка розпочав удалу програму вечора, влаштовану місцевим Відділом ОБВУ, пісню «Не пора, не пора» та закінчив її «Партизанським маршем».

СВЯТО ГЕРОЇВ

В неділю, 14-го червня б. р., Управа Відділу ОБВУ в Дарбі влаштувала академію, призначену для вшанування наших героїв, яка відбулася в домі Відділу СУБ.

Свято відкрив добре подуманим словом голова Відділу ОБВУ, п. Г. Гавірко, вказуючи на прийнятту в нас традицію — вшановувати пам'ять героїв, що впали на шляху боротьби за нашу державну незалежність.

Далі він передав слово майорові Семенові Левченку, який виступив із доповіддю, присвяченою героям.

Прелегент свою доповідь розпочав словами поета:

**«Не згине той народ!
Та нація ростиме,
Яка минулого легенди зберегла!»**

Прелегент підкреслив, що так було, є й буде в історії людства, що коли який нарід шанує пам'ять своїх героїв, то такий нарід не гине, відроджується і стає знову до державного життя!

Український нарід рівнож береже пам'ять своїх героїв, складає їм чудові пісні-думи, яких не має жоден нарід під сонцем. Український нарід завжди відроджується й відроджується.

Князя українська держава, яку зорганізував князь Олег, проіснувала 540 років (від 862 р. до початків 14-го віку).

З-під польського панування визволив український нарід гетьман Богдан Хмельницький, розгромивши в 1648 р. поляків під Жовтими Водами, Корсунем і Пилявою. Гетьманщина, що постанала, як форма держави, проіснувала до 1775 р. (знищення царицею Катериною II Запорозької Січі), отже тривала 127 років.

Відродження в 1917 р., на жаль, тривало тільки чотири роки, але все таки це відродження було, і кривава боротьба з відвічним ворогом України, Москвою, відбулася, продовжуючи традицію.

А скільки ж у нас героїв і героїчних моментів! Герої князі Олег і Святослав, а спільною героїчною епопеєю була оборона Києва перед татарською навалою; майже всі оборонці згинув, але татарському ханові Батигеві не піддалися.

Скільки ж то героїв за гетьмана Богдана Хмельницького; полковники Богун, Кривоніс, Дзеджалій, Кричевський, який згинув героїською смертю, але литовського війська до Києва не впустив. А полковник Морозенко! Кому ж із нас не появляються сльози в очах, коли почуємо чудову пісню:

**«Ой, Морозе, Морозеньку —
славний ти, козаче,
За тобою, Морозеньку,
вся Вкраїна плаче».**

А потім спільна героїка столиці Батурина за гетьмана Мазепи, яку боронили нечисленні полки, бож сам гетьман Мазепа мусив дати допомогу кіннотою своєму союзникові, шведському королеві Карлу XII, на якого йшла головна армія московського царя Петра I. Козацькі полки підтримало все українське населення. Боротьба була героїська, але місто дісталось до рук московських військ завдяки зраді. Москалі вирізали до ноги всіх мешканців міста, не жаліючи жінок та дітей (впало 60.000 населення).

1917 р. Трагедія Крутів, а описля Базару.

Хіба ж не були героями генерали Михайло й Іван Омеляновичі-Павленки! Перший командир Укр. Гал. Армії під Львовом, а далі командир «Зимового Походу». Іван Омелянович-Павленко — організатор славної «Окремої Кінної Дивізії». А генерал Дяченко! Його кінноти боялися москалі, наче вогню.

1920 р. генерал Іван Мишківський веде свої лави проти большевицької кінноти, завданням якої — відрізати відступ українським військам за Збруч. Генерал б'є большевиків, але сам гине. Його могилу в Тернополі пізніше знищив ворог.

Нема їх усіх у живих.

Приходить II-га світова війна. Хіба не стихійним зривом до відродження було творення 1-ої Дивізії УНА — діло вже нових поколінь! Хіба їхня героїка, — це не героїка Крут і Базару!? А далі — творення УПА. Це відродження й героїка нового покоління. А акт 30-го Червня 1941 року!?

І нарешті згадаємо імена героїв, які всім врізалися в пам'ять; а це Гол. Отаман Симон Петлюра, командир Корпусу СС — Євген Коновалець, командир УПА — Роман Шухевич, і врешті — Степан Бандера.

Нове відродження гряде й закінчиться нашою перемогою — утворенням Української Незалежної Соборної Держави.

Рецитація п-і Ольги Левченко «Апoteоза Героїв» — була повна динаміки. Пан Попович прочитав із глибоким почуттям один із мало знаних віршів поета Симоненка.

Голова Відділу ОБВУ сердечно подякував усім виконавцям.

В ПОКЛОНІ РОМАНОВІ ШУХЕВИЧУ-ЧУПРИНЦІ

В суботу, 7-го березня 1970 року, понад двісті українців, мешканців Лондону, зібралися в домі п-і СУБ на Голланд Парк Авеню для вшанування світлої пам'яті Романа Шухевича-Чупринки у 20-річчя його героїської смерті. Це скромне святкове зібрання підготував Комітет, зложений із представників клітин громадських організацій у Лондоні.

Святкове зібрання відкрив коротким словом п. М. Гайва, голова Відділу СУБ, інформуючи рівночасно, що велика теренова академія, присвячена Тарасові Чупринці, яку підготує Комітет із представників центральних організацій, відбудеться в жовтні. «Наше скромне зібрання сьогодні, — продовжував він, — є для того, щоб місцева громада вшанувала світлу пам'ять тієї великої людини своєю увагою в часі, коли інші громади це роблять у терені». Він теж просив, щоб учасники того зібрання, згадуючи Тараса Чупринку, думали і про свій вклад та свої зусилля на відтинку змагань за УССД.

З довгим рефератом про ген.-хор. Романа Шухевича-Чупринку, як воїна й політика, виступив д-р С. М. Фостун. Описавши життєвий шлях Чупринки від дитинства до найвищих постів у боротьбі нації за державність, доповідач підкреслив, що покійний генерал був людиною, яка добро своєї Батьківщини ставила понад усе інше. «Такі індивідуальності формують духове обличчя нації, стають її провідниками, або у вирі революційної боротьби складають своє життя у повній свідомості, що справа, за яку гинуть, це справа дальшого буття нації... Головний Командир УПА, сл. п. генерал-хорунжий Роман Шухевич, був великим соборником. Для нього не існували ніякі територіальні чи віроісповідні різниці. Нація була для нього монолітом, і в тому він бачив широку концепцію визвольної боротьби українського народу...»

Після доповіді юні сумівки Рома Капустинська й Наталка Зварич зарецитували гарно вірш «Тарасові Чупринці». Квінтет пластунок (Мотря Бірчак, Христина Бірчак, Тамара Юревич, Оля Гавдяк і Марта Єнкала) відповіли гарним тем-

пом «Ми діти козацького роду» й «Де гори Карпати» (або «Україно, матінко свята»), викликаючи одушевлене вражіння між учасниками своїми милими, згармонізованими голосами.

Святоче зібрання закрив п. М. Гайва повідомленням, що чергового дня, в неділю, в українській католицькій церкві буде відправлена Панахида за спокій душі покійного генерала.

Між учасниками цього зібрання був о. д-р С. Орач, парох Лондону, представники СУБ, ОБВУ, ОУЖ, СУМ, Пласту-КВОМ та інших з різних середовищ.

В неділю, після ранньої Служби Божої в катедральному храмі, о. д-р С. Орач відправив Панахиду. Милим жестом покійному Чупринці був виступ під час Панахиди тієї самої групи дівчат у пластових одностроях. Сумівки виступали без одностроїв.

I. Д-ів

ІПСВІЧЬКА ХРОНІКА

В суботу, 7-го березня ц. р., до Іпсвічу загостив проф. Володимир Василенко, голова Централі СУБ, який виголосив дві доповіді на теми «25-ліття діяльності СУБ» і «Сучасний стан в Україні». Перша з них віддзеркалювала заснування, розвиток, діяльність й осяги нашої організації на протязі 25-ти років, а друга з'ясовувала сучасне положення на Рідних Землях, висвітлювала ті процеси, які на них відбуваються, й наголошувала ведену українським народом боротьбу проти русифікаційної політики Москви.

Обидві доповіді були дуже цікаві, вони піднесли дух нашої громади, додали їй надії на краще завтра й послужили імпульсом для дальшої наполегливої праці на всіх відтинках нашого суспільно-громадського життя. Висловлюючи велику подяку проф. Василенкові за його труд, ми бажаємо йому всебічних успіхів у його діяльності.

В неділю, 8-го березня, о 7-мій годині вечора Іпсвічська громада вшанувала 20-ту річницю із дня героїської смерті сл. п. Головного Командира УПА Романа Шухевича — Тараса Чупринки, зібравшись у залі місцевого дому СУБ, сцена якої була гарно удекорована національними прапорами, емблемами й портретом Головнокомандувача УПА.

Після короткого вступного слова п. Й. Петришина, в якому підкреслювалася боротьба нашого народу за волю й державу, за суверенне існування та наголошувалися потреба дальших наполегливих дій, п. М. Кудрик продеклямував у честь Т. Чупринки вірш. Потім із великим усеобіймаючим рефератом про життя й чини генерала виступив п. Б. Лучків і наприкінці попросив присутніх ушанувати пам'ять Великого Сина України постановом із місць та одноквилинною мовчанкою, а вірш «Чупринці» відрецитував п. Й. Петришин.

У програмі брав участь також музичний гурток у складі п. Г. Довганя, його дружини, двох

дочок та двох англійців, який відіграв сім українських пісень, а на закінчення український національний гімн, за що громада складає виконавцям, а спеціально п. Г. Довганю найціршу подяку.

Й. П.

ЛІДС УШАНОВУЄ ТАРАСА ЧУПРИНКУ

Стараннями місцевих братніх суспільно-громадських організацій — СУБ, ОБВУ, ОУЖ і СУМ — та при активній участі п. М. Мотрука, українське громадянство м. Лідсу відзначило 20-ту річницю із дня смерті сл. п. генерал-хорунжого Романа Шухевича — Тараса Чупринки, Голови Проводу ОУН в Україні та Головного Командира Української Повстанської Армії.

Академія відбулася в неділю, 8-го березня ц. р. Відкриваючи її коротким вступним словом п. П. Сухарина проголосив одностайний мовчанку. Після цього мішаний хор відспівав пісню «Надходять дні», а потім п. М. Чорний прочитав реферат.

Дальша програма складалася з хорових виступів та деклямацій, які присутнє громадянство слухало дуже уважно й із великим зворушенням, своєю увагою віддаючи пошану пам'яті Великого Командира й борця за незалежність українського народу.

Жалібна академія закінчилася відспіванням українського національного гімну.

М. Громадянин

НОТТІНГГАМ У ПОКЛОНІ ГЕНЕРАЛОВІ ЧУПРИНЦІ

8-го березня 1970 р. організована громада у братніх установах у Ноттінггамі відзначила 20-ту річницю смерті Командира УПА сл. п. генерала Тараса Чупринки, — людини, яка найбільше причинилася до розгорнення збройної боротьби України за самостійність проти двох потуг в останній світовій війні. Чупринка врятував обличчя України та інших поневолених народів.

У 20-ті роковини смерті, в четвер, 5-го березня, о. д-р А. Михальський відслужив у місцевій католицькій церкві Службу Божу за спокій душі генерала Чупринки та виголосив слово про чинники, які формували цю непересічну людину, та про її заслуги перед українським народом.

В неділю, після Служби Божої була відправлена також Панахида за Командира УПА.

Вечором, у залі СУБ, відбулося відзначення на громадському форумі. Започатковано його живим образом — «Салют Чупринці»: два сумівці в упівських одностроях і в мазепинках, з витягненими шаблями, віддали честь Чупринці перед його погруддям під звуки пісні «Не пора, не пора», що її започаткував хор ім. М. Лисенка під керівництвом п. Остапа Пицка, а проспівали всі присутні, стоячи.

Реферат про змагання українців до самостійного життя й ролі в ньому в останніх десяти-

річчях життя Романа Шухевича — Тарас Чупринки відчитав дуже добре п. В. Лесюк, голова Відділу СУБ. Жіночий хор СУБ, спільно зі сумівською оркестрою під керівництвом п. Мирона Скаліша, виконали бойову пісню «Зірвалася хуртовина» і «Від синього Дону до сивих Карпат». На тлі хору з рамени Гуртка ОУЖ пані П. Семак виголосила довшу поему про Чупринку під наголовком «Коротке-ні!» Пан К. Роснецький, голова Відділу ОБВУ, відчитав спомина полковника Рена про Романа Шухевича з часів розв'язання Дружин Українських Націоналістів. Спомина особливо зворушив усіх присутніх.

Загальним співом національного гімну закінчено це вдале відзначення легендарного Тараса Чупринки, що віддав своє життя в обороні Богом даних прав українського народу.

М. Джус

КОВЕНТРИ В ПОКЛОНІ ГЕНЕРАЛОВІ ТАРАСУ ЧУПРИНЦІ

Заходами Відділу ОБВУ та при співпраці братніх суспільно-громадських організацій м. Ковентрі місцева українська спільнота відзначала в неділю, 8-го березня ц. р., 20-ту річницю з часу героїської смерті сл. п. генерал-хорунжого Романа Шухевича — Тараса Чупринки.

В обидвох українських церквах були відслужені Панахиди за спокій душі Головного Командира УПА, а по полудні в залі українського дому відбулася святотчна академія, на яку масово прибули старші громадяни, молодь і чужинки-дружини українців.

Сцена була дуже гарно удекорована прапорами — національним і революційним, емблемою ОУН, портретом Головного Командира УПА й живими квітами. Біля портрету стояла почесна стійка: два колишні українські воїни з комбатантським прапором і два сумівці зі сумівським.

Святотчну академію відкрив коротким вступним словом п. М. Барабаш, голова місцевого Відділу ОБВУ, після чого під супровід сурми юнака Ю. Ковалю п. С. Андрушків відрецитував «Декалог українського націоналіста».

Місцевий юний хор під керівництвом д. І. Ковалю, голови Ковентрівського Осередку СУМ, відспівав дві пісні — «Вічний революціонер» і «Україно-мати, кат сконав», після чого реферат про життя й героїську смерть генерал-хорунжого Романа Шухевича — Тараса Чупринки виголосив п. П. Дюк.

Із деклямаціями виступали: п. С. Андрушків («Молитва революціонера») й панна А. Демчинська («Був наказ до походу»). Потім з'явився на сцені місцевий чоловічий хор «Верховина» під диригентурою п. М. Костюка, виконуючи чотири пісні: «Вперед», «Марш куреня бойків», «Ой, впає стрілець» і «Серед степу».

На закінчення святотчної академії п. М. Барабаш від імени ОБВУ, СУБ, СУМ й ОУЖ склав

найщирішу подяку всім виконавцям програми та учасникам, після чого був відспіваний український національний гімн.

І. Космірак,
культ-освітній референт
Відділу ОБВУ

КІХЛЕЙ У ПОКЛОНІ ШЕВЧЕНКОВІ

Завдяки заходам місцевих Управ СУБ, СУМ, ОБВУ та Батьківського Комітету Школи Українства, в Кіхлей відбулося в неділю, 15-го березня ц. р., Шевченківське свято.

Перед численно зібраною святочною громадою та гарно прибраною сценою виступила юначка Зоня Циганко й коротким вступним словом відкрила святкування, після чого чоловічий хор Відділу СУБ під диригентурою п. А. Музики відспівав «Заповіт», а старший юнак Володимир Федорак повільно, з відчуттям та чистою українською вимовою, відчитав реферат.

Несподіванкою для багатьох був виступ учнів І-ої класи, а саме: Іванки Кошук, Олі Кміть, Марії Тихонюк, Єлисавети Пахольчишин, Петра Котули, Олександра Тихонюка, Петра Іванчака й Тараса Дулеби, які, не зважаючи на те, що майже всі вони походять із мішаних подруж та що більшість із них виступала на сцені вперше, віддеклямували свій спільний вірш досить гарно.

В дальшому тягу програми, яка перепліталася деклямаціями й піснями, чоловічий хор відспівав ще дві пісні — «Зійшов місяць, зійшов ясный» та «Учітєся, брати мої», а юнацький мішаний хор СУМ «Веселка» під диригентурою знову ж таки п. А. Музики дуже гарно виконав три пісні — «Ой на горі дуже круті», «Рече та стогне» й «Наш отаман Гамалія». Остання пісня, нововивчена й музично добре опрацьована, вийшла дуже милозвучно та бадьоро.

Всі рецитатори — юначки: Оdesя Кміть, Марія Кожан, Тереза Мисько, Дарка Циганко й Анна Крук та юнаки: Роман Нізінський, Степан Кіт і Петро Вовк — віддеклямували свої вірші дуже гарно й викликали рясні оплески публіки.

Спільним відспіванням національного гімну закінчено це торжественне й велике свято, в підготовку якого багато часу та енергії вклали як дорослі, так і молодь, бо всю програму виконували члени місцевого Осередку СУМ.

Наостанку голова цього Осередку, складаючи щирі подяку всім виконавцям програми й диригентові хору, сказав, що п. А. Музика не міг бути присутнім на Крайовій Конференції СУМ у Нотінггемі, щоб особисто одержати грамоту й відзначення, якими Крайова Управа СУМ нагородила його за довголітнє диригування хором СУМ. З огляду на це, голова привіз згадані відзначення зі собою; він поклав на сцену сумівку та сумівця, й вони під справжню овацію присутніх вручили п-ві А. Музиці грамоту та щит відзначення.

Зрозуміла річ, що слова признання голови, несподіванка й сильні оплески як молоді, так і всіх присутніх вплинули на п. А. Музику. Дуже зворушливим голосом він подякував за від-

значення і при цьому заявив, що йому було, є й буде приємно працювати для молоді та для української справи взагалі.

З гарним настроєм розходилися додому всі чоловіки, однак жінки одразу лишилися на пробу свого хорового гуртка, яким, до речі, також диригує п. А. Музика, бо йде підготовка до вшанування героїської смерті 500 жінок-мучениць, яких 15 років тому московські наїзники розчавили танками в каторжному таборі Кінгіру.

П. Щ.

РОЧДЕЙЛ У ПОКЛОНІ Т. ЧУПРИНЦІ

Для відзначення 20-річчя з часу смерті сл. п. Головного Командира УПА генерал-хорунжого Тараса Чупринки заходами Рочдейлського Відділу ОБВУ був створений Організаційний Комітет, очолений паном Паскою, який зайнявся підготовкою всіх зв'язаних із цим справ.

У ранніх годинах неділі, 29-го березня ц. р., в місцевій українській католицькій церкві Всч. о. Павло Федюк з Аргентини відправив Панакхиду за спокій душі Тараса Чупринки, а о 5.30 год. вечора в залі (хоч іще не цілком викінченій) українського дому відбулася академія в честь Великого Генерала — одного з тих безприкладних героїв, які в боротьбі проти окупантів, у змаганні за національну свободу й державність, народжуються лише раз на століття.

Академію відкрив голова Організаційного Комітету, п. Паска «Молитвою українською революціонера», а п. Джеджора прочитав реферат, підкресливши у ньому, що епоха, яку символізує Т. Чупринка, має особливе значення. Адже це був період боротьби українського народу на два фронти — проти Німеччини й Москви — й Чупринка став організатором цього двофронтового змагу. Таке велике рішення, яке він прийняв у роках другої світової війни, перелякало не одного державного мужа. Роман Шухевич — Тарас Чупринка — це одна з найбільших провідних постатей, що її вилонила Українська Національна Революція, це великий державний муж і полководець, який став знаний усьому світові й перейшов до історії як Головний Командир Української Повстанської Армії.

Свій змістовний реферат п. Джеджора закінчив словами самого Генерала про те, що ми виконуємо свій почесний обов'язок незалежно від того, чи нам дадуть за це терновий, чи лавровий вінок. А коли б ми впали, то на нашій крові й ділах зродяться нові борці, які почате діло попроведять так, як ми продовжуємо труд і змагання наших батьків.

Після реферату місцевий жіночий хор під керівництвом пані Паращак своїми милозвучними голосами відспівав дві пісні — «Прапоре» й «Осінній лист». Справді, можна дивуватися, що, не дивлячись на втому після тяжкої праці, цей хор усе таки знаходить час на проби і звеличує своїми виступами всі наші академії, бо іншого хору в нас немає.

Слідувала деклямація п. Лихолата з Міддлетону п. н. «Генерал Чупринка» з поеми «Герої»,

а потім тріо «Конвалія» з Бері (сестри Маруся й Оля Юрків та Дарка Ярош) в супроводі гітар відспівало дві пісні — «Предки» — слова В. Симоненка, муз. М. Юрків і «Вже вечір вечоріє».

Пан Цісарук продеклямував «Молитву» повстанського поета Марка Боеслава, жіночий хор виконав пісню «На погідному блакиті сірій шнурок журавлів», а п. Ковальчук виступив із деклямацією вірша того самого поета «Був наказ».

Поновно з'явилося тріо «Конвалія» й заспівало ще дві пісні: «Україні» — слова В. Симоненка, муз. М. Юрків і «Мамо» — слова невідомого автора, муз. М. Юрків. Під час виконання цієї останньої пісні в багатьох присутніх з'явилися на очах сльози, бо не одному з них пригадалися знущання московських катів над українським народом, арешти, розстріли й вивози за колючі драти.

Пан Микуш відрецитував «Ти вічний між нами», й академія закінчилася відспіванням національного гімну.

Неділя, 29-го березня, залишиться надовго в пам'яті тих, які були учасниками академії, але треба пошкодувати, що на ній не зауважувалося молоді.

Дмитро Куртняк

ЯК ЛЕСТЕР РОЗВАЖИВ НОТТІНГТАМ

Хоч що кажіть, добрі люди, а до Лестеру таки варто поїхати. Там можна дечого навчитися, розважитися, посміятися і дещо до своєї громади привезти. Там можна навчитися, як працювати віддано, щиро, без реклами, як розважати інших коштом свого відпочинку і своєї радості.

— Чому ви других розвеселяєте, а самі не дуже веселі? — питаю знайомого лестерця на ревії про громадське життя 12-го квітня у Ноттінгтамі.

— Бо сьогодні досвіта я вернувся з Лондону зі «Здесяткованою Чотою» і прямо змучений, — відповідає нормальним тоном співрозмовник.

І не тільки він один виступає у двох мистецьких групах, що створила їх лестерська громада. Пан цимбалістий (той, що на цимбалах грає) на цьому інструменті тут і там.

Та й дороги до Лестеру добрі; автошлях (М.1.) пробігає мало що не попри саму домівку, а А 46 подвійна від Ноттінгтаму аж до Лестеру. Всі ноттінгтамські «коні» знають самі дороги, що й керувати не треба. Ще якби в Лестері трохи спростували й поширили «вінкову дорогу» (рінгровд), то заки скурите добру люльку тютюну, та й вже в наших добрих приятелів на Весткотс Драйв.

От поїхала делегація від ноттінгтамського Відділу ОБВУ на відзначення 25-річчя створення Дивізії ще в 1968 році і зразу запросила до себе «Здесятковану Чоту». Поїхала делегація Відділу СУБ на відзначення 20-річчя Відділу СУБ у Лестері й запросила до себе ревію про початки організованого українського життя в тій околиці. А що воно було майже всюди однако, то лестерські артисти змінили тільки

назви деяких осіб та місць і дали в нас у Ноттінгтамі дуже гарну вечірку. В цій ревії виступає ряд осіб, які творили це організоване життя й керували ним або керують і тепер. Тому все виходило природно, зрозуміло й було близьке всім присутнім. Були моменти, які представляли трагедію українців після війни, й тяжко було спинити сльозу, що перлася зі зворушення; були знову веселі моменти, що можна було щиро засміятися. Найбільше признання здобула собі сценка: засідання першої Управи Відділу СУБ у парку. Пан М. Лучка, п. О. Довбуш, п. В. Камінський і пані Боднар у легкій і веселій формі зобразили ці труднощі, що їх зустрічали всі організатори на початках нашого організованого життя у Великій Британії.

Жіночий квартет вродливих пань доповняв цю вечірку легкими піснями. Молоді пластуни виконали кілька пісень, а на закінчення «Коломийку» про громадські порядки та провідних людей у Ноттінгтамі. Поміж точками пан В. Камінський своїми дотепами тримав у веселому напруженні всіх присутніх.

Лестерці на цій вечірці зрадили свою громадську таємницю про те, що вони набули свою церкву, залю та інші приміщення в одному забудуванні, на цю ціль продавали цеглинки й зібрали кільканадцять фунтів. Кажуть, що це дуже вигідна для цілої громади будова і що невдовзі вона буде вже посвячена і відкрита. Поїдемо побачити, бо з Ноттінгтаму до Лестеру дуже близько, а ще ближча дружність між обидвома громадами.

М. Джус

ПОКЛІН КОМАНДИРОВІ УПА

(Українці середньої Англії віддали поклін сл. п. Тарасові Чупринці — Романові Шухевичеві у 20-ліття його героїської смерті)

Кожного року українці, розсіяні по усіх закутках вільного світу, відзначають багато національних дат, з яких одні є радісні, а інші трагічні, бо нагадують нам жертву крові й життя когось із найкращих синів чи дочок українського народу. В кожній із цінних жертв нашого народу ми бачимо шляхетний приклад для себе і пригадуку про злочини Москви та поневолення нею українського народу.

Цього року припадає 20-та річниця з дня героїської смерті Головного Командира УПА Романа Шухевича — Тараса Чупринки-Лозовського-Тура. На заклик Окружного Комітету ОБВУ та усіх місцевих громадських установ середньої Англії з'їхалася дня 19-го квітня б. р. до невеликого міста Волвергемптон велика кількість українців, а в тому значне число української молоді, щоб урочистою академією віддати поклін визначному Лицареві Української Національної Революції, який віддав своє життя за здійснення світлого високого ідеалу, — здобуття Української Держави.

Ранком в українській католицькій церкві о. д-р І. Музичка відправив Панахиду, поминаючи сл. п. Романа Шухевича.

Святочна академія відбулася в залі Вульф-рум Гол. Сцену прикрашували українські національні прапори, революційний прапор ОУН, прапори ОБВУ, СУМ та Пласту. По-мистецькому виконаний клич зі змістом «Пімтиш смерть Великого Командира УПА — Тараса Чупринки» домінував над декоративним урядженням сцени. Програма академії почалась інсценізованим «Салютом Чупринці», що був виконаний уніформованою молоддю СУМ та Пласту. Два ряди молоді на сцені на команду дружинника СУМ Б. Нагайла звернули свій зір на портрет Командира, який був у центрі декорацій. Старший пластун, Мирон Попович, та дружинник СУМ, Б. Нагайло, прочитали текст салюту. Після короткого вступного слова, що його зачитав п. П. Кіщук, зв'язковий ОБВУ на Округу середньої Англії, слідував виступ збірного хору Ковентрі-Лестер під керівництвом енергійного диригента Маріяна Костюка з піснею «Слава Героям».

Доповідь на тему «Ідеї Чупринки живі і творчі в українському народі» виголосив голова Крайової Управи СУМ, д. Ярослав Деремєнда. Після доповіді рецитувало Юнацтво СУМ із Лестеру «Великий син закованої України». В реcitaцію були вплетені поезії про УПА та про її хороброго Командира. Виконавцями реcitaції були: Д. Рубель, М. Гуцул, О. Гуцул та Л. Дяківська. Підготовкою цього монтажу займався п. В. Камінський.

Після короткої перерви, виступали першими у концертній частині програми академії дружинниці СУМ, вокальне тріо «Конвалія», яке в супроводі гітар виконало чудово три пісні: «Вже вечір вечоріє», «Предки» та «Не сміє бути в нас страху». Під довголітнім керівництвом диригента п. В. Мельниченка існує в Дарбі хор юначок СУМ і Пласту. На тлі цілої програми хор гарно відзначився виступом із двома піснями: «Соловію, рідний брате» і «Я сьогодні від вас від'їжджаю».

Функцію конферансьє виконував під час концертної частини академії п. О. Довбуш. Він, у свою чергу, привітав прибувшого на залю отця д-ра І. Музичку та попросив його до слова. Всеч. о. д-р насвітлив силуету генерала Романа Шухевича — Тараса Чупринки, підкреслюючи, що вона буде нам завжди прикладом, як світоч для українського народу.

Пан О. Довбуш подякував Всеч. о. д-рові І. Музичці за його коротке, нав'язане до урочистости слово. Зареагувала аплявзами публіка, коли знов вийшло на сцену тріо «Конвалія», співаючи тим разом «Ранок» й «Україно». Збірний хор Ковентрі-Лестер виконав після них «Вперед» та «Ой, впад стрілець». В останньому виступі дружинниці СУМ із Бері учасники милувалися зворушливою піснею «Мамо», яку вони ще раз повторили на вимогу публіки. Слова тієї пісні є невідомого автора з України, а мелодію скомпонувала подр. Маруся Юрків, одна із тріо вокальної сумівської групи «Конвалія». Виступаючи другий раз, дівочий хор СУМ і Пласт із Дарбі проспівав «Зацвіла весна» та «Ой, із-за гори». В юначок хору є гарні й мелодійні голоси.

Після цього слідувала інсценізація «З боротьби УПА» у виконанні Юнацтва СУМ із Волвергемптон у підготовці д. В. Нагайла. Добре виконана сцена перенесла присутніх у віддалені буревійні роки, в найбільш героїчну добу новітньої історії України.

На кінець концертної частини хор Ковентрі-Лестер проспівав пісні: «Серед степу широкого» та «Прометей». Перед закінченням академії п. В. Нагайло поінформував присутніх, що організатори академії підготували відповідні й актуальні резолюції та бажають представити їх зібраній громаді. Ці резолюції, що були написані в англійській мові, прочитала панна Христина Кіщук, й вони нав'язувалися до героїчної боротьби українського народу до переможного кінця й засуджували одночасно Об'єднані Нації за рішення відзначити 100-ліття Леніна, зображуючи його, як великого гуманіста, коли він в дійсності був злочинцем і кривавим тираном.

Після зложення подяк виконавцям, що зробив в імені організаторів п. П. Кіщук, урочисту академію закінчено національним гимном.

ВІДМІЧЕННЯ ДНЯ ЧОРНОМОРСЬКОЇ ФЛЬОТИ В БОЛТОНІ

Кропіткими стараннями місцевого Відділу ОБВУ в неділю, 31-го травня ц. р., наша громада відзначила святково День Чорноморської Фльоти, на кораблях якої 52 роки тому (29. 4. 1918 р.) були вивішені національні прапори, а Чорне море проголошене українським морем.

О 4-тій год. по полудні в залі Відділу СУБ свято відкрив коротким вступним словом п. Б. Головатий та від імени зібраних гостей, яких було біля 150 осіб і які засіли за приготовані до обіду столи, привітав запрошеного з Лондону д-ра С. М. Фостуна. Обід розпочався спільною молитвою, проведеною о. радником М. Ратушинським, а після обіду гість із Лондону виголосив цікаву і змістовну доповідь про значення Чорного моря й української фльоти від найдавніших княжих часів аж досьогодні, підкресливши, що вона відіграла поважну роль в державних інтересах України.

Далі слідував концерт, програма якого складалася з вокальних та хореографічних точок. Запрошені з м. Бері сестри Дарія й Оріся Яроші (перша з них член відомого тріо «Конвалія») в супроводі гітар виконали три пісні: «Мої ясени», «Бистра вода» й «Любимо тебе» — чаруючи присутніх своїми приємними та чистими голосами.

Танцювальна група Юного СУМ із Лію під керівництвом п. Степана Щупляка зарепрезентувала по-мистецькому чотири танки — «Журавлі», «Гопак», «Коломийку» й «Чумаки», а також «Марш України. Дуже гарно пописалися найменші — Марійка й Михайлик Лесіви з Роchedілю, які у своєму виступі відспівали три пісні: «Владико неба і землі», «Рідна мати моя» й «Мамо» англійською мовою. Всіх виконавців

присутні нагороджували рясними оплесками, а особливо найменших, які, не зважаючи на свій вік, дали запоруку того, що з них щось буде в майбутньому.

На закінчення свята п. Б. Головатий зложив щиру подяку Шановному д-ру С. М. Фостунів за доповідь, учасникам програми та їхнім керівникам за принесення насолоди, а всім присутнім за прибуття на вшанування важливої дати в історії України.

Опісля відбулася танцювальна забава, на якій грала місцева оркестра під керівництвом п. Тимчишина, і всі весело забавлялися до пізньої ночі.

На цьому місці годиться подякувати всім паням із Болтонського Гуртка ОУЖ, які так смачно приготували обід і гарно обслуговували гостей під час трапези. Також належить признання п. І. Довбенюкові, голові місцевого Відділу ОБВУ та членам його Управи, які вложили багато своєї праці в підготовку і проведення цього рідкісного свята, котре за час нашого поселення в Болтоні ще не відзначалося так святково.

Т. Г.

ХVІІІ РІЧНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ОБВУ

В суботу, 30-го травня б. р., в залі Дарбівського Відділу СУБ відбулися ХVІІІ Річні Заг. Збори ОБВУ, які почалися привітанням п. А. Гавірка, голови місцевого Відділу ОБВУ, й офіційним відкриттям сотника М. Білого-Карпинця, уступаючого голови Централі ОБВУ. На внесок п. В. Андрусишина для керування Зборами була обрана Ділова Президія у складі: інж. Т. І. Кудлик — президент, п. К. Роснецький — заступник президента й пп. М. Верес та М. Шептицький — секретарі.

Подякувавши за вибір, президент Зборів покликав до Почесної Президії паню О. Кельман (ГУ ОУЖ), п. Я. Деременду (КУ СУМ) й п. А. Гавірка (голову Дарбівського Відділу ОБВУ). Пан К. Роснецький, як представник СУУВ, уже виконував функцію заступника президента Зборів.

Для ведення різних чинностей, зв'язаних із відбуванням Зборів, обрано п'ять Комісій, як слідує: а) Верифікаційну — пп. Б. Головатий, З. Гайовський, В. Ільницький (внесок п. М. Гайви), б) Організаційно-Плянну — пп. П. Кіщук, А. Гавірко, М. Татарчук (внесок п. Б. Головатого), в) Фінансово-Бюджетову — пп. М. Гайва, В. Андрусишин, пор. М. Веремієнко (внесок п. М. Татарчука), г) Резолуційну — пп. сотник І. К. Гвоздик, М. Поврозник, К. Роснецький (внесок п. П. Кіщука) й г) Комісію для перевірки правильності протоколу з попередніх Загальних Зборів — пп. В. Нагайло, В. Лесюк, М. Музика (внесок п. В. Крука).

Слідували усні привіти, складені д-ром С. М. Фостуном (від СКВУ, КОУГЦУ й СУБ), п. Я. Деремендою (від КУ СУМ, п. М. Гринюка й п. І. Дмитрова), п. М. Поповичем (від Пласту), п-єю О. Кельман (від ГУ ОУЖ), п. К. Роснецьким (від Ноттінггемського Відділу ОБВУ й СУУВ) й інж. Т. І. Кудликом (від УКРади).

Цілу низку письмових привітів прочитав президент Зборів. Їх прислали: Головна Управа СУБ, Головна Управа ОУЖ, Управа СУУВ, Управа УОГ, Провід Пласту, Управа КО УХР у В. Британії, Екзекутива КоДУС-у, Управа Бібліотеки й Музею ім. Т. Шевченка, Дирекція Кооперативної Спілки «Нова Фортуна», Управа Відділу ОБВУ в Единбурзі й п. І. Равлюк.

Про діяльність Головної Управи обширно звітували: сотник М. Білий-Карпинець — голова, д-р С. М. Фостун — секретар і п. М. Гайва — фінансовий референт. Писемний звіт Суду Чести, підписаний сотником М. Дяболого, в якому стверджувалося, що за час дворічної каденції до розгляду не було ніяких справ, прочитав президент Зборів, а звіт Контрольної Комісії представив Зборам її голова, пор. М. Веремієнко.

Проведений контроль виявив, що загальні прибутки, разом із сальдом із попередніх років, виносили ф. 4.679.18.1, видатки — ф. 4.349.11.1, сальдо на день 20. 5. 1970 р. — ф. 324.7.0. У балансовому зіставленні господарка Головної Управи ОБВУ представляється так: гроші в товарах, які знаходяться по Відділах, установах, книгарнях та на складі Централі (мапи, відзнаки, краватки, листівки, журнали, книжки, інвентар та інші речі), — ф. 3.055.3.6, що разом із вищезгаданою готівкою в касі становить ф. 3.379.10.6.

Контрольна Комісія констатувала, що Головна Управа ОБВУ вела свою працю цілковито задовільно й що у фінансовій сторінці не було зауважено жодних неточностей, тому поставила внесок на уділення їй абсолютної. Окремим побажанням Контрольної Комісії було те, щоб Загальні Збори вислали спеціального листа з подякою Його Високопреосвященству Архiepіскопові Кир Івану Бучкові за його всебічну опіку над колишніми українськими воюками під час їх перебування в таборах воєннопонених.

Збори заслухали звіт Верифікаційної Комісії, яка ствердила, що в них бере участь 36 делегатів, посідаючих 47 голосів і заступаючих 1.410 членів ОБВУ, тому ці Збори є правосильними. Звіт другої Комісії виявив, що протокол із попередніх Загальних Зборів своїм змістом, віддзеркаленням і духом цілковито відповідає їх перебігові, й на внесок цієї Комісії Загальні Збори затвердили його одноголосно. Такий самий був результат голосування за уділення абсолютної ГУ ОБВУ.

В дискусії над звітами взяло участь 14 осіб: інж. І. Т. Кудлик, М. Семак (двічі), М. Матчак (двічі), А. Гавірко, В. Крук (двічі), М. Вільнювич, К. Роснецький, В. Вільницький, В. Лесюк, Я. Собків та В. Нагайло. В основному дискусії зводилися до таких проблем і питань: комбатантські видання і їх кольпортаж та розповсюдження, влаштування оточених свят, воляцький традиціоналізм, пошкваллення діяльності ОБВУ, передача воляцьких традицій молодому поколінню тощо.

Загальні Збори обрали нові керівні органи ОБВУ в такому складі: сотник М. Білий-Карпинець — голова; пп. інж. Т. І. Кудлик, д-р С. М. Фостун, П. Кіщук, М. Гайва, М. Поврозник,

В. Нагайло, Б. Головатий, сотник І. К. Гвоздик, В. Лесюк, М. Музика, пор. М. Веремієнко, О. Дем'янчук, Я. Фатерига й А. Гавірко — члени Головної Управи; пп. С. Ришкович, В. Андрушин і М. Татарчук — заступники членів.

Контрольна Комісія: інж. В. Олеськів — голова; пп. І. Скальський і В. Крук — члени; пп. М. Барабаш і В. Маслій, В. Скалич і В. Щербатюк — заступники членів.

Суд Чести: сотник М. Дябога — голова; пп. дир. І. Равлюк і К. Роснецький — члени; пп. М. Барабаш і В. Петришин — заступники членів.

Вісімнадцяті Загальні Збори ОБВУ заслухали доповідь інж. Т. І. Кудлика, яка навітлювала постать сл. п. генерал-хорунжого Романа Шухевича — Тараса Чупринки та його заслуги перед українським народом у боротьбі з окупантами України; провели певного роду зміни у статуті ОБВУ; обговорили і прийняли план праці на чергову дворічну каденцію; затвердили бюджет й ухвалили резолюції, а також ушанували пам'ять померлих членів ОБВУ.

Окремою точкою нарад Зборів було вручення грамот, які одержали: Відділ ОБВУ в Бедфорді (за довголітню прикладну діяльність), п. Іван Візньовський (за довголітню працю на пості скарбника Відділу ОБВУ в Манчестері), п. Микола Барабаш (за довголітню віддану працю на становищі голови Відділу ОБВУ в Ковентрі), п. Василь Скалич (за довголітню віддану працю на становищі голови Відділу ОБВУ в Лінколні), п. Василь Стефанюк (за довголітнє виконання функцій скарбника Відділу ОБВУ в Лестері), пор. Микола Веремієнко (за десятилітню безперервну працю на становищі голови Відділу ОБВУ у Бадфорді) й п. Михайло Берегуля (за довголітню прикладну працю на становищі голови Відділу ОБВУ в Кембріджі).

Переходова чаша ОБВУ була вручена двом Відділам: на перший рік її одержав Лестер, а на другий — Аштон.

На внесок Фінансово-Плянкової Комісії Загальні Збори ухвалили піднести висоту членської вкладки та одобрили пороблені Головною Управою заходи у справі видання пропам'ятної книги про табори воєннопонених українців у Великій Британії.

Загальні Збори доручили Головній Управі скласти й вислати листа Його Блаженству Верховному Архієпископові й Кардиналові Кир Йосифу Сліпому з висловами глибокої пошани і вдячності за прибуття на британський терен та із запевненням, що колишні українські воляки всебічно підтримуватимуть справу завершення Української Католицької Церкви Патріархатом.

До інших головніших ухвал Загальних Зборів, базованих на накресленому плані праці, пропозиціях і внесках, належать такі:

а) сприяти визвольній боротьбі українського народу та підтримувати її всіма засобами й вилами, які для ОБВУ будуть можливими до здійснення;

б) вести всі акції й дії, які виявляються актуальними, потрібними чи konieczними не тільки

по лінії діяльності ОБВУ, але теж і загальноукраїнської, та виходитимуть із всеукраїнських потреб або потреб нашої спільноти на терені Великої Британії;

в) відбутися два Крайові Вояцькі З'їзди;

г) розбудовувати й поширювати зовнішні зв'язки: втримувати постійний тісний контакт з українськими комбатантськими радами й організаціями у вільному світі і британськими й чужинецькими комбатантськими організаціями, як також розгортати широкий зв'язок у вахлярі українського організованого життя в різних країнах Заходу.

Голова ОБВУ, сотник М. Білий-Карпинець вручає переходову чашу ОБВУ голові Відділу в Лестері, п. М. Кіщукові.

г) у рамках видавничої діяльності видавати «Сурмач», збільшивши його кольпортаж і почитність, та різні збірники й матеріали циклоstileвим друком для потреб клітин ОБВУ. Змагати до того, щоб упродовж каденції видати бодай одну книжку, але було б дуже побажаним, щоб видати дві книжки — кожного року одну;

д) урухомити комісію для опрацювання українського порядку;

е) оформити дослідну групу для вивчення да-лекосхідних проблем;

є) провести ревізію правильників Відділів ОБВУ;

ж) розвивати наполегливу організаційну діяльність по лінії приєднування нових та реактивізації пасивних членів.

Останні хвилини Загальних Зборів складалися із самих подяк: п. Дідич, підстаршина з доби Визвольних Змагань, склав подяку сотникові М. Вілому-Карпинецьві й цілій комбатантській організації за пророблену досі працю й побажав їще кращих успіхів у майбутньому; сотник М. Білий-Карпинець подякував за поновний вибір, а предсідник Зборів висловив найщирішу подяку місцевому Відділові ОБВУ та його

голови, п. А. Гавіркові, за виявлену гостинність, як також паням, які приготували чудовий обід і частували смачними стравами учасників Зборів.

Вісімнадцяті Річні Загальні Збори ОБВУ закінчилися відспіванням національного славня.

Микола Верес

ПІВДЕННА АНГЛІЯ ВШАНОВУЄ ГЕРОІВ УКРАЇНИ

Згідно із традицією, цьогорічної зеленосвяточної неділі, 14-го червня, в Інвалідській Оселі СУБ у Чіддінгфолді українське громадянство південної Англії відзначило свято Героїв, улаштоване стараннями Окружного Комітету ОБВУ — Південь під керівництвом інж. Т. І. Кудлика.

Релігійна частина розпочалася в передполудневих годинах Архиєрейською Службою Божою, відправленою Іх Ексцеленцією Преосвященним Кир Августиним Горняком, ЧСВВ, у сослуженні о. д-ра С. Вівчарука й о. д-ра М. М. Войнара зі ЗСА та в супроводі чоловічого хору з Бедфорду під диригентурою п. І. Джиджори. Опісля відбувся похід до символічної могили і пропам'ятної таблиці, де були складені вінки й відправлена Панахида за спокій душ усіх тих, які в боротьбі за волю України принесли найбільшу жертву — своє життя.

Слідувала перерва, а потім на імprovізованій сцені мав місце святковий концерт, програму якого вів інж. Т. І. Кудлик, і він же виголосив доповідь «Командир відвічної стихії», накреслюючи силуету бл. п. Романа Шухевича — Тараса Чупринки та його заслуги перед нашим народом у боротьбі з окупантами України за УССД.

Чоловічий хор із Бедфорду під диригентурою п. І. Джиджори відспівав «Заквітчали дівчатонька», «Ой, нагнувся дуб високий», «Марш України» й «Вечірній дзвін», а хор пань ОУЖ і юначок СУМ із Лондону під керівництвом п-і М. Капустинської виконав пісню «Коли ви вмирили», на тлі якої йшла деклямація «Молитва за полеглих».

Оркестра Юного СУМ із Редінгу під керівництвом п. М. Телюка відіграла два музичні твори — «Рече та стогне Дніпр широкий» і «Стоїть явір над водою», а Степан Волюк зі Слав за-презентував на акордеоні «Син України» та «Ми гайдамаки». До сольових точок слід віднести також виступ п-і В. М. Ткачук з Емптіллу, яка під музичний супровід двох братів із Раждену — Михайла і Степана Прокоп'юків (мандоліна-акордеон) — відспівала «На чужині загибаю й «Home, sweet home».

З деклямаціями виступали юначки СУМ із Лондону — «Обіт Україні» (збірна деклямація), «Живи, Україно» (Ірина Осичко), «Чупринка» (Наталка Зварич і Рома Капустинська) та «Тарас Чупринка» (Ірина Андрусишин).

Свято Героїв закінчилося відспіванням гімну.

Учасник

**Королева краси ОБВУ на 1970/71 р.
панна Людмила Келемко з Дарбі.**

ОКРУЖНА АКАДЕМІЯ У ГЛОСТЕРІ

Стараннями Окружного Комітету ОБВУ, очоленого енергійним і невтомним п. Петром Кіщук, організаційним референтом Головної Управи та окружним зв'язковим на окрузі Захід і Лондон, у суботу, 27 червня, в залі Глостерського Технічного Коледжу була влаштована окружна академія, відзначаючи 20-ліття із дня героїської смерті сл. п. генерала Тараса Чупринки, Головного Командира УПА. Ще задовго до її початку простора зала почала ви-повнюватися українським громадянством, яке прибуло до Глостеру з Челтенгаму, Брістолу, Свіндону, Кардіфу, Свансі та інших побли-зких місцевостей.

Перед самим початком офіційної частини на гарно вдекорованій сцені вишикувалися два шпаліри — вояцький і сумівський зі своїми прапорами, пролунала команда «Струнко! На прапор глянь!» й академія розпочалася «Салютом», виконаним сумівцями Ярославом Василюк і Василем Олійником. Слідувало вступне слово п. П. Кіщука, після чого манчестерський чоловічий хор «Гомін» під диригентурою маестра Я. Бабуняка відспівав гімн «Не пора, не пора», на тлі якого член хору п. Ярослав Турянський рецитував слова віршу В. Симоненко «Народ мій е», що надало цілій академії великої урочистости.

Доповіди, виголошені д-ром С. М. Фостуном, секретарем ГУ ОБВУ, (українською мовою) та п. С. Терлецьким, радником м. Кардіфу, (англійською мовою), перепліталися деклямаціями й піснями. Деклямували: член хору «Гомін» п. А. Кривонос («Коротке — ні!»), Дарія Бріль («Україна» — мій вірш), С. Хомів («Чи чуєш гук»), Леся Герман («Генералові Т. Чупринці») й Маргарета Цебрик («Повстанці»).

Хор «Гомін» виконав три пісні: «Віє буря» — муз. І. Недільського, «Чорна рілля ізорана» — муз. С. Людкевича (сольспів до обидвох пісень п. В. Сверлюка) й «По морю, по морю» — муз. Н. Вахнянина, а соліст-тенор Володимир Луців під власний акомпаньємент бандури заспівав повстанську пісню «Дівчино-голубко» — обр. О. Бобикевича.

Після короткої перерви розпочалася концертна частина програми, яку вів п. В. Нагайло, член ГУ ОБВУ, і який на вступі привітав присутніх у залі шерифа Ніла із дружиною, заступника посадника міста п. Кінга, п-во Рід, д-ра С. М. Фостуна, радника С. Терлецького й мою скромну особу.

Концерткову частину розпочав маестро В. Луців під фортепіановий супровід п. В. Джонса піснями «Безмежне поле» — муз. М. Лисенка, «Черемоше, брате мій» — муз. С. Людкевича й арією Богуна з опери «Богдан Хмельницький» — муз. К. Данькевича. В дальшому він виконав ще три пісні: «Ні, не дарма» — муз. Я. Лопатинського, «Об'єднані духом» — слова й музика А. Гнатишина й одну англійською мовою, а як наддаток, на домагання публіки, «Слава Україні» — обр. А. Гнатишина.

Супроводжуваний тим самим акомпаньєтором, хор «Гомін» виконав такі музичні твори: «Рано-вранці» (соліст В. Сверлюк) — муз. К. Стеценка, «Прометей» — того самого композитора й «Закувала та сива зозуля» (соліст І. Туешин) — муз. П. Ніщинського, а згодом відспівав ще три пісні: «Ставок заснув» (соліст І. Туешин) — муз. Д. Котка, «Гей, браття-опришки» та «Донську козачу». Фінали цієї пісні й «Зозулі» на невідкличне домагання присутніх повторювалися.

У програмі академії брав участь семиособовий ансамбль Глостерського Осередку СУМ під кер. п. Б. Мартиняка, який у супроводі трьох бандур виконав дві пісні: «Забудь мене, моя матінко» та «В чужинонці загигаю». Описля п. В. Нагайло викликав на сцену п. П. Кіщука, який, як організатор свята, склав подяку всім виконавцям програми, місцевим Відділам ОБВУ й СУБ, членам Комітету й учасникам, а у приватній розмові зі мною просив висловити через пресу найщирішу вдячність радникові С. Терлецькому й УТК-любам у Глостері й Челтенгамі за пожертви на покриття зв'язаних із влаштуванням свята видатків (перший дав 50 ф. с., а обидва клуби по 30 ф. с. кожний).

Академія закінчилася відспіванням обидвох славнів, а ввечері в залі місцевого українського дому відбулося прийняття для запрошених гостей. На нього прибув посадник міста К. Фішер із дружиною, яких вітав п. В. Вуїв, голова Відділу СУБ, а маленька Марійка Вовчук передала китицю квітів. Під час прийняття промовляли радник С. Терлецький і посадник, а оскільки він не мав змоги бути на концерті й чути нашу пісню, то на його прохання хор «Гомін» відспівав, сидячи за столами, «Ставок заснув», «Донську козачу» й «Коломийку».

Посадник був зачудований українським співом і у своєму слові не знаходив слів для передачі захоплення від почутих пісень і щиро дякував місцевій громаді за влаштування цього прийняття, в якому все було добре. Передавши спеціальну подяку п. П. Кіщуківі від шерифа, посадник підкреслив, що Глостер є гордий із присутності у ньому українців, які є взірцевими під кожним оглядом, і висловив надію, що в недалекому майбутньому вони будуть на своїх рідних землях.

Окружне свято у Глостері було справді дуже вдалою імпрезою, й у цьому величезна заслуга п. П. Кіщука, а за прийняття належить дякувати паням, які готували страви й обслуговували гостей (посадник сказав, що кельнерки були першорядні). Слід подякувати й оркестрі, яка грала на забаві. Виступи «Гомону» й В. Луцева були знамениті, від глостерського ансамблю, з огляду на дуже молоденький вік його членів, годі вимагати майстерности виконання (вона прийде згодом, після наполегливої праці), але до декляматорів я маю заувагу. Всі вони (з винятком п. А. Кривоноса) не зовсім сеновно передавали тексти рецитованих ними віршів, часто неправильно вимовляли чи наголошували окремі слова, тому їм треба над собою основно попрацювати, бо сцена вимагає кришталевої чистоти в усьому.

Микола Верес

Р Е З О Ю Ц І Ї

ХVІІІ РІЧНИХ ЗВИЧАЙНИХ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ОБ'ЄДНАННЯ БУВШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ

I.

1. ХVІІІ Загальні Збори Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії вітають героїчний український нарід на Рідних Землях, наших братів і сестер, зокрема письменників, поетів, молодь та інтелектуалістів, які розгортають боротьбу за визволення й усаможливлення України; вітають українських політичних в'язнів, котрі караються в концтаборах і в'язницях за оборону прав та гідности українського народу.
2. Загальні Збори вітають із синівською відданістю Ієрархів Українських Церков та бажають їм міцного здоров'я й сил у їхній духовій праці. Зокрема Загальні Збори з особливою вдячністю вітають Його Блаженство Верховного Архієпископа й Кардинала Кир Йосифа Сліпого та висловлюють радість із Його відвідин української спільноти у Великій Британії й підтримують Його величний задум здійснити патріарший устрій Української Католицької Церкви. Загальні Збори вітають Всесесніше Духовенство Українських Церков у Великобританії й висловлюють йому подяку за духовну опіку, підтримку та співпрацю.
3. Загальні Збори вітають Президію Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців, Президію Координаційного Осередку Українських Громадських Центральних і Крайових Установ у Західній Європі, українські суспільно-громадські Централі, наукові установи, молодечі, жіночі, студентські, комбатантські ради, організації й товариства, українських генералів, старшин, підстаршин та вояків у вільному світі.
4. Загальні Збори вітають Централі СУВ і СУМ, Управи Організації Українських Жінок, Спілки Українських Учителів і Виховників, Пласту, Української Видавничої Спілки, Української Інформаційної Служби, Президії Української Комбатантської Ради, Українського Християнського Руху, Англо-Українського Товариства, Української Студентської Громади, Української Педагогічно-Освітньої Комісії, Товариства Українських Вільних Журналістів, Бібліотеки й Музею ім. Т. Шевченка, «Нової Фортуни» й «Подолії» та Управи Українських Товариських Клубів на терені Великої Британії.
5. Загальні Збори вітають Управи клітин і все членство ОБВУ та українське громадянство й молодь на тутешньому терені.
6. Загальні Збори висловлюють щирю вдячність Її Величності Королеві Єлисаветі ІІ, британському урядові та британському громадянству за виявлену гостинність у відношенні до колишніх українських вояків, проживаючих у З'єднаному Королівстві.

II.

1. ХVІІІ Загальні Збори ОБВУ відбуваються у 20-ліття смерті Головного Командира УПА сл. п. генерал-хорунжого Романа Шухевича — Тараса Чупринки, Голови Проводу ОУН, Голови Генерального Секретаріату УГВР, великої індивідуальности українського революційного руху, світлу пам'ять якої шанують українці у вільному світі. Учасники ХVІІІ Загальних Зборів ОБВУ клоняють свої голови у глибокій пошані великому полум'яному патріотові й військовикові, який усе своє життя віддав на службу українській нації.
2. Загальні Збори ОБВУ висловлюють вдовolenня із приводу того, що Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії стало членом Світового Конгресу Вільних Українців.
3. ХVІІІ Загальні Збори ОБВУ вітають українську центральну суспільно-громадську установу — Союз Українців у Великій Британії — у 25-ліття її активної та безперервної творчої діяльності в користь і для добра української громади та українського народу й закликають членство ОБВУ та все українське громадянство підтримати морально й матеріально цю українську установу.
4. Загальні Збори ОБВУ рекомендують Головній Управі постійно звертати увагу на діяльність нашої комбатантської організації на відтинку української молоді у Великій Британії та закликають українську молодь наполегливо здобувати й поглиблювати свою освіту, використовуючи для цього всі догідні можливості у З'єднаному Королівстві, а також заохочувати українських юнаків вступати до кадетських частин і військових шкіл.
5. Загальні Збори поручають Головній Управі та Управам клітин ОБВУ й надалі допомагати інвалідам, хворим і немічним членам ОБВУ, даючи їм як моральну, так і матеріальну поміч.
6. Загальні Збори рекомендують Головній Управі ОБВУ продовжувати видавничу діяльність та закликають членство ОБВУ й українське громадянство до більшої почитности, поширення й підтримки офіціозу ОБВУ — «Сурмача».
7. Загальні Збори висловлюють побажання до Головної Управи, Окружних Зв'язкових й Управ усіх клітин ОБВУ, щоб скріплювати й посилювати організаційну діяльність, зокрема в ділянці приєднування нових членів і реактивізації пасивних.
8. Загальні Збори ОБВУ доручають Головній Управі далі втримувати й розбудовувати зовнішні зв'язки та дбати про те, щоб ОБВУ, як найбільша українська комбатантська організація у вільному світі, була репрезентована в Комісії комбатантських справ при Секретаріаті СКВУ.

9. Загальні Збори визнають потребу відбування частіших доповідей у клітинах ОБВУ для ознайомлення членства із загальноукраїнською проблематикою та наголошенню завдань українського колишнього вояцтва в українському організованому житті.
10. XVIII Загальні Збори ОБВУ закликають усіх тих колишніх українських вояків, які не належать до жодних українських комбатантських організацій, ставати членами ОБВУ.

III.

1. XVIII Загальні Збори ОБВУ констатують, що міжнародна політична ситуація є напруженою, а політична розгра між великодержавами дуже загострює конфліктну ситуацію в Азії та на Близькому Сході.
2. Загальні Збори стверджують, що глибокі процеси сильного, всеобіймаючого спротиву ворогові, які з кожним днем яскравіше виявляються на Рідних Землях, є виразником інтенсивної визвольної боротьби української нації, займаючої авангардне становище у змагу поневолених народів за національно-визвольну ідею і знищення комунізму.
3. Загальні Збори стверджують, що наступ комуністичної Москви на українську діаспору не послаблюється, а тому апелюють до членства ОБВУ й усього українського громадянства бути дуже чуйними на всілякі спроби ворожої інфільтрації в середовище української еміграції з метою її розкладу й давати рішучу відсіч навіть найменшим проявам ворожої диверсії, скерованої на послаблення стійкості української еміграційної спільноти.
4. Загальні Збори ОБВУ висловлюють рішучий протест проти всяких форм відзначування 100-річчя із дня народження Леніна, як також проти величання його «великим гуманістом» та «оборонцем прав людини», як це пропагує ЮНЕСКО й Комісія Прав Людини при ООН, котрі відзначають згадане сторіччя.
5. Загальні Збори ОБВУ гостро засуджують русифікаційну політику Москви в Україні і протестують проти злочинних дій окупанта на українських землях — проти політичного, економічного, культурного й соціального поневолення українського народу; проти переслідування й ув'язнення письменників, поетів, науковців і молоді; проти вивозів молодих українців поза межі України; проти нищення культурних надбань і цінностей українського народу.
6. XVIII Загальні Збори ОБВУ вимагають, щоб московський окупаційний режим звільнив із концтаборів і в'язниць сотні ув'язнених та засланих українських політичних в'язнів, а між ними українських письменників, поетів, інтелектуалістів і молодих українських патріотів.
7. Загальні Збори закликають українське громадянство активно допомагати визвольній боротьбі українського народу та її всебічно підтримувати.
8. XVIII Загальні Збори стверджують, що ОБВУ, як організація колишніх українських вояків, котрі зі зброєю в руках боролися за визволення України, стоїть непохитно на позиціях безкомпромісної боротьби з комуністичною Москвою, а його члени, працюючи в різних ділянках українського організованого життя, належно й гідно виконують свій обов'язок служіння українській нації та Батьківщині-Україні.

Дарбі, 30 травня 1970 року.

ЗІБРАННЯ Й БИДАННЯ МАТЕРІАЛІВ ПРО ТАБОРИ ВОЄННОПОЛОНЕНИХ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Кожна нація дбає про те, щоб пам'ять про її воїнів, як полеглих у боях, так і живучих, не пішла в забуття, а збагатила історичні аннали нації та перейшла до її національно-історичної скарбниці. Аджеж на докладно записаних історичних подіях і фактах, на споминах військовиків будуть виховуватися грядучі покоління.

Однією з регулярних військових частин, які вилонила українська нація в часі другої світової війни, була I УД УНА. Від липня 1944 року по 8-ме травня 1945 року вояки Дивізії стояли в затишній фронтовій боротьбі, після закінчення мілітарних операцій і війни взагалі були інтерновані в Італії, а від травня 1947 року до вересня 1948 року перебували на статусі воєннополонених у Великій Британії.

I властиво цією останньою стадією існування I УД УНА вирішила зайнятися Головна Управа ОБВУ, будучи свідомою потреби й обов'язку — видати пам'яткову книгу-альбом.

Таке завдання не належить до легких, бо команди, як це було в Ріміні, котра очолювала б усі табори, координувала їхню працю та зберігала архів таборової діяльності, у Великій Британії не існувало. Кожний табір полонених творив цілковито окрему частину з українським комендантом на чолі, він жив своїм власним, нічим не зв'язаним з іншими таборами полонених, життям. І зовсім зрозумілим буде факт, що, приступивши до зібрання матеріалів, необхідних для видання довідки про дні полону, ми зустрілися з повною відсутністю будь-яких даних, так би мовити, централізованого порядку.

Зате є багатющий матеріал, що його мають у себе колишні отці-капеляни, лікарі, старшини, підстаршини та вояки. В їхніх бібліотечках чи приватних альбомах напевно зберігаються досі примірники різних таборових публікацій — газеток, листків, — фотографії і що найцінніше — в їхніх головах живуть дотепер іще незатерті часом спомини. Тому від їхньої співпраці залежатиме успіх чи невдача вищезгаданого задуму.

Отці духовні — колишні вояки, бувші українські коменданти таборів, їхні заступники та культурно-освітні референти, старшини, підстаршини й вояки І УД УНА — звертаємося до Вас із закликом відгукнутися на наш почин і подбати всесторонньо про те, щоб цікава та багатогранна діяльність кожного табору українських військовополонених була належно відмічена й записана.

Головна Управа ОБВУ цілком свідома того, що не кожний має хист до писання споминів. Алеж їх можна писати по-різному, навіть у формі коротшого чи довшого листа так, як пишеться до рідних чи своїх приятелів. Описуйте все — веселі і прикрі події в таборах воєннополонених у Великій Британії, долучуйте до них фотографії, вирізки із преси, примірники таборових видань тощо. Хай не буде ані одного колишнього полоненого члена І УД УНА, який не причинився б до видання вищезгаданої книги-альбому. Спільною муравлиною працею доконаймо задуму, гідного дивізійника, а прийдешні покоління будуть горді за нас і вдячні нам за наш чин.

Ваші спомини стануть крицевим пам'ятником останнього етапу І-шої Української Дивізії Української Національної Армії. Тому не відкладайте з писанням споминів чи зібранням потрібних матеріалів. Просимо надсилати до Секретаріату Головної Управи ОБВУ свої спомини, світлини та різні матеріали з побуту в таборах воєннополонених. Усі вони після використання будуть повернені власникам.

Лондон, 16-го липня 1970 року.

Адреса Секретаріату ОБВУ:

Association of Ukrainian Former Combatants
in Great Britain
49, Linden Gardens,
LONDON, W. 2. Great Britain.

ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ

КАРАТНИЦЬКИЙ СТЕПАН

Нар. 25. 12. 1904 р. Вояк польської армії в 1926-1927 рр. Поручник І УД УНА. Член ОБВУ. Довголітній член ГУ ОБВУ і член редколегії «Сурмача». Помер 4. 3. 1970 р.

КОРНИЛО МИХАЙЛО

Нар. 17. 5. 1924 р. Вояк І УД УНА. Помер 25. 3. 1970 р.

КРАСНОКУЦЬКИЙ ЙОСИП

Нар. 5. 4. 1897 р. До революції вояк російської царської армії. В 1918-1920 рр. бунчужний козацьких частин. Член ОБВУ. Помер 16. 1. 1970 р.

МИЩИШИН ІВАН

Нар. 11. 6. 1905 р. Вояк польської армії й І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 8. 2. 1970 р.

МУРАЩУК МИХАЙЛО

Нар. 12. 11. 1898 р. Учасник Визвольних Змагань. Член ОБВУ. Помер 25. 2. 1970 р.

ПАРФАНЮК ДЕМ'ЯН

Нар. 22. 9. 1900 р. Вояк УГА в 1918-1920 рр. і польської армії в 1923-1924 рр. Член ОБВУ. Помер 9. 4. 1970 р.

ПРАЧУК ІЛЬКО

Нар. 8. 8. 1901 р. Вояк Легіону Січових Стрільців. Член ОБВУ. Помер 22. 12. 1969 р.

ПРИЙДУН ВАСИЛЬ

Нар. 15. 5. 1925 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 1. 4. 1970 р.

ЧИЖ ДМИТРО

Нар. 13. 4. 1913 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 5. 4. 1970 р.

ШЕВЧУК МИКОЛА

Нар. 2. 11. 1907 р. Вояк совєтської і німецької армій. Член ОБВУ. Помер 23. 1. 1970 р.

ВІЧНА ЇМ ПАМ'ЯТЬ!

В ПОШАНІ МІСТОГОЛОВІ СТАНИЦІ ЧІКАГО

Станиця Братства колишніх Вояків І УД УНА в Чікаго з великими жалем і болем повідомляє, що несподівано, від тромбози крові, на 62-му році життя, відійшов від нас у вічність 23-го лютого 1970 року містоголова Станиці й фінансовий референт Українського Міжкомбатантського Комітету

бл. п. МАРКО МАРЧУК.

Похоронні Богослуження відправив о. шамбелян Ярослав Свищук 24-го лютого 1970 року. Прощальні слова в каплиці виголосили: голова Станиці й голова Українського Міжкомбатантського Комітету, Богдан Кашуба; від організацій Визвольного Фронту — інж. Степан Голяш та голова Гуцульського Товариства «Чорногора», М. Домашевський. 25-го лютого, після Панахиди, вояки І УД УНА й вояки СУВА віддали Покійному прощальний вояцький салют.

Похорон відбувся 26-го лютого, й почесний відділ, складений із шістнадцяти колишніх вояків І УД УНА в одностроях, супроводжував Покійного до місця вічного спочинку — на кладовище св. о. Миколая. Останнє прощальне слово над гробом виголосив голова Станиці й голова Українського Міжкомбатантського Комітету, Богдан Кашуба, прощаючи назавжди довголітнього найвірнішого друга й містоголову покійного Марка від його Родини, від усіх суспільно-громадських організацій та від усіх комбатантських організацій.

Прощай, наш Друже Марко, нехай чужа земля буде Тобі легкою. Спи спокійно, спи, про долю й волю України тихо сни.

**УПРАВА БРАТСТВА КОЛИШНІХ
ВОЯКІВ І УД УНА —
СТАНИЦЯ В ЧІКАГО**

Ділимося сумною вісткою з Родиною, друзями і Знайомими, що 17-го березня 1970 року, після довгої серцевої недуги, в манчестерській лічниці упокоївся в Бозі

бл. п. ГРИГОРІЙ ТАБАЧАР,

народжений 18.5. 1908 р. на Львівщині. Після відбуття військової повинності Покійний поселився у Львові, де працював ремісником аж до вибуху ІІ-ої світової війни. В 1939 році був покликаний до польської армії, потрапив у німецький полон, і з цього часу почалися поневіряння.

Коли закінчилася ІІ світова війна, Покійний, по своїй волі чи неволі, поселився в Бері, Ланкашір, Англія та від самого початку включився в суспільно-громадське життя, став членом СУБ, ОБВУ, УКЦ й УТКлюбу «Заграва», сплачував зобов'язання на Інвалідський Фонд й ФУД та впродовж довгих років працював в Управах клітин СУБ, ОБВУ й УТКлюбу.

Покійний був щедрим жертводавцем на всі національні цілі, а часто й сам викону-

вав функції збірщика. Як бувший вояк, прихильно ставився до визвольної боротьби українського народу, тому рік-річно щиро жертвував на ВФ ОУН. Крім того, був добрим і прикладним християнином, ніколи не опускав Богослужень і вірив у те, що переможе всі труднощі та повернеться до улюбленого Львова для зустрічі із братом і сестрами, які, може, тільки інстинктивно відчували, що когось забракло в живих поміж ними...

Похоронного обряду довершив Всч. о. Федюк на берівському кладовищі, 23-го березня ц. р. З відходом Покійного, берівська громада втратила прикладного громадянина, Управа Відділу ОБВУ доброго кольпортера «Вістей», «Сурмача» і книжок, а брат і три сестри на Рідних Землях залишилися у вічній жалобі...

Хай же Тобі, Друже по зброї, чужа земля буде легкою.

**Вічна Йому пам'ять!
УПРАВА ВІДДІЛУ ОБВУ В БЕРІ**

*Вилітає
і жалить
коли
й кого хоче*

РІК 11

1970

Ч. 19

Ю. БУЛОТА

ЗАПОВІТ

Моя дружина дуже любить читати статті, в яких говориться про здоров'я, і про те, як його зберегти. Каже, що лише завдяки отим статтям вона ще перебуває в цій юдолі земній. А щодо мене, то я такий здоровий, як кінь, і можу пережити всіх членів своєї родини, ба навіть майбутніх онуків. Однак піклуватися про своє здоров'я повинен і я разом з усією родиною. Бачите, моя дружина не терпить чоловіків, котрі полюбляють видумувати дідько його знає які хвороби й легковажно летять за тридев'ять земель від своєї родини.

З минулого тижня почавши, яєць уже не отримуємо. Дружина прочитала в журналі статтю якогось доктора серцевих наук. Так той доктор пише, що в яйцях міститься багато холестерину, а від цієї «холери» всі судини геть чисто заростають.

Хай же йому грець, проживу й без яєць!

Зник із холодильника і смалець. Він, як каже інший доктор, іще скаженіший за яйця. В Америці в одного хворого, який уминав млинці, печені на смальці, в судинах, кажуть, знайшли 103 відсотки холестерину. Як почали його лікувати соняшниковою олією, то всі судини цього гостя відновилися, й тепер стурбовані родичі ніяк не можуть дочекатися спадщини, що була вже майже в їхніх руках.

Масла, сказала дружина, не бачити мені, як своїх вух. У ньому холестерину ще

більше, ніж у смальці. Можеш, каже, їсти й маргарину. Менше будеш на засіданнях засиджуватися.

Сметани теж давненько вже не бачу, бо з неї те кляте масло роблять, а воно ж — джерело холестерину.

Дружина вирішила, що завдяки пресі ми від артеріосклерозу трохи захистилися — настав час налягти на рака. Третій день їм страви під гаслом: «Усе з буряків!». Мені здається, що я вже весь не наче буряк — і зверху, і всередині. Мабуть, і на тому світі рак не підступиться до мене. Не я буду, якщо на моїй могилі та не зійдуть червоні буряки. А того проклятого автора, який порадив цей спосіб запобігання ракові, вішав би й вішав на тоненькій мотузці, щоб вона кожного разу обривалася. А може, краще його четвертувати, як давно колись робили? Попробував би та, на жаль, причандалля до цього не маю.

Гладкі люди в усьому світі живуть менше, ніж худі. В журналі написано, що у гладких серце швидше виснажується, женучи кров через товщ.

Зважилися із дружиною. Вага в обидвох більша, ніж мала бути по таблиці. Почали, як радить стаття, «розвантажуватися». Шкода, що цієї методи не знав начальник бюро інквізиторів Торквемада! За цілий день я отримав лише три пляшки кефіру. Й це все. Кусника хліба у дружини не випросиш.

Другого дня дала шість розтертих на

тертці яблук. А на третій — три ополоники якихось протертих овочів.

Наприкінці тижня впала не лише моя вага, а і я сам — на сходах. Дружина каже: «Це не розвантаження винувате. Не треба хлистати натщесерце. А вага твоя все одно ще занадто велика. Із завтрашнього дня не одержуватимеш картоплі, а заодно і страв із борошна».

Замкнувшись у кімнаті, сиджу й пишу. Пишу заповіт. Дружина в сусідній кімнаті робить лікувальну гімнастику, а діти готують шкільні завдання. Як я раніше боявся смерті!.. А тепер? Нічого не боюся, хоч знаю, що більше тижня не протягну. На душі якась благодать. Живу, як порядна людина, слухаюся дружини

й порад медичних статей. Помру гідно, з чистою совістю. На столі лежить розгорнутий журнал. У ньому стаття під назвою «Яйця і смалець — виправдані». А під заголовком написано дрібненькими літерами: «Останні дослідження показали, що яйця й товщі не є головною причиною артеріосклерози». Далі ще один заголовок: «Вода також може бути отрутою!». Якщо в ній є більше норми вапна й іще якоїсь зарази, від чого судини...

Далі вже не читав. Журнал віддам дружині, як тільки закінчу писати заповіт. Цікаво, скільки може прожити без води верблюд? Треба буде подивитися до енциклопедії. Чи ще встигну в суботу сходити на футбол?..

СОВ. СОЮЗ І ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНА ПІДПИСАЛИ ЗНОВУ ДОГОВІР ПРО ВЗАЄМОДРУЖБУ

— Підписуйте, голубчики, ось тут... скоріше, підписуйте!

В РЕДАКЦІЇ

Редактор (до свого помічника): Ви повинні писати так, щоб і найдурніший чоловік міг зрозуміти висловлювані вами думки.

Помічник: А в котрому ж місці ви не розумієте моєї статті?

КОЛИ ДРУЖИНА ЗАЛЮБЛЕНА

Чоловік поїхав на відпустку два тижні тому, і дружина пише йому лист:

»Мій найдорожчий! Невимовно тужу за тобою з того часу, як ти виїхав на відпустку... І тільки тоді, коли гляну на старий плащ, який висить у кухні на гаку, мені здається, що ти висиш, і тоді на серці стає так радісно і приємно...«

ВИЩА МАТЕМАТИКА

На таборових вишкільних курсах, перед виїздом на роботу до Америки, відбуваються кінцеві іспити.

— Як називається такий випадок, коли дівчина виходить три рази заміж — питає викладач якогось курсанта.

— Біологія! — швидко відповідає той.

— Пане, я бачу, що ви зовсім не обізнані із правничими термінами, тому мушу дати вам потрібні вияснення: коли виходить два рази заміж, тоді це і є біологія, а коли три — це вже буде тригонометрія.

НА КРИЛАХ ЖИТТЯ

● Геройство — це велика прикмета. Але той, хто винайшов спосіб утікати — теж був дуже великий чоловік.

● Егоїст — це людина, яка думає, що коли б вона не народилася, то всі пита-лися б чому?

● Всі люди народжуються рівноправ-ними, однак більшість їх відмовляється від цього права, коли одружується.

● Несамовите в жінках те, що ні без них, ні з ними не можна жити...

● Уява є так само приємна, як і подо-рож, лише набагато дешевша.

● І від легкої музики стає часом важ-ко на серці...

● Не тіштеся, коли вас оплескують, бо в оплесках важко відрізнити признання від радості, що ваш виступ уже скін-чився.

● Найжалюгіднішими є особи, які ма-ють почуття обов'язку, але не мають сили волі, щоб його задовільнити.

● Коли ваш вузький стан ширшає, а широкий світогляд звужується, — це середній вік.

● Дрібничка здатна захитати самопев-ність, але лише чудо може привернути її назад.

● Найлегше добитися становища в сус-пільстві після смерті. В некролозі зви-чайно пишуть, що небіжчик був найдо-стойніший, найкращий, роботящий...

● Коли наступають чудові місячні но-чі, всі закохані стають космонавтами.

● Цікаво, чому серйозні люди обража-ються, коли їх сприймають жартом, а жартівники — коли їх сприймають усе-рйоз?

● Можна читати й між рядками, але для цього треба бути особливо грамот-ним.

ДЕЛКАТНІСТЬ

Секретарка приносить шефові для під-пису лист, у якому дуже багато помилок. Начальник роздратовано запитує:

— Ви що, не читаете листів, коли їх передруковуюте?

— Ні, пане начальнику, я не можу читати чужі листи.

ОБЩАНКА

— Ти знов упився? Адже щойно вчора дав мені слово, що будеш уже іншою лю-диною?

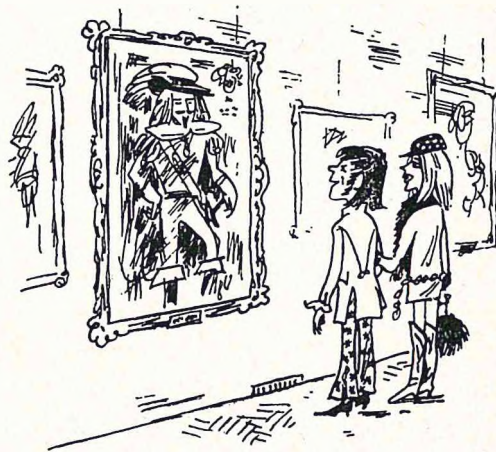
— Вірно. Я зовсім інша людина, але біда в тому, що ця інша людина теж почала пити.

АМЕРИКАНЕЦЬ У ЛОНДОНІ

Американець уперше в житті відвідав Лондон і, стоячи на березі Темзи, звер-тається до свого знайомого:

— Отой брудний струмок і є уславлена Темза?! Міссісіпі в порівнянні з нею — бурхливе море.

— Шановний друже, — відказує англі-єць, — треба пам'ятати, що могутні ріки, котрі течуть в Америці, то тільки вода, в той час коли Темза — це плин самої історії.

— Ну й дивно ж одягалися колись!

ДОСВІД

Молода мати звертається до своєї більш досвідченої знайомої:

— Якщо батьки присвятять усе своє життя дітям, то що їм залишиться, коли ті пороз'їджаються?

— Онуки.

НЕПРИЧЕСАНІ ДУМКИ

Якби козла відпущення можна було ще й подоїти!

— * —

Я вродливий, я дужий, я розумний, я добрий. І все це я сам відкрив.

— * —

Деякі характери не ламаються, але розтягаються.

— * —

Вузкий світогляд часто відкриває перед людьми широкі перспективи.

— * —

Не кожна пальма першости плодоносить.

— * —

Графомани здатні на все. Не вміють тільки писати.

— * —

Не ходи торованими стежками — посковзнешся!

— * —

Іноді чужа глупота змушує людей замислитися.

— * —

Думки завжди поділені. Між сильними.

— * —

Найважче за все думати ні про що.

— * —

Шануй людину! А надто, коли ти сам — людина.

— * —

Коли все гаразд, значить, десь щось негаразд.

— * —

Тільки той може сказати: «Я знаю все», хто знає чуже.

— * —

На струнах почуттів треба ввесь час грати нові мелодії.

— * —

Босий не ходить по трояндах.

— * —

Коли правда на моєму боці, я завжди насторожі.

ПОДРУЖНЯ ПІСНЯ...

— Ти обіцяла мені при вівтарі послух, а тепер... — каже чоловік до своєї дружини.

— А ти справді дурний! Адже ж при вівтарі не випадало сперечатися.

НАЙНУДНІШИЙ ДЕНЬ

Француза, котрий повернувся з Англії, запитують, чи то правда, що найнудніший день у Лондоні — неділя.

— То неправда, — відповідає француз, — бо саме в неділю лондонці сміються з тих жартів, які вони почули в суботу.

— Тридцять років курив, а тепер бачу, що не чоловіче це діло, — кидаю!

У ШКОЛІ

Учителька: Як відміняється слово «любити» в майбутньому часі?

Учениця: Віддатися!

ДІЗНАВСЯ

Син: Тату, чому перемогу завжди представляють в зображенні жінки?

Батько: Пожди, мій сину, як оженишся, тоді дізнаєшся чому!

ЗУСТРІЧ У РЕСТОРАНІ

— Говорять, що ти оженився?

— Так.

— Але ж ще недавно ти говорив, що покищо не маєш такого наміру.

— Не сподобалися мені харчі в ресторані.

— А тепер?

— Тепер мені подобаються.

М. ОЛЕСЬ

ЕХ, ЧУБЧИКУ, ЧУБЧИКУ...

Дивлюсь оце на фотографію Сергійка, й із радости аж лоскітно стає. Здорово, шибеник, на свого татуса схожий. Себто на мене. Ніс — бараболькою, чоло — відкрите. А нижня губа? Як варяниця. Точнісінько як у мене. А от чуб не мій. Що не мій, то не мій. Я брюнет, а він блондин. У матір пішов. Чубами лише й різнимосся. А так...

До речі, про чуба. Лізе. Не в Сергійка, а в мене. Линяю, наче кіт навесні. Й від чого б це воно?

Був у фахівців. Кажуть, що на нервовому ґрунті. Радять різні там ін'єкції. Інші заперечують відносно нервів. Твердять, що вони в мене дай Боже кожному. Міцні. Запевняють, що якихось нібито поживних речовин не вистачає. От і линяю.

Може, воно й так. Бо візьмемо такий простий приклад: посадимо картоплю й не дамо під неї гною. Що виросте? Дуля із хвостиком. Мабуть, усе таки поживних речовин не вистачає. Ну, а деякі мої колеги іншої думки.

— Петровичу, — кажуть, — то від чужих подушок...

Ім, звичайно, жарти, а мені трагедія. Самі зважте: там, де колись чуб кучерявився, ниньки — наче пустеля Гобі. Що вже я не робив — хоча б одна волосинка вискочила.

Біокрин? Та, мабуть, відер із двоє вихлопав. І ніякого реагування. Ні, брешу, було реагування. Висипали якісь прищі. Ледве позбувся.

А один дурень узяв потім та й порадив. Каже — не на голову треба біокрин, Петровичу, а всередину. Тоді побачите.

Послухав я цього йолопа й випив одразу півсклянки. І що ви думаєте? Три дні мене нудило. Гадав, нутрощі порву. Але якось оклигав.

Був уже й у дерматолога. Він мені порадив мазь. Казав, що дуже сильна й діє безвідмовно. Купив. У такому гарному упакованні. На коробці ще й голова намальована. Одна половина тієї голови густою чуприною поросла, а друга — гола-голісінька. Як бубон. Патентовані ліки, тільки забув, як їх у біса звати.

От і почав. Щовечора, згідно з інструк-

цією, тинькуюся цією пастою, а вранці до дзеркала. Й так місяців зо два. А хоча б тобі пушина якась з'явилася. Зате лисина ще дужче блищати стала. Як паркет перед святами.

Потім написав про свою біду одному знайомому. Не такому вже близькому, але знайомому. Мовляв, поділіться, будьте такі ласкаві, досвідом по прискореному вирощуванню чуба. Мабуть, там у вас, у столиці, нову чудодійну гідропоніку відкрили. Тож не відмовте й таке інше, й тому подібне. Вже п'ятий місяць пішов, як написав, але ні одвіту, ні привіту. А може, чоловік образився? Знаєте, ми, лисі, — нарід уразливий. Особливо, коли жінки нам на цю прогалину вказують. Але що ж ти зробиш, від лисини, як кажуть, ніхто не асекурований.

Чекав більше, почекаю й менше. Мусить же людина порадити, як і до чого. Бо я вже випробував на собі все: сік із цибулі, оливу, й хочете вірте, хочете — ні, натирав лисину спиртом, настояним на сухому курячому посліді. Й нічогісінько.

А тут іще й життя не стало від доморощених гумористів. Дізналися вони про мое сильне бажання виростити густого чуба — проходу не дають.

— Ти, — й гигають, — Петровичу, обов'язково квадратно-гніздовим способом посади чуба.

Звичайно, я й сам люблю пожартувати. А такі, пробачте, жарти, тут ні до чого. Тут, можна сказати, трагедія, а вони — ги-ги! Навіщо, питаєте мені той чуб здався?

Е-е! Приємно ж, коли якесь таке юне створіння з намальованими віями і в міні-спідничці, глипнувши на твій буйнокучерявий чуб, грайливо поспитає:

— А скажіть, будь ласка, молодий чоловіче, скільки вам років? Якщо, звичайно, це не таємниця. Ого! А я б вам п'ятидесяти нізащо не дала.

Жартую, звичайно. Насправді ж, але це між нами, вдівець я ще ого-го! А тут в око впала молодичка підходяща. Маю точні дані — страх не любить лисих.

Тож, доки чекаю листа від побратима, то, може, ви порадите якийсь сильно діючий препарат. Такий, щоб змазав, і чуб одразу заколосився. Га?

А МОЖЕ, І СПРАВДІ? (3 гумористичних афоризмів)

Кохання — єдина ділянка людської психології, в якій можна найрідше вибачати й найчастіше ненавидіти.

*

Кожний із нас помиляється в житті не раз, але ніколи не робить помилки востаннє.

*

Книгарні — дивовижні крамниці, де ціни, позначені на книжках, не відповідають їх вартості.

*

Бракує вам часу? Відкладайте всі свої справи так довго, аж поки вони не втратять на актуальності.

*

Ті, які не вміють збагачувати свій досвід щодня, можуть його доповнювати в безсонні ночі.

*

Наслідувати чужий досвід — занадто мало для того, щоб оминати власні помилки.

*

Мемуари — химерний літературний жанр; молоді їх не напишуть, а на старість усвідомлюєш, що згадувати запізно.

*

Хочете бути молодим на довгі роки? Перебувайте завжди в товаристві старих.

*

Найскромніші люди ті, які задовольняються найменшим — наприклад — собою.

*

Досвід приходить до нас звичайно дуже пізно, наче друга молодість. Або ніколи.

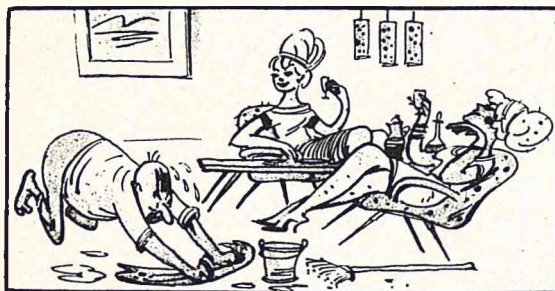
*

Не знаєте, як писати, щоб редактори газет, журналів і видавництва друкували вам усе, що напишете? Придбайте ім'я відомого письменника.

*

Деякі «новатори» в мистецтві глибоко переконані в тому, що найцінніше в їхніх творах те, чого не можна зрозуміти.

*

— І як це в нього сьогодні так гарно виходить!
— А він у мене протягом року тренується...

ЛОГІКА

Підростаючий син запитує батька:

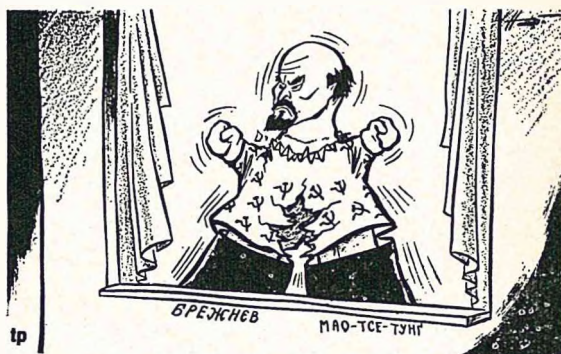
— З якого боку повинен мужчина провадити жінку?

— З якого немає магазинних вітрин.

ПРИЧИНА

— І не соромно вам, — звертається суддя до злодія, якому вже 80 років, — у такому віці займатися крадіжками автомобілів?

— Вибачте, пане суддя, але коли я був молодим, автомобілів ще не було, — з гідністю зауважив той.

— Це мій Ленін!

— Ні, це мій Ленін!

МОЛОДИЙ ЛІКАР

— Чи є хто в почекальні?

— Один чоловік.

— Пацієнт чи інтересант?

— Не знаю, але часто постогнує тяжко. Або дуже хворий, або ви йому багато винні.

СКЛАДНИЙ ТАНЕЦЬ

Суддя до свідка: Хіба ви не помітили, що обвинуваний під час танцю душив свою партнерку?

Свідок: Помітив, але розумієте, пане суддя, ніколи не знаєш, що в тих нових танцях є новим па.

РЕІНКАРНАЦІЯ

— З реінкарнацією, себто мандрівкою душ, таки щось є. Це мусить бути правда!

— Цікаво чому?

— А чи ти не запримітив, як багато тридцятилітніх жінок добре пригадує собі те, що було перед сорокма роками?!

АФОРИЗМИ ПРО ЖІНОК

Жіноча любов — це дар, який отримує свою ціну лише тоді, коли перестає бути подарунком.

—*—

Вона в кожному чоловікові шукає чоловіка, тому що в чоловікові не знайшла чоловічини.

—*—

Жінка, спокушаючи чоловіка, набагато менше винна від чоловіка, який спокушає жінку, бо їй важче стати розбещеною, чим йому лишитися доброчесним.

—*—

Думки й почуття жінок кращі від них самих: підслуховувати їх набагато охайніше, як їх підглядати.

—*—

Логіка життя: з ліберальних панянок виходять пані легкої поведінки.

—*—

Жінка небезпечна не тоді, коли вона нападає, а коли падає.

—*—

Жінка народжується через помилку, виходить заміж із любови, народжує з дурного розуму, від пологів розумнішає, розходить з чоловіком через примху на нього й умирає від горя про своїх дітей.

—*—

Яка жінка найрозумніша? Та, якій хочеться подякувати навіть за відмову.

—*—

Колись у жінці бачили живе джерело щастя, для якого забували про фізичну насолоду, сьогодні бачать у ній фізіологічний прилад для фізичної насолоди, заради якої нехтують щастям.

ЗА ТРЕТЬОГО

Прийшли свати до однієї дівчини. Сватають за сусідського парубка. А вона навідріз:

— Не піду за нього!

Що не говорили, а вона своєї — не піду, та й годі.

— А чого ж ти не підеш, у чому причина, дочко?

— Та бачите, мені ворожка сказала, що мій перший чоловік буде п'яницею, а другий — гультьєм. Так я хочу відразу за третього вийти.

СУВОРИЙ КРИТИК

Молодий письменник скаржиться знайомому:

— Уявіть собі, мій трирічний синок подер рукопис мого нового роману.

— Невже хлоп'я вже вміє читати?

ШЛЮБ

— І не така вже погана справа шлюб!

— Зовсім ні. Тільки перші двадцять-тридцять років важкі, а потім чоловік зникає...

ТОЧКА ЗОРУ

Два американці: — песиміст й оптиміст — виїхали до Африки, щоб зробити бізнес на торгівлі взуттям. За кілька днів песиміст надсилав телеграму своєму підприємству: »Можливостей збуту продукції немає жодних. Всі тубільці ходять босі«.

Оптиміст теж надсилав депешу своїй дирекції: »Можливості невичерпні! Всі тубільці ходять босі«.

*

Можна написати книжку п. з. »Що таке краса?«, а не вміти відрізнити вродливої жінки від поганої.

*

Навіщо деяким авторам талант, коли вони й без цього одержують гонорари за свої книжки?

*

Трапляються твори, розумніші за їхніх авторів, і автори, розумніші за свої твори. Які з них кращі? Не збагнеш.

*

Як тільки на тебе находить нудьга, скажи собі, що життя не театр і що навіть у театрі вряди-годи нудьгуємо.

І півень саботує...

— Куди ходив?

— Півня до годинника носив.

— Чого?

— На дві години пізніше почав співати.

**КООПЕРАТИВА
»НОВА ФОРТУНА«**

**ДАЄ ВИСОКІ ДИВІДЕНДИ.
ВСТУПАЮЧИ В ЧЛЕНИ
КООПЕРАТИВИ,
ДОПОМОЖЕШ СОБІ
Й УКРАЇНСЬКОМУ
ПІДПРИЄМСТВУ.**

**ВСІ В ЧЛЕНИ КООПЕРАТИВИ
»НОВА ФОРТУНА«!**